ACTA
UNIVERSITATIS
CAROLINAE

IURIDICA 4/2026
Vol. LXXII

IURIDICA

4/2026
Vol. LXXII

UNIVERZITA KARLOVA
NAKLADATELSTVÍ KAROLINUM

Vědecký redaktor: prof. JUDr. Pavel Šturma, DrSc.

Výkonný redaktor: JUDr. Mgr. Martin Šolc, Ph.D.

Všechny články tohoto čísla byly recenzovány.

https://www.karolinum.cz/journals/iuridica
© Univerzita Karlova, 2026
ISSN 0323-0619 (Print)
ISSN 2336-6478 (Online)

OBSAH

Mario Krešić: Sovereignty as Responsibility in Legal Theory: R2P and the Responsibility of the International Community 7

Pavel Linzer: Defence on Flexible Legal Bases: The Divergent Constitutional Limits of EU Defence Integration Outside the CFSP 27

Libor Klimek: Electronic Evidence in Criminal Proceedings as a New Challenge for European Judicial Cooperation 43

Lucie Jandová: Czech Legislation on Motor Vehicle Liability Insurance Before and After the Transposition of the MID Directive in Terms of Its Compliance with Selected Case Law of the EU Court of Justice 67

Tomáš Novotný: Některé aspekty uplatňování nároku na náhradu nemajetkové újmy pro porušení GDPR 85

Barbora Havlíková: Princip předběžné opatrnosti a editace zárodečných buněk: hledání rovnováhy mezi přínosy, riziky a lidskou důstojností 103

Magdalena Sobotka: Může být i „neobchodní" environmentální komunikace podnikatele *greenwashingem*? 123

Martin Srna: Koncentrace řízení optikou základních principů komunikace 137

Peter Molnár: K zmene predbežného právneho posúdenia veci v civilnom spore v Slovenskej republike 155

Eva Janičková: Ekocída: genéza a jej postavenie v systéme medzinárodného a vnútroštátneho práva 177

RECENZE

Jaroslav Benák: BAROŠ, J. *Porozumět ústavní demokracii: k (teoretickým) základům konstitucionalismu a lidských práv* 201

ZPRÁVY

Miroslava Večeř, Andreas Piekenbrock, Ekkehart Reimer, Radim Boháč: Mini Symposion Report: *Taxing the Transfer of Wealth? Comparative Perspectives on Inheritance and Gift Taxation*, Institute for Public Finance and Tax Law, Faculty of Law, Heidelberg University, 2nd July 2026 209

CONTENT

Mario Krešić: Sovereignty as Responsibility in Legal Theory: R2P and the Responsibility of the International Community 7

Pavel Linzer: Defence on Flexible Legal Bases: The Divergent Constitutional Limits of EU Defence Integration Outside the CFSP 27

Libor Klimek: Electronic Evidence in Criminal Proceedings as a New Challenge for European Judicial Cooperation 43

Lucie Jandová: Czech Legislation on Motor Vehicle Liability Insurance Before and After the Transposition of the MID Directive in Terms of Its Compliance with Selected Case Law of the EU Court of Justice 67

Tomáš Novotný: Certain Aspects of Claiming Compensation for Non-Pecuniary Damage for GDPR Violations 85

Barbora Havlíková: The Precautionary Principle and Germline Genome Editing: Balancing Benefits, Risks, and Human Dignity 103

Magdalena Sobotka: Can an Entrepreneur's "Non-Commercial" Environmental Communication Also Constitute *Greenwashing*? 123

Martin Srna: Concentration of Proceedings Through the Lens of Fundamental Principles of Communication 137

Peter Molnár: On the Change of the Preliminary Legal Assessment of the Case in a Civil Dispute in Slovak Republic 155

Eva Janičková: Ecocide: Genesis and Its Status Within the International and Domestic Legal Frameworks 177

REVIEW

Jaroslav Benák: BAROŠ, J. *Porozumět ústavní demokracii: k (teoretickým) základům konstitucionalismu a lidských práv* 201

REPORTS

Miroslava Večeř, Andreas Piekenbrock, Ekkehart Reimer, Radim Boháč: Mini Symposion Report: *Taxing the Transfer of Wealth? Comparative Perspectives on Inheritance and Gift Taxation*, Institute for Public Finance and Tax Law, Faculty of Law, Heidelberg University, 2nd July 2026 209

SOVEREIGNTY AS RESPONSIBILITY IN LEGAL THEORY: R2P AND THE RESPONSIBILITY OF THE INTERNATIONAL COMMUNITY

MARIO KREŠIĆ

Abstract: This article examines the concept of sovereignty as responsibility from a legal-theoretical perspective. It reconstructs that concept within the doctrine of the Responsibility to Protect (R2P) through three elements: the responsibility of state agencies to exercise legal power in accordance with international law; the responsibility of the international community to constrain state power when states fail to do so; and the international legal norms requiring protection against atrocity crimes. The article makes two claims. First, these three elements rest on uneven legal-theoretical foundations. The first was substantially developed in twentieth-century legal theory, especially in the works of Hans Kelsen, Alf Ross, and, in a complementary respect, Hersch Lauterpacht. The third, concerning the obligation to protect populations from atrocity crimes, had important antecedents and was further clarified in legal-theoretical accounts of human rights, especially in the works of John Rawls, Joseph Raz, and Ronald Dworkin. By contrast, the second element – the responsibility of the international community – was elaborated in moral philosophy during the emergence of R2P but remained undertheorized in legal theory. Second, the article argues that legal theory can provide a basis for reconstructing this second element and offers guidelines for its further development.

Keywords: sovereignty as responsibility; Responsibility to Protect; legal theory; international law; human rights; atrocity crimes

DOI: 10.14712/23366478.2026.116

1. INTRODUCTION

In 2000, Kofi Atta Annan posed a question that has since become central to debates on international order: *"If humanitarian intervention is, indeed, an unacceptable assault on sovereignty, how should we respond to a Rwanda, to a Srebrenica – to gross and systematic violations of human rights that affect every precept of our common humanity?"*[1] The Responsibility to Protect (R2P), formulated by the International

[1] ANNAN, K. A. *We the Peoples: The Role of the United Nations in the 21st Century*. UN Doc. A/54/2000, para. 217.

© 2026 The Author. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Commission on Intervention and State Sovereignty in 2001,[2] endorsed in the 2005 World Summit Outcome,[3] and further elaborated in the United Nations Secretary-General's 2009 three-pillar framework,[4] constitutes one response to that question. At the center of R2P lies the proposition that sovereignty is not merely a title to authority, but also a responsibility to protect populations from atrocity crimes, that is, genocide, war crimes, crimes against humanity, and ethnic cleansing.

This article examines that proposition from the standpoint of legal theory. It reformulates Annan's question as follows: must the international community constrain the exercise of public power by state agencies when those agencies control individuals in violation of international law and thereby subject them to gross and systematic domination incompatible with human dignity?

In this view, the concept of sovereignty as responsibility, as expressed in the foundational R2P documents, can be divided into three elements. The first is the responsibility of state agencies to exercise power over individuals in accordance with international law. The second is the responsibility of the international community to limit the freedom of action of state agencies when they fail to do so. The third is the body of international legal principles and rules requiring state agencies to protect individuals under their control from atrocity crimes. These elements perform distinct functions. The first concerns the responsibility of the state through its agencies and corresponds to sovereignty as responsibility in the narrow sense. The second concerns the responsibility of the international community. The third concerns the normative content of the state's obligation to protect. Taken together, they constitute sovereignty as responsibility in the broader sense.

The term state agencies is used deliberately. The state does not act as an abstract entity. It governs through agencies that exercise legislative, executive, and judicial power over individuals and populations. In that sense, when international law binds states, it ultimately binds individuals acting in their capacity as state agents or organs,[5] while the state, as a legal person, bears collective responsibility for compliance or non-compliance with international obligations.[6] A legal-theoretical account of sovereignty must therefore attend not only to the state as a legal person, but also to the agencies through which state authority is concretely exercised.

When this article speaks of the international community, it refers primarily to what Hans Kelsen understands as the community of states constituted under genuine general international law, that is, a community of states in which states themselves act, in part, as organs of international law within a decentralized international legal order.[7] The term also refers to the community of states under the law of the UN Charter, insofar as that

---

2 International Commission on Intervention and State Sovereignty (ICISS). *The Responsibility to Protect: Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*. Ottawa: International Development Research Centre, 2001.

3 UN General Assembly. *World Summit Outcome Document*. UN Doc. A/RES/60/1, paras. 138–139.

4 UN Secretary-General. *Implementing the Responsibility to Protect*. UN Doc. A/63/677, paras. 11–12.

5 KELSEN, H. *General Theory of Law and State*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1949, p. 348.

6 Ibid., pp. 350–351.

7 KELSEN, H. *Principles of International Law*. New York: Rinehart, 1952, pp. 401–403.

law is regarded as having replaced genuine general international law or as being in the process of doing so.[8] In this second sense, the reference is not limited to the written rules of Charter law, but also includes their background, as well as written principles interpreted in light of the purposes of a potentially new legal order and, where necessary, in light of those aspects of genuine general international law that remain legally relevant. Taken together, these two senses imply that the responsibility of the international community encompasses both the responsibility of state agencies in their capacity as agencies of international law and that of UN agencies performing their functions in light of UN Charter law understood in this broader sense.

The first claim of this article is that these three elements do not rest on equally developed theoretical foundations. The first element had already been substantially elaborated in twentieth-century legal theory before the emergence of R2P. The third element likewise had important antecedents in human rights legal theory and was further clarified by legal theorists around the time R2P emerged. By contrast, the second element entered R2P discourse without comparable legal-theoretical reconstruction. Although moral philosophy has increasingly explored the idea that the international community may bear responsibilities in the face of mass atrocity, a specifically legal-theoretical account remains undeveloped. The second claim is that the responsibility of the international community can be reconstructed within legal theory.

The argument of this article is therefore twofold. First, it identifies the legal-theoretical foundations of the first and third elements, showing that they either predate R2P or developed alongside it. Second, it suggests how the second element can be developed from a legal-theoretical perspective by building on insights developed for the other two.

Section 2 revisits the legal-theoretical foundations of the first element through a condensed and revised version of an established five-postulate account. Section 3 turns to the third element and examines legal theories of human rights that illuminate the normative content of the state's responsibility to protect. Section 4 then shows that moral philosophy had already begun to explore the proposition that the international community may bear moral responsibility in response to mass atrocity. Section 5 sketches the main legal-theoretical directions in which such responsibility might be reconstructed.

2. THE LEGAL-THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE FIRST ELEMENT: SOVEREIGNTY AS RESPONSIBILITY IN THE NARROW SENSE

The responsibility of state agencies to exercise authority in accordance with international law rests on a conception of sovereignty that predates the Responsibility to Protect. Long before R2P was formulated in institutional discourse, legal theory had already developed key elements of what may be reconstructed as sovereignty as responsibility. That structure can be traced primarily through the works of Hans Kelsen and Alf Ross and, in an important complementary respect, Hersch Lauterpacht.

---

[8] Ibid., pp. 57–58.

Kelsen's most comprehensive elaborations of international law are found in *General Theory of Law and State* (1945) and the second edition of *Pure Theory of Law* (1960), although important elements of his position also appear in *The Problem of Sovereignty and the Theory of International Law* (1920), *Introduction to the Problems of Legal Theory* (1934), *Law and Peace in International Relations* (1942), *Peace Through Law* (1944), *Principles of International Law* (1952), and *Collective Security under International Law* (1957). Ross's central account is set out in *A Textbook of International Law* (1947), supplemented by important observations in *Constitution of the United Nations* (1950) and *On Law and Justice* (1953). Lauterpacht, especially in *The Function of Law in the International Community* (1933), adds important insights into the nature, function, and adjudicability of international law.

A version of the reconstruction of these theorists' insights has previously been articulated in legal-theoretical scholarship[9] through three theories of sovereignty and five postulates of sovereignty as responsibility. The present article develops that reconstruction further in a more concise and revised form, introducing certain structural modifications, additional observations, and a stronger focus on the contribution of each author. The analysis is organized around three ideal types of sovereignty and three corresponding claims concerning the legal character of international law, the position of the state and state agencies within the international legal order, and the legally conditioned character of sovereign discretion.

2.1 THREE IDEAL-TYPES OF SOVEREIGNTY FROM THE ASPECT OF INTERNATIONAL LAW

Ross's analysis provides an important basis for distinguishing three ideal--types of sovereignty from the perspective of international law. Although he does not formulate them as a fixed typology, his account makes it possible to reconstruct three positions: theories of absolute sovereignty, theories of limited state obligation, and theories of sovereignty as responsibility. The third matters most here because it captures a conception of sovereignty that legal theory had already begun to articulate before the later emergence of R2P.

Theories of absolute sovereignty hold that a sovereign state cannot be legally bound because sovereignty, by definition, excludes subordination to law.[10] In this view, the sovereign exists primarily to secure the vital interests of its political community, and international legal obligation therefore appears incompatible with sovereignty itself.[11] Such theories ultimately undermine the very idea of international law as a genuinely binding legal order.

---

[9] KREŠIĆ, M. – ŽUNAC, J. Reflections on the Responsibility to Protect (R2P) Through the Prism of Theoretical and Legal Concepts of Sovereignty, Intervention and Discretion. *Zagreb Faculty of Law Review*. 2025, Vol. 14, No. 1, pp. 77–101, pp. 80–85.

[10] ROSS, A. *A Textbook of International Law: General Part*. New Jersey: The Lawbook Exchange, 2006, pp. 39, 45; GUASTINI, R. *La sintassi del diritto* [The Syntax of Law]. Torino: Giappichelli, 2014, p. 355.

[11] ROSS, *A Textbook of International Law*, p. 39.

A second group consists of theories of limited state obligation. These approaches accept that states may be bound by international law, but only within supposedly natural limits, most notably through explicit consent[12] and/or outside reserved domestic matters.[13] They are less radical than theories of absolute sovereignty, but remain conceptually restrictive, since they make the binding force and scope of international law dependent on prior limits external to international law itself. As Ross's analysis suggests, such approaches cannot adequately account for the historical development of international law as an expanding normative order.[14]

Important critical observations made by Kelsen and Lauterpacht may also be read against these two positions. Kelsen argues that reducing international law to a part of national law may support imperial ideologies in which the interests of states alone are treated as decisive.[15] Lauterpacht similarly criticizes theories that reduce international law to a mere system of coordination between states, as well as theories that treat certain international disputes as inherently non-justiciable. In his view, such approaches reduce international law either to a negation of law itself or to a deficient and weakened version of law.[16]

Against these positions, a third ideal-type may be reconstructed: sovereignty as responsibility. Elements of this conception may be found in the theories of international law developed by Ross, Kelsen, and Lauterpacht. Under this view of sovereignty as the third ideal-type, the state is a legal subject that bears collective responsibility for the acts of its state agencies and whose obligations are not limited in advance by conceptions of the non-legal character of international norms, the impossibility of international norms governing matters within the domain of domestic jurisdiction, or the necessity of consent for the creation of international norms. This ideal-type may be reconstructed through five main postulates.[17]

2.2 INTERNATIONAL LAW AS A SOURCE OF BINDING OBLIGATIONS

The first two postulates may be reconstructed from the insights developed by Kelsen, Ross, and Lauterpacht into the legal character of international law. They stand against both absolutist and restrictive conceptions of sovereignty. The first postulate is that international law is a system of norms capable of generating legal obligations.[18] The second is that the content of those obligations is determined by international law itself.[19] Taken together, these two postulates imply that international law must be

---

12 Ibid., pp. 20, 40, 41.

13 Ibid., p. 46.

14 Ibid.

15 KELSEN, H. *Pure Theory of Law*. New Jersey: The Lawbook Exchange, 2005, p. 343.

16 LAUTERPACHT, H. *The Function of Law in the International Community*. New Jersey: The Lawbook Exchange, 2000, pp. 407–423, 430–438.

17 KREŠIĆ – ŽUNAC, *c. d.*, pp. 81–82.

18 KELSEN, *General Theory of Law and State*, p. 66; KELSEN, *Pure Theory of Law*, p. 320; ROSS, *A Textbook of International Law*, p. 17; LAUTERPACHT, *c. d.*, p. 422.

19 KELSEN, *Pure Theory of Law*, p. 338; ROSS, *A Textbook of International Law*, pp. 37, 46, 181, 192.

treated as law in its own right. If international law generates legal obligations, then it cannot be reduced to morality, diplomacy, or mere political convenience. And if the content of those obligations is determined by international law itself, then that content cannot be reduced either to the moment of state consent or to permanently reserved domestic matters.

Kelsen and Ross approach this conclusion differently, but in complementary ways. Ross emphasizes the legal consciousness of the subjects of international law, that is, their acceptance that international law binds them.[20] Kelsen, by contrast, argues that international law possesses legal character because it includes sanctions applicable in cases of unlawful conduct.[21] Their arguments differ at the level of explanation, but both support the proposition that international law constitutes a genuinely normative legal order.

Ross and Kelsen also provide an important insight into the variable scope of international law. Matters once treated as falling exclusively within domestic jurisdiction may gradually become internationally regulated, whether through treaty, custom, or institutional development.[22] Lauterpacht likewise argues that the unwillingness of states to submit certain areas of inter-state relations to international adjudication does not arise from the nature of law itself, but from their reluctance to surrender absolute control over the regulation of those matters.[23] Kelsen similarly denies that there is any natural distinction between domestic and international spheres for adjudication.[24] These insights support the conclusion that states are subject to a plurality of obligations derived from multiple sources of international law, obligations which do not always depend on state consent and which may extend across evolving regulatory domains.

The first two postulates already point toward a conception of sovereignty as responsibility. International law binds legal subjects on the basis of its own rules governing the creation and content of international legal norms.

2.3 STATES AS BEARERS OF INTERNATIONAL OBLIGATIONS AND RESPONSIBLE LEGAL SUBJECTS

The next two postulates may likewise be reconstructed from the insights of Kelsen and Ross into the legal position of the state within the international order. The third postulate is that only sovereign states can bear international obligations in the

---

[20] ROSS, *A Textbook of International Law*, p. 54; ROSS, A. *On Law and Justice*. New Jersey: The Lawbook Exchange, 2004, pp. 60–62.

[21] KELSEN, H. *Collective Security Under International Law*. Washington: United States Government Printing Office, 1957, p. 6; KELSEN, *Pure Theory of Law*, p. 321.

[22] ROSS, *A Textbook of International Law*, pp. 22, 46; ROSS, A. *Constitution of the United Nations: Analysis of Structure and Function*. New Jersey: The Lawbook Exchange, 2008, pp. 120–121; KELSEN, *General Theory of Law and State*, pp. 350, 365.

[23] LAUTERPACHT, *c. d.*, p. 174.

[24] KELSEN, H. *Peace Through Law*. New Jersey: The Lawbook Exchange, 2008, p. 23.

full legal sense.[25] The fourth is that the state bears collective responsibility for breaches committed by its agencies.[26]

Kelsen's and Ross's analyses show that the sovereign state occupies a central position as the legal subject through which international law operates upon individuals. On their view, international law genuinely binds individuals only indirectly, through state legal orders.[27] For that reason, sovereign states must be capable both of bearing international obligations and of giving domestic effect to them.[28]

At the same time, Kelsen and Ross offer important insights into the possibility that states may authorize centralized international institutions to generate legal effects either *vis-à-vis* states or directly *vis-à-vis* individuals. Such developments do not abolish the mediating role of sovereignty. Rather, they reveal different theoretical understandings of how competences may be transferred or delegated within an international legal order.[29] Lauterpacht likewise emphasizes that theories advocating inherent limits to international adjudication are unscientific, useless, and obstructive of the development of international law.[30]

The fourth postulate follows from this account of the state as the central bearer of international legal obligation. If the state is the relevant legal subject, then responsibility for breaches of international law is attributed primarily to the state as a whole rather than merely to the individual officeholders whose conduct gave rise to the breach. In this respect, the state appears as a unitary bearer of responsibility, even though the relevant conduct is carried out through distinct agencies, that is, through individuals holding public office. Kelsen and Ross help explain the state's collective international responsibility for the acts of its agencies by analogy to the manner in which national law attributes responsibility to corporations as legal persons.[31]

This point is important for the present argument. It shows that sovereignty cannot be understood apart from responsibility for the exercise of public power. Although state conduct is always carried out through particular agencies and officeholders, international responsibility is borne by the state as a collective legal person. Sovereignty, in that sense, is inseparable from responsibility for how public authority is exercised.

2.4 SOVEREIGN DISCRETION WITHIN INTERNATIONAL LAW

The fifth postulate may be reconstructed from the insights of Kelsen and Ross into the freedom of action of states within the international legal order. It is that

---

[25] KELSEN, *General Theory of Law and State*, p. 348; KELSEN, *Pure Theory of Law*, pp. 290, 324; ROSS, *A Textbook of International Law*, pp. 35, 37; GUASTINI, *c. d.*, pp. 358–359.

[26] KELSEN, *General Theory of Law and State*, p. 355; KELSEN, *Pure Theory of Law*, pp. 325–326; ROSS, *A Textbook of International Law*, p. 33.

[27] KELSEN, *General Theory of Law and State*, p. 348; KELSEN, *Pure Theory of Law*, p. 327; ROSS, *A Textbook of International Law*, p. 17.

[28] ROSS, *A Textbook of International Law*, pp. 17, 23, 33; KELSEN, *Pure Theory of Law*, pp. 326–327.

[29] KELSEN, *Peace Through Law*, p. 100; ROSS, *A Textbook of International Law*, p. 30.

[30] LAUTERPACHT, *c. d.*, p. 435.

[31] ROSS, *A Textbook of International Law*, p. 30; KELSEN, *General Theory of Law and State*, p. 349.

sovereign states retain discretion in regulating the freedom of action of their populations and in conducting relations with other states only within the normative limits of international law.[32]

Kelsen's and Ross's analyses show that this postulate concerns discretion rather than unrestricted freedom. Sovereign states retain freedom of action in regulating the conduct of their populations and in conducting relations with other states, but that freedom is neither unlimited nor self-justifying.[33] Discretion is therefore best understood not as freedom from law, but as a legally structured choice between alternative courses of action.

It follows that, where international obligations exist, state agencies may govern only within the limits and directions established by international law.[34] Sovereignty, in this view, is not lawless power, but legally conditioned authority. The fifth postulate thus completes the structure of sovereignty as responsibility: the state is sovereign not because it stands outside the law, but because it exercises legally structured authority within an international legal order.

2.5 SOVEREIGNTY AS RESPONSIBILITY AND INTERVENTION

The fourth and fifth postulates also make it possible to reconstruct the concept of intervention. In this view, intervention is not conceptually opposed to sovereignty but may appear as one of the legal consequences of sovereignty understood as responsibility. For present purposes, intervention may be understood as action – coercive or non-coercive – by which an external authority constrains a state's exercise of authority over its population.[35]

Conceived in this way, intervention is linked above all to the fourth postulate concerning the collective responsibility of the state for internationally wrongful conduct. Kelsen's account of international law as a coercive legal order provides one important insight into the legal consequences of such conduct. On a coercive reading, those consequences may take the form of sanctions, including physical force or non-forcible measures functionally analogous to it.[36] Ross, by contrast, offers the basis for a non-coercive reading, under which such consequences may instead be understood as legally permitted forms of interference that do not amount to sanctions in the strict sense.[37] In any case, a state's acts contrary to international law may give rise to intervention as a legal consequence of those acts.

---

[32] KELSEN, H. *Das Problem der Souveränität und die Theorie des Völkerrechts: Beitrag zu einer reinen Rechtslehre*. Tübingen: Mohr Siebeck Verlag, 1928, p. 148; KELSEN, *General Theory of Law and State*, pp. 350–351; KELSEN, H. *Introduction to the Problems of Legal Theory: A Translation of the First Edition of the Reine Rechtslehre or Pure Theory of Law*. New York: Oxford University Press, 1992, pp. 117, 119; KELSEN, *Pure Theory of Law*, pp. 343, 345; ROSS, *A Textbook of International Law*, p. 40.

[33] ROSS, *A Textbook of International Law*, pp. 40, 44, 181–191; KELSEN, *Pure Theory of Law*, pp. 338–339.

[34] ROSS, *A Textbook of International Law*, pp. 44, 183; KELSEN, *General Theory of Law and State*, p. 350; KELSEN, *Pure Theory of Law*, pp. 339, 341.

[35] KREŠIĆ – ŽUNAC, *c. d.*, p. 83.

[36] KELSEN, *Principles of International Law*, p. 58.

[37] ROSS, *A Textbook of International Law*, p. 54.

Ross's and Kelsen's analyses of discretion likewise help explain why intervention may also be derived from the fifth postulate concerning the law-bound character of sovereign discretion. Since state authority is never legally unlimited, but always constrained by international law,[38] international law may "intervene" by prohibiting certain forms of conduct, imposing positive obligations, and attaching consequences to violations. In that way, it constrains how state agencies govern individuals and populations.

This section has sought to show that the essential structure of sovereignty as responsibility in the narrow sense, understood as the first element of sovereignty as responsibility in the broader sense, had already been developed in legal theory before the emergence of R2P. The next section turns to the third element: the theoretical foundation of the normative content of R2P.

3. THE LEGAL-THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE THIRD ELEMENT: THE OBLIGATION OF STATES TO PROTECT THEIR POPULATIONS FROM ATROCITY CRIMES

While the first element of sovereignty as responsibility concerns the legal status of the state as the bearer of international obligations, the third concerns the content of those obligations. More specifically, it concerns the claim that international law requires state authorities to exercise power so as to protect persons under their control from atrocity crimes.

This third element attracted considerable attention in post-Cold War debates on humanitarian intervention. For Michael Walzer, humanitarian intervention is military action on behalf of oppressed people, justified only as a response, with reasonable expectations of success, to acts that *"shock the moral conscience of mankind"*.[39] The issue must be situated within the tension between *jus contra bellum* and *jus ad bellum*. The former expresses the prohibition of war or forcible intervention, reflected in Article 2(4) of the UN Charter. The latter concerns the exceptional legal grounds on which force may nevertheless be permitted, especially self-defense and collective action authorized by the Security Council. R2P inherits this tension: it does not remove the prohibition of unilateral forcible intervention, but asks whether mass atrocity situations may trigger legally regulated forms of collective international action.

This section examines theories of human rights concerned with protection against atrocity crimes, focusing on accounts that connect individual protection with limits on state sovereignty in a way consistent with a legal understanding of human rights. Whereas doctrinal scholarship asks which human rights norms exist within a legal system, legal theory asks about the nature, structure, and scope of human rights. The analysis proceeds on that second level and focuses on three especially instructive authors: John Rawls, Joseph Raz, and Ronald Dworkin.

---

[38] Ibid., p. 44.

[39] WALZER, M. *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations*. New York: Basic Books, 1977, pp. 104, 107.

Rawls, in The Law of Peoples – first presented in article form in 1993 and later published as a monograph in 1999 – offered an important pre-R2P account of human rights as a special class of rights whose violation affects a political society's standing in international order. Raz, in work first presented in 2007 and later published as *Human Rights Without Foundations* (2010), adopted and refined Rawls's insight to clarify the nature and function of human rights. Dworkin further enriched this discourse. By 2010, the core of his position was already visible in two symposia devoted to his work, and it was later elaborated in *Justice for Hedgehogs* (2011) and *A New Philosophy for International Law* (2013).

Taken together, these three authors illuminate the legal-theoretical basis of the third element. This section argues that R2P's third element rests on a body of legal-theoretical work that partly predates, and partly emerged alongside, the doctrine itself. Within the Rawls–Raz–Dworkin framework, human rights perform three related functions within international society.[40] First, they limit the lawful exercise of state authority. Second, their violation may justify international response. Third, they limit legitimate pluralism by identifying a minimum threshold below which the treatment of human beings cannot fall.

3.1 HUMAN RIGHTS AS LIMITS ON STATE AUTHORITY

The first function of human rights is to limit the lawful exercise of state authority. Rawls treats human rights as a distinct category of rights that limits a state's internal autonomy. As he writes, human rights *"are part of a reasonable law of peoples and specify limits on the domestic institutions required of all peoples by that law"*.[41] In this sense, they *"specify the outer boundary of admissible domestic law of societies in good standing in a just society of peoples"*.[42]

Raz's account of human rights as limits on state power can be derived from reflections more directly connected to their second function. He treats human rights as constraints on sovereignty whose actual or anticipated violation may, as discussed below, provide a defeasible reason for international action against a state. Such action is otherwise excluded by the principle of sovereignty, understood as a general prohibition on external interference in a state's internal affairs, even when that state is *"in the wrong"*.[43] Dworkin likewise treats human rights as limits on internal state autonomy. He describes this as the *"trumps-over-sovereignty"* idea: the protection of human rights may override claims of sovereign discretion.[44]

Taken together, these positions support the conclusion that human rights function as normative limits on state authority. This matters because state agencies exercise

---

40 RAWLS, J. The Law of Peoples. *Critical Inquiry*. 1993, Vol. 20, No. 1, pp. 36–68, p. 59.

41 Ibid.

42 Ibid. See: RAWLS, J. *The Law of Peoples*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1999, p. 79.

43 RAZ, J. Human Rights Without Foundations. In: BESSON, S. – TASIOULAS, J. (eds.). *The Philosophy of International Law*. Oxford: Oxford University Press, 2010, pp. 321–337, p. 328.

44 DWORKIN, R. *Justice for Hedgehogs*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2011, p. 333. See also: DWORKIN, R. Response. *Boston University Law Review*. 2010, Vol. 90, pp. 1059–1087, p. 1084.

legally constituted power over populations. If that power is limited by human rights, its exercise is not left entirely to domestic discretion. International human rights norms instead structure how state authorities must govern. They impose obligations on state authorities and create grounds on which compliance may be demanded. They do not necessarily create directly enforceable international rights for individuals in every legal order; that depends on incorporation and direct applicability within national law. Even so, they constrain the legal space within which state agencies may act. In that sense, the first function of human rights already supports the third element of sovereignty as responsibility. Meaningful human rights protection requires, at a minimum, protection against atrocity crimes.

3.2 HUMAN RIGHTS AS A GROUND OF INTERNATIONAL INTERVENTION

The second function of human rights is to justify international intervention in response to certain forms of state conduct. Rawls argues that human rights play a special role within a reasonable "law of peoples" because they limit the permissible justifications for war and regulate its conduct.[45] He further maintains that fulfilment of human rights is sufficient to exclude justified coercive intervention by other peoples, whether through sanctions or, in extreme cases, military action.[46] The implication is clear: where human rights are not protected, the barrier against international intervention may weaken.

Raz makes this connection even more explicit when he writes that *"the notion of sovereignty is the counterpart of that of rightful international intervention"*.[47] Because the principle of non-intervention occupies a central place within international law, departures from it require especially strong justification. It is not enough that a state acts wrongfully in a general sense. The wrong must be serious enough, within the normative framework of the international community, to justify action that would otherwise be impermissible.[48] Human rights, in this view, identify a class of wrongs capable of grounding such a response.

Dworkin likewise treats human rights as capable of justifying intervention. He frames them in tension with the principle of non-intervention, that is, the idea that *"one nation or group of nations must not interfere in the internal affairs of another nation"*.[49] In his account, human rights *"trump"* sovereignty in the sense that a state cannot invoke sovereign autonomy as a shield where it subjects persons under its authority to conduct fundamentally inconsistent with their dignity. In a later work, Dworkin argues that sovereignty does not protect a state against legitimate intervention in cases of atrocity

---

45 RAWLS, *The Law of Peoples*, 1999, p. 79.
46 Ibid., p. 80.
47 RAZ, *c. d.*, p. 330.
48 Ibid.
49 DWORKIN, *Justice for Hedgehogs*, p. 333.

crimes and, under certain conditions, even where the Security Council has failed to authorize such action.[50]

For present purposes, the significance of these positions lies not in resolving whether intervention is lawful in every such case, but in clarifying the theoretical structure of the underlying international obligation to respect human rights. If some human rights violations may justify international intervention, then minimum standards of human rights protection define the minimum conditions for the autonomous exercise of state authority. Protection against atrocity crimes is therefore not merely a moral aspiration. It belongs to the category of obligations whose breach affects the international standing of the state and may trigger intervention from outside it.

The argument of Rawls, Raz, and Dworkin therefore reinforces the conclusion reached in the previous subsection. Human rights do not merely impose inward-facing duties of good governance. They also structure the relation between states and the international community by identifying violations grave enough to become matters of international concern and intervention. That is why the obligation of states to protect their populations from atrocity crimes may be reconstructed as part of the normative content of human rights legal theory.

3.3 HUMAN RIGHTS AND THE LIMITS OF LEGITIMATE PLURALISM

The third function of human rights is to limit pluralism. Human rights do not eliminate political, legal, and cultural diversity. They do, however, identify a minimum threshold below which variation can no longer be justified as pluralism. In that sense, they help define the substantive content of the obligations that states owe to persons under their authority.

Rawls explicitly connects human rights with the limits of pluralism among peoples. He accepts that historical, political, and cultural diversity produces different forms of social and political organization.[51] At the same time, he insists that human rights mark minimum standards around which no variation is permissible. They therefore function as constraints on pluralism among societies.[52] The pursuit of appropriate conditions for cooperation – both within and between states – underpins Rawls's articulation of a determinate set of human rights.[53]

Raz does not accept Rawls's method of deriving human rights from a prior principle of cooperation, but he likewise rejects the idea that human rights are reducible either to radical relativism or to a single uniform moral code. For Raz, human rights are rights held by individuals under conditions in which governments have duties to protect the interests those rights safeguard.[54] His approach is less universalist in formulation than

---

[50] DWORKIN, R. A New Philosophy for International Law. *Philosophy & Public Affairs*. 2013, Vol. 41, No. 1, pp. 2–30, p. 25.

[51] RAWLS, *The Law of Peoples*, 1999, pp. 11, 55, 127.

[52] RAWLS, *The Law of Peoples*, 1993, p. 59.

[53] RAWLS, *The Law of Peoples*, 1999, pp. 14, 18, 33.

[54] RAZ, *c. d.*, pp. 329, 335.

Rawls's, but it still presupposes standards whose violation cannot be insulated by appeals to sovereignty or cultural difference.

Dworkin, in turn, places particular emphasis on dignity. He does not offer a fixed and exhaustive list of international human rights but argues that at least one basic human right is universal: the right *"to be treated with the attitude* […] *as a human being whose dignity fundamentally matters"*.[55] This may be understood as a right requiring state authorities to create and apply law with an attitude of equal concern and respect for all persons subject to their power. It also provides a standard for assessing public authority itself: whether the government protects persons as bearers of dignity, or transforms its power into domination, persecution, or organized violence. In this respect, Dworkin's account is close to the normative core of R2P, which also treats public authority as responsibility for the protection of persons under state power. This dignity-based approach offers a more abstract foundation for the conclusion, reached in different ways by Rawls and Raz, that the international order contains a minimum normative standard that no state may disregard in the treatment of those under its power.

Despite their differences, all three authors converge on a minimum normative standard that is decisive for the present argument. The previous subsections showed, first, that human rights limit the discretion of state agencies and, second, that sufficiently grave violations may justify international intervention. The present subsection adds that there must also be a minimum standard of protection common to all states despite their pluralistic institutional arrangements. That minimum was already implicit in the previous discussion; here it appears as a minimum in the strict sense, because it marks the point beyond which pluralism in political and legal arrangements can no longer be justified. In the aftermath of the Second World War, the clearest expression of that minimum was the prohibition of the gravest forms of violence against human beings, namely the core wrongs later identified in R2P discourse as atrocity crimes.

Before concluding this section, the insights of these three authors make it possible to reconstruct the state's obligation to protect its population as a minimum standard of human rights protection operating on two levels.[56] First, the obligation presupposes a foundational orientation: state authority must be exercised in a manner that reflects a commitment to treating all persons subject to it with equal dignity. That orientation may also be expressed as a requirement of cooperative relations, both between state agencies and the population under their authority and among peoples within the international community. In that sense, dignity and cooperation identify the fundamental value structure that human rights norms seek to protect.

Second, this foundational orientation takes more concrete legal form through specific principles and rules recognized in international law. These define rights, impose obligations on state authorities, and secure protection before national and, where applicable, international institutions. Their violation may, in some circumstances, justify

---

[55] DWORKIN, *Justice for Hedgehogs*, pp. 334–335.

[56] On the more detailed content of R2P norms, see KREŠIĆ, M. Is the R2P Norm a Legal Norm? In: AMATUCCI, C. (ed.). *New Legal Reality: Challenges and Perspectives: II Collection of Research Papers in Conjunction with the 8th International Scientific Conference of the Faculty of Law of the University of Latvia*. Riga: The University of Latvia Press, 2022, pp. 356–368, pp. 361–364.

international intervention and indicate that state authority is being exercised in a manner fundamentally incompatible with the purposes of legal order. The prohibitions of genocide, crimes against humanity, war crimes, and ethnic cleansing give especially clear expression to this structure.

In conclusion, the reconstruction offered in this section shows that the third element of sovereignty as responsibility was neither created *ex nihilo* by R2P nor unsupported by legal-theoretical analysis. Rawls provided an important pre-R2P antecedent, while Raz and Dworkin helped to clarify the structure and implications of the state's obligation. Their theories of human rights help explain why the international legal order may be understood as imposing on states a duty to govern in a manner that protects populations from atrocity crimes. In that sense, the normative core later expressed through R2P was partly anticipated before the doctrine emerged and partly clarified during its emergence.

4. MORAL CONSIDERATIONS ON THE RESPONSIBILITY OF THE INTERNATIONAL COMMUNITY

If the first and third elements of sovereignty as responsibility can be traced to earlier developments in legal theory concerning international law and human rights, the second presents a different problem. R2P gave institutional prominence to the idea that the international community bears responsibility in the face of mass atrocity, but prior legal theory had not fully elaborated that idea. Earlier debates on humanitarian intervention focused mainly on the legal permissibility of intervention rather than on the existence of a legal duty to intervene. Similarly, moral reflection before R2P was concerned chiefly with permissibility and with imperfect duties of beneficence. This changed markedly during, and immediately before and after, the period in which R2P was developed (2000–2010).[57]

One line of moral argument holds that, once humanitarian intervention is morally permissible, it may in some circumstances become morally obligatory. Michael Walzer initially treated humanitarian intervention primarily in terms of permissibility, but in later work moved closer to the view that those able to help in cases of atrocity ought to do so.[58] Other authors make this move more explicitly. John W. Lango argues that, once intervention to stop mass atrocities has been shown to be morally permissible, there is a *prima facie* presumption that it is also morally obligatory unless that presumption is overridden.[59] Kok-Chor Tan similarly argues that the stringent conditions for permissible humanitarian intervention may also render it obligatory, while also addressing the problem of the appropriate agent and the duty of others to cooperate in determining

---

[57] See NARDIN, T. The Moral Basis of Humanitarian Intervention. *Ethics & International Affairs*. 2002, Vol. 16, No. 1, pp. 57–70.

[58] WALZER, *Just and Unjust* Wars, pp. xv–xvi, 101–102; WALZER, M. The Argument About Humanitarian Intervention. In: MEGGLE, G. (ed.). *Ethics of Humanitarian Interventions*. Heusenstamm: Ontos Verlag, 2004, pp. 21–35, pp. 26–27.

[59] LANGO, J. W. Is Armed Humanitarian Intervention to Stop Mass Killing Morally Obligatory? *Public Affairs Quarterly*. 2001, Vol. 15, No. 3, pp. 173–191, pp. 181–182.

whether intervention is required.[60] Jovana Davidović, working within just war theory, likewise argues that once humanitarian military intervention is morally permissible, it is also morally obligatory, since minimally decent action is morally required.[61]

A second line of argument grounds intervention in duties to rescue victims, restrain wrongdoers, and rectify injustice. Carla Bagnoli, working within a Kantian framework, maintains that serious violations of fundamental human rights engage a duty of respect for humanity rather than merely a charitable duty of beneficence. Humanitarian intervention is therefore, in her view, not merely permissible but morally required as a strict duty complementary to the duty to protect victims and coerce wrongdoers.[62] Terry Nardin similarly argues that the prevention of mass atrocities follows from duties to save victims from violence and to oppose wrongful conduct by preventing wrongdoing, bringing perpetrators to justice, and correcting injustice.[63]

A third line of argument grounds intervention in more general duties to protect basic rights through just institutions. Allen Buchanan argues that an obligation of humanitarian intervention may arise from a natural duty of justice requiring persons, and therefore politically organized communities, to help ensure that all persons have access to institutions capable of protecting their basic moral rights.[64] David Lefkowitz similarly argues that such a duty follows from the correlative duty of moral agents to do their fair share to ensure that all persons securely enjoy their basic moral rights.[65]

Taken together, these three lines of argument show that the second element later expressed in R2P was anticipated in pre-R2P moral reflection (e.g., Buchanan 1999) and developed more fully during its emergence. Moral philosophy thus moved beyond the question whether intervention may be justified toward the stronger claim that, in at least some circumstances, it may be morally required.

5. LEGAL-THEORETICAL CONSIDERATIONS ON THE RESPONSIBILITY OF THE INTERNATIONAL COMMUNITY

Moral responsibility does not automatically amount to legal responsibility. The institutional practice of R2P both supports and limits the claim that the moral

---

[60] TAN, K.-C. The Duty to Protect. *Ethics & International Affairs*. 2006, Vol. 16, No. 1, pp. 84–116, pp. 88–89, 94–97, 105–106.

[61] DAVIDOVIĆ, J. Are Humanitarian Military Interventions Obligatory? *Journal of Applied Philosophy*. 2008, Vol. 25, No. 2, pp. 134–144, pp. 134, 137–142.

[62] BAGNOLI, C. Humanitarian Intervention as a Perfect Duty: A Kantian Argument. *Nomos*. 2004, Vol. 47, pp. 117–143, pp. 119, 122–123.

[63] NARDIN, T. From Right to Intervene to Duty to Protect: Michael Walzer on Humanitarian Intervention. *The European Journal of International Law*. 2013, Vol. 24, No. 1, pp. 67–82, pp. 74–75, 80.

[64] BUCHANAN, A. The Internal Legitimacy of Humanitarian Intervention. *The Journal of Political Philosophy*. 1999, Vol. 7, No. 1, pp. 71–87, pp. 83–85.

[65] LEFKOWITZ, D. On a Duty of Humanitarian Intervention. In: TRIPODI, P. – WOLFENDALE, J. (eds.). *New Wars and New Soldiers: Military Ethics in the Contemporary World*. Burlington: Ashgate Publishing, 2011, pp. 87–101, pp. 88, 96–97.

responsibility of the international community has acquired legal significance. According to the Global Centre for the Responsibility to Protect, R2P had been referenced or relied upon in 99 UN Security Council resolutions and presidential statements by December 2025, 45 UN General Assembly resolutions by December 2025, and 93 UN Human Rights Council resolutions by March 2026.[66] This confirms that R2P has become part of the institutional vocabulary of the UN system. It has also served as a basis for coercive collective action, most clearly in Libya and Côte d'Ivoire.[67] Yet this practice also shows that the legal responsibility of the international community remains exceptional and mediated primarily through Security Council authorization. Institutional practice, however, is not the only basis for claiming the existence of legal obligations. Several non-positivist approaches may also support such a claim.[68] The purpose of this article is not to prove conclusively that R2P, in its broader sense, including its second element, already exists as a legal norm, although it may be argued that it can be understood as an emerging norm.[69] Its more limited aim is to identify the legal-theoretical foundations that may justify such a claim, including the claim that the international community has a duty to protect the population from atrocity crimes.

The preceding sections sought to show that sovereignty had already been reconstructed in legal theory as responsibility, that the obligation of states to protect populations from atrocity crimes had important antecedents in human rights legal theory and was further clarified in later works, and that moral philosophy had already explored the idea that the international community may, in at least some circumstances, bear a duty to intervene. In particular, moral philosophy has grounded such an argument in duties implicit in permission, victims' rescue, wrongdoers' restraint, and the need for just institutions capable of protecting basic rights.

However, the second element of the responsibility to protect remains undeveloped in legal theory. There is no general theory in international legal thought according to which the international community, as such, is under a duty to perform the basic legal functions of creating, applying, or enforcing international law. Those functions are usually structured not by duty-imposing norms but by competence-conferring norms, which identify who may perform them and under what conditions. Under this view,

---

66 Global Centre for the Responsibility to Protect. UN General Assembly Resolutions Referencing R2P. In: *Global Centre for the Responsibility to Protect* [online]. 5. 9. 2025 [cit. 2026-06-09]. Available at: https://www.globalr2p.org/resources/un-general-assembly-resolutions-referencing-r2p-2/; Global Centre for the Responsibility to Protect. UN Security Council Resolutions and Presidential Statements Referencing R2P. In: *Global Centre for the Responsibility to Protect* [online]. 19. 12. 2025 [cit. 2026-06-09]. Available at: https://www.globalr2p.org/resources/un-security-council-resolutions-and-presidential-statements-referencing-r2p/; Global Centre for the Responsibility to Protect. UN Human Rights Council Resolutions Referencing R2P. In: *Global Centre for the Responsibility to Protect* [online]. 31. 3. 2026 [cit. 2026-06-09]. Available at: https://www.globalr2p.org/resources/un-human-rights-council-resolutions-referencing-r2p/.

67 Global Centre for the Responsibility to Protect. R2P After Libya and Côte d'Ivoire. In: *Global Centre for the Responsibility to Protect* [online]. 14. 10. 2011 [cit. 2026-06-09]. Available at: https://www.globalr2p.org/publications/r2p-after-libya-and-cote-divoire/.

68 KREŠIĆ, M. About Non-Positivist Perspective on Legal Values in International Law. *Bratislava Law Review*. 2020, Vol. 4, No. 2, pp. 119–130.

69 KREŠIĆ, *Is the R2P Norm a Legal Norm?*, pp. 356–368.

international organizations and states acting in the interest of the international community occupy, as a rule, a legal position of competence rather than duty: they are vested with powers whose exercise is, in principle, discretionary rather than obligatory. A duty arises only where general international law or a particular institutional regime converts that competence into an obligation to act or to abstain.[70]

The purpose of this section is limited. It does not attempt to provide a complete legal theory of such an obligation. Rather, it identifies several legal-theoretical lines of argument that may help explain why the second element of R2P should not be treated as a merely political addendum, but as a problem internal to legal theory itself. If, as Section 2 argued, the sovereign state is a law-bound authority within an international legal order, and if, as Section 3 argued, the normative content of that authority includes the protection of populations from atrocity crimes, then the possibility of a corresponding responsibility of the international community can no longer be treated as conceptually external to the legal structure of sovereignty itself. The claim that the international community may bear a legal obligation to act in response to mass atrocities can be sketched in at least three ways.

5.1 THE FORMAL CHARACTER OF LEGAL POWER: SUBORDINATE AND SUPERIOR AUTHORITIES

The first line of argument concerns the relationship between state and international legal authority and builds on the insights developed in Section 2. State agencies directly govern populations, including through coercion. International agencies, including states when exercising international legal powers, operate more indirectly: they create norms binding states and may intervene when state authorities fail to exercise their powers in accordance with international law. The relationship between the international community and states may therefore be compared, cautiously, to that between superior and subordinate authorities in domestic law. If a subordinate authority fails to fulfil its obligations, the superior authority is normally expected to respond. By analogy, the international community may be understood as having a responsibility to act when a state fails in its duty of protection.

The analogy is, however, imperfect. In domestic law, superior authorities are usually under a duty to intervene. In international law, intervention is more often treated as an authorization. This difference is central to the problem and may be addressed in two ways. First, a purely discretionary understanding of international legal power undermines the very idea of legal authority from a formal point of view. The exercise of legal authority is never arbitrary. If a higher authority is under no obligation to intervene, the decision whether to intervene risks becoming arbitrary, and this weakens the authority's

---

[70] Such a view of legal functions as being structured exclusively by competence-conferring norms, with obligations arising only insofar as they accord with the custom constituted by the actual behavior of states, could also be derived from a reading of KELSEN's account of the basic norms of international law. See KELSEN, *Pure Theory of Law*, p. 216.

legal character. Second, it may be argued that the rule of law requires law to be enforced once the conditions specified for enforcement have been met. If the rule of law is an inherent value of the international order, agencies entrusted with legal authority must not disregard that principle.

5.2 THE SUBSTANTIVE CHARACTER OF LEGAL POWER: THE PURPOSE OF LEGAL POWERS

The second line of argument concerns the substantive character of the legal power that states and international authorities claim to possess and, more specifically, the duty to intervene in cases of mass atrocities. This argument relies on the considerations set out in Sections 2 and 3. From Section 2 it follows that the powers of legal authorities cannot be understood as mere freedom of action, but rather as the exercise of discretionary power guided and limited by legal norms. Section 3, in turn, bears on the question whether there exist substantive norms governing the exercise of legal power that are implicit in the very existence of a legal order.

From the insights developed in Section 3 it follows that legal authorities cannot act as agencies of a criminal organization. Once a state systematically turns its institutions against the population in ways characteristic of mass atrocities, the question arises whether it continues to exercise legal authority in a legally intelligible sense. At that point, governance begins to resemble domination or organized criminal violence. This is the minimal normative threshold identified by human rights theory. If the international legal order is unable to respond to such a threshold, its own claim to legality is weakened.

It is, of course, conceivable that such an international community, and such states, might still claim to be "legal orders". But those who maintain that a legal order ceases to be a legal order once its fundamental purposes have been betrayed may also maintain that such arrangements can no longer plausibly be regarded as legal orders.

5.3 PROSECUTION OF INDIVIDUAL CRIMINALS

The third line of argument concerns the obligation to punish perpetrators of criminal offences. As noted in Section 2, an international norm does not automatically give rise to directly enforceable rights for individuals within a domestic legal order if that order neither incorporates the international norm nor permits its direct application. A further possibility is that an individual may possess directly enforceable rights under an international norm even where such rights are not recognized within the national legal order, provided that institutions external to that legal order allow the individual to appear as a party to proceedings on the basis of the international norm. By the same token, a duty on the part of the international community exists where such a possibility for an individual to initiate legal proceedings is available. But if such a right does not exist because of an institutional deficit, is there nevertheless another basis for maintaining that the duty of the international community to prosecute perpetrators of mass atrocities continues to exist?

One possible answer is that international law contains norms empowering any state, as well as centralized international institutions, whether on the basis of consent or, according to some views, irrespective of the consent of particular states to the jurisdiction of such institutions, to punish individuals who have violated prohibitions against certain crimes. Norms recognizing universal jurisdiction over acts such as piracy and war crimes are commonly understood to form part of customary international law. By analogy, it may be argued that there exists an international norm authorizing any state or international institution to punish perpetrators of atrocity crimes.

It may therefore be argued that the international community is authorized, in certain circumstances, to transfer the competence to prosecute perpetrators from unwilling or unable states to other states or international institutions. The remaining question is whether such authorization also entails an obligation. Here again, the formal and substantive arguments concerning legal authority, together with the rule of law, support the view that discretion cannot be treated as unlimited where mass atrocities are concerned.

6. CONCLUSION

This article has argued that sovereignty as responsibility, as expressed in the foundational R2P documents, consists of three elements with distinct legal-theoretical backgrounds.

First, the responsibility of state agencies to exercise authority in accordance with international law was substantially developed in twentieth-century legal theory. In the writings of Kelsen and Ross, and in an important complementary respect in Lauterpacht, sovereignty appears not as freedom from law but as a legally conditioned authority exercised by states as responsible legal subjects within an international legal order. The first element of sovereignty as responsibility was therefore already theoretically articulated before its later appearance in R2P discourse.

Second, the obligation of states to protect their populations from atrocity crimes has important antecedents in human rights legal theory and was further elaborated during the emergence of R2P. In particular, Rawls, Raz, and Dworkin developed the view that state authority is limited by fundamental human rights, that certain violations may justify international intervention, and that pluralism cannot justify the gravest forms of violence against human beings. These theories help explain why states may be understood as bearing an international obligation to protect their populations from atrocity crimes.

Third, the article showed, more tentatively, that moral philosophy moved beyond the question whether humanitarian intervention may be permissible and advanced the stronger claim that, in some circumstances, the international community may bear a duty to respond to mass atrocities. This part of the argument was meant to show that the second element later expressed in R2P was not conceptually unprepared in moral reflection.

Finally, the article suggested that the second element of sovereignty as responsibility – the responsibility of the international community – remains undeveloped in

legal theory. The final section therefore did not attempt to provide a complete legal theory of that obligation. Instead, it identified three lines of argument along which such a theory might be developed: the formal character of legal power; the substantive character of legal power; and the obligation to prosecute individual perpetrators of atrocity crimes.

The article has also emphasized the usefulness of the *jus contra bellum – jus ad bellum* framework and institutional practice within the UN system for understanding the possible legal responsibilities of the international community. Its aim, however, remains legal-theoretical: to show that legal theory can provide foundations for arguing why such a responsibility may exist, or why it ought to be further developed within international law.

The overall conclusion is that the three elements of R2P rest on uneven legal-theoretical foundations. The first had already been substantially articulated in earlier legal theory. The third had significant antecedents in human rights legal theory and was further clarified during the emergence of R2P. The second, although introduced into international discourse by R2P and elaborated in moral philosophy, remains insufficiently developed in legal theory. In that respect, R2P is best understood, from the standpoint of legal theory, as an unfinished legal doctrine.

Assoc. Prof. Dr. Sc. Mario Krešić
University of Zagreb, Faculty of Law
mario.kresic@pravo.hr
ORCID: 0000-0002-0014-4157

DEFENCE ON FLEXIBLE LEGAL BASES: THE DIVERGENT CONSTITUTIONAL LIMITS OF EU DEFENCE INTEGRATION OUTSIDE THE CFSP*

PAVEL LINZER

Abstract: Since 2025 the European Union has accelerated the pursuit of its defence objectives through flexible, non-CFSP bases of the TFEU. The practice is closely related to the Commission's ReArm Europe plan and became a point of contestation in relation to some of its most prominent elements. The SAFE loan instrument (Article 122 TFEU) is before the Court of Justice at the Parliament's suit, the European Defence Industry Programme (centred on Articles 114 and 173 TFEU) raises questions in doctrine, and the proposed Military Mobility Regulation [Articles 91 and 100(2) TFEU] is said to exceed the transport competence through its authorisation architecture, most prominently in its emergency mechanism. This article asks by what constitutional limits the practice is governed, and argues that they differ across its modalities. Tracing a vertical risk to Union competence and a horizontal risk to who decides, and distinguishing limits that operate at the choice of the legal basis from limits that apply beyond that choice, the article maps where each measure can be contested. What the three measures share is an origin and a gateway, consisting in a defence telos pursued on elastic sectoral bases, with the Treaties' defence-specific channel left unused for these measures, and a common exposure to established centre-of-gravity review. The specific constraints nonetheless lie in different places. In the fiscal modality the constraint is the Article 122 gateway, shadowed by a budgetary objection. In the industrial modality it is the interplay between characterisation and the contested reach of Article 41(2) TEU. In the territorial modality it is the reservation of Article 4(2) TEU, which sets the outer boundary of transport proceduralisation. Using comparative analysis, the article seeks to show what the common and some of the modality-specific limits of the "supranational turn" of EU defence policy are, and how they differ.

Keywords: supranational turn; defence mainstreaming; choice of legal basis; conferral; Article 122 TFEU; Article 41(2) TEU; Article 4(2) TEU; transport proceduralisation; deemed acceptance; SAFE; EDIP; military mobility

DOI: 10.14712/23366478.2026.117

* The work was supported by the grant SVV n. 260750, "International and supranational regulation of autonomization and automatization of human and machine decision-making and other current aspects of international and supranational regulation".

In accordance with the recommendations on AI use issued by the Faculty of Law, Charles University, and the ethics code of this journal, the author discloses that generative large-language models were used as a research auxiliary for literature discovery, source verification, linguistic revision and argumentative stress-testing of the author's draft passages.

© 2026 The Author. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

1. INTRODUCTION

Since 2025 the European Union has accelerated the pursuit of its defence policy through flexible, non-CFSP legal bases of the TFEU. The practice itself, however, is older than its present frame. In March 2025 the Commission and the High Representative presented the White Paper for European Defence – Readiness 2030, the framework for the Commission's ReArm Europe plan. The plan's principal funding pillars included Union loans for defence investment (the future SAFE instrument), coordinated activation of the national escape clause of the Stability and Growth Pact, and the redirection of existing Union programmes towards defence-related investment.[1] EDIP gives legislative form to the 2024 European Defence Industrial Strategy, and the military-mobility package of November 2025 extends the agenda into transport regulation. The measures examined here are, in other words, the legal instruments of one declared programme, and the constitutional limits of their technique are therefore of programme-wide significance.

The approach chosen by the Union carries a constitutional risk on two fronts. There is a *vertical* risk that the Union exceeds the competence the chosen basis confers, and a *horizontal* risk that the decision-making rule and institutional configuration the Treaties would otherwise prescribe are displaced, such as the unanimity of the CFSP or the European Parliament's co-legislative role.[2] Neither risk is hypothetical. The SAFE loan instrument, adopted as a Council Regulation on Article 122 TFEU in May 2025, has been challenged by the European Parliament before the Court of Justice.[3] The European Defence Industry Programme (EDIP), proposed in March 2024 and adopted in December 2025 on a composite basis centred on Articles 173 and 114 TFEU, has met sustained doctrinal objection.[4] And the most recent of the three, the proposed Military Mobility

---

1 Joint White Paper for European Defence – Readiness 2030, JOIN(2025) 120 final, 19. 3. 2025 (framing the ReArm Europe plan, with SAFE as its lending pillar); Regulation (EU) 2025/2653 of 19. 12. 2025 (redirecting Union programmes towards defence-related investment to implement the plan); A New European Defence Industrial Strategy, JOIN(2024) 10 final, 5. 3. 2024.

2 The vertical/horizontal vocabulary is established in the competence literature; in the same context of Article 122, CHAMON, M. The Non-Emergency Economic Policy Competence in Article 122(1) TFEU. *Common Market Law Review*. 2024, Vol. 61, No. 6, pp. 1501–1526.

3 Council Regulation (EU) 2025/1106 of 27 May 2025 Establishing the Security Action for Europe (SAFE) Through the Reinforcement of the European Defence Industry Instrument. OJ L, 2025/1106, 28. 5. 2025 (financial assistance of up to EUR 150 billion in loans). Challenged in Case C-560/25, *European Parliament v. Council*, action brought 20 August 2025, OJ C, C/2025/5209, 6. 10. 2025.

4 Proposal COM(2024) 150 final, 5. 3. 2024; adopted as Regulation (EU) 2025/2643 of the European Parliament and of the Council of 16 December 2025 Establishing the European Defence Industry Programme and a Framework of Measures to Ensure the Timely Availability and Supply of Defence Products ('EDIP Regulation'), OJ L, 2025/2643, 29. 12. 2025, on Articles 114(1), 173(3), 212(2) and 322(1) TFEU. For EDIP-specific contestation, CLAPP, S. *European Defence Industry Programme (EDIP)*. European Parliamentary Research Service. PE 762.320, 2026 [Article 173(3) TFEU "not without controversy"]; for the sustained doctrinal objection, MEERSHOEK, N. Why the EU Internal Market is Not the Correct Legal Basis for Regulating Military-Strategic Procurement. *European Law Review*. 2022, Vol. 47, No. 3, pp. 353–375; VROEGE, B. Strategic Autonomy in Military Production: The EDF and the Constitutional Limits to EU Defence-Industrial Spending Power. *European Foreign Affairs Review*. 2023, Vol. 28, No. 4, pp. 341–362; PEROTTO, G. The Legal Framework of the EU Defence Industry and the Pursuit of Strategic

Regulation, tabled in November 2025 on Articles 91 and 100(2) TFEU and carried by mid-2026 to a Council mandate and a Parliament committee report, has drawn the challenge that its authorisation architecture presses on the limits of the transport competence.[5] The three are not chosen because contestation is the article's subject. They are chosen because their contestation exposes the three techniques through which the same phenomenon meets its legal limits and tests: fiscal borrowing, defence-industrial regulation and territorial proceduralisation.[6]

This article asks by what constitutional limits this practice is governed across its fiscal, industrial and territorial modalities,[7] and it maps the pattern those limits form.

The doctrine has already pointed to the phenomenon, characterised as a "supranational turn" of EU defence policy, but has so far focused on mapping its instruments across industrial policy and the internal market, less on pairing each measure with the constraint that ultimately decides its contestation, and not on the pattern those constraints form across modalities.[8] This article therefore does not seek to describe

---

Autonomy. *European Papers*. 2023, Vol. 8, No. 1, pp. 475–486; ŘÍHA, M. Do You Have EU Industrial Policy Legal Basis? And Can I See It? *Prague Law Working Papers Series*. 2026, No. 2026/I/4.

5 Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on Establishing a Framework of Measures to Facilitate the Transport of Military Equipment, Goods and Personnel Across the Union, COM(2025) 847 final, 19. 11. 2025, with SWD(2025) 847 final; Council Negotiating Mandate, doc. 10730/26; and European Parliament Committee Report A10-0176/2026 (SEDE–TRAN) of June 2026. The challenge is developed most fully in LINZER, P. Defence by Transport Law? Constitutional Constraints of Military Transports Permissions and EMERS in the Proposed Military Mobility Regulation (COM(2025) 847). In: PETRAŠEVIĆ, T. – DUIĆ, D. – NOVOKMET, A. (eds.). *EU as a Global Player: Geopolitical Position of the EU in the New Global Order*. EU and Comparative Law Issues and Challenges Series (ECLIC), Vol. 10. Osijek: Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Law Osijek, 2026, pp. 1084–1109; and in SNELL, J. *Opinion on the EU Military Mobility Package and the Appropriateness of the Legal Basis*. Expert opinion delivered to the Grand Committee of the Finnish Parliament in the framework of U 1/2026 vp, 24. 3. 2026, engaged here as doctrine; no chamber has issued a reasoned opinion against the proposal.

6 For the purposes of this article, the delimitation excludes instruments outside, antecedent to, or less constitutionally contested within the practice under study. The European Peace Facility figures below as the counter-architecture, not as a case; the EDF, ASAP and EDIRPA enter as EDIP's lineage; Regulation (EU) 2025/2653, the Defence Readiness Omnibus and "Readiness 2030" confirm the trend but have not drawn comparable constitutional contestation.

7 The three modalities are principal, not exhaustive: deregulatory simplification – the Defence Readiness Omnibus – is a further technique of the turn, outside this article's set because it has not, to date, drawn comparable constitutional contestation.

8 STEINBACH, A. The Supranational Turn of EU Defence Policy. *Common Market Law Review*. 2025, Vol. 62, No. 6, pp. 1635–1674. His declared frame is industrial policy, the internal market and technological-development policy; the analysis also identifies Article 346 TFEU and Article 41(2) TEU as the two intergovernmental prerogatives under supranational pressure (pp. 1650–1651) and extends to SAFE and Article 122 TFEU (pp. 1662–1663). Military mobility appears only as an object of infrastructure funding (p. 1648); the transport title as a regulatory vector is not analysed. Steinbach already pairs SAFE with Article 41(2) TEU (pp. 1662–1663). Catalogues of constraints exist: HORN, A. *European Defence Under the Treaties*. SIEPS European Policy Analysis 2025:12epa, 2025; GÁLIK, Z. Breaking the Unanimity Rule in EU Common Foreign and Security Policy: The Commission's New Approach, the Logic of Legal Basis Selection, and Legal Constraints. In: *EU Blog / Grotius* [online]. 12. 12. 2025 [cit. 2026-07-06]. Available at: https://eublog.grotius.hu/doc/pub/LZKHVM/2025-12-12_breaking_the_unanimity_rule_in_eu_cfsp.pdf; MOSER, C. Transforming Defence into an Asset for Safeguarding the EU's Normative Core.

another block of the phenomenon but it seeks to outline the blueprint of the building the blocks compose.

The competence-creep literature explains the structural enabler of indirect integration in politically sensitive fields,[9] and the fiscal and industrial modalities have each been probed on their own terms.[10] However, none of these works analyses instruments outside the economic or internal-market scope, such as military transit, nor maps, modality by modality, the constraint on which each measure ultimately stands or falls, distinguishing basis-level from exercise-level limits [a distinction the Treaties themselves draw in Article 5(1) TEU; see Section 2]. That comparative anatomy is the contribution this article aspires to make.

The comparison, not three parallel case studies, is therefore the tool of the analysis. The three measures are characterised along two axes, technique of use and modality-specific constraint, and none is adjudicated to a final validity verdict. The article defends readings of particular Treaty limits, but it does not pronounce on whether the measures ultimately satisfy them – each such verdict would require a study of its own, with the exception of military mobility, which the author has already analysed separately.[11] The thesis concerns which constraint governs which technique, and why they differ, not how any single dispute will be resolved.

The argument proceeds as follows. Section 2 sets out the logic of legal-basis review and shows why, at the gateway of legal-basis review, substance and procedure cannot be separated. Section 3 establishes in what aspects the three measures form one practice, Section 4 distinguishes what each does with its base. Section 5 pairs each technique with its modality-specific constraint, states the pattern and develops its territorial edge, with Section 6 concluding the argument.

2. THE TURN AND THE LOGIC OF LEGAL-BASIS REVIEW

The constitutional stakes of the turn follow from what the choice of a non-CFSP basis does, and this section argues that those stakes cannot be sorted into separate questions of competence and procedure. A Title-V CFSP basis entails Council unanimity as the default, a limited role for the Parliament under Article 36 TEU rather than co-legislation, and judicial review curtailed by Article 275 TFEU, subject to its carve-outs for Article 40 TEU and restrictive measures.[12] A sectoral TFEU basis generally brings qualified-majority voting, the Parliament as co-legislator, and full judicial

---

Common Market Law Review. 2026, Vol. 63, No. 1, pp. 209–222, poses, without answering, the legal-basis question for military mobility (p. 217).

9 GARBEN, S. Competence Creep Revisited. *Journal of Common Market Studies*. 2019, Vol. 57, No. 2, pp. 205–222; GARBEN, S. From Sneaking to Striding: Combatting Competence Creep and Consolidating the EU Legislative Process. *European Law Journal*. 2020, Vol. 26, No. 5–6, pp. 429–447.

10 CHAMON, *c. d.*; MEERSHOEK, *c. d.*; VROEGE, *c. d.*; PEROTTO, *c. d.*

11 LINZER, *c. d.*

12 On the qualified-majority openings that exist within the CFSP itself, MOSER, *c. d.*, p. 218; GÁLIK, *c. d.*

review. Article 122 TFEU is an exception of a different kind. It leaves judicial review untouched but confers the power on the Council without a legislative role for the Parliament. The choice of basis therefore matters not only for whether the Union may act, but also for how it reallocates decisional power among the institutions and between the Union and the Member States.[13]

Treating the vertical and horizontal risks as independent questions, and building independent categories of review upon them, is tempting, but the case law forbids it. On the Court's settled approach, the choice of legal basis turns on objective factors amenable to judicial review, in particular the aim and content of the measure.[14] Where a measure pursues a twofold purpose and one is identifiable as predominant, the act must be founded on the predominant basis alone and only exceptionally may it rest on more than one basis, and never where the attached procedures are mutually incompatible.[15] The substantive question of what the act really is and mainly does, and the procedural question of which decision rule the Treaties attach to that characterisation, are thus answered in a single movement. Substance selects the basis, and the basis dictates the procedure. Article 40 TEU confirms the same from the CFSP side, as a rule of mutual non-affectation between the CFSP and the competences of Articles 3 to 6 TFEU, under which neither may encroach on the other, policed through the same centre-of-gravity method.[16]

SAFE is the paradigm of this inseparability at the gateway as the threshold test of legal-basis review. Article 122 permits the Council to act without the Parliament in a legislative role, and the Parliament's action pleads precisely that its conditions are not met.[17]

---

[13] On the constitutional significance of the choice of legal basis, Case C-263/14, *Parliament v. Council*, EU:C:2016:435; Article 36 TEU on the Parliament's role in CFSP; ENGEL, A. The CJEU's Centre of Gravity Theory in Legal Basis Litigation: A Flawed Concept. In: LOXA, A. – LONARDO, L. (eds.). *The Reasoning of the Court of Justice of the EU: A Normative Assessment*. Oxford: Oxford University Press, 2026, ch. 10.

[14] Case C-300/89, *Commission v. Council* (Titanium dioxide), EU:C:1991:244, para. 10; Case C-130/10, *Parliament v. Council*, EU:C:2012:472, paras. 42–44. On the priority of basis over procedure, ibid., para. 80 (the applicable procedure follows from the correctly identified basis, not the reverse).

[15] Case C-36/98, *Spain v. Council*, EU:C:2001:64, para. 59; on the exceptional recourse to a dual basis, Case C-263/14, para. 44; Case C-300/89 (Titanium dioxide), paras. 17–21 (dual basis excluded where the attached procedures are incompatible). See CRAIG, P. *The Lisbon Treaty*. Oxford: Oxford University Press, 2010.

[16] WESSEL, R. A. Legality in EU Common Foreign and Security Policy: The Choice of the Appropriate Legal Basis. In: KILPATRICK, C. – SCOTT, J. (eds.). *Contemporary Challenges to EU Legality*. Oxford: Oxford University Press, 2021, pp. 71–99; Case C-244/17, *Commission v. Council* (Kazakhstan PCA), EU:C:2018:662, paras. 36–38 and 42–46; Case C-658/11, *Parliament v. Council*, EU:C:2014:2025, para. 43; Case C-263/14, *Parliament v. Council*, EU:C:2016:435, paras. 42–44 (para. 42 on the Court's task of policing the CFSP side; the mutuality follows from the two paragraphs of Article 40 TEU itself). The pre-Lisbon rule was asymmetrical, Case C-91/05, *Commission v. Council*, EU:C:2008:288, paras. 76–77.

[17] Case C-560/25, OJ C/2025/5209: first plea, that the act does not satisfy the conditions of Article 122 TFEU and concerns instead the Union's industrial policy in the field of defence (Article 173 TFEU); second plea, breach of the duty to state reasons (Article 296 TFEU) as regards that choice. The Parliament asks that the Regulation's effects be maintained until replacement.

Whether the Article 122 predicate is satisfied is not a secondary diagnostic of an institutional wrong. It is the competence question, and the Parliament's exclusion stands or falls with it. What the example does not prove is that every constitutional limit is absorbed by legal-basis review. What it does show is why the analysis must begin with the gateway before asking whether further reservations condition the exercise of a validly conferred competence.

Two further features of the Treaty architecture frame what follows. The Treaties also provide a defence-specific route – the progressive framing of a common Union defence policy under Article 42(2) TEU, leading to a common defence when the European Council, acting unanimously, so decides – together with an emergency mechanism embracing military means for terrorist attacks and disasters, the solidarity clause of Article 222 TFEU.[18] The Treaties themselves, moreover, distinguish the delimitation of competences (conferral) from the use of competences (subsidiarity and proportionality) in Article 5(1) TEU,[19] and the analysis below uses that distinction analytically for reservations and constraints that go beyond the choice of basis. Article 41(2) TEU caps what may be funded even on a validly chosen basis, while Article 4(2) TEU delimits how far a chosen sectoral basis reaches into a protected national domain. The lesson of the section is twofold. At the gateway, substance and procedure fuse. Beyond it, particular Treaty reservations may still structure what the Union may do under a validly chosen basis. Limits can therefore be compared across techniques, by asking which constraint ultimately decides in each. That is the method of Sections 3 to 5.

3. THE COMMON ORIGIN

Before the three measures diverge, they converge. What follows establishes the shared structure that makes them a single phenomenon worth comparing.

The first shared feature is the risk of a telos–base mismatch. In each case a defence purpose rides on one of the broad, non-defence competences of the TFEU – the emergency-and-economic-policy basis of Article 122, the internal-market and industrial-policy bases of Articles 114 and 173, or the transport bases of Articles 91 and 100(2). What unites these bases is not an economic character, for the transport title is not "economic". What unites them is their elasticity. Each is open-textured or far-reaching enough to be plausibly stretched toward a security telos, as has long been observed for the transport title,[20] and it is precisely this breadth that the competence-creep literature identifies as

---

[18] For an overview of the defence-specific architecture of the Treaties, HORN, *c. d.*

[19] Article 5(1) TEU; KLAMERT, M. Commentary on Article 5 TEU. In: KELLERBAUER, M. – KLAMERT, M. – TOMKIN, J. (eds.). *The EU Treaties and the Charter of Fundamental Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2019.

[20] For the breadth of the transport title, MAXIAN RUSCHE, T. Commentary on Article 91 TFEU. In: KELLERBAUER – KLAMERT – TOMKIN (eds.), *c. d.*, para. 4: the Court has clarified in several landmark cases that the common transport policy creates *"a very far-reaching competence"*, extending to social, environmental and consumer-protection rules.

the structural enabler of indirect integration.[21] The defence turn thus instantiates a wider pattern in which security has become a guiding objective pursued through pre-existing Treaty bases.[22]

The second shared feature is that these measures make no use of the defence-specific constitutional channel of the Treaties that other defence-focused frameworks still use, such as PESCO, the European Defence Agency and the off-budget European Peace Facility.[23] The point is about these three measures, which did not take it, and the choice has consequences for who decides, as the third feature shows. For military mobility the route not taken is the CFSP or an inter-State agreement. For EDIP it is the defence-industrial task of the European Defence Agency under Article 45(1)(e) TEU[24] and, with it, the budgetary discipline of Article 41(2) TEU,[25] both kept at bay by the measure's market and industrial characterisation. SAFE differs again, as a CFSP-funding alternative is foreclosed in practice by the budgetary bar discussed in Section 5, and the alternative the Parliament pleads is an ordinary-procedure TFEU basis. What all three share is that the specific decisional architecture of the Treaties – CFSP unanimity with its restricted review and its funding implication – does not govern them. The route is politically underwritten by repeated European Council endorsement, but that consensus has remained in conclusions and has never been formalised as an interpretative position on the use of sectoral bases for defence ends.[26]

A third feature follows. Each measure depends on the same vulnerable claim, that its centre of gravity is sectoral rather than defence, and each is therefore exposed to the same gateway review. The *horizontal* face of the risk nonetheless points in different directions, as the Parliament's grievance under Article 122 is its exclusion, while under the co-decided bases the grievance belongs to the Member States, as the loss of the CFSP veto. This heterogeneity is the first indication that, common elements notwithstanding, no single comprehensive defence-specific limit governs the turn. That the three measures form one practice is undone neither by the variable geometry of European defence cooperation nor by institutional readings of each grievance.[27]

---

21 GARBEN, *Competence Creep Revisited*, pp. 206–208.

22 SCHAUPP, L. Legal Foundations of EU Economic Security: Shaping the Imaginable. *Utrecht Law Review*. 2025, Vol. 22, No. 1, pp. 63–81, at p. 63 (security as *"a guiding objective across a growing number of legislative fields"* pursued through pre-existing Treaty bases). The label *"telos-base mismatch"* is this article's; it builds on Schaupp's observation of *"a shift in the telos of legislative instruments"* pursued on pre-existing bases (p. 65), and on the author's earlier finding of a *"structural mismatch between the chosen legal basis and the substantive operation performed"* (LINZER, *c. d.*).

23 Council Decision (CFSP) 2021/509 Establishing the European Peace Facility, financed by Member States' contributions outside the Union budget.

24 VROEGE, *c. d.*, pp. 351–352.

25 MOSER, *c. d.*, pp. 218–219; STEINBACH, *c. d.*, pp. 1662–1663.

26 European Council Conclusions on European Defence, 6. 3. 2025; European Council Conclusions, 26. 6. 2025, EUCO 12/25.

27 VON SYDOW, G. – KREILINGER, V. (eds.). *Who Calls the Shots? Institutional and Political Dynamics in European Defence*. SIEPS 2026:1op, 2026 (variable geometry; the Article 122 instruments and the Parliament's position).

4. THREE TECHNIQUES OF USE

The first axis of comparison is the technique of deployment, that is, what each measure concretely does with its base. The three techniques differ in what they legally do, not merely in the policy field where they act, and that matters because each way of using a base collides with a different kind of limit (Section 5).

The fiscal technique is borrowing in common. SAFE mobilises Union borrowing of up to 150 billion EUR, on-lent to Member States for defence-related investment. The base is used to fund defence, which enters as the purpose of the spending rather than as the object of regulation.[28] What alternative the Parliament pleads is telling. Its first plea submits that the act fails the conditions of Article 122 TFEU and concerns instead the development of the Union's industrial policy in the field of defence under Article 173 TFEU, an ordinary-procedure basis, so that the dispute is in the first instance an intra-TFEU one, about the emergency route and the exclusion of the Parliament, rather than a CFSP/TFEU boundary dispute.[29] SAFE thus meets limits on two fronts. The pleaded front is whether the conditions of Article 122 are met, the Parliament's exclusion standing or falling with them. The doctrinal front is whether a budget-backed lending capacity for defence circumvents the funding prohibition of Article 41(2) TEU.

The industrial technique both regulates and funds. EDIP structures the defence-industrial market and channels Union funding subject to conditions. It does so on a combination of legal bases whose division of labour the Regulation itself spells out, assigning Article 114 to the security-of-supply framework, Article 173 to the funding of the European defence technological and industrial base and Article 212 to the Ukraine instrument, with Article 322(1) added for the financial provisions.[30] Here the alternative is not a rival base so much as a rival characterisation. Is the measure genuinely internal-market and industrial, or defence in market clothing?

The territorial technique is procedural. The proposed Military Mobility Regulation, resting on Articles 91 and 100(2) TFEU, standardises how Member States authorise cross-border military transport, from timelines and notification formats to categories and revocation grounds, and adds an emergency mechanism for extraordinary situations. The base is used to regulate the procedures conditioning physical access to territory and defence enters as the purpose of the regulated activity.[31] On the most developed objection, the authorisation architecture would require either a CFSP basis or inter-State

---

[28] Regulation (EU) 2025/1106.

[29] Note 18 above (first plea, per the OJ notice). On the action generally, LESON, M. Moving Towards a SAFE Defense Policy in Europe. In: *Verfassungsblog* [online]. 12. 9. 2025 [cit. 2026-07-06]. Available at: https://verfassungsblog.de/moving-towards-a-safe-defense-policy-in-europe/; for the same alternative reached doctrinally, STEINBACH, *c. d.*, p. 1663.

[30] Regulation (EU) 2025/2643. Its crisis regime splits by product category: binding priority-rated orders only for crisis-relevant non-defence products (recital 98; Article 63); for defence products only a request the operator is "free to refuse" [Article 66(2)], obligations attaching upon express acceptance [Article 66(6) and (12)]. For the scale of the powers conferred on the Commission, BLOCKMANS, S. – FIOTT, D. *European Defence Projects of Common Interest: From Concept to Practice*. European Parliament, PE 775.284, 2026.

[31] COM(2025) 847 final.

agreement.[32] Neither route is hypothetical, as permissions have until now rested on voluntary EDA technical arrangements and bilateral practice, nor costless, as the inter-State route lies outside the Union's institutional and judicial frame.[33]

What distinguishes the territorial technique is already visible. Money and markets are the objects of the first two. The third operates on the procedures by which a Member State decides who may cross its territory, and that is what will bring it, and it alone, into direct contact with the reservation of Article 4(2) TEU.[34]

5. DIFFERENT LIMITS, ONE PATTERN

The second axis is the modality-specific constraint, and it carries the article's central focus, namely that in each modality a different constraint ultimately decides whether the measure stands. Candidates for a single comprehensive constraint are not lacking. The review of the chosen legal basis applies to all three measures, and it does limit their content, because a measure whose content goes beyond what its basis allows will fail. That review, however, has no single standard of its own. It measures each act only against the particular basis chosen for it, and it does not exhaustively cover all the limits that apply even after the basis has been chosen.[35] The funding prohibition of Article 41(2) TEU could be read as a general bar on defence spending from the Union budget and the reservation of essential State functions in Article 4(2) TEU could, on its face, cover the whole field of defence. What follows shows that neither reaches that far. Some limits operate at the choice of basis itself. Others go beyond that choice. They either cap what the Union may do or fund even on a validly chosen basis, as Article 41(2) TEU does, or they delimit how far the chosen sectoral basis itself reaches into a protected national domain, as Article 4(2) TEU does.[36] The distinction matters because the three modalities are constrained at different levels. Where one is stopped, if at all, at the choice of basis, another is constrained in what it may do or fund even after

---

[32] SNELL, *c. d.*

[33] COM(2025) 847 final, Explanatory Memorandum (EDA Technical Arrangements and Their Incomplete Implementation); on intergovernmental action where Union competence is lacking, Case C-370/12, *Pringle*, EU:C:2012:756, para. 105.

[34] The reservation is not absent from the other fields – the Defence Procurement Directive opens by reiterating that national security remains the sole responsibility of each Member State (MEERSHOEK, *c. d.*) – but there it is recited as background. Only the territorial technique regulates the very decision the reservation protects. Directive 2009/43/EC likewise removed further transit authorisations for defence-related products, with an express public-security proviso [recital 17, Article 4(1)], a contrast that reinforces the significance of an express security exit.

[35] GARBEN, *From sneaking to striding*…, p. 436. On the inconsistent application of the aim-and-content criteria and the resulting procedural formalism of legal-basis review, ENGEL, *c. d.*

[36] Article 5(1) TEU. The extension to Article 4(2) TEU and Article 41(2) TEU is analytical, not textual. Article 41(2) is closest to a true exercise-level budgetary limit; Article 4(2), as used here, is a basis-linked reservation and proportionality constraint shaping the permissible scope of a sectoral basis. On the underlying existence/exercise frame, SCHÜTZE, R. EU Competences: Existence and Exercise. In: ARNULL, A. – CHALMERS, D. (eds.). *The Oxford Handbook of European Union Law*. Oxford: Oxford University Press, 2015.

that choice. A further common lens follows from the gateway itself. For each measure one may ask whether a defence-specific rival basis exists to which a lex specialis preference could attach. For SAFE the nominal defence-specific alternative would have been CFSP-based funding, but the budgetary bar of Article 41(2) TEU keeps that route off the Union budget, as the European Peace Facility architecture shows.[37] The pleaded rival is therefore another sectoral basis, and what the plea targets is the horizontal front, the exclusion of the Parliament as co-legislator. The defence-specific limit is instead pressed in doctrine, in the circumvention objection discussed below. For the industrial and territorial modalities the nearest rival is defence-specific, Article 45(1)(e) TEU for the industrial and the CFSP for the territorial, with the inter-State route outside the Treaties as a further alternative, which is one reason why the CFSP boundary and the Treaty's reservations enter there at all.[38]

In the fiscal modality the contested constraint that ultimately decides the actual dispute is internal to Article 122. That provision is not a single undifferentiated emergency clause. Paragraph 2 is the classic financial-assistance route, tied by *Pringle* to *ad hoc* assistance,[39] while the reach of paragraph 1 is contested between Chamon's non-emergency economic-policy reading and more restrictive crisis-law accounts.[40] SAFE's citation formula invokes Article 122 without specifying a paragraph, and its recitals blend the vocabularies of both paragraphs.[41] In case C-560/25 the gateway nonetheless stands alone. Both pleas concern the choice of basis, and as Section 2 showed, the same conditions of Article 122 settle both competence and the Parliament's exclusion. Steinbach's budgetary objection – the budget-backed lending capacity as a circumvention of Article 41(2) TEU – is serious and shows that SAFE shares this particular limitation with EDIP as well, but it is not the constraint on which the pending action is based.[42] A separate question, left open here, is how strictly the Court will police the gateway.[43]

---

37 Council Decision (CFSP) 2021/509.

38 VROEGE, *c. d.*, pp. 351–352 (*lex specialis* and the defence-specific rival basis; for a broader application of lex specialis in legal-basis litigation, ENGEL, *c. d.*). Vroege argues that, if a lex specialis preference applied, the defence-specific Agency task of Article 45(1)(e) TEU would displace Article 173 for capability-development funding and render the EDF partly unconstitutional, a conclusion he ultimately resists while treating the industrial competence as politically subordinate to the CFSP (pp. 351–352 and 361–362).

39 Case C-370/12, *Pringle*, EU:C:2012:756, paras. 65 and 105.

40 CHAMON, *c. d.* [Article 122(1) as not exclusively an emergency basis]; Case C-370/12, *Pringle*, EU:C:2012:756, paras. 65 and 105 (*ad hoc* assistance; no permanent mechanism); CALLEJA, T. – MAXIAN RUSCHE, T. – SHIPLEY, O. EU Emergency – Call 122? On the Possibilities and Limits of Using Article 122 TFEU to Respond to Situations of Crisis. *Columbia Journal of European Law*. 2024, Vol. 29, No. 3, p. 520, at p. 531, note 57 [surveying the provision's possibilities and limits and reporting arguments that the conditions of Article 122(2) TFEU may be more flexible than *Pringle* suggests]; DE WITTE, B. Guest Editorial: EU Emergency Law and its Impact on the EU Legal Order. *Common Market Law Review*. 2022, Vol. 59, No. 1, pp. 3–18.

41 Regulation (EU) 2025/1106, citation formula ("Article 122 thereof") and recitals 8–11; LESON, *c. d.*

42 STEINBACH, *c. d.*, pp. 1662–1663, concluding that the budget-backed lending capacity *"amounts to a circumvention of the prohibition stipulated in Article 41(2) TEU"*, and observing that a purely industrial programme could instead have been founded on Article 173 TFEU.

43 By analogy, Case C-62/14, *Gauweiler and Others*, EU:C:2015:400, paras. 68–69 and 74–75 (broad discretion, review confined to manifest error and procedural guarantees).

In the fiscal modality, then, the litigation turns entirely on whether Article 122, paragraph 1 or paragraph 2, was available at all, a question that at once settles whether the Union could act and whether the Parliament could be left out. The further vertical question, what the Union budget may finance for defence, is for now pressed mainly in doctrine.

EDIP is the intermediate case. Whether any limit bites depends first on how the measure is characterised, as genuinely internal-market and industrial or as defence in market clothing. Article 114 requires a genuine internal-market objective under the *Tobacco Advertising* criteria. A further strain is built into the combination of bases. Article 173(3) expressly excludes harmonisation, Article 114 exists to harmonise, and an instrument resting on both must keep the two roles apart.[44] The budgetary question then enters, though not as a simple blanket prohibition. Article 41(2) TEU – by its terms a rule of the CFSP chapter – excludes from the Union budget expenditure arising from operations having military or defence implications, and off-budget instruments such as Athena and the European Peace Facility show the institutional weight of that rule.[45] Its reach into TFEU instruments accordingly runs through anti-circumvention rather than through its text. The better view from the sources is nonetheless that Article 41(2) cannot be treated as a general ban on every defence-related euro spent through the Union budget. Moser confines the provision to operational military activities, Steinbach and Wolff distinguish capability development from defence operations, and Vroege, while accepting the force of a defence-specific rival basis, ultimately treats the EDF's core research-and-development subsidy scheme as correctly adopted under a non-CFSP basis.[46] That does not empty Article 41(2). It changes the form of the question. Where an instrument crosses from industrial or research-and-development support into the purchase, transfer or operational financing of capability, the anti-circumvention reading becomes plausible. Where it does not, the issue collapses back into characterisation – genuinely industrial and market-making, or defence capability planning in industrial clothing? Steinbach reaches the same point from the fiscal side, describing the conflict with Article 41(2) TEU as inevitable where industrial defence policy goes in tandem with military capability planning.[47] How deep the problem runs is shown by Vroege's anatomy of the European Defence Fund, where a lex specialis preference for Article 45(1)(e) TEU

---

[44] Case C-376/98, *Germany v. Parliament and Council* (Tobacco Advertising), EU:C:2000:544, paras. 83–84; on Article 173's exclusion of harmonisation and its deployment for defence-industrial financing, ŘÍHA, *c. d.*; MEERSHOEK, *c. d.* (the internal market as the wrong legal basis for military-strategic procurement). More generally on basis-bound limits and their circumvention through neighbouring bases, GARBEN, *From sneaking to striding*…, p. 436 (five forms of *"harmonisation by stealth"*).

[45] Article 41(2) TEU; Council Decision (CFSP) 2015/528 (Athena); Council Decision (CFSP) 2021/509. On PESCO, Council Decision (CFSP) 2017/2315; the European Defence Agency operates under Article 45 TEU.

[46] For the counter-position confining the prohibition, MOSER, *c. d.*, pp. 218–219 [blanket reading of Article 41(2) TEU *"overly restrictive"*; *"operations"* plausibly military deployments]; STEINBACH, A. – WOLFF, G. B. *Financing European Air Defence Through European Union Debt*. Bruegel Policy Brief 21/2024, distinguishing capability development from defence operations; VROEGE, *c. d.*, pp. 351–352.

[47] STEINBACH, *c. d.*, p. 1663 [*"a conflict with the prohibition under Article 41(2) TEU, which appears inevitable where industrial defence policy goes in tandem with military capability planning"*].

would render the Fund partly unconstitutional, a conclusion he resists while treating the industrial competence as politically subordinate to the CFSP.[48] EDIP's constitutional logic is therefore a conditional split. Characterisation is always decisive and the budgetary limit becomes decisive only on the anti-circumvention reading, or where particular provisions cross into the purchase, transfer or operational financing of capability. Article 346 TFEU sits alongside as a secondary limit. It allows a Member State to derogate from the Treaties for essential security interests connected with the production of or trade in arms, but the Court construes it strictly. The State must demonstrate that the derogation is necessary, and proportionality applies, so the provision shields specific national measures rather than removing the field from Union law, and in the vocabulary of this article it is a State-side derogation, not a limit on the Union legislator, which is why it cannot decide the characterisation question.[49]

For military mobility this article takes as its starting point the author's earlier analysis.[50] The ordinary authorisation regime for approval of the military transport is defensible on Articles 91 and 100(2) TFEU, as its operative content is recognisably transport-regulatory, and each receiving Member State retains an individual decision to grant or refuse permission, though inside a Union-set frame of mandatory categories, standing permissions and narrow revocation grounds. That frame is not costless, since permissions that persist until revoked operate as a ratchet and tight deadlines shrink the room for a refusal, but the sovereign decision survives. Snell's broader objection, that the whole authorisation system regulates entry rather than transport, is powerful but in the author's view too broad on this point. Nor is the drafting device itself the problem, as deemed acceptance is not alien to sectoral EU law, for the Services Directive provides that, absent a timely response, authorisation is deemed granted.[51] What matters is not the device alone but the character of the decision it displaces and whether an equivalent security exit survives.[52]

---

[48] VROEGE, *c. d.*, pp. 351–352 and 361–362 (*lex specialis*; partial unconstitutionality prima facie, resisted; political subordination of the industrial competence); PEROTTO, *c. d.* On the on-budget financing of the EDF, Regulation (EU) 2021/697 of the European Parliament and of the Council of 29 April 2021 Establishing the European Defence Fund and Repealing Regulation (EU) 2018/1092.

[49] KELLERBAUER, M. Commentary on Article 346 TFEU. In: KELLERBAUER – KLAMERT – TOMKIN (eds.), *c. d.*; Case C-284/05, *Commission v. Finland*, EU:C:2009:778; Case C-615/10, *Insinööritoimisto InsTiimi*, EU:C:2012:324; RANDAZZO, V. *Article 346 and the Qualified Application of EU Law to Defence*. EUISS Brief, 2014.

[50] The basis-level assessment of the ordinary regime, including the C-43/12 analogy and the response to Snell's entry objection, is developed in the author's previous work (LINZER, *c. d.*).

[51] Directive 2006/123/EC on Services in the Internal Market, Article 13(4): failing a response within the set or extended time period, *"authorisation shall be deemed to have been granted"*, subject to different arrangements *"justified by overriding reasons relating to the public interest, including a legitimate interest of third parties"*.

[52] The nearest structural analogue cuts the other way: relocation decisions under Article 78(3) TFEU displaced individual decisions on the admission of persons and withstood annulment, Joined Cases C-643/15 and C-647/15, *Slovak Republic and Hungary v. Council*, EU:C:2017:631. Even so, the contested decision preserved an individual approval step [Article 5(4)] and each Member State's right to refuse an applicant on national-security or public-order grounds [Article 5(7)]; what withstood review was displacement with a security exit, which deemed acceptance does not provide. The distinction must therefore rest on the

The emergency mechanism is different in kind. Its deemed-acceptance rule no longer structures how the national decision is taken but replaces that decision with acceptance under a mechanism the Council activates by qualified majority, and its language leaves no clearly operative security exit.[53] That crosses the limit formulated in the author's earlier work, namely that a sectoral transport basis may regulate how a Member State decides on military transit, but it may not remove the decision itself.[54] The limit rests on Article 4(2) TEU read correctly. The reservation is no free-standing switch – a Member State cannot escape Union law by invoking national security in the abstract, and even the activities of the armed forces are not categorically excluded[55] – but it operates within EU law as a genuine constraint, shaping the permissible scope and intensity of transport proceduralisation. The Court itself articulated that structure in *Ministrstvo za obrambo*, requiring that the application of EU rules not hinder the proper performance of essential State functions. What this article adds is the application of that structure to the removal of the transit decision itself. Deeming an ordinary service authorisation granted displaces an administrative decision within a harmonised field but deeming military transit accepted displaces a decision within the core the reservation protects, the admission of foreign armed forces to national territory. The June 2026 mandates are consistent with that reading. The Council deleted the deemed-acceptance rule in favour of the liberty of the Member States to choose between two permission modalities before activation of the emergency mechanism itself, while the Parliament left Article 20 untouched.[56]

From this, the pattern can be stated. The gateway of legal-basis review is common to all three, yet it does not play the same role in each. In the fiscal modality the outcome of the actual litigation turns on the gateway alone. The industrial modality couples it to a contested budgetary constitution characterised by the confined reading of Article 41(2) TEU, an exercise-level limit on the broader anti-circumvention reading. And in the territorial modality the gateway holds for the measure's core only because the national decision survives, but where that decision is removed, Article 4(2) TEU marks the outer boundary of transport proceduralisation. Restated in the terms of Section 1, the horizontal risk materialises differently in each modality, as the Parliament's exclusion for SAFE and as the loss of the national veto for the co-decided measures, most sharply in the emergency military-transport regime. The vertical risk is policed by a different limit

---

reserved character of the displaced decision – and on the absence of any equivalent exit – not on displacement as such.

53 LINZER, *c. d.*, developing the full analysis of the deemed-acceptance rule, the operational ambiguity of its saving clause in Article 20(1) of COM(2025) 847 and the accelerated-procedure alternative; SNELL, *c. d.* [reaching a converging conclusion on the emergency mechanism, likewise anchored in Article 4(2) TEU, while going further than the present article by objecting also to Articles 4–6].

54 LINZER, *c. d.*

55 Joined Cases C-511/18, C-512/18 and C-520/18, *La Quadrature du Net and Others*, EU:C:2020:791, para. 99; Case C-623/17, *Privacy International*, EU:C:2020:790, para. 44; Case C-742/19, *Ministrstvo za obrambo*, EU:C:2021:597, paras. 35–46, in particular paras. 43–45 (the application of EU law must not hinder the proper performance of essential State functions).

56 Council doc. 10730/26, Article 20 as amended and the citation formula adding Article 172 TFEU; European Parliament. Report A10-0176/2026, 24. 6. 2026.

in each, namely the conditions for the use of the respective paragraphs of Article 122, the budgetary prohibition of Article 41(2) TEU and the reservation of Article 4(2) TEU. A second regularity cuts across the first. Article 41(2) TEU shadows both money-modalities, as a doctrinal circumvention objection to SAFE's budget-backed lending and as a live characterisation/budget question in EDIP. A Charter exposure, on the other hand, links the two regulatory modalities, for the priority-access provisions of the mobility proposal and the priority-rated mechanisms of EDIP's crisis regime each reach into operators' businesses,[57] while the loan instrument contains no comparable operator-level mechanism, and Article 4(2) TEU is engaged by the territorial modality alone, as a loan instrument predetermines no national decision on access and EDIP's fragility lies elsewhere, in characterisation and the budget. Nor does EU crisis law supply a single comprehensive answer,[58] as necessity, temporariness and proportionality recur across all three, but they do not decide the same legal question in each. Article 122 has its paragraph-specific predicate, EDIP's crisis regime is filtered through product categories and competence, the emergency military-transport regime turns on the survival of a Member State sovereign decision. There is, accordingly, no single comprehensive defence-specific constraint governing all the aspects of the turn. The divergence is nonetheless patterned. The modality-specific constraint tracks the Treaty-protected domain each technique penetrates, whether the emergency/economic gateway, the budgetary constitution, or the essential-state-functions core. However, none of this unsettles the common origin described in Section 3. What is shared is the gateway and the exposure, and what diverges are the modality-specific limits that ultimately decide.

6. CONCLUSION

This article asked by what constitutional limits the "supranational turn" of EU defence policy is governed. The answer has two parts, one common and one divided.

The common part is the entry test, the gateway of legal-basis review. All three measures stand on non-defence bases, so all three must show that their centre of gravity is genuinely sectoral, and each carries the same two-front risk, a vertical one, whether the Union may act at all, and a horizontal one, who decides. In the fiscal modality both fronts meet in a single place and each has its own challenger. The Parliament attacks

---

[57] The priority-access regime of the military-mobility proposal mandates the interruption, postponement or cancellation of civilian services, without compensation for affected transport users [COM(2025) 847, Article 21(6) and (7)]; EDIP's priority-rated mechanisms bind operators for crisis-relevant non-defence products, the Regulation's own recitals framing them in terms of necessity and proportionality [recitals 97–99 and 102 and Article 63(9); note 30]. Both engage Articles 16 and 17 of the Charter and the proportionality requirement of Article 52(1) – for the mobility side, the author's study (LINZER, *c. d.*). The loan instrument, by contrast, contains no compulsory operator-level mechanism; contract modifications require the undertaking's prior agreement [Regulation (EU) 2025/1106, Article 18(1)].

[58] For the systematising ambition of that literature, KUKAVICA, J. The Constitutional Contours of EU Crisis Law. *European Journal of Risk Regulation*. 2026, Vol. 17, No. 1, pp. 1–19; DE WITTE, *c. d.*

the conditions of Article 122 in the pending action because its exclusion stands or falls with them, while doctrine questions what the Union budget may finance for defence under Article 41(2) TEU.

The divided part is where the ultimately decisive limit sits. The industrial modality is limited first by characterisation, which is always decisive, while Article 41(2) TEU becomes an independent budgetary limit only on the broader anti-circumvention reading or where particular provisions cross into the purchase, transfer or operational financing of capability.[59] The territorial modality is limited by Article 4(2) TEU, a reservation marking the outer boundary of transport proceduralisation. A Charter exposure at operator level, noted in Section 5, links the industrial and territorial modalities.[60] In that modality the comparison builds upon the limit taken from the author's earlier study, namely that a sectoral transport basis may regulate how a Member State decides on military transit but may not remove the decision itself, as what matters is not the drafting device but the reserved character of what it displaces and the absence of an equivalent security exit.

The article does not reach a final conclusion on the validity of SAFE or EDIP, as it treats neither exhaustively. The account is nonetheless robust to the movement of the field. Whichever way the Court resolves the SAFE action, the fiscal modality's limit remains the Article 122 gateway. Whatever the trilogue does to the emergency mechanism, the limit against which it is assessed is unchanged. The measures that were the focus of this comparison will evolve. The pattern they lay out, however, is clear, and it shows the tension between the Union's current political and practical needs and the constitutional framework set out by the Treaties.

Pavel Linzer
Charles University, Faculty of Law
linzerp@prf.cuni.cz

[59] See notes 46 and 48 above.
[60] See note 57 above.

ELECTRONIC EVIDENCE IN CRIMINAL PROCEEDINGS AS A NEW CHALLENGE FOR EUROPEAN JUDICIAL COOPERATION*

LIBOR KLIMEK

Abstract: **Electronic Evidence in Criminal Proceedings as a New Challenge for European Judicial Co-Operation**

The increasing digitalisation of contemporary society has fundamentally transformed the nature of criminal investigations and the acquisition of evidence. Electronic data has become an essential source of information in criminal proceedings, while its cross-border character has exposed significant limitations of traditional mechanisms of judicial cooperation in criminal matters. In response to these challenges, the European Union adopted a new legal framework, commonly referred to as the e-Evidence package, centred upon Regulation (EU) 2023/1543 and Directive (EU) 2023/1544. This article examines the legal and constitutional implications of the e-Evidence system from the perspective of European Union law. Particular attention is devoted to the impact of the new framework on the principle of member state sovereignty within the Area of Freedom, Security, and Justice. The article seeks to answer the following research question: To what extent does the e-Evidence system affect the principle of member state sovereignty within the framework of judicial cooperation in criminal matters in the European Union? The analysis is based primarily on the doctrinal method, supplemented by analytical and comparative approaches. The article examines the concept and significance of electronic evidence, traditional mechanisms for obtaining electronic evidence in cross-border cases, the legal framework of e-Evidence, the protection of fundamental rights, and the relationship between e-Evidence and existing European structures of judicial cooperation. The article concludes that the e-Evidence system does not eliminate member state sovereignty but contributes to its transformation within an increasingly integrated European legal order.

Keywords: electronic evidence; e-Evidence; judicial cooperation in criminal matters; European Union; member state sovereignty; cross-border criminal proceedings

DOI: 10.14712/23366478.2026.118

* The contribution was elaborated as a part of the research project VEGA No. 1/0248/26 “Perspectives on Enhancing Judicial Co-operation in Criminal Matters through Transnational Units”.

© 2026 The Author. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

INTRODUCTION

The digital transformation of contemporary society has fundamentally altered the nature of human communication, economic activity, and social interaction. An increasing proportion of information relevant to criminal investigations is no longer stored in *physical form* but exists as *electronic data* held by private service providers operating across multiple jurisdictions. E-mails, cloud storage records, subscriber information, traffic data, and communications exchanged through social networking platforms have become indispensable sources of evidence in criminal proceedings.[1] As criminal activities increasingly transcend national borders and exploit digital technologies, law enforcement and judicial authorities face growing difficulties in obtaining *electronic evidence* efficiently and lawfully. The traditional legal instruments developed for a predominantly territorial conception of criminal justice have proven insufficient to address the speed, complexity, and transnational character of *digital evidence*. Consequently, the European Union has sought to develop new legal mechanisms capable of responding to these challenges while preserving the fundamental values upon which judicial cooperation in criminal matters is based.[2]

For several decades, judicial cooperation in criminal matters within Europe was predominantly structured around the principles of state sovereignty, territorial jurisdiction, and mutual legal assistance. Under this model, authorities of one state were generally required to address requests for evidence through the competent authorities of another state, thereby respecting the latter's sovereign prerogatives over persons, activities, and data located within its territory.[3] Although the principle of mutual recognition subsequently accelerated cooperation within the *Area of Freedom, Security, and Justice*,[4] the acquisition of electronic evidence continued to encounter significant practical obstacles. Digital information is frequently dispersed across multiple jurisdictions, controlled by multinational service providers, and subject to rapidly changing technological conditions. Delays associated with traditional cooperation mechanisms have therefore increasingly been perceived as incompatible with the operational requirements

---

1 SIRIUS: Cross-Border Access to Electronic Evidence. In: *Eurojust* [online]. [cit. 2026-05-20]. Available at: https://www.eurojust.europa.eu/sirius.

2 See, for example: E-evidence – Cross-Border Access to Electronic Evidence. In: *European Commission* [online]. [cit. 2026-05-20]. Available at: https://commission.europa.eu/law/cross-border-cases/judicial-cooperation/types-judicial-cooperation/e-evidence-cross-border-access-electronic-evidence_en; see also: Electronic Evidence. In: *Eurojust* [online]. [cit. 2026-05-20]. Available at: https://www.eurojust.europa.eu/judicial-cooperation/instruments/electronic-evidence.

3 AMBOS, K. *European Criminal Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018, pp. 415–453; BÖSE, M. (ed.). *Europäisches Strafrecht*. 2. Aufl. Baden-Baden: Nomos, 2021, pp. 18–20; SATZGER, H. *Internationales und Europäisches Strafrecht*. 11. Aufl. Baden-Baden: Nomos, 2025, pp. 181–220.

4 JANSSENS, CH. *The Principle of Mutual Recognition in EU Law*. Oxford: Oxford University Press, 2013, pp. 166–233; KLIMEK, L. *Mutual Recognition of Judicial Decisions in European Criminal Law*. Cham: Springer, 2017, pp. 3–40; AMBOS, *c. d.*, pp. 415–453; MITSILEGAS, V. *EU Criminal Law After Lisbon: Rights, Trust and the Transformation of Justice in Europe*. Oxford, Portland: Hart Publishing, 2018, pp. 151–186; SATZGER, *c. d.*, pp. 181–220.

of effective criminal investigations, particularly in cases involving organised crime, cybercrime, terrorism, and other serious forms of cross-border criminality.

Against this background, the European Union adopted a new legislative framework commonly referred to as the e-Evidence package.[5] The introduction of the *European Production Order* and the *European Preservation Order* represent a significant development in the evolution of judicial cooperation in criminal matters. Unlike traditional mechanisms, the new framework enables competent authorities of one member state of the EU, under prescribed conditions, to address legally binding orders directly to service providers established or represented in another member state. On the one hand, this approach reflects a broader tendency within European integration towards the establishment of more direct, efficient, and technologically adapted forms of cooperation. At the same time, however, it raises complex constitutional and legal questions concerning the relationship between effectiveness of criminal justice and the continuing relevance of member state sovereignty within the European legal order.

The emergence of the e-Evidence system has generated extensive academic and institutional debate regarding its implications for the allocation of powers between the European Union and its member states. While proponents emphasise the necessity of modernising investigative instruments in response to technological developments, critics have questioned whether direct cross-border access to electronic evidence may diminish the traditional role of national authorities and weaken procedural safeguards rooted in national constitutional traditions. The discussion is particularly relevant because judicial cooperation in criminal matters remains a sensitive domain closely connected with the exercise of sovereign powers, the protection of fundamental rights, and the administration of criminal justice. Consequently, the e-Evidence framework provides an appropriate case study through which to examine broader trends affecting the constitutional architecture of the European Union and the evolving concept of sovereignty in an increasingly integrated legal space.

This article examines the legal and constitutional implications of the e-Evidence system from the perspective of European Union law. It seeks to answer the following research question: *To what extent does the e-Evidence system affect the principle of member state sovereignty within the framework of judicial cooperation in criminal matters in the European Union?* In order to address this question, the article employs doctrinal legal analysis, supplemented by comparative and analytical methods. Particular attention is devoted to the legal framework of e-Evidence, its relationship with traditional mechanisms of judicial cooperation, its impact upon the sovereign powers of member states, and the safeguards designed to protect fundamental rights. On the basis of this analysis, the article formulates conclusions concerning the future development of digital judicial cooperation within the European Union and presents selected considerations regarding possible future development.

The research is primarily based on the doctrinal method of legal analysis, which is applied to examine the relevant legal framework governing the acquisition of electronic evidence within the European Union. Particular attention is devoted to the interpretation

---

[5] See, for example: E-evidence – Cross-Border Access to Electronic Evidence.

of primary and secondary European Union legislation, as well as related legislative and policy documents issued by the European institutions. The analysis also takes into account the broader constitutional principles governing the *Area of Freedom, Security, and Justice*, including mutual trust, mutual recognition, proportionality, and respect for fundamental rights. The doctrinal analysis is complemented by analytical and comparative methods. The analytical method is employed to assess the legal implications of the e-Evidence framework for judicial cooperation in criminal matters and for the exercise of member state sovereignty. The comparative method is used to contrast the e-Evidence system with traditional mechanisms of judicial cooperation, particularly mutual legal assistance and instruments based on the principle of mutual recognition. Through the combination of these methods and sources, the article seeks to provide a comprehensive assessment of the legal and constitutional implications of the e-Evidence framework within the evolving system of European criminal justice.

THE CONCEPT OF *ELECTRONIC EVIDENCE* AND ITS SIGNIFICANCE IN THE DIGITAL SOCIETY

The rapid digitalisation of contemporary society has fundamentally transformed the manner in which individuals communicate, conduct business, and interact with public authorities. Virtually every aspect of modern life now generates digital traces capable of revealing information concerning human behaviour, social relationships, and economic activities.[6] This development has inevitably affected criminal proceedings, where evidentiary material is increasingly derived from electronic devices, communication networks, and digital platforms. As criminal activities have likewise adapted to the digital environment, electronic evidence has become an indispensable component of the investigation and prosecution of both conventional and cyber-enabled criminal offences.[7] Consequently, electronic evidence has acquired considerable practical and theoretical significance within European criminal justice systems and has emerged as a central element of contemporary judicial cooperation in criminal matters.

Despite its growing importance, no universally accepted definition of *electronic evidence* exists in legal doctrine or within international and European legal instruments. The absence of a universally accepted definition is also reflected in comparative legal scholarship. Some authors distinguish between the concepts of *electronic information*,

---

6 MIFSUD BONNICI, J. P. – TUDORICA, M. – CANNATACI, J. A. The European Legal Framework on Electronic Evidence: Complex and in Need of Reform. In: BIASIOTTI, M. A. – MIFSUD BONNICI, J. P. – CANNATACI, J. – TURCHI, F. (eds.). *Handling and Exchanging Electronic Evidence Across Europe*. Cham: Springer, 2018, pp. 189–190.

7 Ibid., pp. 190–191; FRANSSEN, V. Cross-Border Gathering of Electronic Evidence in the EU: Toward More Direct Cooperation Under the e-Evidence Regulation. In: MITSILEGAS, V. – BERGSTRÖM, M. – QUINTEL, T. (eds.). *Research Handbook on EU Criminal Law*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2024, pp. 184–185; TOSZA, S. All Evidence Is Equal, But Electronic Evidence Is More Equal Than Any Other. *New Journal of European Criminal Law* [online]. 2020, Vol. 11, No. 2, pp. 161–183 [cit. 2026-05-20]. Available at: https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/2032284420919802.

electronic evidence, and *digital information*, arguing that the latter more accurately describes information existing in digital form irrespective of the medium through which it is stored or transmitted. It should not be overlooked that the concept of *electronic evidence* last decades has been generally understood as encompassing information of evidential value that is stored, processed, generated, or transmitted in digital form.[8] Such information may originate from computers, mobile telephones, cloud services, social networking platforms, or electronic communications systems. Unlike traditional forms of evidence, electronic evidence is characterised by its intangible nature, technological dependence, and potential volatility. Similar observations may be found beyond the European legal context.[9] Digital information can be altered, transferred, or deleted within seconds and may simultaneously exist in multiple jurisdictions.[10] These characteristics necessitate specialised legal mechanisms capable of ensuring its effective acquisition, preservation, and admissibility in criminal proceedings.

The growing significance of electronic evidence reflects broader structural changes within modern societies. Economic activity, public administration, and interpersonal communication increasingly rely upon digital infrastructures operated by private entities whose activities transcend national borders. As a result, information relevant to criminal investigations is often held by service providers established in another member state or outside the European Union. This situation has created growing tensions between the protection of personal data and the operational need of law enforcement authorities to obtain access to electronic evidence stored or controlled across borders, particularly in cloud computing environments.[11] This phenomenon has weakened the

---

[8] KERR, O. S. Digital Evidence and the New Criminal Procedure. *Columbia Law Review*. 2005, Vol. 105, No. 1, pp. 279–318; PAUL, G. L. *Foundations of Digital Evidence*. Chicago: American Bar Association, 2008; MARSHALL, A. *Digital Forensics: Digital Evidence in Criminal Investigations*. Chichester: John Wiley & Sons, 2009; SCANLAN, D. M. *Digital Evidence in Criminal Law*. Toronto: Canada Law Book, 2011; BIASIOTTI – MIFSUD BONNICI – CANNATACI – TURCHI (eds.), *c. d.*; MASON, S. – SENG, D. (eds.). *Electronic Evidence and Electronic Signatures*. 5th ed. London: University of London Press, 2021.

[9] See, for example: ANGEL, O. E. M. et al. Digital Evidence as a Means of Proof in Criminal Proceedings. *Russian Law Journal*. 2023, Vol. 11, No. 5, pp. 96–105; SHULHA, V. – KALIUZHNA, L. Electronic Evidence in Criminal Procedure: Methods for Its Detection, Investigation and Legal Consolidation. *Theory and Practice of Forensic Science and Criminalistics* [online]. 2025, Vol. 40, No. 3, pp. 136–152 [cit. 2026-05-20]. Available at: https://doi.org/10.32353/khrife.3.2025.10; FOMINA, T. H. – RACHYNSKYI, O. O. Електронні докази у кримінальному процесі: проблемні питання теорії та практики [Electronic Evidence in Criminal Proceedings: Problematic Issues of Theory and Practice]. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ* [Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs] [online]. 2023, Vol. 102, No. 3, pp. 207–220 [cit. 2026-05-20]. Available at: https://doi.org/10.32631/v.2023.3.43; ALRAGGAD, M. M. – ALMAHASNEH, A. A. A. A. – BOROVIKOVA, V. – ZHYVKO, Z. – KOMISSARCHUK, Y. The Policy of Rethinking the Criminal Process in the National Security System: The Impact of Digitalisation on Working with Electronic Evidence. *Social & Legal Studios* [online]. 2024, Vol. 7, No. 2, pp. 162–170 [cit. 2026-05-20]. Available at: https://doi.org/10.32518/sals2.2024.162.

[10] MIFSUD BONNICI – TUDORICA – CANNATACI, *c. d.*, pp. 190–198; WARKEN, C. Classification of Electronic Data for Criminal Law Purposes. *eucrim* [online]. 2018, Vol. 13, No. 4, pp. 226–234 [cit. 2026-05-20]. Available at: https://doi.org/10.30709/eucrim-2018-023.

[11] SHURSON, J. Data Protection and Law Enforcement Access to Digital Evidence: Resolving the Reciprocal Conflicts Between EU and US Law. *International Journal of Law and Information Technology*. 2020, Vol. 28, No. 2, pp. 167–184.

practical relevance of territorial boundaries that have traditionally shaped criminal jurisdiction and judicial cooperation. Whereas physical evidence is usually linked to a specific *location*, electronic evidence may be distributed across multiple jurisdictions without any meaningful connection to territorial concepts traditionally associated with sovereign authority.

The significance of electronic evidence extends beyond investigative efficiency. Although the practical importance of electronic evidence is widely acknowledged, its growing role also requires a more nuanced legal assessment. The increasing dependence of criminal investigations upon electronically stored data does not merely expand the range of available evidentiary sources but fundamentally alters the relationship between investigative powers, private actors, and individual rights. Unlike traditional forms of evidence, electronic data is commonly generated, processed, and retained by private service providers operating across multiple jurisdictions. Consequently, the effectiveness of criminal proceedings increasingly depends upon the willingness and legal obligation of private entities to cooperate with public authorities. This development illustrates that the legal regulation of electronic evidence is no longer concerned solely with procedural efficiency but also with redefining the institutional balance between public authority, private digital infrastructure, and the constitutional guarantees protecting individuals within the European legal order. Its acquisition and use directly affect fundamental constitutional values, including the protection of private life, personal data, and procedural fairness.[12] Access to digital information may enable authorities to obtain detailed insights into an individual's activities, thereby creating a heightened risk of disproportionate interference with fundamental rights. At the same time, the inability to obtain electronic evidence promptly may seriously undermine criminal investigations. Modern legal systems are therefore required to balance the effective administration of criminal justice with the protection of fundamental rights within a society governed by the rule of law.

Within the European Union, the increasing reliance upon electronic evidence has also exposed limitations of traditional mechanisms of judicial cooperation in criminal matters. The transnational character of digital information frequently results in situations where evidence relevant to a criminal investigation is controlled by a service provider operating across several jurisdictions. Such circumstances have demonstrated the inadequacy of procedures originally designed for the exchange of physical evidence between sovereign states.[13] Consequently, the emergence of electronic evidence has stimulated the development of innovative legal instruments aimed at *modernising judicial cooperation* within the *Area of Freedom, Security, and Justice*. The e-Evidence framework represents an attempt to adapt European criminal justice to the realities of the digital age.

---

[12] VOGLER, R. Criminal Evidence and Respect for Fair Trial Guarantees in the Dialogue Between the European Court of Human Rights and National Courts. In: RUGGERI, S. (ed.). *Transnational Evidence and Multicultural Inquiries in Europe: Developments in EU Legislation and New Challenges for Human Rights-Oriented Criminal Investigations in Cross-Border Cases*. Cham: Springer, 2014, pp. 181–192.

[13] MIFSUD BONNICI – TUDORICA – CANNATACI, *c. d.*, pp. 194–196; FRANSSEN, *c. d.*, pp. 184–211.

TRADITIONAL MECHANISMS FOR OBTAINING ELECTRONIC EVIDENCE IN CROSS-BORDER CASES

Prior to the adoption of the e-Evidence framework, the acquisition of electronic evidence in cross-border criminal investigations was governed primarily by traditional mechanisms of international judicial cooperation. These mechanisms reflected the classical principles of public international law and criminal procedure,[14] according to which coercive powers were closely linked to territorial sovereignty. Consequently, authorities of one state were generally prohibited from directly obtaining evidence located within another state's jurisdiction. Instead, evidence had to be requested through competent authorities of the requested state. Although these mechanisms were originally designed for conventional forms of evidence, they were subsequently applied to electronic evidence despite the distinct characteristics of digital information.

The principal instrument was *mutual legal assistance*, which has long constituted the cornerstone of international cooperation in criminal matters. Under this model, a judicial or prosecutorial authority seeking evidence abroad submits a formal request to the competent authority of another state, which evaluates and executes the request in accordance with domestic law. Within Europe, mutual legal assistance developed through a network of bilateral treaties, multilateral conventions, and European Union instruments.[15] Despite its importance, the system was frequently criticised for procedural complexity, administrative burdens, and excessive delays. Requests often required translation, transmission through multiple authorities, and compliance with differing procedural requirements, thereby reducing the effectiveness of investigations involving rapidly changing digital information.

The emergence of electronic evidence exposed these shortcomings more acutely than any previous category of evidence. Unlike physical objects, electronic data may be altered, transferred, or deleted within a short period of time, making delays particularly problematic. Moreover, electronic evidence is often controlled by private service providers whose operations span multiple jurisdictions. Determining the location of the requested data may itself prove difficult, especially where cloud computing technologies distribute information across several states. These circumstances revealed a growing mismatch between territorially oriented cooperation mechanisms and the realities of digital communications infrastructure.

In response, the European Union progressively developed instruments based upon the principle of *mutual recognition*. The European Investigation Order represented one of the most significant examples of this approach, providing a more streamlined

---

[14] See, for example: SLUITER, G. – FRIMAN, H. – LINTON, S. – VASILIEV, S. – ZAPPALÀ, S. (eds.). *International Criminal Procedure: Principles and Rules*. Oxford: Oxford University Press, 2013.

[15] HECKER, B. Europäisches Strafrecht Post-Lissabon. In: AMBOS, K. (ed.). *Europäisches Strafrecht Post-Lissabon*. Göttingen: Universitätsverlag Göttingen, 2011, pp. 15–16; KLIMEK, L. *Základy trestného práva Európskej únie* [Fundamentals of European Union Criminal Law]. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, pp. 157–160.

framework for obtaining evidence across borders.[16] Nevertheless, it remained dependent upon cooperation between national authorities and continued to be influenced by territorial considerations and domestic procedural requirements. Although mutual recognition improved efficiency, it did not eliminate the structural difficulties associated with obtaining electronic evidence from foreign jurisdictions.

A further challenge resulted from the increasing concentration of electronic data in the hands of private service providers, many headquartered outside the member state conducting the investigation. Authorities frequently relied on voluntary cooperation with such providers, but this approach lacked a harmonised legal basis and often generated legal uncertainty. Service providers were confronted with potentially conflicting obligations concerning data protection, privacy, and disclosure requirements. Consequently, voluntary cooperation could not provide a comprehensive solution to the growing demand for cross-border access to electronic evidence.

The limitations of traditional mechanisms demonstrated that the existing legal framework had been developed for a technological environment substantially different from that of the twenty-first century. Although *mutual legal assistance* and *mutual recognition* remain indispensable components of judicial cooperation in criminal matters, their design was primarily based upon assumptions concerning physical evidence and territorially defined investigative powers. The increasingly borderless nature of digital information challenged these assumptions and created pressure for new legal instruments capable of ensuring both efficiency and legal certainty. From a broader constitutional perspective, however, the limitations of traditional mechanisms should not be understood solely as a consequence of technological progress. Rather, they reveal structural constraints inherent in a model of judicial cooperation founded primarily upon territorial jurisdiction and inter-state communication. Mutual legal assistance and, to a lesser extent, mutual recognition were developed within a legal environment in which evidence was generally linked to a clearly identifiable territory and remained under the effective control of public authorities. Electronic data fundamentally challenges these assumptions because its location, control, and accessibility frequently transcend territorial boundaries. Consequently, the difficulties encountered in obtaining electronic evidence do not merely demonstrate the practical shortcomings of existing procedural instruments but also illustrate the growing divergence between territorially oriented legal concepts and the realities of the digital environment. The emergence of the e-Evidence framework may therefore be regarded as a response not only to operational needs but also to a gradual transformation in the conceptual foundations of judicial cooperation in criminal matters. It was within this context that the European Union adopted the e-Evidence framework, which represents an attempt to adapt judicial cooperation to the realities of the digital age.

---

[16] KLIMEK, *Mutual Recognition of Judicial Decisions in European Criminal Law*, pp. 421–459; TOSZA, *c. d.*, pp. 161–183; SIGNORATO, S. Cross-Border Gathering of E-Evidence: Different Legal Frameworks in European Union and Council of Europe. *Journal of Eastern European Criminal Law*. 2023, Vol. 10, No. 1, pp. 9–18.

THE LEGAL FRAMEWORK OF E-EVIDENCE IN THE EUROPEAN UNION

The adoption of the e-Evidence framework represents one of the most significant legislative developments in the field of judicial cooperation in criminal matters within the European Union in recent years. It reflects the European Union's response to the increasing challenges associated with obtaining electronic evidence in a digital environment characterised by cross-border data flows, cloud computing, and the global operation of online service providers. The legislative initiative[17] was driven by the recognition that traditional mechanisms of mutual legal assistance and mutual recognition were frequently unable to provide timely access to electronic data required for criminal investigations and prosecutions. The resulting delays often undermined the effectiveness of criminal proceedings and created practical obstacles for authorities seeking to combat serious forms of crime with a substantial digital dimension. Against this background, the European Union sought to establish a more efficient legal framework capable of reconciling the needs of effective law enforcement with the protection of fundamental rights and the preservation of legal certainty.

The legal basis for the e-Evidence framework is found primarily in Article 82(1)(d) and Article 87(2)(a) of the *Treaty on the Functioning of the European Union*,[18] which empower the European Union to adopt measures facilitating judicial cooperation in criminal matters and cooperation between law enforcement authorities. These provisions form part of the broader constitutional framework governing the *Area of Freedom, Security and Justice*, within which judicial cooperation is founded upon the principles of *mutual trust* and *mutual recognition*.[19] The e-Evidence framework must therefore be understood not as an isolated legislative measure but as a component of the continuing evolution of European criminal justice. Its adoption reflects the increasing willingness of the European Union to develop mechanisms capable of responding to technological developments that challenge traditional territorial models of criminal procedure and evidentiary cooperation.

The central component of the e-Evidence framework is the *Regulation (EU) 2023/1543 on European Production Orders and European Preservation Orders for*

---

[17] See: European Commission. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on European Production and Preservation Orders for Electronic Evidence in Criminal Matters, COM(2018) 225 final. In: *EUR-Lex: Access to European Union Law* [online]. Brussels, 17. 4. 2018 [cit. 2026-05-22]. Available at: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52018PC0225; see also: European Commission. Commission Staff Working Document. Impact Assessment Accompanying the Proposal for a Regulation on European Production and Preservation Orders for Electronic Evidence in Criminal Matters and the Proposal for a Directive Laying Down Harmonised Rules on the Appointment of Legal Representatives for the Purpose of Gathering Evidence in Criminal Proceedings. SWD(2018) 118 final. In: *EUR-Lex: Access to European Union Law* [online]. Brussels, 17. 4. 2018 [cit. 2026-05-22]. Available at: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52018SC0118.

[18] Consolidated Version of the Treaty on the Functioning of the European Union. *Official Journal of the European Union* [online]. C 326, 26. 10. 2012, p. 47 [cit. 2026-05-22]. Available at: https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:en:PDF.

[19] KLIMEK, *Mutual Recognition of Judicial Decisions in European Criminal Law*, pp. 103–134.

electronic evidence in criminal proceedings and for the execution of custodial sentences following criminal proceedings.[20] The Regulation introduces two novel legal instruments designed specifically for the acquisition of electronic evidence across borders within the European Union. The *European Production Order* enables a competent authority of one member state to require a service provider established or represented in another member state to produce specified categories of electronic data directly. The *European Preservation Order*, by contrast, obliges the service provider to preserve the requested data for a defined period in order to prevent its alteration, deletion or loss pending subsequent procedural measures. Both instruments seek to ensure rapid access to relevant information while maintaining procedural safeguards intended to protect affected persons and preserve the rule of law.[21]

The Regulation distinguishes between several categories of electronic data, including subscriber data, traffic data, transactional data, and content data. This distinction is of considerable legal significance because the degree of interference with fundamental rights varies according to the nature of the information sought. Subscriber data is generally subject to less restrictive conditions, whereas access to traffic, transactional, and content data requires enhanced procedural safeguards due to their greater potential impact upon privacy and confidentiality of communications. The Regulation accordingly establishes differentiated conditions for issuing orders, specifies the authorities competent to issue them, and introduces mechanisms designed to ensure proportionality and judicial oversight. Through this approach, the European legislature sought to balance investigative effectiveness against the protection of fundamental rights guaranteed under the Charter of Fundamental Rights of the European Union.

The effectiveness of the Regulation (EU) 2023/1543 is reinforced by the *Directive (EU) 2023/1544 laying down harmonised rules on the designation of designated establishments and the appointment of legal representatives for the purpose of gathering electronic evidence in criminal proceedings*.[22] The Directive addresses a practical obstacle that had long complicated the acquisition of electronic evidence, namely the absence of clearly identifiable entities capable of receiving and responding to legally binding requests. It requires certain service providers offering services within the

---

[20] Regulation (EU) 2023/1543 of the European Parliament and of the Council of 12 July 2023 on European Production Orders and European Preservation Orders for Electronic Evidence in Criminal Proceedings and for the Execution of Custodial Sentences Following Criminal Proceedings. *Official Journal of the European Union* [online]. 28. 7. 2023, L 191, pp. 118–180 [cit. 2026-05-22]. Available at: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/1543/oj/eng.

[21] POLYZOIDOU, V. e-Evidence Regulation: A Contemporary Trojan Horse in Criminal Proceedings? In: SYNODINOU, T.-E. et al. (eds.). *EU Digital Law in the AI Era*. Cham: Springer, 2025, pp. 239–261 [cit. 2026-05-20]. Available at: https://doi.org/10.1007/978-3-031-96743-6_13; TURANJANIN, V. EncroChat, Sky ECC and Regulation (EU) 2023/1543: Towards a New Standards of Digital Evidence (I). *Journal of Criminology and Criminal Law*. 2025, Vol. 63, No. 3, pp. 7–30.

[22] Directive (EU) 2023/1544 of the European Parliament and of the Council of 12 July 2023 Laying Down Harmonised Rules on the Designation of Designated Establishments and the Appointment of Legal Representatives for the Purpose of Gathering Electronic Evidence in Criminal Proceedings. *Official Journal of the European Union* [online]. L 191, 28. 7. 2023, pp. 181–190 [cit. 2026-05-22]. Available at: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2023/1544/oj/eng.

European Union to designate an establishment or appoint a legal representative responsible for receiving, complying with and enforcing decisions relating to electronic evidence. The Directive thereby complements the Regulation by creating the institutional infrastructure necessary for the practical operation of the new system. Together, the Regulation and the Directive form a coherent legislative package intended to facilitate direct and efficient cooperation between competent authorities and private service providers. Beyond its procedural innovations, the e-Evidence framework also reflects a broader evolution of European criminal justice. Rather than merely simplifying existing mechanisms, it introduces a regulatory model that seeks to reconcile the effectiveness of cross-border investigations with the constitutional principles governing judicial cooperation within the European Union. Its long-term significance will therefore depend not only upon its practical efficiency but also upon its ability to maintain an appropriate balance between effective law enforcement, legal certainty, and the protection of fundamental rights.

One of the most innovative features of the e-Evidence framework is the establishment of a model based upon direct cooperation with service providers. Under traditional mechanisms, requests for evidence were generally transmitted through public authorities of the state in which the evidence was located. The new framework significantly reduces the role of intermediary state authorities by permitting direct communication between the issuing authority and the service provider. This approach is intended to accelerate access to electronic evidence and reduce procedural burdens associated with cross-border cooperation. At the same time, however, it represents a substantial departure from conventional models of judicial cooperation based upon territorial sovereignty and inter-state interaction. The practical implementation of this model may nevertheless present a number of challenges. In particular, competent authorities and service providers may encounter difficulties in determining the applicable procedural requirements where electronic data is linked to several jurisdictions simultaneously. Questions may also arise concerning the coordination of parallel proceedings, compliance with different national procedural standards, and the timely execution of legally binding orders. Although the Regulation establishes a harmonised legal framework, its effective operation will inevitably depend upon consistent administrative practice and close cooperation between the authorities involved. The legal implications of this transformation extend beyond procedural efficiency and raise broader questions concerning the evolving relationship between member states, European Union institutions, and private actors within the administration of criminal justice.

The e-Evidence framework should therefore be regarded as more than a technical legislative response to technological developments. It constitutes an important stage in the evolution of judicial cooperation in criminal matters and reflects broader trends towards the digitalisation and integration of criminal justice within the European Union. By introducing legally binding mechanisms for the direct acquisition and preservation of electronic evidence, the framework seeks to address practical deficiencies of existing cooperation instruments while preserving the fundamental values underpinning the European legal order. Nevertheless, there can be little doubt that the adoption of the Regulation (EU) 2023/1543 and the Directive (EU) 2023/1544 marks a significant

development in the constitutional and procedural landscape of European judicial cooperation.

At the same time, the new legal framework cannot be regarded as free from controversy. While its primary objective is to improve the efficiency of cross-border investigations, the introduction of direct obligations for private service providers inevitably raises questions concerning the allocation of legal responsibilities between public authorities and private actors. Service providers may be required to assess the formal validity of orders and to comply with obligations originating from different legal systems, potentially exposing them to conflicting legal duties. Although the Regulation contains procedural safeguards intended to minimise such risks, its practical effectiveness will ultimately depend upon consistent implementation by competent authorities and constructive cooperation between public institutions and private entities operating within the digital environment.

THE IMPACT OF THE E-EVIDENCE SYSTEM ON THE SOVEREIGNTY OF MEMBER STATES

The introduction of the e-Evidence framework opens debate regarding its implications for member state sovereignty within the European Union. Judicial cooperation in criminal matters has traditionally been regarded as a core manifestation of sovereign authority because it concerns the investigation, prosecution and punishment of criminal conduct. Consequently, legislative developments that alter the manner in which authorities cooperate across borders inevitably raise questions concerning the role of member states within the European system of criminal justice. By enabling authorities of one member state to address legally binding orders directly to private entities operating in another member state, the e-Evidence framework challenges assumptions underlying traditional models of judicial cooperation. More broadly, it should be not overlooked that European criminal law has evolved within a continuing tension between the deepening of supranational cooperation and the preservation of member states' sovereignty in criminal matters. The development of instruments based on mutual recognition reflects an effort to reconcile these competing objectives within the *Area of Freedom, Security, and Justice*.[23]

Sovereignty remains a foundational concept of public and international law.[24] Traditionally, it denotes the supreme authority of a state to regulate affairs within its territory and exercise public powers independently of external interference. Within the European Union, however, sovereignty has evolved through the transfer of certain competences to the Union and the acceptance of limitations upon unilateral state action. As a result,

---

[23] HECKER, *Európäisches Strafrecht Post-Lissabon*, pp. 13–15; KLIMEK, *Základy trestného práva Európskej únie* [Fundamentals of European Union Criminal Law], pp. 150–160; BÖSE (ed.). *c. d.*, pp. 673–706.

[24] See, for example: ROSE, C. – BLOKKER, N. – DAM-DE JONG, D. – VAN DEN DRIEST, S. – HEINSCH, R. – KOPPE, E. – SCHRIJVER, N. *An Introduction to Public International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2022.

sovereignty increasingly operates within a framework of shared competences, mutual obligations and institutional cooperation.[25] Judicial cooperation in criminal matters provides a particularly clear example of this transformation.

From this perspective, the e-Evidence framework represents a further stage in the evolution of sovereignty within the *Area of Freedom, Security*, *and Justice*. Traditional mutual legal assistance procedures relied upon interaction between state authorities, with the requested state exercising substantial control over the execution of requests. By contrast, the e-Evidence framework reduces the procedural role of the state in which the service provider is established or represented, allowing competent authorities to communicate directly with providers.[26] At first sight, this development appears to limit the ability of member states to supervise investigative measures affecting entities within their jurisdiction and has therefore been viewed by some commentators as a departure from traditional manifestations of territorial sovereignty.

A closer examination, however, reveals a more nuanced picture. The framework does not grant unlimited powers to issuing authorities and does not entirely exclude the involvement of other member states. Regulation (EU) 2023/1543 establishes procedural safeguards, notification mechanisms and grounds for challenging or restricting execution. Moreover, the framework derives its legitimacy from legislation adopted through the constitutional procedures of the European Union and accepted by participating member states. The resulting limitations upon unilateral state control therefore arise from the collective exercise of legislative authority rather than external interference. In this sense, the framework reflects a reconfiguration rather than a negation of sovereignty. Nevertheless, this conclusion is not universally accepted within academic literature. Some commentators argue that the reduced procedural involvement of the executing member state may weaken traditional mechanisms of national control over investigative measures affecting persons and entities within its jurisdiction. Others maintain that such developments merely represent a logical continuation of the principle of mutual recognition and reflect the increasing integration of judicial cooperation within the *Area of Freedom, Security, and Justice*. The latter interpretation appears more persuasive, as the powers exercised under the e-Evidence framework derive from a common legislative framework adopted collectively by the member states rather than from unilateral assertions of authority by individual national authorities.

Particular attention must be paid to the relationship between sovereignty and digital information. Traditional concepts of territoriality were developed in an environment where persons, property, and evidence could generally be linked to a specific location. Electronic data challenge these assumptions because they may exist simultaneously in multiple jurisdictions and are often detached from any meaningful territorial connection.

---

[25] See, for example: BARNARD, C. – PEERS, S. (eds.). *European Union Law*. 4th ed. Oxford: Oxford University Press, 2023.

[26] SACHOULIDOU, A. Cross-Border Access to Electronic Evidence in Criminal Matters: The New EU Legislation and the Consolidation of a Paradigm Shift in the Area of "Judicial" Cooperation. *New Journal of European Criminal Law* [online]. 2024, Vol. 15, No. 3, pp. 256–274 [cit. 2026-05-20]. Available at: https://doi.org/10.1177/2032284424125864.

The e-Evidence framework may therefore be viewed as an attempt to adapt legal mechanisms to technological realities rather than as an effort to diminish the constitutional position of member states. By facilitating access to electronic data through regulated procedures, it addresses practical obstacles resulting from the increasingly borderless nature of digital information.

The constitutional significance of the e-Evidence framework lies in its contribution to a more integrated model of judicial cooperation. Whereas traditional mechanisms emphasised cooperation between sovereign states, the new framework places greater emphasis upon cooperation within a common legal area founded upon mutual trust and shared legal standards. This development reflects broader trends observable across European criminal justice, including mutual recognition instruments, *Eurojust*, and the *European Public Prosecutor's Office*. The e-Evidence framework therefore forms part of a wider constitutional evolution characterised by the adaptation of sovereign powers to the requirements of an integrated legal order.

Accordingly, the impact of the e-Evidence system on member state sovereignty should not be understood solely in terms of limitation or erosion. While the framework reduces certain traditional manifestations of territorial control, it simultaneously strengthens the collective capacity of member states to combat cross-border criminality. The resulting transformation may be described as a shift from a purely state-centred model of sovereignty towards a model of cooperative sovereignty exercised through the institutions and legal mechanisms of the European Union. The key issue is therefore not whether sovereignty has been weakened, but how its exercise has been redefined in response to digitalisation and European integration.

THE PROTECTION OF FUNDAMENTAL RIGHTS IN THE OBTAINING OF ELECTRONIC EVIDENCE

The increasing reliance upon electronic evidence in criminal proceedings has intensified the need to ensure effective protection of fundamental rights within the European Union. The legal regulation of cross-border access to electronic evidence increasingly reflects a structural tension between data protection regimes and the investigative needs of law enforcement authorities, particularly where data is controlled by service providers operating across multiple jurisdictions.[27] While digital technologies have enhanced the ability of competent authorities to investigate and prosecute criminal offences, they have also increased the potential for interference with individual rights and freedoms. Electronic evidence frequently contains sensitive information concerning personal communications, social relationships, professional activities, and financial transactions. Consequently, its acquisition lies at the intersection of two legitimate objectives: the effective administration of criminal justice and the protection of fundamental rights guaranteed under the constitutional traditions of the member states,

[27] SHURSON, *c. d.*, pp. 167–170.

the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms[28] (European Convention on Human Rights) and the *Charter of Fundamental Rights of the European Union*.[29]

Among the rights most directly affected are the right to respect for private and family life and the right to the protection of personal data. Access to subscriber data, traffic data, transactional data, or content data may reveal significant information about an individual's behaviour, associations, and communications. The distinction between these categories is therefore not merely technical but closely linked to the degree of interference with protected rights. While subscriber data generally involves a lower level of intrusion, access to content data may disclose the substance of private communications and thus require a higher level of protection.[30] The legal framework governing electronic evidence must accordingly ensure that investigative powers are exercised only for legitimate purposes and subject to adequate safeguards. Although the e-Evidence framework itself has not yet generated a substantial body of judicial interpretation, its future application will necessarily be influenced by the (future) case law of the Court of Justice of the European Union.

The principle of proportionality plays a central role in this context. As a general principle of European Union law, it requires that measures interfering with fundamental rights pursue a legitimate objective, be necessary, and maintain an appropriate balance between competing interests.[31] Within the field of electronic evidence, proportionality requires consideration of the seriousness of the offence, the nature of the data sought, and the degree of intrusion involved. The e-Evidence framework reflects this principle by establishing differentiated procedural requirements according to the category of electronic data concerned and by imposing conditions on the issuance of *European Production Orders* and *European Preservation Orders*.

Judicial protection constitutes an equally important safeguard. Individuals affected by investigative measures must have access to effective legal remedies capable of challenging the legality and proportionality of interferences with their rights. This requirement is particularly significant in cross-border situations where the issuing authority, service provider, and affected individual may be located in different jurisdictions. The e-Evidence framework seeks to address these challenges through procedural mechanisms intended to ensure accountability and legal certainty. From a practical perspective, particular difficulties may arise in situations involving several affected jurisdictions or complex digital infrastructures. The exercise of procedural rights may become more demanding where the issuing authority, the service provider and the person concerned

---

28 European Court of Human Rights, Council of Europe. *Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, as Amended by Protocols Nos. 11, 14 and 15* [online]. Strasbourg [cit. 2026-05-22]. Available at: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_eng.

29 Charter of Fundamental Rights of the European Union. *Official Journal of the European Union* [online]. C 202, 7. 6. 2016, pp. 389–405 [cit. 2026-05-22]. Available at: https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf.

30 SACHOULIDOU, *c. d.*, pp. 256–274.

31 GONZÁLEZ FUSTER, G. – VÁZQUEZ MAYMIR, S. *Cross-Border Access to E-Evidence: Framing the Evidence*. CEPS Papers in Liberty and Security in Europe, No. 2020-02. Brussels, February 2020.

are located in different member states, each operating under distinct procedural rules. Ensuring that affected individuals are able to exercise available remedies effectively and within appropriate time limits may therefore represent one of the principal challenges accompanying the practical application of the e-Evidence framework.

Nevertheless, the practical effectiveness of these safeguards remains dependent upon their implementation by national authorities and their interpretation by courts at both national and European levels. The protection of fundamental rights is further complicated by the growing role of private service providers. Electronic evidence is frequently controlled by private entities operating across multiple jurisdictions and subject to potentially conflicting legal obligations concerning privacy, data protection, and disclosure. The e-Evidence framework attempts to provide legal certainty by defining the obligations of service providers and establishing harmonised procedures for responding to requests from competent authorities. Nevertheless, legislative harmonisation alone cannot guarantee the effective protection of fundamental rights. The practical operation of the e-Evidence framework will largely depend upon the manner in which competent authorities apply the principles of necessity and proportionality in individual cases, as well as upon the availability of effective judicial review. Given the recent adoption of the legislative framework, many questions concerning its practical interpretation remain open and are likely to be clarified only through future judicial practice. The long-term legitimacy of the e-Evidence system will therefore depend not only upon its capacity to facilitate criminal investigations but equally upon its ability to ensure a consistent and effective standard of fundamental rights protection throughout the European Union.

However, the increasing involvement of private actors continues to raise questions concerning accountability and the balance between public authority and private participation in criminal justice.

Particular importance must also be attached to the principle of legal certainty. Individuals should be able to foresee the circumstances under which authorities may obtain access to their electronic data and the safeguards available against abuse. This requires clear legislative provisions, transparent procedures, and effective oversight mechanisms. Without such safeguards, the increasing use of electronic evidence could undermine public confidence in both criminal justice systems and the broader legal order.

In addition, the protection of fundamental rights constitutes one of the principal tests of the legitimacy of the e-Evidence framework. Although improving access to electronic evidence is necessary for combating serious forms of criminality, investigative effectiveness cannot be pursued at the expense of the values upon which the European legal order is founded. The long-term success of the e-Evidence system will therefore depend upon its ability to maintain an appropriate balance between investigative efficiency and individual rights. In this respect, the protection of fundamental rights should be regarded not as an obstacle to judicial cooperation but as a necessary condition for its legitimacy and sustainability.

THE RELATIONSHIP BETWEEN E-EVIDENCE, EUROJUST, EUROPOL, AND THE EUROPEAN JUDICIAL NETWORK

The e-Evidence framework does not operate in isolation within the institutional architecture of the European Union. Rather, it forms part of a broader system of judicial and law enforcement cooperation designed to facilitate the prevention, investigation, and prosecution of criminal offences with a cross-border dimension. The effectiveness of the new framework is therefore closely connected with the activities of existing European bodies and networks, particularly *Eurojust*, *Europol*, and the *European Judicial Network*. Although these entities perform distinct functions and are governed by separate legal instruments, they collectively contribute to the functioning of the *Area of Freedom, Security, and Justice* and support the practical implementation of judicial cooperation in criminal matters. Understanding the relationship between e-Evidence and these established mechanisms is essential for assessing the position of the new framework within the wider structure of European criminal justice.

First, *Eurojust* occupies a particularly significant position in this context. Established to strengthen coordination and cooperation between national judicial authorities, Eurojust assists member states in the investigation and prosecution of serious cross-border criminality. Its activities include facilitating the exchange of information, resolving conflicts of jurisdiction, supporting the execution of mutual legal assistance requests, and coordinating complex multinational investigations.[32] Although the e-Evidence framework introduces mechanisms that reduce reliance upon traditional forms of inter-state cooperation, it does not eliminate the need for judicial coordination. On the contrary, situations involving multiple jurisdictions, competing investigative interests, or parallel criminal proceedings may continue to require the involvement of Eurojust. The increasing use of electronic evidence is likely to generate new forms of legal complexity, particularly where investigative measures affect several member states simultaneously. Such situations may require more intensive coordination than under traditional forms of judicial cooperation. Parallel investigations, overlapping jurisdictional interests, and differing national procedural approaches may increase the need for timely communication between the competent authorities concerned. In this respect, the institutional support provided by Eurojust may become particularly valuable in preventing unnecessary procedural conflicts and promoting coherent handling of complex cross-border investigations involving electronic evidence. In such circumstances, Eurojust remains an important institution for ensuring coherent and effective judicial cooperation.

Second, the relationship between e-Evidence and *Europol* is equally significant. Unlike Eurojust, which primarily supports judicial authorities, Europol functions as the European Union Agency for Law Enforcement Cooperation and provides operational assistance to competent law enforcement authorities. Its role includes the collection, analysis, and exchange of criminal intelligence, the support of operational activities

---

[32] AMBOS, *c. d.*, p. 563 et seq.; BÖSE (ed.), *c. d.*, p. 1074 et seq.; HECKER, B. *Europäisches Strafrecht*. 7. Aufl. Berlin, Heidelberg: Springer, 2025, p. 171 et seq.

and the development of specialised expertise concerning emerging forms of criminality.[33] The growing importance of electronic evidence is closely linked to technological developments that also influence Europol's activities, particularly in the fields of cybercrime, organised crime, and terrorism. Through its analytical capacities and specialised knowledge, Europol contributes to the identification of digital evidence and supports investigations that may subsequently require the use of instruments provided by the e-Evidence framework. Consequently, the relationship between Europol and e-Evidence may be characterised as complementary, with the former facilitating the identification and analysis of information and the latter providing legal mechanisms for obtaining evidence relevant to criminal proceedings.

Third, particular attention should also be devoted to the *European Judicial Network*. Established to facilitate direct contacts between national judicial authorities, the Network serves as a practical instrument for improving cooperation in criminal matters across the European Union. It provides information regarding national legal systems, assists in identifying competent authorities, and supports the resolution of practical difficulties arising in cross-border cases.[34] Although the e-Evidence framework introduces a more direct model of cooperation involving service providers, national authorities may continue to encounter legal and procedural questions requiring clarification. Differences in domestic procedural rules, constitutional requirements, and legal traditions have not disappeared with the adoption of the new framework. The European Judicial Network therefore retains an important role as a mechanism for communication, consultation, and practical assistance. Its activities contribute to the effective operation of the broader system of judicial cooperation within which e-Evidence functions.

The introduction of e-Evidence should not be interpreted as replacing existing instruments and institutions but rather as complementing them. Traditional mechanisms of cooperation remain necessary in numerous situations, particularly where investigative measures extend beyond the categories of electronic evidence covered by the Regulation or involve jurisdictions outside the European Union. Likewise, the coordination functions performed by Eurojust and the operational support provided by Europol remain indispensable in complex cross-border investigations. The European Judicial Network continues to facilitate practical cooperation and legal communication between national authorities. The new framework therefore operates alongside existing structures rather than superseding them. This layered approach reflects the complexity of contemporary judicial cooperation and acknowledges that no single instrument is capable of addressing all challenges associated with transnational criminality.

From a broader institutional perspective, the relationship between e-Evidence, Eurojust, Europol, and the European Judicial Network illustrates the gradual evolution of European criminal justice towards a *more* integrated and interconnected system. Each mechanism addresses different dimensions of cross-border cooperation: e-Evidence facilitates access to electronic data, Eurojust supports judicial coordination, Europol

---

[33] AMBOS, *c. d.*, p. 569 et seq.; BÖSE (ed.), *c. d.*, p. 1039 et seq.; HECKER, *Europäisches Strafrecht*, p. 169 et seq.

[34] BÖSE (ed.), *c. d.*, p. 1093 et seq.; HECKER, *Europäisches Strafrecht*, p. 174 et seq.

enhances operational cooperation and intelligence exchange, while the European Judicial Network promotes practical communication between competent authorities. Together, these instruments contribute to a legal environment in which cooperation increasingly transcends traditional territorial boundaries. Their combined operation demonstrates that the effectiveness of modern criminal justice depends not solely upon individual legal instruments but upon the existence of a coherent institutional framework capable of responding to the realities of digitalisation and cross-border criminality. In addition, the significance of this relationship extends beyond practical considerations. It also reflects the constitutional development of the *Area of Freedom, Security, and Justice* as a legal space founded upon mutual trust, shared values, and coordinated action. The e-Evidence framework constitutes an important addition to this evolving structure, but its success depends substantially upon its interaction with existing institutions and mechanisms. The future development of judicial cooperation in criminal matters is therefore likely to be characterised not by the replacement of traditional forms of cooperation, but by their adaptation and integration within an increasingly sophisticated European system of criminal justice.

POSSIBLE FUTURE DEVELOPMENTS

The adoption of the e-Evidence framework constitutes a step forward in the evolution of judicial cooperation in criminal matters within the European Union. Nevertheless, it should not be regarded as the final stage in the development of legal mechanisms governing access to electronic evidence. The pace of technological innovation continues to outstrip legislative developments, creating new challenges for both national authorities and European institutions. Advances in cloud computing, artificial intelligence (AI), encrypted communications, decentralised digital infrastructures, and emerging data-storage technologies are likely to introduce legal questions that could not have been fully anticipated during the legislative process leading to the adoption of Regulation (EU) 2023/1543 and Directive (EU) 2023/1544. Consequently, the long--term effectiveness of the e-Evidence framework will depend upon its capacity to adapt to technological and societal developments while maintaining compliance with fundamental rights and constitutional principles.

One of the most significant challenges concerns the increasingly global nature of digital services. Although the e-Evidence framework establishes a comprehensive regime within the European Union, a substantial proportion of relevant electronic data continues to be controlled by service providers operating across multiple jurisdictions, including third countries. This reality may generate conflicts between legal obligations arising under European Union law and those imposed by foreign legal systems. Such conflicts are particularly likely in relation to data protection, privacy requirements, and restrictions on the disclosure of electronic information. While international agreements may mitigate some of these difficulties, the growing interconnectedness of digital infrastructures suggests that cross-border access to electronic evidence will remain a complex issue extending beyond the territorial scope of European Union legislation. Future

legal developments should therefore seek to strengthen international cooperation while preserving the autonomy of the European legal order and ensuring adequate protection of fundamental rights. A further challenge relates to the increasing use of encryption technologies. End-to-end encryption has become a standard feature of many digital communication services and plays an important role in protecting privacy, cybersecurity, and freedom of expression. At the same time, encryption may significantly impede access to electronic evidence required for criminal investigations. The tension between privacy and security is therefore likely to remain one of the most contentious issues in future legal and political debates. Legislative responses should avoid simplistic solutions that undermine digital security in pursuit of investigative objectives. Instead, future developments should seek to identify balanced approaches capable of preserving both effective criminal investigations and the integrity of secure communications systems. Any measures affecting encryption technologies must remain fully compatible with the principles of necessity, proportionality, and respect for fundamental rights. From a procedural perspective, the *practical implementation* of the e-Evidence framework will inevitably reveal areas requiring clarification or refinement. Questions concerning judicial oversight, legal remedies, notification obligations, and the protection of affected persons may give rise to divergent interpretations among member states. Such divergences could undermine the uniform application of the framework and weaken mutual trust between national authorities. In order to minimise these risks, greater emphasis should be placed upon the development of common interpretative standards, judicial dialogue, and institutional guidance. The gradual emergence of judicial practice may therefore prove as significant as the legislative framework itself in shaping the future operation of the system.

Several considerations *may* be advanced on the basis of the foregoing analysis. First, future reforms should strengthen procedural safeguards applicable to requests involving particularly sensitive categories of electronic data. Enhanced judicial scrutiny may be justified where investigative measures substantially interfere with privacy, confidentiality of communications, or professional secrecy. Second, consideration should be given to improving transparency mechanisms for individuals whose data has been obtained through cross-border procedures, subject to legitimate investigative interests. Third, greater harmonisation of procedural standards among member states could contribute to legal certainty and reinforce mutual trust within the *Area of Freedom, Security, and Justice*. Finally, future legislative initiatives should be accompanied by regular evaluations assessing both their effectiveness and their impact upon fundamental rights. Such evaluations would facilitate evidence-based policymaking and enable the European Union to respond more effectively to technological and legal developments.

The future evolution of the e-Evidence framework is also likely to be influenced by broader trends affecting European criminal justice. The increasing digitalisation of criminal proceedings, the development of interoperable information systems, the growing role of artificial intelligence in investigative activities, and the expansion of transnational forms of cooperation all suggest that the traditional distinction between domestic and cross-border investigations may gradually become less pronounced. As digital information becomes increasingly central to criminal proceedings, legal systems may

be required to reconsider procedural concepts developed in a predominantly territorial environment. The e-Evidence framework may therefore represent not merely a specific legislative response to practical difficulties but also an indication of a broader transformation affecting the structure of judicial cooperation within the European Union.

Last, but not least, the future success of the e-Evidence system will depend upon its ability to maintain an appropriate balance between effectiveness and legitimacy. Efficient access to electronic evidence is indispensable for combating contemporary forms of criminality, yet effectiveness alone cannot serve as the sole measure of success within a legal order founded upon the rule of law and respect for fundamental rights. The continuing challenge for European legislatures and judicial authorities will be to ensure that technological progress enhances rather than diminishes the values underpinning the constitutional framework of the European Union. Future reforms should therefore be guided by a commitment to both effective judicial cooperation and the preservation of the fundamental principles that define the European legal order. In this respect, the evolution of the e-Evidence framework will remain an important indicator of the broader trajectory of European integration in criminal matters.

CONCLUSION

The digital transformation of contemporary society has fundamentally altered the conditions under which criminal investigations are conducted and evidence is obtained. Electronic data has become an indispensable source of information in criminal proceedings, while the transnational nature of digital communications has exposed the limitations of traditional mechanisms of judicial cooperation. Against this background, the European Union adopted the e-Evidence framework with the objective of facilitating more efficient access to electronic evidence in cross-border cases. The Regulation (EU) 2023/1543 and the Directive (EU) 2023/1544 represent a significant legislative response to the practical challenges created by technological developments and the increasing reliance upon digital information in the investigation and prosecution of criminal offences.

The e-Evidence framework introduces a substantially different model of judicial cooperation from that traditionally associated with mutual legal assistance and, to a lesser extent, mutual recognition. By enabling competent authorities to address legally binding orders directly to service providers established or represented in another member state, the framework reduces procedural barriers that have historically complicated the acquisition of electronic evidence. This development seeks to enhance the effectiveness of criminal investigations and to ensure that judicial authorities are capable of responding adequately to the realities of the digital environment. At the same time, however, the framework raises important constitutional and legal questions concerning the relationship between efficiency, fundamental rights, and member state sovereignty.

The e-Evidence system affects the principle of member state sovereignty, but not in a manner that can be characterised as its simple erosion or elimination. Rather, the framework reflects the continuing transformation of sovereignty within the constitutional

structure of the European Union. Certain traditional manifestations of territorial control are undoubtedly reduced, particularly through the diminished procedural role of the member state in which a service provider is established or represented. Nevertheless, these limitations arise from legal instruments adopted within the framework of European Union law and accepted by the member states through the exercise of their sovereign powers. Consequently, the framework should be understood as an example of the adaptation of sovereignty to the requirements of an integrated legal order rather than as evidence of its disappearance.

The legitimacy of the e-Evidence framework depends upon the existence of effective safeguards protecting fundamental rights. The acquisition of electronic evidence may significantly interfere with privacy, personal data protection, and other rights guaranteed by the Charter of Fundamental Rights of the European Union. The effectiveness of criminal investigations must therefore be balanced against the requirements of proportionality, legal certainty, judicial protection, and respect for the rule of law. In this regard, the practical implementation of the framework and its interpretation by national courts and the Court of Justice of the European Union will be of decisive importance. The future development of judicial practice will determine whether the balance struck by the European legislature can be maintained in a manner consistent with the constitutional values of the European Union.

The relationship between, on the one hand – e-Evidence, and on the other hand – Eurojust, Europol, and the European Judicial Network, further illustrates that the future of judicial cooperation in criminal matters lies not in the replacement of existing mechanisms but in their integration within a more coherent and technologically adapted system. The e-Evidence framework constitutes one element of a broader process of institutional and legal evolution aimed at strengthening the capacity of the European Union and its member states to address increasingly complex forms of cross-border criminality. As digital technologies continue to evolve, additional reforms are likely to become necessary. Future legislative and judicial developments should therefore seek to preserve an appropriate balance between effectiveness, legal certainty, fundamental rights, and the constitutional principles governing the *Area of Freedom, Security, and Justice*.

From a broader theoretical perspective, the e-Evidence framework illustrates that digitalisation is transforming not only the practical methods of obtaining evidence but also the conceptual foundations of judicial cooperation in criminal matters. The gradual shift from territorially oriented mechanisms towards legally regulated forms of direct cross-border cooperation demonstrates that the traditional relationship between sovereignty, territorial jurisdiction, and investigative powers is undergoing significant adaptation within the European Union. This development should not be understood as diminishing the constitutional role of the member states but rather as reflecting the emergence of new forms of cooperative governance capable of responding to the realities of the digital environment. Consequently, the significance of the e-Evidence framework extends beyond its immediate procedural function and contributes to the broader evolution of European criminal justice as an integrated legal system founded upon mutual trust, effective cooperation, and respect for fundamental rights.

The e-Evidence framework constitutes another step forward in the modernisation of European judicial cooperation in criminal matters. It reflects the European Union's effort to reconcile technological realities with the principles of the rule of law and effective criminal justice. Although important legal and practical challenges remain, the framework provides a foundation for the further development of digital judicial cooperation within the European Union. Its long-term significance lies not only in improving access to electronic evidence but also in illustrating how traditional legal concepts, including sovereignty, may be reinterpreted and adapted within an increasingly interconnected European legal space.

doc. JUDr. et PhDr. mult. Libor Klimek, PhD., Dr. h. c.
Faculty of Law, Matej Bel University in Banská Bystrica
Libor.Klimek@umb.sk
ORCID: 0000-0003-3826-475X

CZECH LEGISLATION ON MOTOR VEHICLE LIABILITY INSURANCE BEFORE AND AFTER THE TRANSPOSITION OF THE MID DIRECTIVE IN TERMS OF ITS COMPLIANCE WITH SELECTED CASE LAW OF THE EU COURT OF JUSTICE

LUCIE JANDOVÁ

Abstract: In terms of its scope and impact, motor vehicle liability insurance is one of the most important forms of compulsory insurance in the Czech Republic. Given the fundamental cross-border implications of vehicle operation ("use of vehicles"), this topic is greatly affected by EU legislation. The most recent amendment to EU legislation in this area was introduced by Directive (EU) 2021/2118 of the European Parliament and of the Council of 24 November 2021 amending Directive 2009/103/EC relating to insurance against civil liability in respect of the use of motor vehicles, and the enforcement of the obligation to insure against such liability. This Directive was transposed into Czech law by a completely new piece of legislation, specifically Act No. 30/2024 Sb., on motor vehicle liability insurance. According to the Czech Ministry of Finance, one of the objectives of the new legislation was to take account of European case law and experience.
This article therefore aims to assess the compliance of the Czech legislation governing this insurance with selected case law of the EU Court of Justice, both prior to [i.e., with regard to Act No. 168/1999 Sb., on motor vehicle liability insurance and on amendments to certain related laws (Act on motor vehicle liability insurance), as amended] and following the transposition of Directive 2021/2118/EU.

Keywords: insurance; liability insurance; motor vehicle liability insurance; damage; compensation of damage

DOI: 10.14712/23366478.2026.119

I. INTRODUCTION

Motor vehicle liability insurance can be regarded as one of the most significant forms of compulsory liability insurance not only in the Czech Republic, but also in other member states of the European Union, both in terms of the number of vehicles to which the insurance applies and the number of insurance policies taken out, and in terms of the persons who may be affected by motor vehicle liability and its insurance. This refers to vehicle owners and operators, drivers, policyholders, insured persons, direct

© 2026 The Author. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

victims (especially those who have suffered harm to health), and secondary victims such as surviving family members.

Given the nature of vehicle operation ("use of vehicles"), this is also an issue with major international implications and has therefore been regulated for many decades by EU directives. Developments in this field necessitated amendments to the harmonisation legislation, leading to the gradual adoption of five "motor vehicle directives"[1]. This was followed by Directive 2009/103/EC of the European Parliament and of the Council relating to insurance against civil liability in respect of the use of motor vehicles, and the enforcement of the obligation to insure against such liability, constituting a codified version of the first to fifth motor vehicle directives.

The most fundamental legislation currently in force in the European Union is arguably Directive 2021/2118/EU of the European Parliament and of the Council of 24 November 2021 (hereinafter the "MID Directive"), amending Directive 2009/103/EC of the European Parliament and of the Council.

In the wake of the MID Directive, the Czech legislation on motor vehicle liability insurance also underwent a fundamental change in 2024 – after almost 25 years. Act No. 168/1999 Sb., on motor vehicle liability insurance and on amendments to certain related laws (Act on motor vehicle liability insurance), as amended (hereinafter the "original Act"), which entered into force for the most part on 1 January 2000 and was replaced by an entirely new legislative act – Act No. 30/2024 Sb., on motor vehicle liability insurance (hereinafter the "new Act"), with most of its provisions entering into effect on 1 April 2024.

In order to harmonise Czech legislation with the requirements and objectives of the MID Directive, the Czech legislature chose to enact completely new legislation instead of amending the existing law, as was the case in some other countries (for example, the Slovak Republic decided to merely update the existing law, with effect from 1 August 2024[2]). Moreover, this occurred in a situation where Czech legislation had already undergone changes, *inter alia*, following the adoption of Act No. 89/2012 Sb., the Civil Code, as amended[3] (hereinafter the "new Civil Code").

One of the stated objectives was to take into account European case law and experience.

---

[1] Council Directive 72/166/EEC of 24 April 1972 on the Approximation of the Laws of Member States Relating to Insurance Against Civil Liability in Respect of the Use of Motor Vehicles, and to the Enforcement of the Obligation to Insure Against Such Liability; Second Council Directive 84/5/EEC of 30 December 1983 on the Approximation of the laws of the Member States relating to insurance against civil liability in respect of the use of motor vehicles; Third Council Directive 90/232/EEC of 14 May 1990 on the Approximation of the Laws of the Member States Relating to Insurance Against Civil Liability in Respect of the Use of Motor Vehicles; Directive 2000/26/EC of the European Parliament and of the Council of 16 May 2000 on the Approximation of the Laws of the Member States Relating to Insurance Against Civil Liability in Respect of the Use of Motor Vehicles and Amending Council Directives 73/239/EEC and 88/357/EEC (Fourth Motor Insurance Directive); and Directive 2005/14/EC of the European Parliament and of the Council.

[2] Original Slovak Act No. 381/2001 Sb., on compulsory motor third-party liability insurance.

[3] By Act No. 303/2013 Sb., Amending Certain Legislative Acts in Connection with the Adoption of the Recodification of Private Law.

The judgments of the EU Court of Justice (hereinafter the "CJEU") examined by the sponsor of the bill introducing the relevant legislative amendment are set out in the explanatory memorandum.

The aim of this paper is to assess the compliance of the Czech motor vehicle liability insurance legislation prior to the new Act with selected judgments of the CJEU mentioned in an explanatory memorandum to the new Act. It is essential to analyse the extent to which the original legislation on motor vehicle liability insurance was contrary to this case law, whether any such inconsistencies justified the need for such a far-reaching change to domestic legislation, and whether the new legislation, the new Act, ensured compliance with the existing European approach and case law of the CJEU. The analysis relates solely to selected judgments of the CJEU, which can generally be said to have a broader impact on the scope and effects of this legislation on legal relationships.

The analysis is required not only in relation to the aforementioned judgments of the CJEU, but also with regard to the legislation on insurance to which the given legal case relates. Indeed, despite efforts at harmonisation, the legislation of individual member states in this area may not be uniform. The analysis must also be carried out in relation to the legal framework governing motor vehicle liability as such, since the existence of this liability is a prerequisite for paying out an indemnity under the insurance and is therefore a condition *sine qua non* for the payout. Furthermore, the conclusions of the assessment may also be affected by the provisions of other legal regulations of the member state, whether in the field of public or private law.

Hence, this issue cannot be viewed solely through the prism of linguistic interpretation, although this may be regarded as the central point. This form of insurance has a long history and has evolved in line with the development of motor vehicles themselves – a process that has particularly accelerated in recent years (for example, autonomous vehicles, and electromobility). A shift can be observed in this regard in both EU legislation and the legislation and case law of the individual member states.

The significance of teleological interpretation needs to be emphasised not only in – but all the more so – in the context of EU legislation on this issue. This interpretation method has become increasingly important for motor vehicle liability insurance especially in recent years, not least due to the interconnection of this issue with EU legislation, where interpretation, provided primarily by courts (and followed by the parties drafting legislation and the legislature, as appropriate), should ensure that this legislation is interpreted in accordance with EU law.

Finally, systematic interpretation must also be taken into consideration – in principle, it treats insurance as a private-law contractual relationship governed by general civil-law provisions, with all the consequences that this entails. Furthermore, it follows from the CJEU's judgments analysed above and from a comparison of the legislation to which those decisions relate that the legal framework governing liability for damage arising from the use of a vehicle across member states' borders encompasses a wide range of prerequisites, limitations, and conditions which may affect the outcome of specific cases, especially in relation to the insured and injured parties, and may therefore influence the actual effect of EU legislation on legal relationships in the field of motor vehicle use.

II. ANALYSIS OF THE CZECH LEGAL REGULATION AND RELEVANT CJEU'S JUDGMENTS

The explanatory memorandum to the new Act refers to over twenty judgments and orders of the CJEU[4] issued between 2005 and 2023.

The cited decisions of the CJEU can be examined from several perspectives:

- the temporal perspective
- the thematic perspective
- the manner of resolving any inconsistency.

From the temporal perspective, it is important to consider primarily whether the issue in question had already been raised before the effective date of the MID Directive (and, if so, for what length of time), and whether and how it had been dealt with by existing domestic legislation[5] or case law.

In terms of distinguishing among the relevant decisions based on their topic, certain groups of issues can be pinpointed that recur in EU case law and their interpretation thus varies across the member states. Here too, however, the decisive factor is whether it can be inferred from the given decision that the Czech legislation is inconsistent with EU law and, if so, how and to what extent this inconsistency could and should have been remedied.

Any inconsistency of a member state's legislation or interpretation can then be resolved in various ways, whether by adopting a new law, by amending existing legislation, or by following an interpretation presented by the competent authorities (in accordance with the competences of the member states concerned). That said, the approach will always depend on the nature of any inconsistency. Various legal solutions have their own effects and limitations, e.g., limitations on the interpretation of the law (e.g., with regard to the deficiency in the Czech legislation governing this type of insurance under the original Act in relation to the claims of foreign social security institutions;[6] more details on this below).

Furthermore, it should be borne in mind that the aim of EU legislation on motor vehicle liability insurance is to harmonise insurance covering such civil liability, rather than the member states' civil liability regimes as such. Consequently, any discrepancy in the outcome of a legal case relating to motor vehicle liability insurance does not necessarily constitute a shortcoming requiring legislative changes in the member state concerned or further harmonisation measures.

The decisions under scrutiny can be divided into several groups based on their topic.

---

4 Explanatory memorandum to new Act, General Part, point 5.3: Selected decisions of the EU Court of Justice.

5 The original Act was amended more than twenty times.

6 E.g., decision of the Constitutional Court, File No. II. ÚS 1011/21 of 29 November 2021.

1.1 A major group of preliminary questions referred to the CJEU concern the use of vehicles, whether this involves assessing the nature of the vehicle's activity (function) (e.g., vehicles serving a dual purpose as both a means of transport and a work machine) or the place where the damage occurred and its circumstances (public roads, private roads, enclosed spaces within a building, etc.).

One of the best-known decisions in this area is the **judgment of the CJEU of 4 September 2014 in Case C-162/13, *Damijan Vnuk v. Zavarovalnica Triglav d.d.*** The harmful event was caused by a tractor during the storage of hay bales in a barn when the driver of the tractor with an attached trailer, while reversing into the barn, struck a ladder on which the injured party was standing, causing him to fall. The dispute therefore concerned the question of whether the tractor's operation should be regarded as that of a means of transport or as the use of a machine or a propulsion device. Several interesting conclusions emerged from the CJEU's ruling on a preliminary question referred in this case, such as (in simplified terms):

- a comparison of different language versions has shown that, in terms of the relevant concepts, the individual versions exhibit differences *"as regards the type of situation covered by the insurance obligation for which it provides, differences which are, moreover, to be found in the actual title of that directive,* […]*"*
- *"Consequently, the fact that a tractor, possibly with a trailer attached, may, in certain circumstances, be used as an agricultural machine has no effect on the finding that such a vehicle corresponds to the concept of 'vehicle'* […]*"*
- the assessment of whether *"the manoeuvre of a tractor in the courtyard of a farm in order to bring the trailer attached to that tractor into a barn is to be regarded as being covered by the concept of 'use of vehicles'* […]*"* cannot be left to the assessment of each member state.
- the general need for an autonomous and uniform interpretation of EU law (unless the relevant provisions refer to the law of the member states for the definition of their meaning and scope) generally throughout the European Union; the interpretation must take into account not only the literal meaning of the text, but also the context and objectives of the legislation in question.

With regard to the subject matter of the dispute, the court ruled that *"the concept of 'use of vehicles' in that article covers any use of a vehicle that is consistent with the normal function of that vehicle. That concept may therefore cover the manoeuvre of a tractor in the courtyard of a farm in order to bring the trailer attached to that tractor into a barn* […]*"*.

The above interpretation of the concept of "use of a vehicle" based on the nature of the activity that gave rise to the damage was subsequently confirmed in the **CJEU's judgment of 28 November 2017 in Case C-514/16 (*Rodrigues de Andrade*)**. In this case, the damage occurred during the process of spraying vines with herbicide. The tractor's engine was running solely to power the spray pump. Several factors were at play in this case, including the weight of the tractor, vibrations caused by its engine and the sprayer pump, the handling of the herbicide spray hoses, and heavy rain. A landslide

occurred, resulting in the tractor falling from terraced ground and several persons sustaining injuries. Following a referral from the Portuguese Court of Appeal, the CJEU therefore addressed, in simple terms, the question of *"*[…] *whether the concept of 'use of vehicles' also covers the use of a vehicle as a machine generating motive power when the vehicle itself is not travelling".* This decision (in line with previous case law) also served as a basis for conclusions regarding the EU interpretation of the concept of "use of a vehicle", for example that the concept *"is not limited to road use, that is to say, to travel on public roads"* but that concept also covers *"any use of a vehicle that is consistent with the normal function of that vehicle,"* and its use *"does not depend on the characteristics of the terrain on which the motor vehicle is used"*; the scope of the obligation to take out the relevant compulsory insurance is not limited by the EU legislation *"to the use of such vehicles on certain terrain or on certain roads"*. It is not decisive, either, whether or not the vehicle's engine was running at the time of the harmful event. In relation to the case in question, the CJEU therefore concluded that the concept of "use of vehicles" does not cover a situation *"in which an agricultural tractor has been involved in an accident when its principal function, at the time of that accident, was not to serve as a means of transport but to generate, as a machine for carrying out work, the motive power necessary to drive the pump of a herbicide sprayer"*.

The relevance of the accident site is addressed in the **CJEU's judgment of 20 December 2017 in Case C-334/16 (*Torreiro*)**, where the Court provided interpretation regarding an accident at a military training area. There was no dispute regarding the nature of the vehicle's operation, i.e., its use; the point of contention was the interpretation regarding the location of the accident. The conclusion of the CJEU was that the relevant provision of the Directive *"*[precludes] *national legislation* […] *which makes it possible to exclude from compulsory insurance cover injuries and damage that result from the driving of motor vehicles on roads or terrain that are not 'suitable for use by motor vehicles', with the exception of roads or terrain which, although not suitable for that purpose, are nonetheless 'ordinarily so used'"*.

Another ruling relating to the place where the damage occurred is the **CJEU's judgment of 20 June 2019 in Case C-100/18 (*Línea Directa*)**. The dispute before Spanish courts concerned the interpretation of the concept of "use of vehicles" in the context of damage to a building resulting from a fire in a vehicle parked in the garage of the building.

According to the explanatory memorandum,[7] the CJEU concluded in this ruling that *"*[…] *the concept of 'use of vehicles', as set out in this provision, covers a situation such as that at issue in the main proceedings, in which a vehicle – being used in accordance with its function as a means of transport and parked in a private garage of a building – caught fire, giving rise to a fire whose origin was in the electrical circuit of that vehicle, and caused damage to that building, even though the vehicle in question had not been in motion for more than 24 hours prior to the outbreak of the fire"*.

---

[7] Explanatory memorandum to new Act, General Part, point 5.3: Selected decisions of the EU Court of Justice.

With regard to the place of the harmful event, reference can also be made to the **CJEU's judgment of 11 December 2019 in Case C-431/18, *María Pilar Bueno Ruiz v. Irene Conte Sánchez***, where the concept of "use of a vehicle" was also applied in relation to an accident involving a vehicle parked in a private car park.

1.2 Czech case law has addressed the use of a vehicle in numerous decisions, both in terms of the nature of the activity during which the damage occurred and in terms of the location.

The legal basis for assessing this issue was formed by the provisions of Act No. 40/1964 Sb., the Civil Code, as amended (hereinafter the "original Civil Code"), later by the provisions of new Civil Code, concerning damage caused by the use (i.e., operation) of means of transport.[8] Because of time consequences the majority of decisions of the Supreme Court mentioned below gives an interpretation of the provisions of original Civil Code.

The new Act modified this general civil-law framework by defining the "use of a vehicle" for the purposes of motor vehicle liability insurance[9] as follows: *"*[…] *any use of a vehicle corresponding to its usual function as a means of transport, irrespective of the vehicle's characteristics, the terrain on which it is used, and whether the vehicle is stationary or in motion"*. Furthermore, it established a rebuttable legal presumption that: *"If it is not clear for what purpose the vehicle was being used at the time the harmful event occurred, it shall be presumed that it was being used as a means of transport."*

In my opinion, as part of the transposition of the MID Directive, the definition of "use of a vehicle" was therefore established only for certain civil-law relationships. This definition, which remains relatively general despite certain attempts at its clarification,[10] may ultimately result in different assessment of the "use of a vehicle" for the purposes of motor vehicle liability insurance and in other cases. Only time will tell whether the definition of "use of a vehicle" under the new Act is consistent with general civil law.

In terms of existing Supreme Court's case law on the individual requirements of EU legislation concerning the definition of "use of a vehicle", reference can be made primarily to the judgments set out below.

As regards determining the nature of "use of a vehicle" – as a means of transport or as a work machine, the Supreme Court addressed this issue as early as 2006, when it concluded in its **judgment File No. 25 Cdo 3125/2005 of 27 September (Rc 77/2007)**, for example:

"If the damage was caused by a work machine while the latter was being used for its intended purpose, rather than while being transported using its own motive power, this does not constitute damage arising from the specific nature of the use of a means of transport, nor does it give rise to the operator's liability under Section 427 of the Civil Code."

---

[8] In particular, Section 2927 of new Civil Code; prior to its effective date, Sections 427 and 428 of original Civil Code.

[9] Section 2(4) of the new Act.

[10] Taken almost verbatim from recital 5 in the preamble to the MID Directive, which refers to the judgments of the CJEU in Cases C-162/13 (*Vnuk*), C-514/16 (*Rodrigues de Andrade*) and C-334/16 (*Torreiro*).

In the given case, the claim concerned compensation for damage to pallets, where the damage occurred during the loading and handling of a pallet containing paving slabs at a building site, rather than during the use of a means of transport. The machine therefore functioned as a work machine (backhoe-loader) and was used for tasks for which it was designed and, hence, did not serve as a means of transport. According to the aforementioned Supreme Court ruling: *"A work machine is considered a motor vehicle only if it is travelling from one place to another using its own motive power. Hence, in this case, the damage is not caused by the specific nature of operation, i.e., a particular circumstance inherent to the use of a means of transport."*

A further conclusion regarding the operation of a work machine follows from the Supreme Court's **decision File No. 25 Cdo 3697/2021 of 28 June 2023**. In this case, during the unloading of building materials using a wheeled excavator fitted with a front bucket, a pallet of "Ytong" blocks fell from the vehicle's cargo bed onto the injured party, who succumbed to his injuries. Here, too, the Supreme Court concluded that: *"At that time, the machine was therefore being used for the purpose for which it was designed as a work machine, and was not serving as a means of transport."*

By contrast, in its **judgment File No. 25 Cdo 272/2013 of 18 February 2015**, the Supreme Court concluded that the machine in question had been used as a vehicle. The incident occurred while a tractor was using its motive power to recover a combine harvester stuck in a field. Although the tractor was being used for its intended purpose, namely the performance of field work, the court perceived the decisive factor in the nature of the activity during which the damage occurred. The immediate cause of the damage in this case was not the operation of the work machine, but rather the tractor's motive power, which the court considered a specific aspect of the use of a motor vehicle. In its reasoning, it then referred, amongst other things, to the CJEU's judgment in Case C-162/13 (*Vnuk*).

The Supreme Court ruled on a specific type of "vehicle" in **decision File No. 25 Cdo 3229/2017 of 27 June 2017**. The vehicle in question was an infantry fighting vehicle, which had already been decommissioned and was being used to film a commercial (on a public road). Thus, although the vehicle was not designed to travel on public roads, it was nevertheless travelling on such a road using its own motive power, and the court therefore concluded that it had been serving a transport function.[11]

Finally, the Supreme Court concluded that a vehicle was being "used" even in situations where it was stationary. Reference can be made in this context, for example, to **judgment File No. 25 Cdo 3925/2013 of 18 March 2015**, where it was held that: *"A motor vehicle is in use even if, as a result of the driver's failure, it creates an obstacle for other road users (including traffic of a different kind) and this poses an immediate risk of collision to these users, regardless of whether the engine of such a vehicle is running at the time of the harmful event or whether the vehicle became immobile immediately prior to the harmful event, and for whatever reasons."*

---

[11] JANDOVÁ, L. – VOJTEK, P. *Zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla: komentář* [Motor Vehicle Liability Insurance Act: Commentary]. 2nd ed. Praha: C. H. Beck, 2019, p. 181.

However, a vehicle may still be considered to be in use even when it has long remained stationary; therefore, this does not constitute damage arising, for example, immediately before or after the end of a journey. In its **decision File No. 25 Cdo 3485/2016 of 31 August 2017 (Rc 149/2018)**, the Supreme Court concluded that: *"A fault in the electrical wiring of a car parked in a garage, which led to the car catching fire and a subsequent fire in the building, gives rise to the vehicle operator's no-fault liability for damage caused by the specific nature of motor vehicle use (Section 427 of the Civil Code)."*

According to the reasoning of the decision: *"There is no doubt that electrical wiring is an integral part of a vehicle, is of a technical nature, serves to enable the vehicle to operate, and poses a potential hazard in the event of a failure, both while the vehicle is in motion and when it is stationary. A fault in such a technical component of a parked car is an internal fault capable of manifesting itself externally and causing adverse effects to the surrounding area, as was the case here. Such a fault is therefore an undesirable manifestation of precisely those characteristics of the vehicle which are associated with its use, arise from its nature as a means of transport, and even have their origin in the use of the vehicle, as is also intended by the provisions of Section 428 of the Civil Code, which – as a matter of fact – precludes the possibility of liberation from strict no-fault liability of the vehicle's operator in the case of technical faults (cf. e.g., the Supreme Court's resolution of 29 March 2011, File No. 25 Cdo 948/2010, File C 9719). What is decisive here is not how much time has elapsed since the vehicle was parked or since any operations relating to its use were carried out, but rather that a technical fault in the vehicle – which was roadworthy and had not been taken out of service for a long period or permanently – resulted in characteristics typical of its use, as set out in the wording of Section 427 of the Civil Code and in accordance with its intended meaning. If increasingly sophisticated vehicles are equipped with technical devices which, even when the vehicle appears to be stationary or has been taken out of service (in the sense of its movement), can cause harm comparable to the adverse effects of moving vehicles, then such types of accidents must also be regarded as a manifestation of the specific nature of motor vehicle traffic. It can therefore be concluded that the damage caused by a fault in the electrical wiring of a parked (not permanently decommissioned) car, which led to the vehicle catching fire and a subsequent fire in the building, is damage caused by the use of a motor vehicle, in respect of which Section 427 of the Civil Code imposes on the operator no-fault liability for such damage* […]*."*

In my opinion it can be concluded based on the above overview that the interpretation provided by the Supreme Court in its case law regarding the "use of a vehicle" is (with reference to the case law of the CJEU and an interpretation in conformity with EU law) relatively broad and, in principle, corresponds to the judicial views held even prior to the transposition of the MID Directive. However, developments in the automotive industry and in machinery must be taken into consideration in this regard; case law must respond to such developments as they gradually give rise to new situations and questions.

2. CJEU CASE LAW ON MOTOR VEHICLE LIABILITY FOR DAMAGE

2.1 Some of the CJEU decisions cited in the explanatory memorandum to the new Act concern the question of motor vehicle liability as such – its preconditions and scope, including the treatment of multiple perpetrators, the injured party's contributory conduct, etc. In this respect the CJEU's case law should be expected to remain restrained, since the stated aim of the motor vehicle directives was not to harmonise the legislation on this liability for damage, but rather the insurance of that liability in cases where national law establishes such liability. One may refer, for example, to the CJEU's judgment in Case C-707/19, which – citing the Third Motor Vehicle Directive – states that *"the obligation to provide insurance cover against civil liability for damage caused to third parties by motor vehicles is distinct from the extent of the compensation to be afforded to them on the basis of the civil liability of the insured person. Whereas the former is defined and guaranteed by EU legislation, the latter is, essentially, governed by national law."* The CJEU goes on to hold that *"EU legislation does not seek to harmonise the rules of the Member States governing civil liability and the Member States are, in principle, free to determine the rules of civil liability applicable to road accidents"*.[12] On the other hand, the Directive's aim is to *"ensure the protection of victims of accidents caused by motor vehicles, an objective which has consistently been pursued and reinforced by the EU legislature* […]*"*,[13] and, according to the Directive, motor vehicle liability insurance has *"an impact on the free movement of persons and vehicles"*. According to the CJEU, the aim of this EU legislation is, besides ensuring the free movement of vehicles and persons, also to *"guarantee that the victims of accidents caused by those vehicles will receive comparable treatment irrespective of where in the European Union the accidents occurred* […]*"*.

The approach distinguishing between motor vehicle liability for damage and the scope of insurance covering this liability can be illustrated, for example, by the **CJEU's judgment of 10 June 2021 in Case C-923/19, *Van Ameyde España SA v. GES, Seguros y Reaseguros SA***. The question referred by the Spanish Tribunal Supremo concerned damage caused by a road tractor to the semi-trailer coupled to it at the time of the accident (the tractor and the semi-trailer had different owners, each separately insured). The CJEU concluded that the relevant provisions of the directive had to be interpreted as meaning that *"*[…] *they do not preclude an interpretation of national legislation which excludes from cover, and therefore from compensation, by compulsory insurance against civil liability in respect of the use of a road tractor, material damage caused by that tractor to the semi-trailer which was coupled to it when the accident occurred"*. Thus, in my opinion, even though liability for the damage might have arisen under local law, that liability need not – in accordance with the aims of the directive – be covered by motor vehicle liability insurance.

---

[12] Citing, for example, earlier CJEU's judgment of 23 October 2012 in Case C-300/10, *Vítor Hugo Marques Almeida v. Companhia de Seguros Fidelidade-Mundial SA*.

[13] Citing the CJEU's judgment of 4 September 2018 in Case C-80/17 (*Juliana*).

The CJEU has, moreover, frequently addressed the question of the apportionment of liability or contributory fault; the judgments set out below may be noted in this regard.

CJEU's judgment of 30 June 2005 in Case C-537/03, *Candolin v. Vahinkovakuutusosakeyhtiö Pohjola*, according to which, in the circumstances of that case (which involved a state of intoxication on the part of both the driver and the other passengers), the motor vehicle directives *"preclude a national rule which allows the compensation borne by the compulsory motor vehicle insurance to be refused or limited in a disproportionate manner on the basis of the passenger's contribution to the injury or loss he has suffered"*.

CJEU's judgment of 23 October 2012 in Case C-300/10, *Vítor Hugo Marques Almeida v. Companhia de Seguros Fidelidade-Mundial SA*, according to which, in circumstances such as those of that case, the directives must be interpreted as meaning that *"they do not preclude national provisions which, where two motor vehicles collide giving rise to personal injury to the passenger in one of the vehicles and the event is not attributable to the fault of the drivers of those vehicles, allows the civil liability of the insured persons, and, consequently, the compensation for that passenger, to be limited or excluded"* (the front-seat passenger was not wearing a seat belt, was thrown through the windscreen in the accident, and suffered deep lacerations to the head and face).

CJEU's order of 21 March 2013 in Case C-362/11 (*Gomes Oliveira*), according to which the directives must be interpreted as *"not precluding national provisions falling within civil liability law that allow exclusion or limitation of the right of the victim of an accident to claim compensation under the civil liability insurance of the motor vehicle involved in the accident, on the basis of an individual assessment of the exclusive or partial contribution of that victim to his own loss or injury"*.

CJEU's judgment of 19 April 2007 in Case C-356/05 (*Elaine Farrell v. Alan Whitty and Others*), according to which the directive must be interpreted as *"precluding national legislation whereby compulsory motor vehicle liability insurance does not cover liability in respect of personal injuries to persons travelling in a part of a motor vehicle which has not been designed and constructed with seating accommodation for passengers"*.

CJEU's judgment of 17 March 2011 in Case C-484/09, *Manuel Carvalho Ferreira Santos v. Companhia Europeia de Seguros SA*, according to which the relevant provisions of the directive must be interpreted as *"not precluding national provisions which, in the case of a collision between two motor vehicles which has caused damage, where neither driver is at fault, apportions the liability for that damage in accordance with the extent of the contribution of each of those vehicles to the occurrence of the damage and, in the event of doubt in that regard, fixes the contributions at parity"*.

CJEU's judgment of 23 January 2014 in Case C-371/12, *Enrico Petillo and Carlo Petillo v. Unipol Assicurazioni SpA*, according to which the relevant provisions of the directive must be interpreted as meaning that they do not preclude national legislation *"which lays down a specific compensation scheme for non-material damage resulting from minor physical injuries caused by road traffic accidents, limiting the compensation payable for that damage in comparison with the compensation allowed for identical damage arising from causes other than those accidents"*.

2.2 From CJEU judgments mentioned above I come to the conclusion that CJEU case law in this area is comparatively more lenient and its conclusions tend to leave the member states a wider margin of discretion, confining themselves to laying down the basic rules relating to insurance. This may be assumed to be so, among other reasons, precisely because the regulation of motor vehicle liability for damage tends to be the domain of member states' national laws. Czech case law on contributory fault – or, in newer terminology, the injured party's contributory share – follows essentially Czech law and the individual circumstances of the case. Its legal basis lies in Section 2818 of new Civil Code[14] (formerly Section 441 of original Civil Code). It is necessary to mention that although Section 441 of original Civil Code referred to "contributory fault", it did not – even according to the Supreme Court's interpretation – concern a question of "fault" (i.e., culpability – intent or negligence), but rather the circumstances attributable to the injured party (which could in principle include mere chance).[15] This provision applies generally, irrespective of any further grounds of exoneration relating to the individual types of liability for damage. The specific cases have involved both the injured party's exclusive fault (culpability) and possible contributory fault (knowingly riding with an intoxicated driver, failure to wear a seat belt, crossing the road other than at a pedestrian crossing or other improper movement on the road, an unsuitable child seat, etc.). Among the more general conclusions that emerge from the case law, one may note, in particular, the treatment of situations in which the injured party's contributory fault consists in knowingly travelling with a driver who is under the influence of alcohol. In this respect, domestic case law has settled on the conclusion that the injured party's contributory share may run up to one half (depending on the individual circumstances), but the injured party cannot be required to bear the damage in full (since the immediate cause of the accident and of the personal injury is, as a rule, the use of the vehicle itself).[16] In my opinion, it can be inferred from the foregoing that domestic case law was, in essence, also consistent with EU case law on liability for damage (and its possible relationship to insurance) referred to above.

For the sake of completeness, it can be noted in simple terms as regards the case of the tractor, semi-trailer and damage caused between them, that pursuant to the original Act (Section 7), the insurer does not indemnify property damage arising between the vehicles of a combination consisting of a motor vehicle and a trailer; an equivalent rule is laid down in Section 22(c) of the new Act.

---

[14] Where damage has arisen, or has been augmented, also as a consequence of circumstances attributable to the injured party, the perpetrator's obligation to compensate is reduced proportionately. However, where the circumstances burdening one or the other party contribute to the damage only in a negligible manner, the damage is not apportioned.

[15] JANDOVÁ – VOJTEK, *c. d.*, p. 112.

[16] See, e.g., judgment of the Supreme Court, File No. 25 Cdo 2451/2007 30 September 2009 (C 7833), File No. 23 Cdo 3604/2010 of 26 Octobre 2010 (C 8996), File No. 25 Cdo 91/2010 of 24 February 2011 (C 9409).

3. OPPORTUNITIES FOR IMPROVEMENT

On the other hand, certain shortcomings of the previous legal framework governing motor vehicle liability insurance – and of the case law development in the interpretation of the national legislation – must also be acknowledged.

3.1 The first point includes, e.g., the question of claims of foreign social-security institutions and of the reimbursement of disability-pension benefits. Here, by contrast, the crucial role is played by domestic case law. The Supreme Court addressed this issue, for example, in its judgment in File No. 25 Cdo 589/2020 of 26 January 2022. In that case, a German social-security institution and provider of accident insurance asserted a direct claim against the insurer under motor vehicle liability insurance (by way of a recourse based on automatic passage of disability-pension benefits from the person directly injured). Having been unsuccessful in first-instance proceedings, the institution argued on appeal that its position should be assimilated to that of a public health-insurance fund or a sickness-insurance authority and their recourse claim for the reimbursement of expenditure on health care and sickness insurance (claims which would be covered under the Czech insurance framework). The Supreme Court did not accept that argument, taking the view that the claim in question (disability-pension benefits) differed both factually and legally. No Czech legal provision establishes such a claim, and notwithstanding the EU rules on social security,[17] the claimant could not be granted the claim under Czech law, given the statutory scope of motor vehicle liability insurance. The Supreme Court further referred (as regards insurance) to a comparable decision of the Constitutional Court (File No. II. ÚS 1011/21 of 29 November 2021 – a dispute between a Slovak social-insurance institution and a vehicle operator), in which the Constitutional Court likewise unequivocally held that the original Act did not establish any claim for reimbursement of a disability pension against the liability insurer. While the Constitutional Court described this framework as *"deficient"*, it ruled out the possibility that the defect might be remedied by the judiciary, holding that the remedy had to be ensured by the legislature. For the sake of completeness, it may be recalled that the Supreme Court took a similar view as to the scope of this insurance in its decision in File No. 25 Cdo 1334/2020 of 21 April 2022, where the dispute concerned a German provider's claim for pension-insurance contributions. In that case, too, it was held, among other things, that *"this claim exists only against the perpetrator and is not covered by liability insurance"*, while the Supreme Court *"supported the call for a legislative solution"*.

This shortcoming was subsequently removed by a provision of the new Act – specifically Section 18(d) – under which the insured person has the right to have the insurer pay on their behalf *"the recourse reimbursement owed to an institution of another Member State which, in accordance with the legislation governing the social-security system,*

[17] See Article 93(1) of Council Regulation (EEC) No. 1408/71 of 14 June 1971 on the Application of Social Security Schemes to Employed Persons and Their Families Moving Within the Community.

has provided the injured party with a benefit under that system and which, under that legislation, has the right to reimbursement of that benefit against the insured person".

This situation – unsatisfactory both legally and socially – was thus remedied in my point of view by the relatively simple addition of an explicit item to the list of claims to which the insurance in question applies.

3.2 A development in case law may be observed in relation to the **CJEU's judgment of 24 October 2013 in Case C-22/12 (*Katarína Haasová*)**. The subject of the dispute and of the question referred in that case was, in simplified terms, the assessment of the duality between a claim for compensation for the death of a close person under Section 444 of original Civil Code (to which the insurance in question applied), and a claim for reasonable satisfaction under Sections 11 and 13 of the same Act. The claim for the letter satisfaction, according to settled case law of the higher Czech courts, was not covered by that insurance.

Here, the CJEU concluded that the relevant provisions of the directives had to be interpreted as meaning that *"compulsory insurance against civil liability in respect of the use of motor vehicles must cover compensation for non-material damage suffered by the next of kin of the deceased victims of a road traffic accident, in so far as such compensation is provided for as part of the civil liability of the insured party under the national law applicable to the dispute in the main proceedings"*. The decisive factor is therefore not the label given to the claim, or its systematic placement within the statute, but rather its nature.

The turning point in the interpretation within Czech case law (even though the question referred above was raised in proceedings conducted in Slovakia) came with the Supreme Court's judgment in File No. 31 Cdo 1704/2016 of 18 October 2017. The dispute between the perpetrator, as the insured person, and the insurer was a claim to insurance benefits in respect of compensation for intangible (i.e., non-material) damage under Sections 11 and 13 (an action for the protection of personality) of original Civil Code, which the perpetrator had been ordered to provide in the final judgment. The previous case law (for example, Supreme Court's decisions in File No. 30 Cdo 1051/2005 of 27 September 2005, File No. 30 Cdo 4083/2010 of 31 August 2012 and File No. 30 Cdo 3906/2011 of 12 December 2012, and the Constitutional Court's order in File No. III. ÚS 8/06 of 16 March 2006) had consistently held that the insurance in question did not apply to this type of claim (in particular, because it does not constitute compensation for damage, but rather reasonable satisfaction). That interpretation, however, shifted in judgment File No. 31 Cdo 1704/2016 of 18 October 2017, where the Supreme Court – drawing both on the first three motor vehicle directives and on the CJEU's ruling in *Haasová* – proceeded, among other things, from the premise that *"Member States are required to ensure that the civil liability resulting from the use of motor vehicles arising under their domestic law is covered by insurance"* in accordance with the directives. The CJEU further proceeded, that *"the freedom enjoyed by the Member States to determine the damage covered and the terms and conditions of compulsory insurance"* had been restricted in such a way that coverage of certain heads of damage was mandatory, those heads including especially harm to health. The latter

concept encompassing *"any type of damage, in so far as compensation for such damage is provided for, as part of the civil liability of the insured, under the national law applicable in the dispute, resulting from an injury to physical integrity, which includes both physical and psychological suffering"*. On the Supreme Court's interpretation, *"the directives do not require that particular specific types of liability be introduced, but rather that all civil liability arising from the use of motor vehicles be covered by insurance, regardless of whether the liability is fault-based or strict liability for a harmful consequence"*.

It then inferred that *"*[…] *the interpretation of Section 6 of the Motor Vehicle Liability Insurance Act adopted hitherto – restricting the compulsory insurance cover of the insured person's civil liability for damage even where that civil liability is established – is contrary to the directives in question, that is, to EU law. Given that Section 6 (2)(a) of the Motor Vehicle Liability Insurance Act constitutes national law harmonised by EU legislation, it is necessary to interpret that provision – in its application – in accordance with the fundamental principles flowing from case law of the Court of Justice of the European Union"*.

Accordingly, even though a directive has no direct effect in relations between individuals, *"the general obligation of the national courts of the Member States to interpret national law in conformity with a directive arises upon the expiry of the period prescribed for its transposition* […] *The duty of conforming interpretation arises where a directive has not been correctly implemented, as well as in cases where the implementing legislation may, in itself, be consistent with the directive yet several interpretations are possible, and the national court is to choose the one required by the directive* […]*"*. The Grand Chamber of the Supreme Court's Civil and Commercial Division therefore departed from its earlier conclusions and held that *"it is possible to conclude, by way of interpretation, that compensation for intangible damage in money under Sections 11 and 13 of the Civil Code can also be subsumed under compensation for damage to health or for death within the meaning of Section 6 (2)(a) of the Motor Vehicle Liability Insurance Act"*. This inconsistency with EU law was thus likewise removed by way of judicial interpretation, without any need for a legislative intervention.

For the sake of completeness, and having regard to the date of that decision (18 October 2017), it should be noted that the matter had already become marginal by that time. The new Civil Code adopted a different approach to compensation for damage and intangible damage in this respect. Although it retained a general claim for the redress of harm to a person's natural rights,[18] the claim to compensation for intangible harm to health, or consisting in the loss of a close person, was incorporated into the *standard* compensation for bodily injury and for death,[19] which is covered by the insurance in question (this change was also reflected in an amendment to the original Act);[20] the scope of cover is regulated in a similar manner by the new Act.[21]

---

[18] See Section 2956 et seq. of new Civil Code.

[19] See Sections 2858 and 2859 of new Civil Code.

[20] By Act No. 303/2013 Sb., amending certain legislative acts in connection with the adoption of the recodification of private law.

[21] See Section 17(2)(a) of the new Act.

EU case law on compensation for intangible damage comprises a further analogous CJEU's judgment, specifically **C-277/12, *Vitālijs Drozdovs v. Baltikums AAS***, in which the core of the dispute was a claim for compensation for intangible damage suffered by V. Drozdovs as a result of the death of his parents in a road traffic accident. The preliminary question in that case was referred by a Latvian court and it likewise concerned the distinction between property damage and intangible damage – here, moreover, in relation to the minimum limits of insurance cover and the limitation by a member state's legislation of the maximum amount of compensation for intangible (moral) damage to a substantially lower figure.

The CJEU held that the provisions of the directives in question had to be interpreted as meaning that *"compulsory insurance against civil liability in respect of the use of motor vehicles must cover compensation for non-material damage suffered by the next of kin of the deceased victims of a road traffic accident, in so far as such compensation is provided for as part of the civil liability of the insured party under the national law applicable to the dispute in the main proceedings"*.

Thus, where liability for intangible damage caused to family members of the victims of a road traffic accident is established by national law, that liability is to be covered by insurance. In the directives examined in that case (the first three motor vehicle directives), the legislature did not intend to limit protection solely to persons directly affected by the harmful event.

As to the limitation of the amount of compensation, the CJEU found that the limitation in question was not such as to *"determine the right of the victim to compensation arising from the civil liability of the insured person any more than the possible extent of that right. Rather, it seeks to limit the compulsory insurance cover of the insured person against civil liability"*. Under Latvian law, therefore, the insured person's civil liability for the intangible damage in question could exceed the amounts covered, under the national framework, by motor vehicle liability insurance. In this regard, the CJEU held that EU law precludes *"national provisions, pursuant to which compulsory insurance against civil liability in respect of the use of motor vehicles covers compensation under national civil law for non-material damage resulting from the death of a person's next of kin in a road traffic accident – payable in accordance with national civil liability law – only to a maximum amount which is lower than the minimum amounts laid down in Article 1(2) of the Second Directive"*.

III. CONCLUSION

In my view, the analysis above of part of EU case law – justifying, among other things, the adoption of the new Act – warrants the conclusion that the Czech rules on motor vehicle liability insurance have been, for the most part, consistent with the existing EU case law even before the transposition of the MID Directive, whether by virtue of the explicit terms of statutory law or of higher courts' case law.

Apart from a few isolated matters capable of being remedied through case law or by a minor amendment, neither EU case law nor European experience necessitated the new

Act. A legislative intervention in the form of an amendment to the original Act would have been sufficient, in my view. Such an amendment would have eliminated, at least in part, the uncertainty surrounding the interpretation of this insurance – uncertainty that is logically bound up with an entirely new piece of legislation – and that, moreover, in a field of law which is of fundamental importance to such a wide circle of affected persons and which concerns an exceptionally sensitive area (particularly as regards damage to health or the loss of a close person).

Beyond the analysis of the decisions to which the explanatory memorandum to the new Act refers, I believe that this conclusion is also supported by the fact that the questions raised by most of the cited CJEU's judgments were incorporated into the new legal framework by way of a relatively general definition of the "use of a vehicle",[22] which, moreover, need not in itself bring about certainty as to its interpretation. Not least, that definition unsystematically established a definition applicable solely to the field of motor vehicle liability insurance.

It may be assumed that the new definitions and delimitations laid down by the new Act – coupled with the developments that the use of conventional motor vehicles is undergoing (for example, in relation to autonomous vehicles), the emergence of specific means of transport (such as e-bikes and e-scooters), and, not least, the continual development of new working machines (combining multiple functions, both transport-related and operational) – will give rise to further questions, both as to the identification of the vehicles whose operation entails an obligation to take out insurance and as to the delimitation of the "use of a vehicle" within the meaning of the new Act according to the specific circumstances of the case. The fact that this is a highly dynamic area is borne out by the fact that the approach to these means of transport and to their compulsory insurance is undergoing ongoing development, with further changes to the rules governing their functioning being made in other member states as well (for example, Spain).

Mgr. Lucie Jandová
Charles University, Faculty of Law
jandovalucie1@seznam.cz

[22] Section 2(4) of the new Act.

NĚKTERÉ ASPEKTY UPLATŇOVÁNÍ NÁROKU NA NÁHRADU NEMAJETKOVÉ ÚJMY PRO PORUŠENÍ GDPR*

TOMÁŠ NOVOTNÝ

Abstract: **Certain Aspects of Claiming Compensation for Non-Pecuniary Damage for GDPR Violations**

The GDPR allows data subjects to claim compensation from the controller or processor for non-material damage in the event that the controller or processor violates the GDPR. Substantive and procedural legal institutions that are not regulated by the GDPR or the case law of the Court of Justice of the European Union must be interpreted in accordance with the principles of equivalence and effectiveness when exercising the right to compensation for non-pecuniary damage for a breach of the GDPR. The article analyzes the existing case law of the Court of Justice of the European Union on non-pecuniary damage, as well as German and Czech case law. Special attention is paid to loss of control as a subtype of non-pecuniary damage for a breach of the GDPR. The article identifies aspects of claiming compensation for non-pecuniary damage for a breach of the GDPR that may affect its effectiveness. The article concludes with *de lege ferenda* arguments.

Keywords: GDPR; compensation for non-pecuniary damage; principle of effectiveness; loss of control; breach

Klíčová slova: GDPR; náhrada nemajetkové újmy; zásada efektivity; ztráta kontroly; porušení

DOI: 10.14712/23366478.2026.120

1. ÚVOD

Právo na náhradu nemajetkové újmy podle čl. 82 GDPR[1] představuje jeden z klíčových soukromoprávních prostředků ochrany subjektů údajů. Přestože unijní právní úprava pojímá pojem újmy široce a judikatura Soudního dvora Evropské unie

* Tento článek vychází z diplomové práce autora: NOVOTNÝ, T. *Aspekty uplatňování nároku na náhradu nemajetkové újmy pro porušení GDPR*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra evropského práva, 2025.

1 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES.

© 2026 The Author. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

(SDEU) odmítá jakékoli prahové omezení její závažnosti, zůstává praktický výkon tohoto práva v řadě členských států problematický. Tato skutečnost se zvlášť výrazně projevuje u ztráty kontroly nad osobními údaji, poddruhu nemajetkové újmy, která může vzniknout i bez faktického zneužití údajů, a jejíž prokazování je proto spojeno se značnými obtížemi.

Cílem tohoto článku je analyzovat judikaturu týkající se náhrady nemajetkové újmy za porušení GDPR, se zvláštním důrazem na ztrátu kontroly. Pozornost je věnována zejména výkladu čl. 82 GDPR v judikatuře SDEU a vybraných vnitrostátních soudů, otázkám dokazování nemajetkové újmy a procesním limitům, které mohou výkon tohoto práva v praxi oslabovat, jakož i možným *de lege ferenda* řešením směřujícím k posílení jeho efektivity. Hlubší komparativní perspektiva je omezena na Německo a Českou republiku. Obě jurisdikce sdílejí kontinentální právní tradici, německá judikatura k čl. 82 GDPR je pak nejvyvinutější a nejrozsáhlejší v EU s konzistentním výkladovým rámcem. V Česku dosud proběhla pouze dvě meritorní odvolací řízení, což limituje zobecnění závěrů, zároveň ale zdůrazňuje potřebu hlubší analýzy právního rámce.

2. NÁHRADA NEMAJETKOVÉ ÚJMY PRO PORUŠENÍ GDPR

2.1 NEMAJETKOVÁ ÚJMA PODLE GDPR

Právo kohokoli domáhat se soudní ochrany a požadovat náhradu újmy způsobené porušením GDPR vyplývá z čl. 79 odst. 1 ve spojení s čl. 82 odst. 1 GDPR. GDPR pojímá újmu, kterou může subjekt údajů v důsledku zpracování osobních údajů a porušení GDPR utrpět, velmi široce. V odůvodnění jeho přijetí je výslovně zdůrazněno, že výklad pojmu *újma* má vycházet z judikatury SDEU a plně zohledňovat cíle GDPR.[2] Nařízení rozlišuje újmu hmotnou (majetkovou) a nehmotnou (nemajetkovou), přičemž demonstrativně uvádí poddruhy nemajetkové újmy, jako je krádež nebo zneužití identity, ztráta kontroly či poškození pověsti.[3] Pojem nemajetkové újmy i právo na její náhradu je nutno chápat jako autonomní pojmy unijního práva, které musí být ve všech členských státech vykládány jednotně.[4, 5] Čl. 82 zároveň funguje jako další nástroj osobní kontroly subjektu údajů nad zpracováním jeho osobních údajů.[6] SDEU v rozsudku ve věci *Österreichische Post* vyložil čl. 82 odst. 1 GDPR tak, že samotné porušení GDPR nezakládá právo na náhradu újmy, zároveň však brání vnitrostátním pravidlům nebo praxi, které by přiznání náhrady podmiňovaly dosažením určité míry (prahu) závažnosti. Určení výše náhrady nemajetkové újmy je ponecháno na vnitrostátních soudech za předpokladu dodržení zásad rovnocennosti a efektivity.

---

2 Rec 146 GDPR.

3 Rec 85 GDPR.

4 Rozsudek SDEU, C-300/21, *Österreichische Post*, ze dne 4. 5. 2023, body 29, 30, ECLI:EU:C:2023:370.

5 KUNER, C. – BYGRAVE, L. A. – DOCKSEY, C. (eds.). *The EU General Data Protection Regulation (GDPR): A Commentary*. Oxford: Oxford University Press, 2019, s. 1163.

6 Tamtéž, s. 1164.

2.2 ZÁSADA ROVNOCENNOSTI A ÚČINNOSTI (EFEKTIVITY)

GDPR neobsahuje specifická procesní práva pro subjekty údajů. To znamená, že se na něj vztahuje stejný princip jako na jiné zvláštní unijní normy, které přiznávají práva jejich adresátům. Pokud unijní právo neřeší určité procesní otázky a tuto mezeru nezaplní ani judikatura SDEU, vnitrostátní orgány aplikují unijní právo podle procesních pravidel členského státu. Orgány členských států podle judikatury SDEU[7] musí zajistit, aby právo členských států nebylo pro uplatňování nároků vzniklých z práva unijního méně příznivé než podmínky pro podobné nároky vzniklé na základě vnitrostátního práva (zásada rovnocennosti). Zároveň vnitrostátní právní úprava nesmí znemožňovat nebo nadměrně ztěžovat uplatnění práva EU (zásada efektivity/účinnosti).[8]

Tyto zásady mají vliv zejména na vnitrostátní procesní instituty, jako jsou žalobní legitimace, procesní lhůty, důkazní břemeno a další, ale i hmotněprávní instituty jako náhrada nemajetkové újmy, určení její výše apod., které mohou jednotlivě nebo společně, v případě, že nejsou vykládány v souladu s těmito zásadami, vyprazdňovat právo na náhradu nemajetkové újmy.

2.3 MÍRA (HRANICE) ZÁVAŽNOSTI NEMAJETKOVÉ ÚJMY

Rozsudek ve věci *Österreichische Post* postavil najisto, že výklad čl. 82 odst. 1 GDPR brání vnitrostátní právní úpravě nebo praxi, která by přiznání náhrady nemajetkové újmy podmiňovala dosažením určité míry závažnosti. Zároveň však platí, že pro vznik práva na náhradu musí nemajetková újma skutečně vzniknout. Náhradu nelze přiznat za pouhé porušení GDPR bez existence újmy.[9]

K této otázce se SDEU vyjádřil opakovaně a potvrdil, že pro přiznání náhrady nemajetkové újmy není vyžadováno překročení žádné prahové hranice *de minimis*,[10] pokud ji předvídají a vyžadují právní řády členských států, a pro přiznání náhrady nemajetkové újmy zcela postačí i újma minimální. Hranice mezi minimální nemajetkovou újmou a újmou pouze zdánlivou přitom není ostrá a musí být posuzována s ohledem na konkrétní okolnosti případu. V rozsudku *Quirin Privatbank* SDEU upřesnil, že pojem *nehmotná újma* může zahrnovat i negativní pocity, které subjekt údajů zakouší v důsledku neoprávněného zpřístupnění jeho osobních údajů třetí osobě, zejména obavu či nespokojenost vyvolanou ztrátou kontroly nad těmito údaji, jejich možným zneužitím nebo poškozením pověsti, za předpokladu, že subjekt údajů tyto pocity a jejich negativní důsledky prokáže.[11]

---

7 Rozsudky SDEU, 33/76, *Rewe-Zentralfinanz*, ze dne 16. 12. 1976, ECLI:EU:C:1976:188; 45/76, *Comet*, ze dne 16. 12. 1976, ECLI:EU:C:1976:191.

8 Např. rozsudek SDEU, C-268/06, *Impact*, ze dne 15. 4. 2008, ECLI:EU:C:2008:223, bod 46.

9 Rozsudek SDEU, C-741/21, *Juris*, ze dne 11. 4. 2024, ECLI:EU:C:2024:288, bod 37.

10 Rozsudky SDEU, C-667/21, *Krankenversicherung Nordrhein*, ze dne 21. 12. 2023, ECLI:EU:C:2023:1022; C-687/21, *MediaMarktSaturn*, ze dne 25. 1. 2024, ECLI:EU:C:2024:72; C-182/22 a C-189/22, *Scalable Capital*, ze dne 20. 6. 2024, ECLI:EU:C:2024:531; C-456/22, *Gemeinde Ummendorf*, ze dne 14. 12. 2023, ECLI:EU:C:2023:988; nebo naposledy C-655/23, *Quirin Privatbank AG*, ze dne 4. 9. 2025, ECLI:EU:C:2025:655.

11 Rozsudek SDEU, C-655/23, *Quirin Privatbank AG*, ze dne 4. 9. 2025, ECLI:EU:C:2025:655, bod 64.

2.4 VYMEZENÍ POJMU ZTRÁTA KONTROLY

Nemajetkovou újmou ve smyslu čl. 82 odst. 1 GDPR může být i pouhá obava subjektu údajů, že v důsledku incidentu s osobními údaji dojde v budoucnu k jejich zneužití.[12] Tvrdí-li žalobce takovou obavu, je na soudu, aby posoudil, zda je za konkrétních okolností případu a ve vztahu k danému subjektu údajů opodstatněná.[13, 14]

Tato obava z budoucího zneužití osobních údajů představuje typický projev ztráty kontroly nad osobními údaji. Ztráta kontroly je jedním z poddruhů nemajetkové újmy vzniklé porušením GDPR a spočívá ve stavu nejistoty a v absenci možnosti subjektu údajů efektivně kontrolovat nakládání se svými osobními údaji.[15] Ztrátou kontroly je již samotná absence možnosti kontroly subjektu údajů nad jeho osobními údaji, a to i tehdy, nedojde-li k jejich faktickému zneužití.[16]

Od jiných poddruhů nemajetkové újmy, jako je krádež identity či finanční ztráta, se ztráta kontroly liší právě tím, že může vzniknout nezávisle na existenci dalších hmatatelných negativních následků. Tento výklad převzal i německý Spolkový soudní dvůr (BGH), podle něhož unijní zákonodárce zamýšlel, aby pojem „újma" zahrnoval zejména pouhou ztrátu kontroly nad údaji subjektů údajů jako následek porušení GDPR, i když by ve skutečnosti nedošlo ke zneužití těchto údajů.[17]

Ke ztrátě kontroly může dojít rovněž v případech, kdy správce nerespektuje procesní práva subjektu údajů, např. pokud ignoruje žádosti o přístup k osobním údajům podle čl. 15 GDPR.[18] V takových situacích spočívá újma již v samotné nemožnosti subjektu údajů ověřit rozsah a způsob zpracování jeho osobních údajů a účinně nad nimi vykonávat kontrolu. Příčinná souvislost mezi porušením GDPR a touto újmou však může být přerušena jednáním samotného subjektu údajů, pokud se toto jednání jeví jako rozhodující příčina újmy – typicky tehdy, pokud subjekt údajů sám poskytl správci osobní údaje výhradně či mimo jiné za účelem umělého vytvoření podmínek k uplatnění nároku na náhradu újmy.[19] SDEU tak výrazně omezil prostor pro instrumentalizaci práva na přístup k osobním údajům jako nástroje generování nároků na náhradu nemajetkové újmy.[20]

---

12 Rozsudek SDEU, C-340/21, *Nacionalna agencia za prichodite*, ze dne 14. 12. 2023, ECLI:EU:C:2023:986, bod 83.

13 Tamtéž, bod 85.

14 Toto zcela přejal i Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 30 Cdo 3909/2023 ze dne 27. 3. 2024, body 55–56.

15 Rozsudek SDEU, C-340/21, *Nacionalna agencia za prichodite*, ze dne 14. 12. 2023, ECLI:EU:C:2023:986, bod 83.

16 Rozhodnutí EDPB, 3/2022, ze dne 5. 12. 2022, bod 446.

17 *Německo*, BGH, VI ZR 10/24, ze dne 18. 11. 2024, bod 30.

18 *Německo*, LAG Düsseldorf, 1 Sa 808/23, ze dne 7. 3. 2024. Toto rovněž potvrdil i rozsudek SDEU, C-526/24, *Brillen Rottler*, ze dne 19. 3. 2026, ECLI:EU:C:2026:216.

19 Tamtéž, bod 45.

20 Šlo by o případy, kdy by např. subjekt údajů záměrně své osobní údaje předal ke zpracování správci za účelem následného výkonu práva na informaci o těchto osobních údajích. Pokud by správce neměl k tomuto výkonu práva účinné procesy a např. pozdě reagoval, subjekt údajů by ihned uplatnil nárok na náhradu nemajetkové újmy pro ztrátu kontroly.

3. URČENÍ VÝŠE NÁHRADY NEMAJETKOVÉ ÚJMY

3.1 ZÁKLADNÍ KRITÉRIA

Pokud soud dospěje k závěru, že jsou splněny podmínky pro přiznání náhrady nemajetkové újmy (porušení GDPR, vznik újmy a příčinná souvislost), určuje její výši podle vnitrostátního práva za předpokladu dodržení zásad rovnocennosti a efektivity.[21] Omluva může představovat přiměřenou náhradu nemajetkové újmy,[22] ale jen v případech, kdy by k plné náhradě nebyla třeba byť jen minimální peněžitá náhrada.[23] Při stanovení výše náhrady je třeba vycházet z toho, že nemajetková újma způsobená porušením ochrany osobních údajů není ze své povahy méně závažná než jiné formy nemajetkové újmy, a nelze ji proto bez dalšího posuzovat podle metodik určených pro odlišné typy zásahů, jako je např. újma na zdraví.[24]

Výši náhrady nemajetkové újmy nelze mechanicky odvozovat ani od kritérií používaných pro ukládání správních pokut dozorovými úřady,[25] přestože se v praxi mohou některá hodnoticí hlediska překrývat.[26] Přesto se soudy, jak bude dále uvedeno, při stanovení výše náhrady řídí podobnými kritérii jako dozorový úřad při stanovení výše správní pokuty. Zatímco pro stanovení výše pokut vydal Evropský sbor pro ochranu osobních údajů (EDPB) pokyny,[27] ve vztahu k nemajetkové újmě zatím žádný dokument na unijní úrovni přijat nebyl.

Pro určení výše náhrady je dále rozhodující rozsah skutečně způsobené újmy, nikoli počet jednotlivých porušení GDPR,[28] jimiž byla poškozená osoba dotčena, ani případná souběžná porušení vnitrostátních předpisů,[29] která neslouží k upřesnění GDPR. Výši náhrady nelze rovněž snižovat s ohledem na chování či postoj správce nebo zpracovatele po porušení.[30]

3.2 KOMPENZAČNÍ FUNKCE

Náhrada nemajetkové újmy za porušení GDPR plní výlučně kompenzační funkci. Judikatura SDEU nepřipouští, aby náhrada nemajetkové újmy měla sankční

---

21 Rozsudek SDEU, C-300/21, *Österreichische Post*, ze dne 4. 5. 2023, ECLI:EU:C:2023:370.

22 Rozsudek SDEU, C-507/23, *Patērētāju tiesību aizsardzības centrs*, ze dne 4. 10. 2024, ECLI:EU:C:2024:854.

23 Rozsudky SDEU, C-182/22 a C-189/22, *Scalable Capital*, ze dne 20. 6. 2024, ECLI:EU:C:2024:531.

24 Tamtéž, bod 39.

25 Čl. 83 GDPR.

26 Rozsudek SDEU, C-741/21, *Juris*, ze dne 11. 4. 2024, ECLI:EU:C:2024:288.

27 European Data Protection Board. Pokyny 04/2022 k výpočtu správních pokut podle GDPR. Verze 2.1. In: *EDPB* [online]. 24. 5. 2023 [cit. 2026-03-31]. Dostupné na: https://www.edpb.europa.eu/documents/guideline/guidelines-042022-on-the-calculation-of-administrative-fines-under-the-gdpr_cs.

28 Rozsudek SDEU, C-741/21, *Juris*, ze dne 11. 4. 2024, ECLI:EU:C:2024:288.

29 Rozsudek SDEU, C-590/22, *PS*, ze dne 20. 6. 2024, ECLI:EU:C:2024:536.

30 Rozsudek SDEU, C-507/23, *Patērētāju tiesību aizsardzības centrs*, ze dne 4. 10. 2024, ECLI:EU:C:2024:854.

či preventivně-sankční povahu.[31] Peněžitá náhrada však musí zajistit plnou a účinnou kompenzaci skutečně vzniklé újmy.[32] Pokud soud dospěje k závěru, že je peněžitá náhrada v určité výši přiměřená rozsahu způsobené újmy, není přípustné tuto výši dodatečně moderovat z důvodů na straně žalovaného, neboť by tím nebyla zajištěna plná náhrada újmy. Tomuto závěru odpovídá i judikatura SDEU, podle níž nelze při stanovení výše náhrady zohledňovat postoj, motivaci či následné chování správce s cílem přiznat nižší náhradu, než jaká odpovídá skutečně utrpěné újmě.[33]

3.3 JUDIKATURA

Německý BGH ve věci *Facebook scraping* vymezil kritéria pro stanovení výše náhrady nemajetkové újmy v případech, kdy tvrzenou a prokázanou újmou je výlučně ztráta kontroly nad osobními údaji, aniž by byla zjištěna jiná forma nemajetkové újmy.[34] Při posuzování výše náhrady je třeba zejména:

- zohlednit citlivost dotčených osobních údajů;
- zohlednit povahu ztráty kontroly, zejména zda došlo ke zpřístupnění údajů omezenému či neomezenému okruhu třetích osob;
- posoudit dobu trvání ztráty kontroly a reálnou možnost jejího opětovného získání, například odstraněním osobních údajů z internetu nebo změnou kontaktních údajů.

V případech, kdy lze kontrolu nad osobními údaji obnovit pouze za vynaložení přiměřeného úsilí ze strany subjektu údajů, může být rozsah tohoto úsilí relevantním hlediskem pro stanovení výše náhrady nemajetkové újmy.[35]

Oproti tomu v případech (pouhé) ztráty kontroly a v případech nižší individualizace poškozeného subjektu údajů dosahují výše peněžité náhrady, pokud žaloba není zamítnuta, nejčastěji stovek EUR. V případě *Facebook scraping*,[36] při kterém v roce 2021 Facebook porušením GDPR umožnil „vytěžení" osobních údajů stovek milionů svých uživatelů třetím osobám, byly v Německu podány stovky žalob na náhradu nemajetkové újmy pro porušení GDPR.[37] Pokud nebyly nároky žalobců zamítnuty, soudy přiznávaly

---

[31] Rozsudek SDEU, C-667/21, *Krankenversicherung Nordrhein*, ze dne 21. 12. 2023, ECLI:EU:C:2023:1022.

[32] Rozsudek SDEU, C-687/21, *MediaMarktSaturn*, ze dne 25. 1. 2024, ECLI:EU:C:2024:72; rozsudky SDEU, C-182/22 a C-189/22, *Scalable Capital*, ze dne 20. 6. 2024, ECLI:EU:C:2024:531, bod 43.

[33] Rozsudek SDEU, C-507/23, *Patērētāju tiesību aizsardzības centrs*, ze dne 4. 10. 2024, ECLI:EU:C:2024:854.

[34] *Německo*, BGH, VI ZR 10/24, ze dne 18. 11. 2024, bod 99.

[35] Toto kritérium se patrně aplikuje pouze v případech úniků dat. Kontrolu lze znovu „získat" např. změnou telefonního čísla a e-mailu po úniku těchto údajů.

[36] Facebook (Meta Platforms Ireland Limited) nedostatečnými opatřeními umožnil únik osobních údajů 553 milionů uživatelů. Za toto porušení uložil irský úřad pro ochranu osobních údajů (Data Protection Commission) *Metě* pokutu ve výši 256 milionů EUR svým rozhodnutím sp. zn. IN-21-4-2 ze dne 25. 11. 2022.

[37] HORN, J. – SCHMALENBERGER, A. BGH: Loss of Control Over Facebook Data Justifies Compensation – What Companies Must Do Now. In: *TaylorWessing* [online]. 21. 11. 2024 [cit. 2025-02-05]. Dostupné na: https://www.taylorwessing.com/en/insights-and-events/insights/2024/11/bgh-loss-of-control-over-faceook-data-justifies-compensation.

náhrady nemajetkové újmy ve výši 50–1 000 EUR,[38] což je častokrát podstatně méně, než žalobci požadovali. Výši požadované částky v Německu může ovlivnit i fakt, že advokáti jsou motivováni k určení vyšší hodnoty sporu, čímž se zvýší náklady právního zastoupení, v kombinaci s pojištěním na právní náklady některých žalobců v Německu, které znamená nulové podstupované riziko.[39]

BGH rozhodl, že v případech pouhé ztráty kontroly ve věci *Facebook scraping* je adekvátní náhrada nemajetkové újmy ve výši 100 EUR.[40] Toto rozhodnutí přejal i Vyšší zemský soud v Celle, který rozhodoval rovněž ve věci *Facebook scraping*. Pokud by žalobce podle soudu utrpěl újmu přesahující pouhou ztrátu kontroly, je namístě jej osobně vyslechnout a náhrada nemajetkové újmy, v případě, že se vyšší nemajetková újma prokáže, pak může v této věci dosáhnout vyšší částky než 100 EUR (např. 500 EUR).[41]

O náhradě nemajetkové újmy pro porušení GDPR rozhodoval i Tribunál SDEU. Ve věci *Bindl* uložil Evropské komisi nahradit žalobci 400 EUR jako náhradu nemajetkové újmy,[42] protože Evropská komise tím, že měla na stránkách svého projektu hypertextový odkaz *„Sign in with Facebook"*, umožnila předání osobních údajů žalobce do USA v době, kdy předání osobních údajů do USA nezaručovalo odpovídající úroveň ochrany. Tribunál se ovšem nijak nevyjádřil k tomu, jakým způsobem určil přiznanou náhradu nemajetkové újmy a omezil se pouze na to, že výši nemajetkové újmy je třeba vyčíslit *ex æquo et bono* ve výši 400 EUR.[43]

České soudy dosud žádnou náhradu nemajetkové újmy podle čl. 82 GDPR nepřiznaly. Z hlediska určení výše náhrady proto v Česku není co uvést – klíčovou otázkou zůstává již samotné prokázání újmy. Lze ale předpokládat, že v případě eventuálního přiznání újmy budou české soudy vycházet z judikatury SDEU a budou nahrazovat i újmu minimální, stejně jako to postupně učinily německé soudy. Tento závěr podporuje i rozhodnutí Nejvyššího soudu,[44] který se výslovně přihlásil ve věci náhrady újmy způsobené porušením práv na ochranu osobních údajů k judikatuře SDEU, podle které musí být náhrada újmy způsobená jednotlivcům porušením unijního práva přiměřená vzniklé újmě tak, aby zajišťovala skutečnou ochranu jejich práv.

---

[38] LEIBOLD, K. Übersicht über den Schadensersatzanspruch nach Art. 82 DS-GVO beim Scraping (u. a. Facebook). *ZD-Aktuell* [online]. 2025, Nr. 01150 [paywall]. [cit. 2025-02-15]. Dostupné na: https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fzeits%2Fzdaktuell%2F2025%2Fcont%2Fzdaktuell.2025.01150.htm&anchor=Y-300-Z-ZDAKTUELL-B-2025-N-01150.

[39] STEGEMANN, L. – HORN, J. Non-Material Damages in Germany. *Privacy Laws & Business International Report* [online]. Vol. 2025, No. 193 [cit. 2025-03-20]. Dostupné na: https://www.taylorwessing.com/-/media/taylor-wessing/files/germany/2025/01/int193409155171.pdf.

[40] *Německo*, BGH, VI ZR 10/24, ze dne 18. 11. 2024, bod 100.

[41] *Německo*, OLG Celle, 5 U 173/23, ze dne 9. 1. 2025; shodně i OLG Dresden, 4 U 808/24, ze dne 10. 12. 2024.

[42] Rozsudek Tribunálu, *Bindl v. Commission*, T-354/22, ze dne 8. 1. 2025, ECLI:EU:T:2025:4. Evropská komise i Thomas Bindl se proti rozsudku odvolali k SDEU a řízení je vedeno pod sp. zn. C-206/25 P.

[43] Tamtéž, bod 199.

[44] Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 3909/2023 ze dne 27. 3. 2024, bod 57. Rozsudek se týkal porušení unijního práva legislativní nečinností státu v režimu zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, ale vycházel z judikatury SDEU k zásadě efektivity na náhradu nemajetkové újmy pro porušení GDPR.

4. PROKAZOVÁNÍ NEMAJETKOVÉ ÚJMY

4.1 PROKAZOVÁNÍ NEMAJETKOVÉ ÚJMY PRO PORUŠENÍ GDPR OBECNĚ

K porušení GDPR může dojít jak izolovaně ve vztahu k jednotlivci, tak plošně vůči rozsáhlému okruhu subjektů údajů, typicky např. v důsledku úniku osobních údajů uživatelů určité platformy. Pokud je plošné porušení následováno vyšetřováním a správním rozhodnutím dozorového orgánu, lze v civilním řízení na toto rozhodnutí odkázat a soud je jím zásadně vázán.[45] Otevřenou otázkou však zůstává, zda se tato vázanost vztahuje pouze na osoby, které se mohly správního řízení účastnit, anebo i na neurčitý okruh subjektů údajů dotčených porušením.

Správní rozhodnutí často konstatují porušení GDPR vůči blíže neindividualizované skupině subjektů údajů, vymezené např. jako uživatelé či předplatitelé.[46] V takových případech je podle mého názoru postačující, aby žalobce prokázal svou příslušnost k této skupině (definované ve správním rozhodnutí), např. existencí uživatelského účtu v rozhodném období. V případě, že tyto informace nemohou subjekty údajů získat, je možné o ně požádat prostřednictvím práva na přístup k osobním údajům a žádosti o informaci o zpracovávaných osobních údajích.[47]

Pokud tyto informace subjekt údajů nemá k dispozici, může je získat prostřednictvím práva na přístup k osobním údajům; správce je povinen tyto informace poskytnout bez zbytečného odkladu, nejpozději do jednoho měsíce, s možností prodloužení ve zvlášť odůvodněných případech.[48]

Specifickou otázku představují situace, kdy porušení GDPR konstatuje dozorový orgán jiného členského státu. Pokud je takové rozhodnutí výsledkem postupu vedoucího dozorového úřadu nebo závazného rozhodnutí EDPB,[49] je takové rozhodnutí, dle mého názoru, způsobilé vázat soudy ostatních členských států, případně z něj musí tyto soudy alespoň vycházet.[50] Má-li soud i přesto pochybnosti o existenci porušení GDPR, může si v rámci přípravy jednání vyžádat stanovisko ÚOOÚ,[51] s nímž je povinen se v odůvodnění rozhodnutí vypořádat, ačkoliv jím není vázán.[52]

Nemajetková újma musí být i ve fázi dokazování chápána jako autonomní pojem unijního práva, přičemž procesní pravidla jejího prokazování spadají do procesní autonomie členských států při dodržení zásad rovnocennosti a účinnosti. Jako důkaz lze

---

45 § 135 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (OSŘ).

46 Např. rozhodnutí Úřadu pro ochranu osobních údajů č. j. UOOU-01025/20-121 ze dne 10. 4. 2024 ve věci *Avast*.

47 Čl. 15 GDPR.

48 Čl. 15 ve spojení s čl. 12 odst. 3 GDPR.

49 Čl. 65 GDPR.

50 § 135 odst. 1, 2 OSŘ. K rozdílům mezi *vázaností* rozhodnutím a *vycházením* z rozhodnutí srov. HROMADA, M. Komentář k § 135 [Vázanost jiným rozhodnutím]. In: SVOBODA, K. – SMOLÍK, P. – LEVÝ, J. – DOLEŽÍLEK, J. a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2024.

51 § 114a odst. 2 písm. f) OSŘ.

52 SVOBODA, K. Komentář k § 114a [Příprava jednání]. In: SVOBODA – SMOLÍK – LEVÝ – DOLEŽÍLEK a kol., *c. d.*, marg. č. 7.

uplatnit zejména výslech žalobce nebo jeho písemné prohlášení o dopadech porušení (újmě). U závažnějších následků lze uvažovat i o znaleckém posudku. V případech přesahujících pouhou ztrátu kontroly mohou soudy zkoumat rovněž faktické zneužití osobních údajů, typicky u krádeže identity, kde se často kumuluje náhrada majetkové i nemajetkové újmy anebo se nemajetková újma prohlubuje.

Prokazování příčinné souvislosti mezi porušením GDPR a vznikem nemajetkové újmy však může být problematické, např. pokud soudy vyžadují, aby žalobci prokázali, že jejich osobní údaje byly součástí konkrétního úniku dat. Žalobci proto často odkazují na rozhodnutí dozorových orgánů a na podpůrné nástroje třetích stran, jako jsou databáze zaznamenaných úniků dat. Praxe německých soudů byla v hodnocení těchto důkazů nejednotná.[53]

4.2 PROKAZOVÁNÍ ZTRÁTY KONTROLY

K prokázání ztráty kontroly (obavy z budoucí újmy) postačí, pokud se za daných okolností a ve vztahu k žalobci nejeví být nepravděpodobnou,[54] žalobce ji však musí tvrdit a prokázat.

Prokázání ztráty kontroly, tedy vnitřního pocitu nejistoty a obavy, že osobní údaje mohou být porušením GDPR zneužity, je velmi složité, možná i nemožné. Samotné tvrzení o existenci obavy bez doložení jejích negativních důsledků nemůže vést k přiznání náhrady nemajetkové újmy.[55] Pokud však subjekt údajů prokáže, že takovou obavu skutečně zakouší a že tato má negativní dopad v důsledku porušení GDPR, postačuje to ke vzniku a náhradě nemajetkové újmy,[56] a to i tehdy, jde-li pouze o újmu minimální,[57, 58] aniž by bylo třeba prokazovat další hmatatelné negativní následky.

To, jak se s těmito požadavky vypořádávají soudy, je uvedeno na příkladech německé a české judikatury. Německá judikatura je podstatně rozsáhlejší, soudy zde rozhodovaly ve stovkách případů, a to napříč celou soudní soustavou.

4.2.1 NĚMECKÁ JUDIKATURA

Přístup soudů členských států k prokazování ztráty kontroly se liší. Německé soudy byly ještě donedávna poměrně skeptické k přiznávání náhrady nemajetkové újmy založené pouze na tvrzeních žalobců, že v důsledku porušení GDPR zakouší rozrušení a ztrátu kontroly nad osobními údaji. Žalobce proto často předvolávaly k jednání, aby je osobně konfrontovaly s těmito tvrzeními, zejména prostřednictvím

---

[53] *Německo*, OLG Schleswig, 5 U 56/24, ze dne 16. 10. 2024. Podle rozhodnutí soudu nelze výpis z *haveibeenpwned.com* považovat za spolehlivý ve vztahu k prokázání, že data pocházejí z konkrétního úniku osobních údajů.

[54] Rozsudek SDEU, C-340/21, *Nacionalna agencia za prichodite*, ze dne 14. 12. 2023, ECLI:EU:C:2023:986, bod 85; nebo rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 3909/2023 ze dne 27. 3. 2024, bod 53.

[55] Rozsudek SDEU, C-590/22, *PS*, ze dne 20. 6. 2024, ECLI:EU:C:2024:536, bod 35.

[56] Tamtéž, bod 36.

[57] Rozsudek SDEU, C-200/23, *Agencia po vpisvanijata*, ze dne 4. 10. 2024, ECLI:EU:C:2024:827.

[58] Rozsudek SDEU, C-655/23, *Quirin Privatbank AG*, ze dne 4. 9. 2025, ECLI:EU:C:2025:655, bod 64.

dotazů na jejich subjektivní pocity nebo na způsob, jakým se svými osobními údaji nakládali před tvrzeným porušením GDPR.[59] Pokud soudy z výslechu dovodily rozpory mezi ústními tvrzeními a písemnými podáními, často formulářového charakteru, nebo pokud dospěly k závěru, že žalobci své osobní údaje sami bez větší obezřetnosti sdíleli, bývalo to důvodem pro snížení přiznané náhrady, případně pro zamítnutí žaloby pro neprokázání ztráty kontroly.[60] Po žalobcích byl, tak jako u české judikatury, požadován vysoký důkazní standard. Především měli žalobci specificky a jasně vyjádřit, v čem přesně spočívala jejich újma.

Požadovaný důkazní standard se pokusil vyjasnit BGH ve věci *Facebook scraping*,[61] v níž pro účely dokazování rozlišil mezi (i) pouhou ztrátou kontroly a (ii) jakoukoli jinou újmou převyšující pouhou ztrátu kontroly. V případě pouhé ztráty kontroly považuje BGH za dostačující samotné tvrzení žalobce o porušení GDPR, aniž by bylo nutné prokazovat zvláštní obavy či úzkosti, které by mohly pouze prohloubit již vzniklou újmu.[62] Žalobce tak nemusí podrobně vysvětlovat, kterým dalším osobám své osobní údaje před incidentem zpřístupnil ani jaké konkrétní následky mu porušení způsobilo.[63] Tvrdí-li však újmu přesahující pouhou ztrátu kontroly, je na soudech, zda žalobce k těmto tvrzením vyslechnou.[64]

V jiném případě se BGH zabýval žalobou na náhradu nemajetkové újmy pro ztrátu kontroly, která měla žalobci vzniknout zasláním nevyžádaného obchodního sdělení e-mailem.[65] Přestože BGH potvrdil, že přiznání náhrady nemajetkové újmy není podmíněno překročením prahové hranice *de minimis*,[66] náhradu v dané věci nepřiznal, neboť žalobce neprokázal vznik újmy. Obava ze zneužití osobních údajů třetími osobami zde nemohla být naplněna, jelikož zasláním reklamního e-mailu nedošlo ke zpřístupnění osobních údajů žalobce dalším subjektům.[67]

Podle BGH nesmí být požadavky na prokazování ztráty kontroly excesivní.[68] Čím je v konkrétním případě obava ze zneužití údajů pravděpodobnější, tím nižší jsou požadavky na její prokázání.[69]

Dynamiku judikatury ke ztrátě kontroly ilustrují i předběžné otázky od německých soudů. Ve věci *Erser*[70] se měla mj. vyjasnit otázka, zda pouhá a případně krátkodobá ztráta kontroly nad osobními údaji postačí k přiznání náhrady újmy. Tato otázka byla nakonec stažena, ale dokládá to zdrženlivost německých soudů ke konceptu ztráty kontroly podle SDEU.

---

59 Např. *Německo*, OLG Hamm, 11 U 69/23, ze dne 24. 7. 2024.

60 Např. *Německo*, OLG Hamm, 7 U 83/24, ze dne 5. 11. 2024; nebo OLG Brandenburg, 12 U 132/23, ze dne 5. 3. 2024.

61 *Německo*, BGH, VI ZR 10/24, ze dne 18. 11. 2024.

62 Tamtéž, bod 31.

63 Tamtéž, body 35 a 41.

64 Tamtéž, bod 101.

65 *Německo*, BGH, VI ZR 109/23, ze dne 28. 1. 2025.

66 Tamtéž, bod 8.

67 Tamtéž, body 11, 18.

68 *Německo*, BGH, VI ZR 396/24, ze dne 11. 11. 2025, bod 38.

69 Tamtéž.

70 *Německo*, LG Erfurt, Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce, C-273/25, *Erser*, ze dne 8. 4. 2025.

4.2.2 ČESKÁ JUDIKATURA

V českém prostředí je rozhodovací praxe ohledně náhrady nemajetkové újmy za porušení GDPR zatím v počátcích. Dosavadní spory se soustředí na skutkově i právně identické věci proti společnosti *Meta Platforms Ireland*, a to kvůli nezákonnému zpracování dat pro behaviorální reklamu a jejich předávání do USA. Žalobci v těchto věcech spatřují újmu primárně v prokázané ztrátě kontroly nad svými údaji. Přestože ve věcech již padla meritorní rozhodnutí, žaloby byly zamítnuty[71] a tato rozhodnutí v obou případech potvrdil Městský soud v Praze.[72] Ten v jednom z případů korigoval nesprávnou aplikaci českého práva na ochranu osobnosti,[73, 74] dospěl však k závěru, že žalobce neprokázal újmu, a proto výrok rozsudku o zamítnutí žaloby potvrdil.

Klíčovým problémem je postoj českých soudů k rozhodnutím EDPB a zahraničních dozorových úřadů (příslušných podle GDPR). Soudy odmítly jejich závaznost[75, 76] a vnímaly je nanejvýš jako obecné vodítko, nikoli jako důkaz o zásahu do práv konkrétního jednotlivce (subjektu údajů). Také proto, že rozhodnutí dozorových úřadů nebyla dle soudů v době rozsudku pravomocná. Tento přístup však ignoruje zásadu efektivity. Představa soudů, že by dozorový úřad v kontextu masového porušování údajů ve vztahu ke stovkám milionů subjektů údajů vyslovoval každé jednotlivé porušení, je v praxi absurdní.

Soudy shledaly tvrzení o ztrátě kontroly a strachu ze zneužití dat za nedostatečná a hypotetická.[77, 78] Žalobci tvrdili mj. ztrátu kontroly vzniklou nezákonným předáváním osobních údajů subjektu údajů žalovanou do USA, které potvrdily příslušné dozorové úřady.[79] Odvolací soud dokonce označil obavu žalobce z nezákonného předávání dat do USA za *„zcela hypotetickou a nepodloženou“*.[80] Vrcholem restriktivního přístupu je požadavek, aby žalobce (v lhůtě pro koncentraci řízení) doložil (i) přesný výčet zpracovávaných údajů, (ii) moment jejich předání do třetí země, a (iii) především to, jakým konkrétním způsobem byly jeho údaje zpracovány státními orgány USA.[81, 82]

Takový požadavek staví subjekt údajů do neřešitelné situace. Popírá totiž samotnou povahu ztráty kontroly jako specifického poddruhu újmy. Podstata této újmy podle čl. 82 GDPR netkví až ve faktickém zneužití dat, ale v samotném stavu nejistoty

---

71 Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 5 sp. zn. 10 C 81/2024 ze dne 9. 4. 2025; a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 4 sp. zn. 28 C 96/2024 ze dne 27. 8. 2025.

72 Rozsudek Městského soudu v Praze sp. zn. 19 Co 209/2025 ze dne 15. 10. 2025; a rozsudek Městského soudu v Praze sp. zn. 29 Co 366/2025 ze dne 29. 1. 2026.

73 § 81 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

74 Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 5 sp. zn. 10 C 81/2024 ze dne 9. 4. 2025, bod 72.

75 Rozsudek Městského soudu v Praze sp. zn. 19 Co 209/2025 ze dne 15. 10. 2025, bod 19.

76 Tamtéž, bod 19.

77 Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 4 sp. zn. 28 C 96/2024 ze dne 27. 8. 2025, bod 94.

78 Rozsudek Městského soudu v Praze sp. zn. 19 Co 209/2025 ze dne 15. 10. 2025, bod 13.

79 Rozhodnutí irského úřadu pro ochranu osobních údajů ze dne 12. 5. 2023 o předávání osobních údajů, na základě závazného rozhodnutí EDPB, 1/2023, ze dne 13. 4. 2023.

80 Rozsudek Městského soudu v Praze sp. zn. 19 Co 209/2025 ze dne 15. 10. 2025, bod 17.

81 Tamtéž.

82 Na jednání Obvodního soudu pro Prahu 5 sp. zn. 10 C 81/2024-184 vyhlášeno usnesením podle § 118a odst. 1, 3 OSŘ dne 26. 11. 2024.

a absenci možnosti ovlivňovat nakládání s nimi, protože osobní údaje byly zpracovány v rozporu s GDPR.

Požadavek, aby žalobce detailně konkretizoval, jak byly jeho údaje následně zpracovávány, případně aby prokazoval jejich využití orgány cizího státu, proto popírá samotnou koncepci ztráty kontroly a nadto klade na subjekt údajů důkazní břemeno, které je v praxi nesplnitelné. Takové požadavky by byly legitimní v případě, že by se žalobce domáhal náhrady újmy převyšující pouhou ztrátu kontroly, např. v případě, že by došlo k faktickému zneužití těchto osobních údajů nebo jiným negativním důsledkům v souvislosti s porušením GDPR. V tomto světle tedy nelze souhlasit s tvrzením odvolacího soudu, že *„není možné přiznávat náhradu nemajetkové újmy na základě pouhé žalobcovy domněnky"*.[83]

Subjekt údajů bude většinou v informační nerovnováze se správcem nebo zpracovatelem a tuto *digitální asymetrii*[84] nemůže ani s přiměřeným úsilím vyrovnat. V případě ztráty kontroly je tvrzení žalobce o existenci újmy – ve spojení s prokázaným porušením GDPR, zejména potvrzeným rozhodnutím příslušného dozorového úřadu – často jediným důkazem, který může subjekt údajů objektivně předložit. Úlohou soudu pak není takové tvrzení bagatelizovat, ale posoudit jeho věrohodnost a pravděpodobnost[85] ve vztahu ke konkrétním okolnostem případu a osobě žalobce.

O jisté posouzení pravděpodobnosti újmy ve vztahu k žalobci se pokusil Obvodní soud pro Prahu 4, který nejprve správně citoval judikaturu SDEU ve vztahu ke ztrátě kontroly, poté ji ale špatně aplikoval. Dle odůvodnění rozsudku je zřejmé, že soud zaměňoval pouhou ztrátu kontroly a újmu ji převyšující: *„*[…] *ačkoliv žalobce tvrzení o ‚ztrátě kontroly' a ‚obavě' několikrát akcentuje, neoznačil a nepředložil (ani po adresné výzvě soudu dle ust. § 118a o.s.ř.) žádné individualizující důkazy o tom, že v jeho věci nastal konkrétní spouštěč obav (např. skutečné neoprávněné zpřístupnění jeho dat, bezpečnostní flagging či jakýkoli zásah do jeho života) a z něj plynoucí negativní dopad v jeho osobní sféře."* Jakékoli faktické negativní důsledky v návaznosti na porušení GDPR totiž vždy převyšují pouhou ztrátu kontroly. Spouštěč obav z teoretického následku žalobce těžko bude prokazovat tímto teoretickým následkem. I tento přístup byl však posvěcen odvolacím soudem. Hlavním důvodem neúspěchu žalobce bylo nedoložení individualizovaných okolností a důkazů, protože dle soudu byla tvrzení žalobce o újmě zcela hypotetická.[86]

Současné požadavky českých soudů na důkazní břemeno lze označit za excesivní. Tento přístup je v přímém rozporu se zásadou efektivity unijního práva. Vzhledem k tomu, že v jedné věci bylo žalobcem podáno dovolání, bude zajímavé sledovat, jak se s případem vypořádá Nejvyšší soud. Ten již dříve naznačil, že při posuzování nemajetkové újmy nesmí dojít k vyprázdnění základního práva na soukromí (a ochranu

---

[83] Rozsudek Městského soudu v Praze sp. zn. 19 Co 209/2025 ze dne 15. 10. 2025, bod 17.

[84] DAVIDA, Z. Consumer Decision-Making Autonomy in the Digital Environment: Towards a New Understanding of National Courts' Obligation to Assess Ex Officio Violations of Fair Commercial Practices. *European Journal of Risk Regulation* [online]. 2024, Vol. 15, No. 4, s. 1034–1049 [cit. 2026-03-31]. Dostupné na: https://doi.org/10.1017/err.2024.11.

[85] Rozsudek SDEU, C-340/21, *Nacionalna agencia za prichodite*, ze dne 14. 12. 2023, ECLI:EU:C:2023:986, bod 85.

[86] Rozsudek Městského soudu v Praze sp. zn. 29 Co 366/2025 ze dne 29. 1. 2026, bod 21.

osobních údajů) a požadavky na dokazování nesmí vést k praktické nevymahatelnosti práva na informační sebeurčení.[87]

4.2.3 SHRNUTÍ

Ve vztahu k prokazování nemajetkové újmy upřednostňuji model, který převzal německý BGH, protože dle mého názoru vyvažuje důkazní možnosti žalobce (subjektu údajů) s právní jistotou žalovaného (správce nebo zpracovatele) a respektuje tak dosavadní judikaturu SDEU k náhradě nemajetkové újmy. U *pouhé ztráty kontroly* by dle německé judikatury mělo stačit, že se ve vztahu k subjektu údajů a okolnostem nejeví újma jako nepravděpodobná. V takovém případě dle BGH není třeba prokazovat zvláštní obavy nebo úzkosti a mělo by postačit např. vyjádření žalobce o újmě. V kombinaci s porušením GDPR si pak soud vyhodnotí oprávněnost takového nároku.

Teprve v případě, že by se snad subjekt údajů domáhal náhrady *újmy převyšující pouhou ztrátu kontroly*, je na soudech, jaký důkazní prostředek budou od subjektu údajů vyžadovat k prokazování vyšší újmy (např. výslech žalobce, znalecký posudek).

Ke kritice české judikatury je však třeba dodat, že německé soudy měly k postupnému přehodnocení svého původně obdobně restriktivního přístupu výrazně více příležitostí. Německá rozhodovací praxe se vyvíjela na pozadí vysokého počtu sporů, které vedly k formulaci předběžných otázek a následně i k judikatuře SDEU a rozhodovací činnosti BGH, jež poskytly soudům vodítka pro další rozhodování. Českým soudům takový judikaturní impulz dosud ve srovnatelné míře chyběl, což může částečně vysvětlovat jejich dosavadní zdrženlivý přístup.

5. ARGUMENTY *DE LEGE FERENDA*

5.1 ZÁVAZNOST ROZHODNUTÍ PRO SOUDY ČLENSKÝCH STÁTŮ

Podle judikatury SDEU musí sankce za porušení unijního práva, které dává adresátům subjektivní práva, zajistit skutečnou právní ochranu.[88] Veřejnoprávní sankce za porušení GDPR by měly mít odrazující účinek.[89] Ten přitom nevychází pouze z veřejnoprávní sankce, ale i ze soukromoprávní povinnosti nahradit způsobenou újmu.[90] Generální advokát Campos Sánchez-Bordona ve svém stanovisku připomněl, že právo subjektů údajů domáhat se náhrady nemajetkové újmy doplňuje systém veřejnoprávního prosazování GDPR, což přispívá k celkové efektivitě právní úpravy.[91] Pro efektivní ochranu práv stanovených GDPR je tak nezbytné, aby se veřejnoprávní a soukromoprávní ochrana práva vzájemně doplňovaly. Žalobě na náhradu nemajetkové újmy pro porušení GDPR bude téměř vždy předcházet šetření a rozhodnutí dozorového úřadu.

---

87 Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 3909/2023 ze dne 27. 3. 2024, bod 57.

88 Rozsudek SDEU, 14/83, *Von Colson*, ze dne 10. 4. 1984, ECLI:EU:C:1984:153, bod 23.

89 Rec 151, 152 GDPR.

90 Rozsudek SDEU, 14/83, *Von Colson*, ze dne 10. 4. 1984, ECLI:EU:C:1984:153, body 23, 28.

91 Stanovisko generálního advokáta Manuela Campos Sánchez-Bordony k C-300/21, *Österreichische Post*, přednesené dne 6. 10. 2022, ECLI:EU:C:2022:756, body 45–46.

Efektivní uplatnění nároků na náhradu nemajetkové újmy předpokládá, že se subjekty údajů dozví o případném porušení GDPR.

Z hlediska *de lege lata* současné procesní právo členských států výslovnou vázanost civilního soudu rozhodnutím dozorového úřadu o porušení GDPR zpravidla nestanoví. Tak je tomu i v českém právu,[92] kde procesní předpisy zakládají vázanost soudu správním rozhodnutím jen ve vztahu k osobám, které měly možnost ve správním řízení skutkově a právně argumentovat, byť i jen v pozici poškozeného.[93] Soud však i v případě, že rozhodnutí dozorového úřadu o porušení GDPR konstatuje porušení GDPR vůči méně či více určité množině subjektů údajů, musí v každém případě vycházet z rozhodnutí dozorového úřadu, bylo-li již o dané otázce (zde zejména o porušení GDPR) rozhodnuto. Jak ukázala česká judikatura, soudy správní rozhodnutí považují za pouhé obecné vodítko, nikoli za závazný důkaz o porušení. Civilní soudy zde tedy jako prejudiciální otázku řeší mimořádně specifickou a složitou problematiku ochrany osobních údajů a bez přiznání závaznosti rozhodnutím leží v praxi důkazní břemeno k prokázání porušení GDPR stále na subjektu údajů, tj. v praxi na spotřebiteli. *De lege ferenda* považuji za vhodné tuto mezeru odstranit.

Cesta legislativní úpravy na úrovni práva EU se jeví jako nejsystematičtější. Vzorem může být směrnice o náhradě škody v případech porušení práva hospodářské soutěže,[94] podle níž je pravomocné rozhodnutí vnitrostátního soutěžního úřadu závazným důkazem porušení v navazujícím civilním řízení.[95] V případě, že vnitrostátní orgán pro ochranu hospodářské soutěže konstatuje v rozhodnutí porušení hospodářské soutěže a toto rozhodnutí je konečné, považuje se takové porušení pro účely soukromoprávního vymáhání škody poškozenými osobami za nevyvratitelné. V civilním řízení se pak takové porušení vůbec neprokazuje a soudy z něj zcela vycházejí.

Analogická úprava závaznosti rozhodnutí dozorových úřadů v případě porušení GDPR by zajistila jednotnost ve všech členských státech a výrazně posílila postavení žalobce.[96] Legislativní cesta na úrovni členských států by spočívala v doplnění vnitrostátních procesních předpisů tak, aby pravomocné rozhodnutí dozorového úřadu zakládalo vyvratitelnou domněnku porušení GDPR v navazujícím civilním řízení. Výhodou je rychlejší proveditelnost. Nevýhodou je riziko roztříštěnosti a nerovné úrovně ochrany subjektů údajů napříč EU. Judikaturní cesta by spočívala v tom, že SDEU dovodí silnější účinky rozhodnutí dozorových úřadů ve spojení se zásadou efektivity a z požadavku koherentní aplikace GDPR. Tato cesta nevyžaduje legislativní změnu, je však nejistá co do výsledku a nevytváří systémové řešení. Navíc vyžaduje podání předběžné otázky, kterou by mohl SDEU zodpovědět.

---

92 § 135 OSŘ.

93 HROMADA, *c. d.*, marg. č. 1.

94 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/104/EU ze dne 26. listopadu 2014 o určitých pravidlech upravujících žaloby o náhradu škody podle vnitrostátního práva v případě porušení právních předpisů členských států a Evropské unie o hospodářské soutěži.

95 Tamtéž, čl. 9.

96 WURMNEST, W. – GÖMANN, M. Comparing Private Enforcement of EU Competition and Data Protection Law. *Journal of European Tort Law* [online]. 2022, Vol. 13, No. 2, s. 168 [cit. 2026-03-31]. Dostupné na: https://doi.org/10.1515/jetl-2022-0009.

Z uvedených variant upřednostňuji legislativní řešení na úrovni EU, které může zajistit skutečnou a jednotnou ochranu subjektů údajů prostřednictvím zefektivnění práva na náhradu nemajetkové újmy pro porušení GDPR. Do přijetí takové úpravy by soudy měly vykládat vnitrostátní procesní předpisy o důkazním břemenu v souladu se zásadou efektivity tak, aby pravomocné rozhodnutí dozorového úřadu o porušení GDPR zakládalo alespoň vyvratitelnou domněnku porušení – přinejmenším co do samotného konstatování porušení GDPR. Tento závěr, přestože není opřen o výslovný základ v GDPR, dle mého názoru vyplývá z požadavku, aby výkon práv přiznaných unijním právem nebyl vnitrostátními procesními pravidly nadměrně ztěžován, resp. zcela znemožněn.

5.2 PAUŠÁLNÍ NÁHRADA NEMAJETKOVÉ ÚJMY

Judikatura SDEU ke ztrátě kontroly s sebou přinesla vysokou míru právní nejistoty, protože v důsledku porušení GDPR může subjektu údajů vzniknout újma, přestože jeho osobní údaje ve skutečnosti nebyly nebo nebudou zneužity.[97] To nevyhnutelně vyvolává střet mezi právem subjektu údajů na náhradu nemajetkové újmy a právem správce na legitimní očekávání ohledně rozsahu jeho soukromoprávní odpovědnosti, jež je součástí zásady právní jistoty.[98] Správce by přitom měl být schopen předvídat, za jakých porušení a podmínek lze očekávat uplatnění nároků na náhradu nemajetkové újmy. Problematická je rovněž možnost výrazně rozdílné výše náhrad za totožná porušení napříč členskými státy, což je obtížně slučitelné s cílem GDPR zajistit rovnocennou úroveň ochrany.

Jedním z možných řešení uvedených problémů je zavedení modelu paušální náhrady nemajetkové újmy na úrovni práva EU. Tento model by spočíval v tom, že při zjištění závažného porušení GDPR postihujícího větší počet subjektů údajů by dozorový úřad (případně vedoucí dozorový úřad při přeshraničním zpracování) stanovil přímo ve výroku svého rozhodnutí paušální výši náhrady odpovídající ztrátě kontroly nad osobními údaji. Tato částka by nebyla přiznávána individuálně, ale normativně určena jako základ pro následné uplatnění nároků jednotlivými subjekty údajů. Rozhodnutí dozorového úřadu by tak současně plnilo i signální funkci, neboť by vymezovalo, která porušení dosahují takové závažnosti, že u nich lze ztrátu kontroly presumovat. Na tomto místě je třeba se vypořádat s námitkou, zda by vydání rozhodnutí dozorového úřadu obsahujícího normativní určení výše paušální náhrady nepřekračovalo meze jeho veřejnoprávní kompetence. Dozorové úřady jsou správními orgány a jejich rozhodnutí tradičně zakládají veřejnoprávní povinnosti vůči správci nebo zpracovateli, nikoli soukromoprávní nároky subjektů údajů vůči nim.

Navrhovaný model proto nepočítá s tím, že by dozorový úřad sám přiznával náhradu nemajetkové újmy výrokem svého rozhodnutí. Dozorový úřad by stanovil pouze

---

[97] RICCIO, G. M. Data Protection and Appropriate Measures: Too Many Uncertainties in the Judicial Applications? *UNIO – EU Law Journal* [online]. 2024, Vol. 10, No. 1, s. 29 [cit. 2026-03-31]. Dostupné na: https://doi.org/10.21814/unio.10.1.5782.

[98] K zásadě právní jistoty srov. např. rozsudky SDEU ve spojených věcech C-72/10 a C-77/10, *Costa*, ze dne 16. 2. 2012, ECLI:EU:C:2012:8, body 74, 78; C-201/08, *Plantanol*, ze dne 10. 9. 2009, ECLI:EU:C:2009:539, bod 46; C-17/01, *Finanzamt Sulingen*, ze dne 29. 4. 2004, ECLI:EU:C:2004:242, bod 34.

normativní výši paušálu jako součást výroku o porušení GDPR, tedy jako objektivní referenční hodnotu plynoucí z povahy a závažnosti zjištěného porušení. Samotné přiznání náhrady by zůstalo výlučně na civilním soudu, před nímž by subjekt údajů svůj nárok mohl uplatnit. Civilní soud by normativní výší paušálu byl vázán co do výchozí hodnoty újmy. Jde tedy o funkční dělbu, protože dozorový úřad jako orgán s nejlepší znalostí závažnosti porušení určuje normativní základ a soud jako orgán oprávněný rozhodovat o soukromoprávních nárocích přiznává náhradu.

Navrhovaný model by přispěl k vyvážení mezi právní jistotou správců a efektivním výkonem práva subjektů údajů na náhradu nemajetkové újmy. Ta je ze své podstaty obtížně uchopitelná, neboť je neurčitá, individuální a subjektivní.[99] Zásahy do osobnostní sféry se často projevují pocity úzkosti, hněvu či znepokojení, které však nejsou spolehlivým indikátorem skutečného zásahu do práv subjektu údajů. Prokazování újmy, zejména ztráty kontroly, je navíc komplikováno povahou osobních údajů, jejichž zneužití se může projevit až s výrazným časovým odstupem, a kauzální vztah mezi porušením GDPR a vznikem škody bývá obtížně doložitelný. Situaci dále ztěžuje skutečnost, že pojem ztráty kontroly dosud nebyl judikaturou SDEU jednotně vymezen. Přestože SDEU odmítl podmínit náhradu dosažením určitého prahu závažnosti, praktická efektivita tohoto práva tak zůstává omezená.

Zavedení paušální náhrady by proto představovalo vyvážené procesní řešení. Nelze však přehlédnout, že model paušální náhrady je v napětí se zásadou, podle níž nesmí náhrada újmy překračovat plnou kompenzaci způsobené škody a nesmí plnit sankční ani odstrašující funkci.[100] Tento protiargument je nicméně možné překonat dvojím způsobem. Zaprvé, paušál by měl být nastaven na přiměřeně nízké, avšak smysluplné úrovni, jež odráží objektivní minimální hodnotu újmy způsobené ztrátou kontroly nad osobními údaji, nikoli sankci za porušení GDPR, a to jen u závažných porušení, kde je potenciální újma očekávatelná. Zadruhé, přiznání paušálu by nevylučovalo, aby subjekt údajů prokázal vyšší individuální újmu a domohl se odpovídající náhrady. Paušál by tak plnil funkci vyvratitelné minimální hodnoty, nikoli paušálního horního stropu. Tím se navrhovaný model vyznačuje vyšší flexibilitou než pevná sazba stanovená přímo nařízením, jež by nedokázala zohlednit proměnné v každém jednotlivém případě. Svěřením stanovení výše paušální náhrady dozorovému úřadu, který je k takovému hodnocení institucionálně nejlépe vybaven, a ponechání otázky případné individualizované výše náhrady soudu, je zachován prostor pro individualizaci újmy tam, kde je to potřeba.

Koncept minimální paušální náhrady přitom není unijnímu právu zcela cizí. Inspirovat se lze např. u unijního nařízení o náhradě škody při zpoždění nebo zrušení letů (a dalších případů).[101] Nařízení nestanoví, že letecká společnost automaticky vyplatí cestujícímu paušální náhradu – cestující ji musí sám uplatnit mimosoudně nebo soudně. Nařízení pouze fixuje výši náhrady a podmínky jejího vzniku, přičemž rozhodnutí

---

[99] MULDERS, S. Risk and Fundamental Rights Infringements as a Form of 'Damage' per Article 82 GDPR. *International Data Privacy Law* [online]. 2025, Vol. 16, No. 1, s. 1–14 [cit. 2026-03-31]. Dostupné na: https://doi.org/10.1093/idpl/ipaf030.

[100] Rozsudek SDEU, C-667/21, *Krankenversicherung Nordrhein*, ze dne 21. 12. 2023, ECLI:EU:C:2023:1022.

[101] Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 261/2004 ze dne 11. února 2004, kterým se stanoví společná pravidla náhrad a pomoci cestujícím v letecké dopravě v případě odepření nástupu na palubu, zrušení nebo významného zpoždění letů a kterým se zrušuje nařízení (EHS) č. 295/91.

o jejím přiznání v případě sporu činí soud. Navrhovaný model funguje analogicky, ale s rozdílem, že konkrétní výše paušální újmy není stanovená *ex lege*, jako je tomu u zpožděných letů, ale *ex actu* prostřednictvím rozhodnutí dozorového úřadu stanovícího minimální výši (pokud nějakou) a rozhodnutím civilního soudu. Pokud obstojí nařízení o náhradě škody v prostředí letectví stanovením konkrétní minimální náhrady škody (újmy) cestujícím, měl by, dle mého názoru, obstát i výše navržený model. Stanovení minimální výše hmotněprávním předpisem (nařízením) by bylo velmi těžkopádné a nereflektovalo by proměnné v každém jednotlivém případě, kterých by mělo být jen omezené množství tak, aby nedocházelo k nadměrné kompenzaci subjektů údajů.

Zavedení tohoto modelu by vyžadovalo legislativní změnu na úrovni práva EU, a to buď novelizaci GDPR, nebo přijetí zvláštního nařízení. Bez výslovného právního základu nelze systémově presumovat vznik újmy ani zakotvit normativní výši paušálu stanovenou správním orgánem jako závazné vodítko pro soudy. Konkrétně by bylo třeba svěřit dozorovým úřadům pravomoc zahrnout do výroku rozhodnutí o závažném porušení GDPR normativní určení paušální výše náhrady odpovídající ztrátě kontroly. Tato pravomoc dnes neexistuje, neboť dozorové úřady jsou oprávněny ukládat nápravná opatření a správní sankce, nikoli určovat výši soukromoprávní náhrady. Dále by bylo třeba zakotvit závaznost tohoto normativního určení pro civilní soudy v navazujících řízeních o náhradě újmy, a to způsobem analogickým tomu, jak unijní úprava soukromoprávního vymáhání soutěžního práva váže vnitrostátní soudy pravomocným rozhodnutím soutěžního úřadu o samotném porušení. Nezbytné by rovněž bylo vymezit podmínky vzniku a vyvrácení presumpce minimální výše újmy, zejména definici závažného porušení a minimální počet dotčených subjektů, a svěřit EDPB pravomoc vydávat závazné pokyny k metodice stanovení výše paušálu, aby bylo zajištěno jednotné uplatňování napříč členskými státy a předcházelo se nové fragmentaci.

6. ALTERNATIVNÍ PROSTŘEDKY OCHRANY

Kromě práva každého subjektu údajů na náhradu nemajetkové újmy pro porušení GDPR se začal uplatňovat ještě jeden, možná nečekaný, prostředek soukromoprávní ochrany. Je jím právo nekalé soutěže. Porušováním GDPR v hospodářském styku se totiž správce údajů (soutěžitel) může dostat do rozporu s dobrými mravy a může získat nezákonnou konkurenční výhodu nad jinými soutěžiteli, kteří GDPR neporušují. Ti se pak mohou domáhat náhrady škody. Tento přístup výslovně připustil SDEU[102] a je rovněž v souladu s cílem zajištění účinné ochrany práva na ochranu osobních údajů.

Ve Španělsku je společnost *Meta Platforms Ireland Limited* nepravomocně povinná nahradit španělským digitálním médiím 479 milionů EUR jako náhradu za nekalou soutěž, protože Meta (dříve Facebook a Instagram) zpracovávala v rozporu s GDPR osobní údaje k behaviorální reklamě[103] a získala nezákonnou konkurenční výhodu nad dalšími poskytovateli online reklamy, kteří jí nemohli účinně konkurovat.

---

[102] Rozsudek SDEU, C-21/23, *Lindenapotheke*, ze dne 4. 10. 2024, ECLI:EU:C:2024:846.

[103] *Španělsko*, Juzgado de lo Mercantil Nº 15 de Madrid, SJM M 128/2025, ze dne 19. 11. 2025.

Vzhledem k tomu, že subjekty údajů nemají přílišnou motivaci vykonávat své právo na náhradu nemajetkové újmy pro porušení GDPR, je dle mého názoru převzetí soukromoprávní ochrany konkurenty (soutěžiteli) subjektů porušujících GDPR vítanou alternativou. I v těchto řízeních přitom soudy typicky vycházejí ze správních rozhodnutí dozorových úřadů, která konstatují porušení GDPR, přičemž těžiště sporu se přesouvá z individuální újmy subjektů údajů k narušení soutěžních podmínek na trhu.

7. ZÁVĚR

Tento článek se zabýval právem na náhradu nemajetkové újmy za porušení GDPR se zaměřením na ztrátu kontroly nad osobními údaji. Analýza unijní právní úpravy a judikatury Soudního dvora EU i vnitrostátních soudů ukazuje, že nemajetkovou újmu podle čl. 82 GDPR je nutno chápat jako autonomní pojem unijního práva, vykládaný jednotně a v souladu s cíli GDPR. Z judikatury SDEU zároveň plyne, že samotné porušení GDPR právo na náhradu nezakládá, avšak nelze vyžadovat dosažení určité prahové míry závažnosti újmy.

Ztráta kontroly představuje specifický poddruh nemajetkové újmy spočívající v nejistotě a nemožnosti subjektu údajů ovlivňovat další nakládání s jeho osobními údaji, přičemž může vzniknout i bez jejich faktického zneužití. Právě tato povaha činí její prokazování obtížným a v praxi ohrožuje efektivní výkon práva na náhradu.

Rozbor německé a české judikatury odhalil rozdílné přístupy členských států. Zatímco německé soudy postupně snižují nároky na dokazování pouhé ztráty kontroly v souladu se zásadou efektivity, česká judikatura prozatím setrvává na restriktivním pojetí, které ukládá subjektům údajů excesivní důkazní břemeno a je v rozporu se zásadou efektivity. Podobně problematické je i odmítání závaznosti či zvýšené důkazní síly rozhodnutí dozorových úřadů v navazujících civilních řízeních.

De lege ferenda článek poukázal na možné úpravy GDPR směřující k posílení praktické vymahatelnosti práva na náhradu nemajetkové újmy, zejména prostřednictvím jasnějších účinků správních rozhodnutí, zavedení vyvratitelných domněnek u závažných porušení GDPR a paušální náhrady subjektům údajů. V obou případech se jeví legislativní změna na unijní úrovni jako nejlepší řešení. Do doby změny nařízení lze pouze apelovat na soudy, aby se pokoušely o výklad dílčích aspektů práva na náhradu nemajetkové újmy pro porušení GDPR v souladu se zásadou efektivity.

Lze uzavřít, že právo na náhradu nemajetkové újmy podle GDPR představuje významný nástroj ochrany základních práv, jehož potenciál však v současné praxi zůstává nedostatečně využit. Bez odstranění procesních a institucionálních překážek hrozí, že toto právo bude plnit spíše symbolickou než skutečně ochrannou funkci v podmínkách masového a přeshraničního zpracování osobních údajů.

Mgr. Tomáš Novotný
Právnická fakulta Univerzity Karlovy
novotnos1@icloud.com

PRINCIP PŘEDBĚŽNÉ OPATRNOSTI A EDITACE ZÁRODEČNÝCH BUNĚK: HLEDÁNÍ ROVNOVÁHY MEZI PŘÍNOSY, RIZIKY A LIDSKOU DŮSTOJNOSTÍ

BARBORA HAVLÍKOVÁ

Abstract: **The Precautionary Principle and Germline Genome Editing: Balancing Benefits, Risks, and Human Dignity**

Germline genome editing is prohibited at both the European and Czech levels for two reasons: safety and human dignity. The precautionary principle, well established in environmental law, provides a suitable legal tool for regulating germline genome editing with regard to both arguments. Under conditions of scientific uncertainty and potentially serious harm, it enables the balancing of benefits and risks with respect to present and future generations. At the same time, it preserves human dignity as a substantive limit on research and medical interventions, thereby helping to strike a balance between the dignity of current and future generations.

Keywords: germline genome editing; precautionary principle; human genome; human dignity

Klíčová slova: editace zárodečných buněk; princip předběžné opatrnosti; lidský genom; lidská důstojnost

DOI: 10.14712/23366478.2026.121

ÚVOD

Editace genomu patří mezi nejdiskutovanější technologie současnosti. Rozlišujeme editaci somatických buněk, která není dědičná a ovlivňuje pouze konkrétního jedince, a editaci zárodečných buněk (např. spermií, vajíček a embryí), jejíž důsledky jsou dědičné.[1] Editace zárodečných buněk má potenciál předcházet závažným genetickým onemocněním ještě před tím, než se plně rozvinou.[2] Tím může nejen zlep-

[1] National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (NASEM). *Human Genome Editing: Science, Ethics, and Governance* [online]. Washington, DC: The National Academies Press, 2017, s. 15, 70–72 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.17226/24623.

[2] GYNGELL, C. – DOUGLAS, T. – SAVULESCU, J. The Ethics of Germline Gene Editing. *Journal of Applied Philosophy* [online]. 2017, Vol. 34, No. 4, s. 498–513 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.1111/japp.12249; GYNGELL, C. Gene Editing and the Health of Future Generations. *Journal of the Royal Society of Medicine* [online]. 2017, Vol. 7, No. 110, s. 276–279 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.1177/0141076817705616; BOSLEY, K. S. – BOTCHAN, M. – BREDENOORD, A. L. a kol. CRISPR Germline Engineering – The Community Speaks. *Nature Biotechnology* [online]. 2015, Vol. 33, No. 5, s. 478–86 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.1038/nbt.3227.

© 2026 The Author. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

šovat zdraví a život budoucího dítěte, ale i posilovat reprodukční práva rodičů, kteří mají zájem na početí zdravého biologického potomka. Editace zárodečných buněk však není bez rizik.[3] Mezi nejvýznamnější rizika patří způsobení nezamýšlené mutace, která může vést k neznámým nebo závažnějším genetickým onemocněním. Důsledky zásahů do zárodečných buněk se navíc neomezují jen na editovaného jedince, ale dopadají i na jeho potomky a potomky jeho potomků. To mění mezigenerační vztahy. Dochází ke střetu mezi zájmy současné generace na využívání výhod technologického pokroku s cílem zajistit početí zdravého biologického potomka a zájmy budoucích generací (a lidstva) na zachování zdravého a generačně nezatíženého genomu.

V evropském právu je editace zárodečných buněk zakázána,[4] ale existuje tlak vědecké veřejnosti na její povolení. To lze ilustrovat na vzrůstajícím množství debat o přípustnosti editace zárodečných buněk. Současný zákaz stojí na dvou hlavních argumentech: bezpečnosti a ochraně lidské důstojnosti. Zatímco technologický pokrok může v budoucnu zvýšit bezpečnost technologie, argument lidské důstojnosti je principiální. Lidská důstojnost představuje hodnotovou hranici, která funguje jako materiální limit pro přípustnost biomedicínského pokroku. Lidská důstojnost negarantuje ochranu pouze konkrétním osobám, ale prosazuje se jako normativní princip na ochranu budoucí generace a lidstva. Lidská důstojnost však nebrání editaci genomu jako takové. Argument důstojnosti, stejně jako argument bezpečnosti, vyžaduje stanovení hranice mezi dovoleným a zakázaným.

Princip předběžné opatrnosti, původně rozvinutý v právu životního prostředí, slouží jako rozhodovací nástroj při povolování technologií spojených s nejistými a potenciálně závažnými důsledky. Princip předběžné opatrnosti pomáhá nalézt hranici mezi dovoleným a zakázaným. Aplikaci principu předběžné opatrnosti na editaci zárodečných buněk je v odborné literatuře věnováno velmi málo pozornosti a výhradně z hlediska bezpečnosti.[5] Cílem tohoto článku je ukázat, že při hledání právní regulace editace zárodečných buněk lze aplikovat princip předběžné opatrnosti i z hlediska argumentu lidské důstojnosti. Princip předběžné opatrnosti umožňuje zohlednit biologická, zdravotní, etická, lidskoprávní i společenská rizika a přínosy. Díky principu předběžné opatrnosti lze nalézt rovnováhu mezi lidskou důstojností současné generace a lidskou důstojností budoucích generací, a tím zajistit nepřekročení evropského materiálního limitu biomedicíny.

---

3 NASEM, *c. d.*, s. 116–118.

4 Viz kapitola 1.

5 Například Koplin, Gyngell a Savulescu ve svém článku rozebírajícím roli různých variant principu předběžné opatrnosti při regulaci editace zárodečných buněk dochází k závěru, že princip může hrát důležitou roli při regulaci z hlediska bezpečnosti technologie (viz KOPLIN, J. – GYNGELL, C. – SAVULESCU, J. Germline Gene Editing and the Precautionary Principle. *Bioethics* [online]. 2020, Vol. 34, No. 1, s. 49–59 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.1111/bioe.12609). Dále Pandos ukazuje možnou aplikaci principu předběžné opatrnosti na Huntingtonově nemoci z hlediska bezpečnosti (PANDOS, O. The Precautionary Principle: A Public Policy Tool to Support the Application of Heritable Human Genome Editing? *Medical Research Archives* [online]. 2025, Vol. 13, No. 1 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.18103/mra.v13i1.6136).

1. ZÁKAZ EDITACE ZÁRODEČNÝCH BUNĚK V EVROPSKÉM PRÁVU

Editace zárodečných buněk je zakázána v čl. 13 Úmluvy o biomedicíně.[6] Tento článek stanoví, že zásahy do lidského genomu lze provádět pouze pro preventivní, diagnostické nebo léčebné účely, pokud cílem není změna genomu některého z potomků. Tento absolutní zákaz[7] platí v 26 evropských státech (z toho v 17 státech EU).[8] Každá z těchto zemí však k regulaci výzkumu na embryích a užití editace genomu přistupuje rozdílně,[9] což má dopad na rozdílný rozsah a vymahatelnost tohoto zákazu. Podle Vysvětlující zprávy k Úmluvě o biomedicíně byl zákaz motivován obavami z eugeniky, ze zneužití technologií a ochranou společnosti a lidstva.[10] V doporučení Parlamentního shromáždění Rady Evropy z roku 1982 je zákaz odůvodněn ochranou lidské důstojnosti a právem na život.[11] Naopak Řídicí výbor pro lidská práva v oblasti biomedicíny (CD-BIO) v roce 2022 závěr o zachování zákazu dědičné editace stavěl na argumentu bezpečnosti.[12]

Zákaz editace zárodečných buněk z důvodu rozporu s lidskou důstojností je obsažen i v nezávazné Deklaraci o genomu[13] v čl. 24. Podle Deklarace o genomu je lidský genom základní jednotou všech členů lidské rodiny, dědictvím lidstva a předmětem přirozeného vývoje.[14] Mezinárodní bioetický výbor UNESCO (IBC) v roce 2015 doporučil zachovat zákaz editace zárodečných buněk do doby, než bude prokázána bezpečnost a účinnost technologie. IBC rovněž varoval před etickými riziky, včetně možného porušení lidské důstojnosti, zneužití pro eugenické či vylepšovací účely a prohlubování sociálních nerovností.[15]

---

[6] Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: úmluva o lidských právech a biomedicíně (Úmluva o biomedicíně), ETS No. 164. Rada Evropy, Oviedo, 4. 4. 1997.

[7] Čl. 26 odst. 2 Úmluvy o biomedicíně.

[8] Viz Chart of Signatures and Ratifications of Treaty 164. In: *Council of Europe: Treaty Office* [online]. [cit. 2025-08-30]. Dostupné na: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=164.

[9] European Parliamentary Research Service, Specific Foresight Unit (STOA). *Genome Editing in Humans: A Survey of Law, Regulation and Governance Principles* [online]. Brussels: European Union, 2022 [cit. 2026-03-27]. Dostupné na: https://share.google/HH0MICxZQuesVbv8o.

[10] Vysvětlující zpráva k Úmluvě o ochraně lidských práv a důstojnosti lidské bytosti ve vztahu k aplikaci biologie a medicíny: úmluva o lidských právech a biomedicíně, ETS No. 164, bod 89–92.

[11] Parliamentary Assembly. Genetic Engineering: Recommendation 934 (1982) [debata dne 26. 1. 1982]. In: *Parliamentary Assembly of the Council of Europe* [online]. Čl. 4(a) [cit. 2025-08-30]. Dostupné na: https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=14968&lang=en.

[12] Steering Committee of Human Rights in the Fields of Biomedicine and Human Health (CD-BIO). *Intervention on the Human Genome: Re-Examination Process of Article 13 of the Oviedo Convention – Conclusions and Clarifications* [online]. Strasbourg: Council of Europe, 2022 [cit. 2025-08-30]. Dostupné na: https://rm.coe.int/cdbio-2022-7-final-clarifications-er-art-13-e-2777-5174-4006-1/1680a87953.

[13] Všeobecná deklarace o lidském genomu a lidských právech (Deklarace o genomu). UNESCO, Paříž 11. 11. 1997.

[14] Čl. 1 a 3 Deklarace o genomu.

[15] International Bioethics Committee (IBC). Report of the IBC on Updating Its Reflection on the Human Genome and Human Rights, SHS/YES/IBC-22/15/2REV.2. In: *UNESCO: UNESDOC: Digital*

V právu EU není editace zárodečných buněk výslovně upravena, avšak některé normy k ní vysílají hodnotové signály. Čl. 3 odst. 2 Listiny EU[16] zakazuje eugenické praktiky a reprodukční klonování. Listina EU nerozšiřuje pravomoci EU, které jsou v oblasti lidského zdraví a reprodukce omezené.[17] V sekundárním právu je proto významný čl. 90 nařízení 536/2014 o klinických hodnoceních, který zakazuje provádět klinická hodnocení genové terapie vedoucí ke změnám genetické identity zárodečné linie.[18] Pojem genetické identity však není nikde definován, což vede k rozdílnému přístupu mezi státy. To lze doložit na příkladu Velké Británie, která v roce 2015, tedy v době svého členství v EU a v době platnosti totožného zákazu podle směrnice 536/2014 o klinických hodnoceních, jako první stát umožnila v rámci asistované reprodukce podstoupení nahrazení mitochondriální DNA matky mitochondriální DNA dárkyně, což v očích jiných států může být považováno za změnu genetické identity narozeného dítěte, které je geneticky spřízněné s třemi rodiči.

Právní úprava EU dále klade důraz na ochranu lidské důstojnosti. Například směrnice 98/44/ES o právní ochraně biotechnologických vynálezů vylučuje z důvodu ochrany lidské důstojnosti patentovatelnost postupů pro změnu genetické identity zárodečné linie[19] či program HORIZON 2021–2027 vylučuje jakékoliv aktivity zamýšlející modifikovat genetické dědictví jednotlivce a aktivity v rozporu s důstojností z financování z fondů EU.[20] Evropská skupina pro etiku EU (EGE) za klíčovou hranici budoucí přípustnosti editace genomu považuje rozlišení mezi léčbou, prevencí a zlepšením. EGE varuje před designérstvím osob a nevratnými zásahy do autonomie, které mohou narušit společenské vztahy a ohrozit rovnost a solidaritu.[21] Rovněž v ČR je editace zárodečných buněk zakázána.[22]

Rozdílná regulace napříč jednotlivými státy, ale i charakter výzkumu, který probíhá v obtížně kontrolovatelném laboratorním prostředí, vyvolávají otázky ohledně faktického uplatňování zákazu editace zárodečných buněk a dosažení sledovaného účelu regulace. Zákaz editace zárodečných buněk je tradičně opírán o dva argumenty: bezpečnost a lidskou důstojnost. Argument bezpečnosti vychází z aktuální technologické nejistoty

---

Library [online]. Paris, 2. 10. 2015 [cit. 2025-08-29]. Dostupné na: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000233258.

16 Listina základních práv Evropské unie (Listina EU). Úř. věst. C 202, 7. 6. 2016, s. 389–405.

17 Čl. 4 odst. 2 písm. k), čl. 4 odst. 3 a čl. 6(a) Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU). Úř. věst. C 202, 7. 6. 2016, s. 1–388.

18 Nařízení Evropského parlamentu a Rady 536/2014 ze dne 16. 4. 2014 o klinických hodnoceních humánních léčivých přípravků a o zrušení směrnice 2001/20/ES (nařízení o klinických hodnoceních). Úř. věst. L 158, 27. 5. 2014, s. 1–76.

19 Recitál 38 a čl. 6 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 98/44/ES ze dne 6. 7. 1998 o právní ochraně biotechnologických vynálezů. Úř. věst. L 213, 30. 7. 1998, s. 13–21.

20 Čl. 18 odst. 1 písm. b) Nařízení Evropského parlamentu a Rady 2021/695 ze dne 28. 4. 2021, kterým se zřizuje Horizon Europe – rámcový program pro výzkum a inovace, stanoví pravidla pro účast a šíření a ruší nařízení 1290/2013 a č. 1291/2013. Úř. věst. L 170, 12. 5. 2021, s. 1–68.

21 European Group on Ethics in Science and New Technologies (EGE). *Opinion on the Ethics of Genome Editing* [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021, s. 24 [cit. 2025-08-29]. Dostupné na: https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/6d9879f7-8c55-11eb-b85c-01aa75ed71a1/language-en.

22 § 30 odst. 1 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách.

a rizik v podobě např. vedlejších mutací a nevratných dopadů na genom, které mohou ohrozit zdraví editovaného jedince a budoucích generací.[23] Validita argumentu bezpečnosti závisí na vývoji vědeckého poznání.[24] Argument lidské důstojnosti pak staví na nedotknutelné hodnotě lidství spočívající zejména v nepřípustnosti instrumentalizace a zbavení člověka autonomie, jak je rozebráno níže. Potřeba vymezení míry akceptovatelného rizika vyváženého přínosy technologie a současně vymezení nepřekročitelné hranice lidské důstojnosti otevírají prostor pro úvahy o potřebě systematičtějšího regulatorního přístupu směřujícího k efektivnějšímu a jednotnějšímu právnímu rámci. V tomto duchu nelze ani opomenout, že důsledky editace genomu nejsou omezeny na hranice jednoho státu či Evropy a že debata o regulaci editace genomu, včetně účelu, který tato regulace má sledovat, by měla probíhat nejen na celoevropské, ale mezinárodní úrovni.

2. LIDSKÁ DŮSTOJNOST V KONTEXTU EDITACE ZÁRODEČNÝCH BUNĚK

2.1 TRADIČNÍ EVROPSKÉ POJETÍ LIDSKÉ DŮSTOJNOSTI

Lidská důstojnost představuje univerzální přirozenou hodnotu přiznanou každému člověku z důvodu jeho lidství. V odborné literatuře bývá označována za mateřské právo či základní právo.[25] Toto pojetí důstojnosti tvoří normativní základ lidských práv[26] a propsalo se i do judikatury Evropského soudu pro lidská práva (ESLP), a to přestože Evropská úmluva[27] lidskou důstojnost ve svém textu nezmiňuje.[28] ESLP hovoří o lidské důstojnosti jako o základní esenci Evropské úmluvy.[29] Právo EU naproti tomu lidskou důstojnost jako ústřední hodnotu práva EU zakotvuje výslovně v čl. 2

---

[23] IBC. Report of the IBC on Updating Its Reflection on the Human Genome and Human Rights, bod 34 a 46; National Academy of Medicine, National Academy of Sciences, and the Royal Society. *Heritable Human Genome Editing* [online]. Washington, DC: The National Academies Press, 2020, s. 93–98 [cit. 2025-08-29]. Dostupné na: https://doi.org/10.17226/25665.

[24] YOTOVA, R. Regulating Genome Editing Under International Human Rights Law. *International and Comparative Law Quarterly* [online]. 2020, Vol. 69, No. 3, s. 669 a 681 [cit. 2025-08-30]. Dostupné na: https://doi.org/10.1017/S0020589320000184.

[25] LE MOLI, G. *Human Dignity in International Law* [online]. Cambridge: Cambridge University Press, 2021, s. 217 [cit. 2025-08-30]. Dostupné na: https://doi.org/10.1017/9781009042765; BARAK, A. *Human Dignity: The Constitutional Value and the Constitutional Right*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015, s. 156.

[26] Všeobecná deklarace lidských práv, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech odvozují lidská práva z lidské důstojnosti. Srov. McCRUDDEN, C. Human Dignity and Judicial Interpretation of Human Rights. *European Journal of International Law* [online]. 2008, Vol. 19, No. 4, s. 653 a 667 [cit. 2025-08-30]. Dostupné na: https://doi.org/10.1093/ejil/chn043.

[27] Úmluva o ochraně lidských práv a svobod, ETS No. 005. Rada Evropy. Řím, 4. 11. 1950.

[28] Odkaz na lidskou důstojnost je obsažen pouze v Protokolu č. 13 o zrušení trestu smrti.

[29] Rozsudek ESLP ze dne 29. 4. 2002, *Pretty proti Spojenému království*, stížnost č. 2346/02, bod 65; rozsudek ESLP ze dne 11. 7. 2002, *Christine Goodwin proti Spojenému království*, stížnost č. 28957/95, bod 90.

SEU,[30] v preambuli a v čl. 1 Listiny EU. Podle Vysvětlení k Listině EU k čl. 1 je lidská důstojnost nejen samostatným právem, ale také základem všech ostatních práv.[31] Byť Vysvětlení k Listině EU hovoří o právu na lidskou důstojnost, jedná se o terminologickou nepřesnost.[32]

Nejvýznamněji se v judikatuře ESLP a Soudního dvora Evropské unie (SDEU) prosazuje pojetí lidské důstojnosti jako hodnoty.[33] Lidskou důstojnost ESLP zmiňuje v souvislosti se zákazem mučení, nelidského a ponižujícího zacházení (čl. 3), zákazem otroctví (čl. 4) a právem na soukromí (čl. 8). Důstojnost se zde projevuje jednak jako zákaz instrumentalizace člověka[34] a jednak jako autonomie vůle (svoboda rozhodovat o svém životě, štěstí a budoucnosti).[35] Zákaz instrumentalizace jako základní aspekt lidské důstojnosti lze vyčíst i z Listiny EU a judikatury SDEU.[36] Hlava I Listiny EU nazvaná „Důstojnost" zahrnuje právo na život (čl. 2), tělesnou integritu (čl. 3), zákaz mučení (čl. 4) a zákaz otroctví (čl. 5). Překvapivě judikatura SDEU nespojuje lidskou důstojnost výslovně s autonomií vůle,[37] přesto autonomii vůle chrání, jak dokazuje řada rozhodnutí SDEU.[38] Důvodem absence tohoto výslovného propojení je garantovaná

---

30 Čl. 2 Smlouvy o EU (SEU). Úř. věst. C 202, 7. 6. 2016, s. 1–388.

31 Vysvětlení k Listině základních práv EU. Úř. věst. C 303, 14. 12. 2007, s. 17–35, vysvětlení k čl. 1.

32 Tato se do Vysvětlení k Listině EU dostala skrze rozsudek Soudního dvora C-377/98, *Nizozemsko proti Parlamentu a Radě*. V bodě 70 tohoto rozsudku SDEU zdůraznil svoji pravomoc přezkoumávat akty unijního práva z hlediska souladu se základním právem na lidskou důstojnost a integritu. Z rozhodnutí však vyplývá, že SDEU pracoval s lidskou důstojností jako s hodnotou EU, nikoliv jako s právem. Lidská důstojnost v daném rozhodnutí nebyla spojována s žádným jednotlivcem, ale obecně s ochranou lidského těla a jeho částmi.

33 Např. rozsudek Soudního dvora ze dne 14. 10. 2004, *Omega*, C-36/02, ECLI:EU:C:2004:614; rozsudek Soudního dvora ze dne 9. 10. 2001, *Nizozemsko proti Parlamentu a Radě*, C-377/98, ECLI:EU:C:2001:523; rozsudek Soudního dvora ze dne 18. 10. 2011, *Oliver Brüstle proti Greenpeace eV.*, C-34/10, ECLI:EU:C:2011:669; stanovisko generálního advokáta Jeana Richarda de la Tour přednesené dne 13. 7. 2023 ve věci *AP Assistenzprofis*, C 518/22, ECLI:EU:C:2023:587, bod 61–65; rozsudek Soudního dvora ze dne 7. 12. 2023, *AP Assistenzprofis*, C-518/22, ECLI:EU:C:2023:956, bod 58; stanovisko generální advokátky Stix-Hackl ze dne 18. 3. 2004 ve věci *Omega*, C-36/02, ECLI:EU:C:2004:162, bod 78–79.

34 Rozsudek ESLP ze dne 25. 4. 1978, *Tyrer proti Spojenému království*, stížnost č. 5856/72; rozsudek ESLP ze dne 7. 1. 2010, *Rantsev proti Kypru a Rusku*, stížnost č. 25965/04; Rozsudek ESLP ze dne 30. 3. 2017, *Chowdury a ostatní proti Řecku*, stížnost č. 21884/15; rozsudek ESLP ze dne 28. 9. 2015, *Bouyid proti Belgii*, stížnost č. 23380/09.

35 Rozsudek ESLP ze dne 11. 7. 2002, *Christine Goodwin proti Spojenému království*, stížnost č. 28957/95, bod 90; rozsudek ESLP ze dne 29. 4. 2002, *Pretty proti Spojenému království*, stížnost č. 2346/02.

36 Rozsudek Soudního dvora ze dne 14. 10. 2004, *Omega*, C-36/02, ECLI:EU:C:2004:614; rozsudek Soudního dvora ze dne 5. 4. 2016, *Aranyosi a Căldăraru*, C-405/15, ECLI:EU:C:2016:198; rozsudek Soudního dvora ze dne 21. 12. 2011, *N. S. a další*, C-411/10, ECLI:EU:C:2011:865; rozsudek Soudního dvora ze dne 17. 2. 2017, *PPU*, C-578/16, ECLI:EU:C:2017:127; rozsudek Soudního dvora ze dne 6. 9. 2016, *Petruhhin*, C-182/15, ECLI:EU:C:2016:630.

37 Do vyhledávače judikatury SDEU na webových stránkách *curia.europa.eu* byly zadány pojmy: „autonomie", „autonomie vůle", „autonom_", „svobodně rozhod_", „rozhod_ o svém", „rozhodovat o sobě", „rozhod_o sobě", „pánem svého života" atd.

38 Rozsudek Soudního dvora ze dne 7. 12. 2023, *AP Assistenzprofis*, C-518/22, ECLI:EU:C:2023:956, bod 58; stanovisko generálního advokáta Jeana Richarda de la Tour ze dne 13. 7. 2023 ve věci *AP Assistenzprofis*, C 518/22, ECLI:EU:C:2023:587, bod 61–65; rozsudek Soudního dvora ze dne 27. 4. 2006, *Richards*, C-423/04, ECLI:EU:C:2006:256, bod 31; rozsudek Soudního dvora ze dne 4. 10. 2024, *Mirin*, C-4/23,

nedotknutelnost lidské důstojnosti v čl. 1 Listiny EU, která by neumožňovala poměřování autonomie vůle osob mezi sebou. Generální advokátka Stix-Hackl shrnuje pojetí lidské důstojnosti v právu EU jako: a) nejvyšší nárok na respektování a hodnotu, kterou má člověk na základě své lidskosti, b) základní vyjádření toho, co člověku náleží již jen na základě jeho lidskosti, substrát a východisko všech lidských práv, c) základní východisko svobody, autonomie a sebeurčení člověka, tedy toho, že člověk je subjektem, a nikoliv objektem práva, d) základní východisko rovnosti jako vyjádření toho, že každému člověku náleží stejná důstojnost.[39]

Obsahové pojetí lidské důstojnosti je formováno do požadavku zákazu instrumentalizace a ochrany autonomie vůle. Zákaz instrumentalizace vychází z Kantovy teorie, podle které je každý jedinec nadán rozumem a disponuje morální svobodou řídit své chování prostřednictvím morálního zákona, který sám sobě určuje. Díky této schopnosti racionality a morálního sebeurčení je každý člověk sám sobě účelem a je třeba s ním takto zacházet a nelze s ním zacházet jako s pouhým prostředkem k dosažení cílů.[40] Zákaz instrumentalizace představuje podle judikatury SDEU a ESLP základní ochranu před dehumanizací člověka na pouhý objekt vedoucí k naplnění cílů třetí osoby. Autonomie vůle vyžaduje, aby s jednotlivcem bylo zacházeno jako s osobou schopnou se rozhodovat a určovat svoji budoucnost (seberealizace a sebeurčení). Nejedná se pouze o ochranu svobody jednotlivce v přítomném okamžiku, ale i o ochranu otevřené budoucnosti.

Zákaz instrumentalizace a ochrana autonomie se vzájemně doplňují, mohou se však dostat i do rozporu. Jednotlivec může učinit rozhodnutí, které povede k jeho objektivizaci – narušení hodnoty lidství. Autonomie jednotlivce představuje subjektivní rozměr lidské důstojnosti. Souhlas jednotlivce však nemůže změnit povahu tohoto jednání. Lidská důstojnost chránící hodnotu lidství, která je promítána do zákazu instrumentalizace, je hodnotou nezávislou na individuální vůli jednotlivce. Zákaz instrumentalizace proto představuje objektivní rozměr lidské důstojnosti. Podle evropských soudů objektivní rozměr lidské důstojnosti (ochrana objektivní hodnoty lidství) převažuje nad subjektivním rozměrem lidské důstojnosti (svobodou jednotlivce se této hodnoty vzdát).[41]

Pro účely tohoto článku lze lidskou důstojnost chápat jako zákaz instrumentalizace směřující k ochraně objektivní hodnoty lidství a jako požadavek na respektování autonomie zajišťující ochranu svobody rozhodovat o sobě samém (sebeurčení), a to i v budoucnosti. Toto pojetí lidské důstojnosti se promítá i v biomedicíně.

ECLI:EU:C:2024:845; rozsudek Soudního dvora ze dne 16. 1. 2024, *Intervyuirasht organ na DAB pri MS (Femmes victimes de violences domestiques)*, C-621/21, ECLI:EU:C:2024:47.

39 Stanovisko generální advokátky Stix-Hackl ze dne 18. 3. 2004 ve věci *Omega*, C-36/02, ECLI:EU:C:2004:162, bod 80.

40 KANT, I. *Základy metafyziky mravů*. Praha: Svoboda, 1976, s. 38–40.

41 Rozhodnutí Evropské komise pro lidská práva ze dne 16. 10. 1996, *Wackenheim proti Francii*, stížnost č. 29961/96. Srov. Výbor pro lidská práva OSN. *Manuel Wackenheim proti Francii*, Communication No. 854/1999, UN Doc. CCPR/C/75/D/854/1999, 26. 6. 2002; rozhodnutí House of Lords ze dne 11. 3. 1993 ve věci *R. v. Brown*, [1993] 2 All ER 75; rozhodnutí Spolkového správního soudu ze dne 15. 12. 1981, sp. zn. 1 C 232/79, publikované v BVerwGE 64, s. 274–280.

Lidská důstojnost je základním východiskem a základní hodnotou v biomedicíně.[42] Promítá se do řady práv jednotlivce, např. do práva na informovaný souhlas,[43] do pravidla o nadřazenosti zájmů jednotlivce nad zájmy společnosti[44] či do zákazu diskriminace,[45] a tvoří materiální limit výzkumu a lékařským zásahům,[46] což se projevuje např. v ochraně embrya a plodu[47] nebo v zákazu finančního prospěchu z lidského těla.[48] Brownsword a Beyleveld tuto druhou roli lidské důstojnosti nazývají omezením (angl. *constraint*).[49] Lidská důstojnost zde směřuje na ochranu hodnoty lidství (hodnoty důstojnosti) ve společnosti. Tato omezující funkce odpovídá objektivnímu rozměru lidské důstojnosti a může působit i proti vůli jednotlivce a jeho souhlasu s provedením určitého zákroku.

Lidská důstojnost jako omezení dostává nový rozměr s rozvojem biotechnologií, zejména v oblasti genetiky. Nově se objevuje spojení mezi důstojností a ochranou budoucích generací. Podle Vysvětlující zprávy k Úmluvě o biomedicíně technologickým pokrokem není ohrožen pouze jednotlivec nebo společnost, ale lidský druh jako takový.[50] Preambule Úmluvy o biomedicíně vyzývá k užívání technologického pokroku s ohledem na zájmy budoucích generací. V této souvislosti právně nezávazná UNESCO

---

42 ANDORNO, R. The Paradoxical Notion of Human Dignity. *Rivista internazionale di filosofia del diritto* [online]. 2001, Vol. 78, No. 2, s. 251–268 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: http://www.revistapersona.com.ar/Persona09/9Andorno.htm; srov. preambule a čl. 1 Úmluvy o biomedicíně; preambule, čl. 1, 6, 10 a 24 Deklarace o genomu; preambule, čl. 2 a 3 Deklarace o bioetice.

43 Čl. 5–9 Úmluvy o biomedicíně; čl. 5 písm. b) a e) a čl. 9 Deklarace o genomu; čl. 6–7 Deklarace o bioetice; § 34–36 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách).

44 Čl. 2 Úmluvy o biomedicíně; čl. 3 odst. 2 Deklarace o bioetice.

45 Čl. 1 a 11 Úmluvy o biomedicíně; 11 a 12 Deklarace o bioetice; čl. 6 Deklarace o genomu.

46 Čl. 2, 6, 10, 11, 12, 15, 21 a 24 Deklarace o genomu; preambule Úmluvy o biomedicíně; Vysvětlující zpráva k Úmluvě o biomedicíně, bod 97.

47 Rozsudek Soudního dvora ze dne 18. 10. 2011, *Oliver Brüstle proti Greenpeace eV.*, C-34/10, ECLI:EU:C:2011:669; rozsudek ESLP ze dne 10. 4. 2007, *Evans proti Spojenému království*, stížnost č. 6339/05; rozsudek ESLP ze dne 8. 7. 2004, *Vo proti Francii*, stížnost č. 53924/00; rozsudek ESLP ze dne 28. 8. 2012, *Costa a Pavan proti Itálii*, stížnost č. 54270/10; čl. 6 směrnice 98/44/ES o právní ochraně biotechnologických vynálezů.

48 Čl. 21 a 22 Úmluvy o biomedicíně; čl. 4 Deklarace o genomu; čl. 6 směrnice 98/44/ES o právní ochraně biotechnologických vynálezů.

49 BROWNSWORD, R. Human Dignity from a Legal Perspective. In: DÜWELL, M. – BRAARVIG, J. – BROWNSWORD, R. – MIETH, D. (eds.). *The Cambridge Handbook of Human Dignity: Interdisciplinary Perspectives* [online]. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, s. 1–22 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.1017/CBO9780511979033.003; BEYLEVELD, D. – BROWNSWORD, R. Human Dignity and the New Bioethics: Human Dignity as Constraint. In: BEYLEVELD, D. – BROWNSWORD, R. *Human Dignity in Bioethics and Biolaw* [online]. Oxford: Oxford University Press, 2001, online 2012, s. 37–38 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198268260.003.0003; BEYLEVELD, D. – BROWNSWORD, R. Human Dignity, Human Rights, and Human Genetics. *The Modern Law Review* [online]. 1998, Vol. 61, No. 5, s. 661–680 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://www.jstor.org/stable/1097127.

50 Vysvětlující zpráva k Úmluvě o biomedicíně, bod 14.

Deklarace o bioetice[51] v čl. 16 zdůrazňuje potřebu brát v potaz odpovědnost současných generací vůči generacím budoucím při otázkách spojených s vědeckým a technologickým pokrokem, včetně dopadu na jejich genetickou konstituci. Dle čl. 2 odst. 7 Deklarace o bioetice je cílem chránit zájmy současných i budoucích generací.

Rovněž z Deklarace o genomu vyplývá požadavek na ochranu budoucích generací (lidstva). Deklarace o genomu obsahuje část A s názvem „Lidská důstojnost a lidský genom". Ta uvádí, že lidský genom představuje dědictví lidstva (čl. 1), důstojnost má být respektována bez ohledu na genetické charakteristiky a respekt k této důstojnosti vyžaduje, aby jednotlivci nebyli redukováni na jejich genetické charakteristiky a byla respektována jejich jedinečnost a diverzita (čl. 2), lidský genom se přirozeně vyvíjí (čl. 3) a že lidský genom nesmí být předmětem finančního prospěchu (čl. 4). Podle zdůvodnění v návrhu Deklarace o genomu má zakotvení genomu jako dědictví lidstva za cíl zdůraznit odpovědnost lidstva za výzkum a aplikaci výzkumu na genom s ohledem na zájmy současných a budoucích generací.[52]

Lidská důstojnost v oblasti biomedicíny získává kolektivní povahu, patří lidskému druhu spíše než jednotlivci. Tím dochází ke zdůraznění statusu lidského druhu a nároku jeho členů na respektování všech obsahových pojetí vyplývajících z konceptu lidské důstojnosti. Jak poznamenává Andorno, současné právo a etika neznají jiný koncept, který by odkazoval k hodnotě lidského druhu jako takového a který by bylo možné využít v debatách o nových biotechnologiích.[53] Lidská důstojnost tak funguje jako zdroj odpovědnosti vůči společnosti, lidstvu a budoucím generacím.

Spojení důstojnosti a ochrany budoucích generací není nové. Ochrana budoucích generací je tématem ochrany životního prostředí.[54] Odpovědnost vůči budoucím generacím zakotvuje i 13 ústav členských států EU (včetně české).[55] Tato ochrana stojí na základním předpokladu, že lidstvo by mělo přežít a budoucí generace budou oprávněny

---

[51] Všeobecná deklarace o bioetice a lidských právech (Deklarace o bioetice). UNESCO, Paříž, 19. 10. 2025.

[52] Drawing up of a Declaration on the Human Genome: Report by the Director-General: UNESCO. General Conference, 29th, 1997, 29 C/21 + CORR, bod 20. In: *UNESCO: UNESDOC: Digital Library* [online]. [cit. 2025-08-31]. Dostupné na: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000109141.

[53] ANDORNO, R. The Dual Role of Human Dignity in Bioethics. *Medicine, Health Care and Philosophy* [online]. 2013, Vol. 16, No. 4, s. 970 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.1007/s11019-011-9373-5.

[54] Např. Rámcová úmluva OSN o změně klimatu (United Nations. Konference OSN o životním prostředí a rozvoji. New York, 4. 6. 1992); Johannesburská deklarace o udržitelném rozvoji [United Nations. Světový summit o udržitelném rozvoji (WSSD), Johannesburg, 26. 8. – 4. 9. 2002]; Agenda 21 (United Nations. Konference OSN o životním prostředí a rozvoji, Rio de Janeiro, 3.–14. 6. 1992); Deklarace o odpovědnosti současných generací vůči budoucím generacím (UNESCO. Generální konference UNESCO. Paříž, 21. 10. – 12. 11. 1997). Čl. 3 odst. 3 a čl. 21 SEU a čl. 11 SFEU zakotvují princip udržitelného rozvoje a ochrany budoucích generací (mezigenerační solidarity). Rovněž Listina EU ve své preambuli odkazuje na odpovědnost a povinnost *„ve vztahu k lidskému společenství a budoucím generacím"*. Čl. 37 Listiny EU zakotvuje právo na ochranu životního prostředí v souladu s principy udržitelného rozvoje.

[55] GÖPEL, M. – ARHELGER, M. How to Protect Future Generations' Rights in European Governance. *Intergenerational Justice Review* [online]. 2010, Vol. 10, No. 1, s. 5 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: http://dx.doi.org/10.24357/igjr.5.1.468; SCHRODER, F. R. Future Generations and the Environment: A Right to Intergenerational Equity Under International Law? *Pretoria Student Law Review* [online]. 2021, Vol. 15, s. 171 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.29053/pslr.v15i1.3666.

k důstojnosti a právům.[56] Například čl. 3 a 6 Deklarace o odpovědnosti současných generací vůči budoucím[57] požaduje ochranu přežití lidstva, lidského genomu a biologické rozmanitosti při plném respektu k lidské důstojnosti a zdůrazňuje, že vědecký pokrok nesmí ohrozit přežití lidstva. Maastrichtské principy na ochranu lidských práv budoucích generací, přijaté experty z celého světa v roce 2023, vysvětlují, že současné generace by neměly umenšovat prostor budoucích generací pro budoucí výkon lidských práv.[58] V kontextu tohoto pojetí lidské důstojnosti je třeba vnímat i čl. 13 Úmluvy o biomedicíně a čl. 24 Deklarace o genomu.

Lidská důstojnost se s rozvojem biotechnologií posouvá od ochrany konkrétního jednotlivce k ochraně podmínek, za nichž budoucí generace (a lidstvo) budou schopny realizovat stejnou důstojnost jako současně žijící jednotlivci. Genetické zásahy tak musí být posuzovány jednak z hlediska dopadu na hodnotu lidství a jednak z hlediska dopadu na autonomii budoucích generací, zejména jejich schopnost realizovat budoucnost dle jejich uvážení.

2.3 ARGUMENT LIDSKÉ DŮSTOJNOSTI V KONTEXTU EDITACE ZÁRODEČNÝCH BUNĚK

V odborné literatuře se v otázce vztahu lidské důstojnosti a genomu objevují dva názorové proudy. Naturalisticky orientovaní autoři, jako Annas, Arinze-Umobi či Fukuyama, spojují lidskou důstojnost s ochranou přirozené biologické podstaty člověka a varují před zásahy, které by mohly vést k oslabení přirozenoprávního nároku na lidskou důstojnost a lidská práva.[59] Naproti tomu, zástupci posthumanismu, jako Harris a Bostrom, považují zásahy do genomu za pokračování lidské evoluce a součást přirozené autonomie člověka.[60]

---

[56] GÜNDLING, L. Our Responsibility to Future Generations. *American Journal of International Law* [online]. 1990, Vol. 84, No. 1, s. 209 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.2307/2203021.

[57] Deklarace o odpovědnosti současných generací vůči budoucím generacím.

[58] Maastricht Principles on the Human Rights of Future Generations [online]. 3. 2. 2023 [cit. 2025-09-25]. Dostupné na: https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/new-york/events/hr75-future-generations/Maastricht-Principles-on-The-Human-Rights-of-Future-Generations.pdf.

[59] ANNAS, G. The Man on the Moon, Immortality and Other Millennial Myths: The Prospects and Perils of Human Genetic Engineering. *Emory Law Journal* [online]. 2000, Vol. 49, s. 753–782 [cit. 2025-08-30]. Dostupné na: https://scholarship.law.bu.edu/faculty_scholarship/1232; ANNAS, G. Human Rights and American Bioethics: Resistance is Futile. *Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics* [online]. 2010, Vol. 19, No. 1, s. 133–141, diskuze na s. 141–150 [cit. 2025-08-30]. Dostupné na: https://doi.org/10.1017/S0963180109990338; ARINZE-UMOBI, CH. N. An Appraisal of the Ethics of Genetic Modification of Embryos and Its Implications on the Dignity of Human Species. *Medicine and Law* [online]. 2016, Vol. 35, No. 4, s. 509–524 [cit. 2025-08-30]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/321668302_An_appraisal_of_the_ethics_of_genetic_modification_of_embryos_and_its_implications_on_the_dignity_of_human_species; FUKUYAMA, F. *Our Posthuman Future: Consequences of the Biotechnological Revolution*. New York: Farrar, Straus & Giroux, 2002.

[60] HARRIS, J. Taking the "Human" Out of Human Rights. *Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics*. 2011, Vol. 20, No. 1, s. 9–20; HARRIS, J. Germline Manipulation and Our Future Worlds. *American Journal of Bioethics* [online]. 2015, Vol. 15, No. 12, s. 30–34 [cit. 2025-08-30]. Dostupné na: https://doi.org/10.1080/15265161.2015.1104163; BOSTROM, N. Why I Want to Be a Posthuman When I Grow Up. In:

Z právního hlediska rozlišování mezi přípustnou editací somatických buněk a nepřípustnou editací zárodečných buněk vede k závěru, že zásah do genomu sám o sobě nevede k zásahu do lidské důstojnosti.[61] Zásahy do genomu jsou právně akceptovatelné, pokud je jejich cílem léčba, prevence či diagnostika a nejsou dědičné.[62] To svědčí o tom, že právní limity zásahů do genomu musí vycházet z hodnocení účelu, povahy a dopadů zásahu na lidskou důstojnost. V odborné literatuře se proti editaci zárodečných buněk v souvislosti s lidskou důstojností uvádějí argumenty založené na obavách z prohlubování nerovnosti, diskriminace a stigmatizace,[63] z eugenických praktik[64] a z objektivizace budoucích osob (dětí) narušením jejich autonomie a práva na sebeurčení.[65]

Tyto argumenty lze ve skutečnosti rozdělit na dva hlavní argumenty. Prvním argumentem je zákaz instrumentalizace, tedy obava, že konstruování genomu podle představ a zájmů rodičů povede k objektivizaci budoucího člověka. Ne každý zásah do genomu však povede k porušení zákazu instrumentalizace. Nelze opomenout, že rodiče běžně činí závažná rozhodnutí o zdravotním stavu a životních podmínkách svých nezletilých dětí či že výběr zdravého genomu (a s tím spojená dovolená stigmatizace „nezdravého" genomu) je běžnou praktikou asistované reprodukce v rámci prenatální genetické diagnostiky (PGD). Jednání s cílem předejít závažnému genetickému onemocnění nelze bez dalšího považovat za porušení zákazu instrumentalizace, a tedy porušení důstojnosti. Zásah do genomu zde totiž není prostředkem k naplnění preferencí rodičů, ale prostředkem k zajištění zdraví budoucího dítěte. Oproti tomu, akt vylepšování či utváření člověka k obrazu svému důstojnost narušovat bude, protože povede k instrumentalizaci. Nelze opomenout ani skutečnost, že editace zárodečných buněk probíhá na biologickém materiálu rodičů postrádajícím právní status osoby.

Druhým argumentem je ochrana autonomie. Akt konstruování genomu potomků zasahuje neakceptovatelným způsobem do mezigeneračního vztahu mezi rodiči a dětmi a vede ke vzniku nového druhu odpovědnosti za akt editace.[66] Podle Habermase

---

GORDIJN, B. – CHADWICK, R. (eds.). *Medical Enhancement and Posthumanity*. New York: Springer, 2008, s. 107–137.

61 HAVLÍKOVÁ, B. Human Dignity and the Human Genome: Do Genomic Interventions Undermine Human Dignity? In: *SSRN* [online]. Charles University in Prague Faculty of Law Research Paper No. 2025/II/4. 1. 8. 2025 [cit. 2025-08-31]. Dostupné na: http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.5375400.

62 Čl. 13 Úmluvy o biomedicíně; EGE, *c. d.*; CD-BIO. Intervention on the Human Genome: Intervention on the Human Genome: Re-Examination Process of Article 13 of the Oviedo Convention.

63 IBC, *c. d.*, bod 111; EGE, *c. d.*, s. 92.

64 ANNAS, G. J. – ANDREWS, L. B. – ISASI, R. M. Protecting the Endangered Human: Toward an International Treaty Prohibiting Cloning and Inheritable Alterations. *American Journal of Law & Medicine* [online]. 2002, Vol. 28, No. 2–3, s. 162 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.1017/S009885880001162X; BUCHANAN, A. Moral Status and Human Enhancement. *Philosophy & Public Affairs* [online]. 2009, Vol. 37, No. 4, s. 353–354 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.1111/j.1088-4963.2009.01166.x.

65 Vysvětlující zpráva k Úmluvě o biomedicíně, bod 89; HABERMAS, J. *The Future of Human Nature*. Cambridge: Polity, 2003, s. 49–52, 62–66; REHMANNSUTTER, C. Why Human Germline Editing Is More Problematic than Selecting Between Embryos: Ethically Considering Intergenerational Relationships. *The New Bioethics* [online]. 2018, Vol. 24, No. 1, s. 20 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.1080/20502877.2018.1441669.

66 REHMANN-SUTTER, *c. d.*

rozhodnutí rodičů zasahovat do genomu svých potomků povede k tomu, že tito potomci budou sami sebe vnímat jako produkt, výsledek rozhodnutí svých rodičů, a nebudou se vnímat jako svobodné osoby schopné se samy rozhodovat.[67] To povede k zásahu do svobody a autonomie vůle a tím k setření hranice mezi věcmi a osobami.[68] Naproti tomu Harris obhajuje genetické zásahy jako přirozený prostředek lidské evoluce, který může vést ke zdravějšímu genomu a zlepšení životních podmínek.[69] Harris klade důraz na autonomii člověka a přínosy vědeckého pokroku. Z této perspektivy mohou být některé genetické zásahy chápány i jako zásahy rozšiřující budoucí životní možnosti (prostor autonomie) budoucí osoby, zejména pokud odstraňují závažná zdravotní omezení.

Z hlediska autonomie zásahy do zárodečných buněk ovlivňují předpoklad žít svůj život a užívat práva a svobody, a to nejen editovaného dítěte, ale i jeho budoucích potomků. Editace zárodečných buněk může vést buď k otevření budoucnosti editovaného jednotlivce a jeho potomků např. v důsledku odstranění zdravotně omezující mutace genomu, nebo naopak k negativnímu předurčení životních možností v důsledku genetické predeterminace.

Na níže uvedených příkladech lze ilustrovat, že ne všechny zásahy do zárodečných buněk představují stejnou míru rizika pro zachování lidské důstojnosti. Rozhodující je účel, způsob a dopady zásahu do genomu, zejména hranice mezi prevencí genetického onemocnění a vylepšením. Příklady ponechávají stranou biologická rizika a soustředí se na argument lidské důstojnosti.

PŘÍKLAD 1:

Zákonodárce zvažuje možnost výjimky ze zákazu editace zárodečných buněk v případě smrtelného genetického onemocnění X. Rodiče, kteří jsou nositelé genetické mutace X, opakovaně selhávají při použití PGD. Pravděpodobnost početí zdravého embrya je extrémně nízká. Cílem editace genu X je zabránit vzniku onemocnění, tj. počít a donosit zdravé dítě. Z hlediska lidské důstojnosti lze zásah do genomu považovat za přijatelný. Zásah sleduje výlučně terapeutický cíl, tj. zabránit onemocnění (utrpení) a umožnit zdravý život, neusiluje o vylepšení. Budoucí dítě není prostředkem k dosažení cílů rodičů, ale subjektem (byť budoucím) zájmu ochrany. Zásah neomezuje autonomii budoucího dítěte, naopak ji rozšiřuje. Bez zdravotních omezení lze totiž předpokládat větší životní prostor pro vlastní autonomii. Nedochází k omezení lidské důstojnosti budoucí generace.

Pokud by však v témže scénáři vědecké poznatky naznačovaly, že editovaný gen má souvislost např. s imunitním systémem a zásah do tohoto genu může významně zvýšit riziko ztráty imunity proti některým virovým onemocněním, může již k zásahu do lidské důstojnosti docházet. Zásah sice zůstává motivován ochranou zdraví budoucího dítěte, avšak s nově identifikovaným rizikem potenciální újmy na lidské důstojnosti. Dojde-li totiž k omezení imunity dítěte proti virovým onemocněním,

---

67 HABERMAS, *c. d.*, s. 26.

68 Tamtéž, s. 13.

69 HARRIS, J. *Enhancing Evolution: The Ethical Cases for Making Better People*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 2010 [reprint].

dojde k omezení jeho autonomie. Takové dítě např. bude omezeno v možnosti cestování do rizikových oblastí či ve výběru budoucího povolání, např. práce lékaře nebo v sociálních službách může být život ohrožující.

PŘÍKLAD 2:
Pod tlakem společnosti zákonodárce zvažuje prolomení zákazu editace zárodečných buněk s cílem umožnit úpravu vzhledu (např. výšky, barvy očí, svalového tonusu), a tím zvýšit šance na společenský úspěch. Z hlediska důstojnosti v tomto příkladu dochází k objektivizaci budoucích potomků, jejichž genetické charakteristiky jsou konstruovány dle představ rodičů a normy krásy ve společnosti. Zásah může vést i k očekáváním a tlakům ze strany rodičů a společnosti, a tím k omezování autonomie dítěte a jeho potomků.

Příklady ilustrují, že nejen argument bezpečnosti, ale i argument lidské důstojnosti vyžaduje nalezení rovnováhy mezi přínosy a riziky technologie editace zárodečných buněk z pohledu lidské důstojnosti současných a budoucích generací. Jedním z nezanedbatelných rizik je totiž dopad na lidskou důstojnost a práva budoucích jedinců. Příklady zároveň naznačují, že posouzení zásahů do genomu z hlediska lidské důstojnosti nemusí vést nutně k absolutnímu zákazu, ale může vyžadovat diferencovanější přístup. Evropské pojetí lidské důstojnosti jako materiálního limitu přitom není globálně sdílené, a v podmínkách přeshraničních dopadů technologie editace genomu může rigidní aplikace lidské důstojnosti vést k přesunu těchto aktivit mimo evropský prostor. V takovém případě by ochrana lidské důstojnosti zůstala pouze formální.

Zároveň však lze předpokládat, že obsahové limity, které jsou s lidskou důstojností spojovány, zejména zákaz instrumentalizace a ochrana autonomie, nacházejí obdobný výraz i v jiných právních a etických rámcích. Princip předběžné opatrnosti pak může sloužit jako rámec pro jejich strukturování a pro vymezování hranic přijatelnosti zásahů do genomu nejen na celoevropské ale i na mezinárodní úrovni.

3. PRINCIP PŘEDBĚŽNÉ OPATRNOSTI

Princip předběžné opatrnosti je regulatorní princip, který se uplatňuje v případě vědecké nejistoty o možných závažných škodlivých důsledcích určité činnosti nebo technologie. Účelem principu předběžné opatrnosti je nalézt rovnováhu mezi výhodami a riziky nových technologií jak pro současné, tak pro budoucí generace. Princip má původ v německém právu životního prostředí[70] a v dnešní době je zakotven v řadě

[70] ANDORNO, R. The Precautionary Principle: A New Legal Standard for a Technological Age. *Journal of International Biotechnology Law* [online]. 2004, Vol. 1, No. 1, s. 13 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.1515/jibl.2004.1.1.11; GARDINER, S. M. A Core Precautionary Principle. *Journal of Political Philosophy* [online]. 2006, Vol. 14, No. 1, s. 34–35 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.1111/j.1467-9760.2006.00237.x.

mezinárodních dokumentů,[71] včetně práva EU.[72] V EU se princip předběžné opatrnosti prosadil i v oblastech mimo ochranu životního prostředí, tam, kde je třeba zajistit ochranu veřejného zdraví (např. bezpečnost potravin).[73]

Princip předběžné opatrnosti poskytuje mechanismus či postup pro rozhodnutí o povolení a regulaci technologie v případě vědecké nejistoty.[74] Výsledkem je přijetí předběžných opatření, která musí být pravidelně přezkoumávána. Jakmile opadne vědecká nejistota, musí být přijata preventivní opatření, která již přesněji reflektují konkrétní rizika. V mezinárodním právu neexistuje ustálená podoba principu předběžné opatrnosti. Pro účely tohoto článku lze však vycházet z unijní podoby, která byla formována Komisí[75] a SDEU. Článek používá unijní podobu principu předběžné opatrnosti k ilustraci možného modelu regulatorního rozhodování v podmínkách vědecké nejistoty. Aplikace unijní podoby principu předběžné opatrnosti na editaci zárodečných buněk není tvrzením o pravomoci EU tuto oblast regulovat. EU v současné době nemá dostatečné pravomoci.

3.1 PODMÍNKY PRO APLIKACI PRINCIPU PŘEDBĚŽNÉ OPATRNOSTI

Princip předběžné opatrnosti nemá být aplikován pouze z obav z nového, ale na základě vědecky doložených obav a stavu nejistoty.[76] Mezi podmínky aplikovatelnosti principu předběžné opatrnosti podle SDEU patří: identifikace újmy a nejistota ohledně existence nebo rozsahu rizik založená na aktuálních dostupných vědeckých

---

[71] Např. Rámcová úmluva OSN o změně klimatu; Úmluva o ochraně a využívání hraničních vodních toků a mezinárodních jezer [Evropská hospodářská komise OSN (UNECE). Helsinky, 17. 3. 1992]; Úmluva o ochraně mořského životního prostředí v severovýchodním Atlantiku (OSPAR Convention) (Ministerská konference o ochraně mořského životního prostředí v severovýchodním Atlantiku. Paříž, 22. 9. 1998); Cartagenský protokol o biologické bezpečnosti [United Nations. Konference smluvních stran Úmluvy o biologické rozmanitosti (CBD). Montreal, 29. 1. 2000].

[72] Čl. 191 odst. 2 SFEU zakotvuje princip předběžné opatrnosti pro oblast ochrany životního prostředí. SDEU považuje princip předběžné opatrnosti za *„obecnou zásadu práva Společenství, která vyžaduje, aby příslušné orgány přijaly vhodná opatření k předcházení konkrétním potenciálním rizikům pro veřejné zdraví, bezpečnost a životní prostředí tím, že upřednostní požadavky související s ochranou těchto zájmů nad ekonomickými zájmy"* (viz rozsudek Soudu prvního stupně ze dne 26. 11. 2002, *Artegodan GmbH a další proti Komisi*, spojené věci T-74/00, T-76/00, T-83/00, T-84/00, T-85/00, T-132/00, T-137/00 a T-141/00, ECLI:EU:T:2002:283, bod 184).

[73] DE SADELEER, N. The Precautionary Principle in EC Health and Environmental Law. *European Law Journal* [online]. 2006, Vol. 12, No. 2, s. 146 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.1111/j.1468-0386.2006.00313.x. Příkladem lze poukázat na Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1830/2003 ze dne 22. 9. 2003 o sledovatelnosti a označování geneticky modifikovaných organismů a sledovatelnosti potravin a krmiv vyrobených z geneticky modifikovaných organismů a o změně směrnice 2001/18/ES. Úř. věst. L 268, 18. 10. 2003, s. 24–28.

[74] ANDORNO, *The Precautionary Principle*…; GARDINER, *c. d.*, s. 34.

[75] European Commission. Communication on the Precautionary Principle, COM(2000) 1 final. Brussels, 2. 2. 2000.

[76] Tamtéž, kapitola 6.1; rozsudek Soudu prvního stupně ze dne 11. 9. 2002, *Pfizer Animal Health proti Radě*, T-13/99, ECLI:EU:T:2002:209, bod 143; rozsudek Soudního dvora ze dne 23. 9. 2003, *Komise proti Dánsku*, C-192/01, ECLI:EU:C:2003:492, bod 49; rozsudek Soudního dvora ze dne 2. 12. 2004, *Komise proti Nizozemsku*, C-41/02, ECLI:EU:C:2004:762, bod 52.

datech.[77] Pro srovnání Etická komise pro vědu a technologii UNESCO mezi podmínky aplikovatelnosti řadí morálně nepřijatelnou újmu, která je vědecky pravděpodobná, ale nejistá.[78] Morálně nepřijatelnou újmou komise rozumí újmu, která ohrožuje lidský život nebo zdraví, je závažná, nevratná, nespravedlivá vůči současným nebo budoucím generacím, nebo je uložena bez ohledu na lidská práva těch, kterých se dotýká.[79]

3.2 APLIKACE PRINCIPU PŘEDBĚŽNÉ OPATRNOSTI

SDEU definoval několik fází aplikace principu předběžné opatrnosti: a) určení úrovně rizik, která jsou považována za neakceptovatelná, b) provedení vědeckého hodnocení rizik[80] a c) řízení rizik spočívající v určení konkrétního předběžného opatření a míry akceptovaného rizika.[81] Úkolem zákonodárce je určit rozsah předběžných opatření, která budou určovat míru akceptovatelného rizika pro společnost.[82] Předběžná opatření nemusí mít podobu právních opatření, může se jednat o opatření v podobě informování veřejnosti, výzkumných programů, rozhodnutí nepřijímat žádná opatření atp.[83] Předběžným opatřením může být i zákaz aktivity[84] či nulová tolerance,[85] pokud to odůvodňuje újma a vědecká nejistota. Přijatá předběžná opatření a proces jejich přijetí mohou být předmětem soudního přezkumu.[86]

---

77 Rozsudek Soudního dvora ze dne 5. 5. 1998, *Spojené království Velké Británie a Severního Irska proti Komisi*, C-180/96, ECLI:EU:C:1998:192, bod 99; rozsudek Soudu prvního stupně ze dne 9. 9. 2011, *Francie proti Komisi*, T-257/07, ECLI:EU:T:2011:444, bod 67; rozsudek Soudního dvora ze dne 23. 9. 2003, *Komise proti Dánsku*, C-192/01, ECLI:EU:C:2003:492, bod 49; rozsudek Soudního dvora ze dne 2. 12. 2004, *Komise proti Nizozemsku*, C-41/02, ECLI:EU:C:2004:762, bod 52; rozsudek Soudního dvora ze dne 10. 4. 2014, *Acino AG v. Evropská komise*, C-269/13 P, ECLI:EU:C:2014:255, bod 58; rozsudek Soudního dvora ze dne 19. 1. 2017, *Queisser Pharma GmbH & Co. KG v. Spolková republika Německo*, C-282/15, ECLI:EU:C:2017:26, bod 56.

78 Commission on the Ethics of Scientific Knowledge and Technology (COMEST). *The Precautionary Principle* [online]. Paris: UNESCO, 2005, s. 13–14 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000139578.

79 Tamtéž, s. 13.

80 Rozsudek Soudu prvního stupně ze dne 11. 9. 2002, *Pfizer Animal Health proti Radě*, T-13/99, ECLI:EU:T:2002:209, bod 149.

81 Tamtéž, bod 151 a 153.

82 Tamtéž, bod 151 a 153.

83 Communication on the Precautionary Principle, kapitola 5.2.2.

84 Rozsudek Soudního dvora ze dne 5. 5. 1998, *Spojené království Velké Británie a Severního Irska proti Komisi*, C-180/96, ECLI:EU:C:1998:192, bod 73–78; rozsudek Soudního dvora ze dne 1. 4. 2004, *Bellio F.lli Srl v. Prefetura di Treviso*, C-286/02, ECLI:EU:C:2004:212.

85 Rozsudek Soudního dvora ze dne 6. 6. 1984, *CMC Melkunie BV.*, 97/83, ECLI:EU:C:1984:212, bod 15; rozsudek Soudního dvora ze dne 21. 10. 2002, *Walter Hahn*, C-121/00, ECLI:EU:C:2002:611, bod 31.

86 Communication on the Precautionary Principle, kapitola 6.3; rozsudek Soudního dvora ze dne 22. 12. 2010, *Gowan Comércio Internacional e Serviços proti Ministero della Salute*, C-77/09, ECLI:EU:C:2010:803, bod 76; rozsudek Tribunálu ze dne 17. 5. 2018, *Bayer CropScience v. Komise*, T-429/13, ECLI:EU:T:2018:280, bod 117; rozsudek Soudního dvora ze dne 28. 1. 2010, *Komise proti Francii*, C-333/08, ECLI:EU:C:2010:44, bod 93; rozsudek Soudního dvora ze dne 29. 4. 2010, *Solgar Vitamin's France a další*, C-446/08, ECLI:EU:C:2010:233, bod 76.

4. PRINCIP PŘEDBĚŽNÉ OPATRNOSTI A EDITACE ZÁRODEČNÝCH BUNĚK

4.1 SPLNĚNÍ PODMÍNEK PRO APLIKACI PRINCIPU PŘEDBĚŽNÉ OPATRNOSTI NA EDITACI ZÁRODEČNÝCH BUNĚK

Editace zárodečných buněk splňuje podmínky pro aplikaci principu předběžné opatrnosti. Za prvé, existence újmy je z vědeckého hlediska pravděpodobná, avšak její rozsah, závažnost a konkrétní dopady jsou vědecky nejisté. Bezpečnost a efektivita technologie budou muset být vyřešeny před vpuštěním editace zárodečných buněk do klinické praxe. Stejně tak bude muset být vyřešen argument lidské důstojnosti. Za druhé, újma způsobená editací může být závažná. Důsledky nezamýšlených mutací či vedlejší účinky se projeví jako genetická onemocnění, která mohou mít zásadní dopad na schopnost užívat důstojnost, práva a svobody. Za třetí, újma na zdraví způsobená změnou genetických charakteristik je nevratná – neléčitelná. U některých genetických onemocnění neexistuje ani vhodná léčba pro zmírnění symptomů.

Dle podmínek aplikovatelnosti definovaných Etickou komisí pro vědu a technologii UNESCO lze princip předběžné opatrnosti aplikovat i z důvodu splnění podmínky neadekvátní zátěže pro budoucí generace. Tato zátěž spočívá v možném negativním dopadu na život a zdraví, omezení (predeterminování) životní volby určením genetických predispozic a s tím spojeným omezením schopnosti a rozsahu užívání důstojnosti, práv a svobod pro budoucí generace. Naopak, nepovolení editace zárodečných buněk může zatěžovat současné generace trpící zdravotními problémy či v širší perspektivě zdravotní systém jako celek. Zdravotní systém v důsledku léčby editací genomu odstranitelných genetických onemocnění nemůže alokovat své zdroje k léčbě jiných onemocnění, kde editace genomu nebude technologicky proveditelná nebo je neúměrně riziková, což má dopad na zdraví populace.

4.2 APLIKACE PRINCIPU PŘEDBĚŽNÉ OPATRNOSTI NA EDITACI ZÁRODEČNÝCH BUNĚK

Existence rizik sama o sobě neodůvodňuje zákaz technologie. Powell a Buchanan varují před předpokladem, že záměrná genetická modifikace je nebezpečnější než neúmyslná přírodní genetická modifikace. Oba kritizují argument, že příroda ví, co dělá, a uvádějí, že náhodné genetické změny mohou být škodlivější než cílené změny navržené po pečlivém zvážení jejich účinků.[87] Zákaz editace zárodečných buněk by měl být odůvodněn rozsahem a závažností rizik a přínosů, byť ve světle vědecké nejistoty. Konkrétní kroky, které by měly být zváženy při aplikaci principu předběžné opatrnosti na editaci zárodečných buněk, jsou následující:

---

[87] POWELL, R. – BUCHANAN, A. Breaking Evolution's Chains: The Prospect of Deliberate Genetic Modification in Humans. *Journal of Medicine and Philosophy* [online]. 2011, Vol. 36, No. 1, s. 6–27 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.1093/jmp/jhq057.

KROK 1: URČENÍ RIZIKA, KTERÉ JE POVAŽOVÁNO ZA NEAKCEPTOVATELNÉ

Prvním krokem při aplikaci principu předběžné opatrnosti je identifikace a stanovení rizik, která jsou z hlediska společnosti neakceptovatelná. To je úkolem zákonodárce.[88] V případě editace zárodečných buněk se jedná o rizika biologického charakteru, etická a socioekonomická rizika, mezi něž patří i riziko porušení lidské důstojnosti. Určení rizik, která jsou neakceptovatelná, vyžaduje pečlivé zvážení možných dopadů technologie nejen na současné, ale i budoucí generace.

Jako nepřijatelná rizika z hlediska obsahového pojetí lidské důstojnosti lze identifikovat zejména objektivizaci budoucího dítěte (tj. snahu přizpůsobit genetickou výbavu rodičovským očekáváním), omezení autonomie (tj. předurčení životní dráhy a zúžení životních voleb), eugenické praktiky usilující o „vylepšení" na základě kulturních či ideologických představ.

KROK 2: PROVEDENÍ VĚDECKÉHO HODNOCENÍ

Druhým krokem v rámci aplikace principu předběžné opatrnosti je vědecké hodnocení rizik. Cílem vědeckého hodnocení jednotlivých rizik je určení rizika (újmy) a stupně pravděpodobnosti vzniku škodlivé újmy na lidské zdraví.[89] Vědecké hodnocení v případě editace zárodečných buněk musí být úkolem odborníků nejen z řad lékařů a vědců, ale i z řad právníků, etiků, sociologů apod. Ti by měli identifikovat rizika ve vztahu k jednotlivcům (současným generacím) a ve vztahu k budoucím generacím a lidstvu jako celku. Výsledkem tohoto kroku by mělo být vědecké hodnocení, které bude obsahovat identifikaci a popis rizika (vymezení negativních důsledků), charakteristiku rizika (zhodnocení s ohledem na rozsah a vážnost) a míru pravděpodobnosti.[90] Součástí vědeckého hodnocení by však měla být také analýza přínosů a méně rizikových alternativ, jako je například PGD, které umožňuje výběr geneticky zdravého embrya bez zásahu do samotného genomu. Dalšími alternativami mohou být dárcovství gamet či adopce.

KROK 3: PŘIJETÍ PŘEDBĚŽNÝCH OPATŘENÍ

Na základě výsledků kroku 1 a kroku 2 je třeba zvolit konkrétní předběžná opatření. Předběžná opatření musí být schopna eliminovat nepřijatelná a minimalizovat ostatní rizika. Cílem tedy není absolutní eliminace všech rizik. Pokud budou všechna identifikovaná rizika považována za nepřijatelná, může být výsledkem úplný zákaz technologie. Takový zákaz je nyní obsažen v čl. 13 Úmluvy o biomedicíně a v § 30

---

88 Rozsudek Soudu prvního stupně ze dne 11. 9. 2002, *Pfizer Animal Health proti Radě*, T-13/99, ECLI:EU:T:2002:209, bod 150–151; rozsudek Soudu prvního stupně ze dne 26. 11. 2002, *Artegodan GmbH a další proti Komisi*, spojené věci T-74/00, T-76/00, T-83/00, T-84/00, T-85/00, T-132/00, T-137/00 a T-141/00, ECLI:EU:T:2002:283, bod 186.

89 Rozsudek Soudního dvora ze dne 23. 9. 2003, *Komise proti Dánsku*, C-192/01, ECLI:EU:C:2003:492, bod 51; rozsudek Soudního dvora ze dne 8. 7. 2010, *Afton Chemicals*, C-343/09, ECLI:EU:C:2010:419, bod 60; rozsudek Soudního dvora ze dne 22. 12. 2010, *Gowan Comércio Internacional e Serviços proti Ministero della Salute*, C-77/09, ECLI:EU:C:2010:803, bod 75; rozsudek Soudního dvora ze dne 2. 12. 2004, *Komise proti Nizozemsku*, C-41/02, ECLI:EU:C:2004:762, bod 53.

90 Communication on the Precautionary Principle, kapitola 5 a Příloha III.

odst. 1 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách. Mezi příklady dalších možných předběžných opatření patří: omezené povolení editace zárodečných buněk pouze v kontrolovaných laboratorních podmínkách bez implantace embrya do dělohy, povolení editace výlučně pro závažné genetické choroby způsobené konkrétním genem, u kterých neexistuje alternativní léčba, schvalovací procedury, podpora výzkumu alternativních metod apod. Opatření musí být konzistentní s dostupnými alternativními řešeními a přiměřená cílům a hodnotám existující právní úpravy. Součástí těchto opatření by mělo být i vytvoření procesních a institucionálních mechanismů vymahatelnosti. Patřit sem může například systém správního dohledu, registrace výzkumných projektů a klinických studií, pravidla dokumentace a uchovávání dat či oznamovací mechanismy.

KROK 4: PRAVIDELNÁ EVALUACE

Přijatá opatření, jejich dodržování a vymahatelnost a technologický pokrok musí být předmětem pravidelné evaluace. S vývojem vědy bude princip předběžné opatrnosti postupně upozaďován ve prospěch analýzy rizik a přínosů.

4.3 KRITIKA APLIKACE PRINCIPU PŘEDBĚŽNÉ OPATRNOSTI NA EDITACI ZÁRODEČNÝCH BUNĚK

Kritici tvrdí, že princip předběžné opatrnosti tvoří přílišnou bariéru technologickému pokroku.[91] Požadavky na vědecké prokázání bezpečnosti jsou natolik vysoké, že jsou téměř nesplnitelné, a zatěžují špatnou stranu.[92] Tento argument není přesný, neboť princip předběžné opatrnosti vyžaduje i zohlednění nepřijetí žádného opatření.[93] Je však pravdou, že princip předběžné opatrnosti bývá nesprávně zaměňován s požadavkem na eliminaci všech rizik. Přísný princip předběžné opatrnosti může být důvodem pro přehnanou opatrnost a přehlížení významných přínosů technologie. Příkladem přehlížení přínosů může být přínos v podobě eliminace dědičné choroby, který lze zmiňovat nejen v souvislosti s editací jednotlivce, ale i v souvislosti s dlouhodobým efektem vymizení či snížení výskytu genetické choroby v budoucí populaci. To přitom může vést nejen ke zdravější budoucí generaci, ale i k možnosti alokovat zdroje zdravotního systému na jiné méně závažné zdravotní problémy.

Vyvažování rizik a přínosů naráží na problém neexistence budoucích generací. S ohledem na nejisté právní postavení budoucích generací není zřejmé, jakým způsobem určit míru akceptovatelných rizik a přínosů pro budoucí generace a jak přesně tyto zohledňovat ve vztahu k přínosům a rizikům pro současně žijící jedince. Zároveň

---

[91] MILLER, H. I. – CONKO, G. Precaution Without Principle. *Nature Biotechnology* [online]. 2001, Vol. 19, No. 4, s. 302–303 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.1038/86662; STAR, C. *The Precautionary Principle Versus Risk Analysis. Risk Analysis* [online]. 2003, Vol. 23, No. 1, s. 1–3 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://doi.org/10.1111/1539-6924.00285.

[92] GARDINER, *c. d.*, s. 34–35.

[93] Wingspread Consensus Statement on the Precautionary Principle. Racine, Wisconsin, 15. 1. 1998. In: *Science and Environmental Health Network* [online]. 5. 8. 2013 [cit. 2025-09-10]. Dostupné na: https://www.sehn.org/sehn/wingspread-conference-on-the-precautionary-principle.

neexistuje žádný subjekt, který by za budoucí generace mluvil a apeloval na zohlednění jejich zájmů. V praxi tak bude jistě docházet k upozaďování zájmů budoucích generací (včetně zachování jejich lidské důstojnosti).

Aplikace principu předběžné opatrnosti vyžaduje zohlednění etických, politických a lidsko-právních aspektů, k čemuž princip předběžné opatrnosti primárně v právu životního prostředí nebyl určen. Hodnocení těchto rizik a jejich akceptovatelnosti naráží na hodnotové nastavení společnosti. Co je v jedné společnosti považováno za akceptovatelné riziko, nemusí být v jiné společnosti akceptovatelné. Kritici často uvádějí, že princip předběžné opatrnosti je subjektivní.[94] Subjektivnost etických, politických a společenských hodnot činí dosažení konsensu na výsledku principu předběžné opatrnosti velmi složité.

S tím souvisí i obecný limit regulace editace genomu, jejíž následky překračují hranice. Absence jednotné regulace a jednotných vymáhacích mechanismů bude oslabovat reálné dopady regulace založené na principu předběžné opatrnosti. V případě, že evropské státy budou zachovávat restriktivní režim, nelze vyloučit přesun výzkumu, klinických studií a aplikace jejich výsledků do států s benevolentnějším přístupem. V takovém případě může evropská regulace vést k paradoxní situaci, kdy ochrana lidské důstojnosti bude normativně zaručena, ale prakticky k zásahům do lidské důstojnosti bude docházet mimo území evropských států, což povede ve svém důsledku k neefektivní ochraně lidské důstojnosti i na území Evropy.

I z tohoto důvodu je třeba princip předběžné opatrnosti chápat nejen jako základ pro regulatorní omezení technologie, ale i jako rámec pro budování mezinárodně koordinované spolupráce a regulace. I přes všechny výše uvedené nedostatky principu předběžné opatrnosti totiž představuje jediný právní nástroj, který je způsobilý pomoci nastavit právní úpravu zohledňující práva a zájmy současných a budoucích generací.

ZÁVĚR

Princip předběžné opatrnosti poskytuje vhodný právní rámec pro regulaci editace zárodečných buněk. V podmínkách vědecké nejistoty, závažnosti a potenciální nevratnosti újmy nabízí princip předběžné opatrnosti, tak, jak je definován SDEU a Komisí, konkrétní postup vedoucí k přijetí předběžných opatření, která zohledňují zájmy současných a budoucích generací. Aplikace principu předběžné opatrnosti v případě editace zárodečných buněk nebude bez kontroverzí a aplikačních problémů, současné právo však nezná srovnatelný právní nástroj. Princip předběžné opatrnosti umožňuje systematicky vyvažovat přínosy a rizika technologie a současně udržet lidskou důstojnost jako materiální limit a hodnoticí kritérium legitimity zásahů.

Pro vymezení testu nepřijatelnosti z hlediska lidské důstojnosti v kroku 1 je proto klíčové obsahové vymezení lidské důstojnosti jakožto zákazu instrumentalizace a zajištění autonomie. Lidská důstojnost chrání nejen jednotlivce, kterým poskytuje nárok na určité zacházení, ale pod vlivem technologického pokroku se prosazuje i její kolektivní

[94] KOPLIN – GYNGELL – SAVULESCU, *c. d.*, s. 55.

stránka směřující na ochranu statusu lidského druhu. Lidská důstojnost tak funguje jako zdroj odpovědnosti vůči společnosti, lidstvu a budoucím generacím. Lidská důstojnost zajišťuje všem členům lidského druhu (i budoucím) nárok na určité zacházení odpovídající rovné hodnotě všech. Jednání současných generací nesmí umenšovat důstojnost a práva budoucích generací. Obecně za nepřijatelné zásahy do genomu lze z hlediska obsahového pojetí lidské důstojnosti považovat jednání směřující k objektivizaci (instrumentalizaci), narušení rovné hodnoty (eugenické praktiky) nebo k narušení autonomie. Typickým příkladem nepřijatelných změn budou změny genomu bez zdravotní indikace s cílem konstruovat podobu budoucího dítěte nebo změny genomu s riziky vedoucími k omezení autonomie. Současně však nelze přehlédnout, že efektivní ochrana hodnot, které lidská důstojnost sleduje, musí reflektovat i globální kontext obdobných etických a právních konceptů s cílem zajistit praktickou a efektivní regulaci. Teprve pak lze na základě testu nepřijatelnosti v rámci kroku 2 provést vědecké hodnocení rizik a na tomto základě přijmout v rámci kroku 3 předběžná opatření. Lze předpokládat, že s postupujícím technologickým pokrokem budou předběžná opatření nahrazována těmi preventivními.

Princip předběžné opatrnosti je proto třeba chápat nejen jako nástroj evropské regulace, ale i jako rámec umožňující strukturovat mezinárodní diskusi a hledat sdílené limity, a tím přispívat k formování společného přístupu k regulaci, dohledu a evaluaci dopadů editace genomu.

JUDr. Barbora Havlíková, Ph.D., LL.M.
Právnická fakulta Univerzity Karlovy
havlikova@prf.cuni.cz

MŮŽE BÝT I „NEOBCHODNÍ“ ENVIRONMENTÁLNÍ KOMUNIKACE PODNIKATELE *GREENWASHINGEM*?*

MAGDALENA SOBOTKA**

Abstract: **Can an Entrepreneur's "Non-Commercial" Environmental Communication Also Constitute *Greenwashing*?**
Business communication today takes place in a complex informational environment in which strategic, reputational, and product-related messages intertwine and may jointly influence consumers' economic decision-making. In this context, the article examines under which circumstances environmental communications initially intended for investor, reporting, or other informational purposes may fall within the scope of the Unfair Commercial Practices Directive. It focuses on the role of Recital 7 of the Unfair Commercial Practices Directive in delimiting that scope. Based on a comparison of the French decision in the *TotalEnergies* case and the Czech decision in the *PRO-DOMA* case, complemented by empirical insights into consumer behaviour, the article argues that the formal label or declared primary purpose of an entrepreneur's communication cannot be decisive. At the same time, the public availability of a document, e.g., an annual report or sustainability report, does not itself make it a commercial practice. The relevant assessment must consider whether, in its specific context, the communication is directly connected with the promotion, sale, or supply of a product to consumers.

Keywords: greenwashing; business communication; environmental claims; sustainability reporting; consumer protection; unfair commercial practices; unfair commercial practices directive

Klíčová slova: greenwashing; obchodní komunikace; environmentální tvrzení; reporting udržitelnosti; ochrana spotřebitele; nekalé obchodní praktiky; směrnice o nekalých obchodních praktikách

DOI: 10.14712/23366478.2026.122

* Tento příspěvek vznikl jako součást projektu na téma „Environmentální tvrzení“ podpořeného Fakultní podporou excelentních studentských projektů pro rok 2025. Dílčí závěry byly prezentovány na odborné konferenci *European Environmental Law Forum Conference* konané 26. až 28. srpna 2026 v Kodani.

** Autorka je interní doktorandkou na katedře obchodního práva Právnické fakulty Univerzity Karlovy; magdalena.sobotka@prf.cuni.cz; ORCID: 0009-0003-5184-6954. Současně působí jako doktorandka v Oddělení práva a globální odpovědnosti Ústavu státu a práva Akademie věd ČR, v. v. i.

© 2026 The Author. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

ÚVOD

Environmentální a klimatická témata se v posledních letech výrazně promítají do způsobu, jakým podnikatelé[1] komunikují se spotřebiteli[2] i s širší veřejností. Tvrzení týkající se klimatické odpovědnosti, uhlíkové neutrality, energetické transformace či odpovědného podnikání již nepředstavují pouze součást reklamního sdělení směřujícího k prodeji konkrétního zboží či služby (společně dále jako „produkt"). Obsažena bývají rovněž v dokumentech a prohlášeních s jiným primárním účelem, typicky ve výročních zprávách, strategických materiálech nebo veřejných deklaracích hodnot a cílů podnikatele. Takové informace mohou být dále přebírány médii, šířeny prostřednictvím sociálních sítí nebo využívány v jiné podnikatelské komunikaci. Mohou se tak stát součástí informačního prostředí, v němž si spotřebitelé utvářejí představu o podnikateli a jeho produktech, a mohou tak v konečném důsledku nepřímo přispívat k podnikatelově dosahování zisku.

Směrnice o nekalých obchodních praktikách[3] v bodě 7 své preambule uvádí, že se na *„obchodní praktiky, jež se uskutečňují převážně za jiným účelem, jako je například obchodní komunikace zaměřená na investory, jako jsou výroční zprávy a podnikové propagační publikace"*, nevztahuje. Právě tato hranice je významná pro posouzení, zda environmentální komunikace podnikatele, jež není primárně součástí tradiční reklamy, může za určitých okolností naplnit znaky nekalé obchodní praktiky a být označena za *greenwashing*.[4]

V tomto článku vycházím z teze, že samotný deklarovaný primární účel podnikatelské komunikace by neměl být jediným kritériem pro vyloučení posouzení této komunikace podle pravidel o nekalých obchodních praktikách. V současném komplexním informačním prostředí mohou totiž i sdělení původně určená investorům, obchodním partnerům nebo jiným *stakeholderům* být následně využívána či šířena způsobem, který je přímo spojen s propagací produktů nebo podnikatele vůči spotřebitelům. Cílem

---

1 Ve smyslu ustanovení § 420 odst. 1 č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník").

2 Ve smyslu ustanovení § 419 občanského zákoníku a § 2 odst. 1 písm. a) zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o ochraně spotřebitele").

3 Celým názvem směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/29/ES, ze dne 11. května 2005, o nekalých obchodních praktikách vůči spotřebitelům na vnitřním trhu a o změně směrnice Rady 84/450/EHS, směrnic Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES, 98/27/ES a 2002/65/ES a nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004 (směrnice o nekalých obchodních praktikách) (dále jen „směrnice o nekalých obchodních praktikách").

4 Ačkoli je termín užíván v odborné literatuře již od 80. let 20. století, dosud neexistuje jeho jednotná, obecně přijímaná definice (např. SEELE, P. – GATTI, L. Greenwashing Revisited: In Search of a Typology and Accusation-Based Definition Incorporating Legitimacy Strategies. *Business Strategy and the Environment*. 2017 [online 2015], Vol. 26, s. 239–252). Pro účely tohoto článku se jako nejvhodnější jeví jeho definice jako *„komunikace, která uvádí osoby v omyl ohledně environmentální výkonnosti či environmentálních přínosů organizace, služby nebo zboží tím, že o nich zamlčuje negativní informace a šíří ty pozitivní"* (TATEISHI, E. Craving Gains and Claiming "Green" By Cutting Greens? An Exploratory Analysis of Greenfield Housing Developments in Iskandar Malaysia. *Journal of Urban Affairs*. 2018, Vol. 40, No. 3, s. 370–393), případně jako komunikace obsahující tvrzení, která jsou natolik obecná, nejasná nebo nedostatečně podložená, že jejich pravdivost či přesný význam nelze rozumně ověřit.

tohoto článku je proto ověřit tuto tezi s ohledem na hlavní účel směrnice o nekalých obchodních praktikách, tedy ochranu spotřebitele, a to i v kontextu transpozice této směrnice do českého právního řádu, zejména prostřednictvím zákona o ochraně spotřebitele.

Článek je rozdělen do tří částí. V první části se zabývám pojmem *„obchodní praktiky"* podle směrnice o nekalých obchodních praktikách, významem bodu 7 její preambule a otázkou, zda rozlišování mezi „reklamní" komunikací a jinými formami sdělení podnikatele odpovídá fungování současného trhu a spotřebitelského rozhodování. Ve druhé části představuji rozhodnutí francouzského soudu ve věci *TotalEnergies*. Ve třetí části se zaměřuji na český přístup k (nekalým) obchodním praktikám.

1. POJEM OBCHODNÍCH PRAKTIK A VÝZNAM BODU 7 PREAMBULE SMĚRNICE O NEKALÝCH OBCHODNÍCH PRAKTIKÁCH

Směrnice o nekalých obchodních praktikách představuje základní unijní nástroj ochrany spotřebitelů před klamavým či agresivním jednáním podnikatelů. Její koncepce je založena na široce pojatém termínu *„obchodní praktiky"*, který dle čl. 2 písm. d) zahrnuje *„jednání, opomenutí, chování nebo prohlášení, obchodní komunikace včetně reklamy a uvedení na trh ze strany obchodníka*[5] *přímo související s propagací, prodejem nebo dodáním produktu spotřebiteli"*. Z tohoto vymezení vyplývá, že směrnice o nekalých obchodních praktikách neusiluje o regulaci pouze tradiční reklamy v úzkém slova smyslu, nýbrž širšího spektra komunikačních a obchodních strategií, které mohou ovlivnit ekonomické chování spotřebitele, a že zahrnuje v zásadě široké spektrum forem obchodní komunikace mezi podnikatelem a spotřebitelem.[6] Rovněž Soudní dvůr Evropské unie ve svých rozhodnutích opakovaně zdůraznil, že směrnice sleduje zajištění vysoké úrovně ochrany spotřebitele, a její ustanovení je proto třeba vykládat tak, aby byl zachován jejich plný účinek.[7]

Za nekalou obchodní praktiku je považována obchodní praktika, která (i) dle čl. 5 odst. 2 písm. a) *„je v rozporu s požadavky náležité profesionální péče"* a současně (ii) dle čl. 5 odst. 2 písm. b) *„podstatně narušuje nebo je schopná podstatně narušit ekonomické chování průměrného spotřebitele, který je jejímu působení vystaven nebo kterému je určena, nebo průměrného člena skupiny, pokud se obchodní praktika zaměřuje na určitou skupinu spotřebitelů, ve vztahu k danému produktu"*. Podstatným narušením

---

[5] Ve smyslu čl. 2 písm. b) směrnice o nekalých obchodních praktikách. Jedná se o funkční a účelové vymezení, zatímco pojem *„podnikatel"* ve smyslu občanského zákoníku má povahu statusovou. Přes jiné vymezující znaky a skutečnost, že vymezení *„obchodníka"* je širší, povedou zpravidla oba termíny k vymezení téhož okruhu osob a v omezené míře je tedy možné je považovat za ekvivalenty.

[6] DUIVENVOORDE, B. The Liability of Online Marketplaces Under the Unfair Commercial Practices Directive, the E-Commerce Directive and the Digital Services Act. *Journal of European Consumer and Market Law*. 2022, Vol. 11, No. 2, s. 47.

[7] Rozsudek Soudního dvora Evropské unie (prvního senátu) ze dne 9. listopadu 2010, ve věci *Media-print Zeitungs- und Zeitschriftenverlag*, sp. zn. C-540/08, body 21; rozsudek Soudního dvora Evropské unie (prvního senátu) ze dne 3. října 2013, ve věci *Zentrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs*, sp. zn. C-59/12, bod 40.

ekonomického chování spotřebitele se dle čl. 2 písm. e) směrnice o nekalých obchodních praktikách rozumí *„použití obchodní praktiky, která významně zhoršuje schopnost spotřebitele učinit informované rozhodnutí, což vede k tomu, že učiní rozhodnutí o obchodní transakci, které by jinak neučinil“*. Rozhodnutím o obchodní transakci je dle čl. 2 písm. k) mimo jiné *„rozhodnutí spotřebitele o tom, zda, jak a za jakých podmínek produkt koupí* […]*“*, přičemž tento pojem je dle judikatury Soudního dvora Evropské unie třeba vykládat široce. Zahrnuje nejen samotné rozhodnutí spotřebitele, zda produkt koupí či nikoli, ale i všechna rozhodnutí, která s tímto rozhodnutím přímo souvisejí, například rozhodnutí navštívit prodejnu.[8] Užívání nekalých obchodních praktik je dle čl. 5 odst. 1 zakázáno.

Z důvodu, že bod 7 preambule směrnice o nekalých obchodních praktikách uvádí, že se tato směrnice nevztahuje na *„obchodní praktiky, jež se uskutečňují převážně za jiným účelem, jako je například obchodní komunikace zaměřená na investory, jako jsou výroční zprávy a podnikové propagační publikace“*, se budu v první podkapitole zabývat otázkou, jaký význam lze tomuto ustanovení přisuzovat.

V dalších podkapitolách se pak zaměřím na to, zda rozlišování mezi „reklamní“ komunikací a jinými formami sdělení podnikatele odpovídá fungování současného trhu, jaký význam mají tyto formy komunikace pro spotřebitele a jaké důsledky z toho plynou pro jejich rozhodování.

1.1 PRÁVNÍ ZÁVAZNOST PREAMBULÍ UNIJNÍCH PRÁVNÍCH AKTŮ

Preambule právních aktů Evropské unie představují klíčovou součást legislativní struktury sekundárního práva, neboť všechny unijní právní akty musí dle čl. 296 Smlouvy o fungování Evropské unie obsahovat mimo jiné odůvodnění. Preambule se skládají ze dvou částí; z (i) právních východisek,[9] jejichž účelem je *„vymezit právní základ aktu a hlavní kroky v postupu vedoucímu k jeho přijetí“*,[10] a (ii) odůvodnění,[11] které má *„soustavně odůvodnit základní ustanovení normativní části, aniž by je opakovalo nebo parafrázovalo. Neobsahuje normativní ustanovení ani politické proklamace.“*[12]

Přesto je právní závaznost preambule rozhodnutími Soudního dvora Evropské unie konstantně odmítána.[13] Ačkoli může sloužit k upřesnění obsahu předmětného právního

---

[8] Např. rozsudek Soudního dvora Evropské unie (šestého senátu) ze dne 19. listopadu 2013, ve věci *Trento Sviluppo*, sp. zn. C-281/12, bod 36.

[9] V anglickém jazyce *„citations“*.

[10] Čl. 9 Interinstitucionální dohody ze dne 22. prosince 1998, o společných pokynech k redakční kvalitě právních předpisů Společenství.

[11] V anglickém jazyce *„recitals“*.

[12] Čl. 10 Interinstitucionální dohody ze dne 22. prosince 1998, o společných pokynech k redakční kvalitě právních předpisů Společenství.

[13] Např. rozsudek Soudního dvora Evropského společenství (pátého senátu) ze dne 19. listopadu 1998, ve věci *Nilsson a další*, sp. zn. C-162/97, bod 54; rozsudek Soudního dvora Evropského společenství (pátého senátu) ze dne 24. listopadu 2005, ve věci *Deutsches Milch-Kontor GmbH*, sp. zn. C-136/04, bod 32; rozsudek Soudního dvora Evropské unie (Velkého senátu) ze dne 19. prosince 2019, ve věci *Puppinck a další*, sp. zn. C-418/18 P, bod 74; rozsudek Soudního dvora Evropské unie (pátého senátu) ze dne 25. listopadu 2020, ve věci *Istituto Nazionale della Previdenza Sociale*, sp. zn. C-303/19, bod 26.

aktu,[14] není možné se na ni odvolávat za účelem odchýlení se od ustanovení normativní části daného aktu nebo výkladu těchto ustanovení způsobem, jenž je v rozporu s jejich zněním.[15]

Účelem preambule je tak zejména vymezení účelu právního aktu, přiblížení cílů a důvodů přijetí předmětného předpisu a zpřesnění jeho obsahu pro další interpretaci.[16] Bod 7 preambule směrnice o nekalých obchodních praktikách proto může i přes absenci samostatné právní závaznosti sloužit jako interpretační vodítko při vymezování hranice mezi „reklamní" komunikací a jinými formami sdělení podnikatele.[17] Jak upozorňuje odborná literatura, zejména praktické rozlišení mezi jednáním přímo a pouze nepřímo spojeným s propagací, prodejem nebo dodáním produktu není bez obtíží.[18]

1.2 VLIV JINÝCH FOREM SDĚLENÍ PODNIKATELE NA SPOTŘEBITELE

Mám za to, že rozlišování mezi „reklamní" komunikací a jinými formami sdělení nelze založit pouze na formálním označení dokumentu nebo na deklarovaném primárním účelu jeho zveřejnění. Takový přístup by nemusel dostatečně reflektovat dynamický charakter spotřebitelského rozhodování, které se v současnosti nezřídka místo jediného izolovaného reklamního sdělení zakládá na souhrnu informací o podnikateli, jeho hodnotách a podobně.

Tato otázka je obzvlášť patrná v oblasti tvrzení týkajících se ochrany životního prostředí. Nejedná se přitom pouze o jednotlivá environmentální tvrzení;[19] prohlášení o uhlíkové neutralitě, klimatické strategii nebo roli v energetické transformaci bývají typicky

---

[14] Např. rozsudek Soudního dvora Evropského společenství (Velkého senátu) ze dne 10. ledna 2006, ve věci *The Queen*, sp. zn. C-344/04, bod 76.

[15] Např. rozsudek Soudního dvora Evropského společenství (šestého senátu) ze dne 25. listopadu 1998, ve věci *Manfredi*, sp. zn. C-308/97, bod 30; rozsudek Soudního dvora Evropského společenství (Velkého senátu) ze dne 10. ledna 2006, ve věci *The Queen*, sp. zn. C-344/04, bod 76; rozsudek Soudního dvora Evropské unie (Velkého senátu) ze dne 19. prosince 2019, ve věci *Puppinck a další*, sp. zn. C-418/18 P, bod 74; rozsudek Soudního dvora Evropské unie (pátého senátu) ze dne 25. listopadu 2020, ve věci *Istituto Nazionale della Previdenza Sociale*, sp. zn. C-303/19, bod 26.

[16] KOÓS, G. A preambulum szerepe az Európai Uniós jogi normák értelmezésében [The Role of the Preamble in the Interpretation of European Union Law]. *Acta Facultatis Politico-Iuridicae Universitatis Budapestinensis*. 2013, Vol. L, s. 187–205.

[17] Příkladem může být níže představené rozhodnutí prvostupňového soudu v Paříži ze dne 23. října 2025, N° RG 22/02955 N° Portalis 352J-W-B7G-CWJKL, ve věci *TotalEnergies*.

[18] STUYCK, J. H. V. – TERRYN, E. – VAN DYCK, T. Confidence Through Fairness? The New Directive on Unfair Business-to-Consumer Commercial Practices in the Internal Market. *Common Market Law Review*. 2006, Vol. 43, No. 1, s. 122.

[19] Ve smyslu čl. 2 písm. o) směrnice o nekalých obchodních praktikách ve znění směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2024/825 ze dne 28. února 2024, kterou se mění směrnice 2005/29/ES a 2011/83/EU, pokud jde o posílení postavení spotřebitelů v rámci zelené transformace prostřednictvím lepší ochrany před nekalými praktikami a prostřednictvím poskytování lepších informací (dále jen „směrnice o posílení postavení spotřebitelů v rámci zelené transformace"), tedy *„jakékoli sdělení nebo znázornění, které není povinné podle práva Unie ani vnitrostátního práva, v jakékoli formě, včetně textového, obrazového, grafického nebo symbolického znázornění, jako jsou štítky, obchodní značky, názvy společností nebo názvy produktů, v souvislosti s obchodním sdělením a které uvádí nebo naznačuje, že produkt, kategorie produktu, značka nebo obchodník mají pozitivní nebo nulový dopad na životní prostředí nebo na životní prostředí*

formulována v dokumentech označovaných za informativní, například ve výročních zprávách, strategických plánech či na korporátních webových stránkách.[20] Tato sdělení mohou být následně přejímána médii a jejich prostřednictvím je pak aktivně budována environmentální pověst společnosti.[21]

Tento nesoulad v plném rozsahu nenapravila ani směrnice o posílení postavení spotřebitelů v rámci zelené transformace. Tato směrnice si klade za cíl mimo jiné nastavení takových pravidel pro poskytování informací podnikateli, aby bylo spotřebitelům umožněno činit skutečně informovaná nákupní rozhodnutí a díky tomu se chovat udržitelněji.[22] Uvedená ambice však v praxi naráží na úzké zaměření na klamavost jednotlivých environmentálních tvrzení o vlastnostech konkrétních produktů, případně o celém podnikateli. Tím fakticky vede k situaci, v níž nejsou některé formy *greenwashingových* sdělení, obsažené v dokumentech vydávaných za jiným primárním účelem, než je přímé ovlivnění ekonomického chování spotřebitelů, plně zachyceny existující úpravou.

1.3 STUDIUM JINÝCH FOREM SDĚLENÍ PODNIKATELE SPOTŘEBITELI

Empirických poznatků o tom, zda a jak spotřebitelé studují tyto „jiné formy sdělení podnikatele", je minimum. Za nejpřínosnější považuji online průzkum provedený v rámci bakalářské práce ve spolupráci s blíže nespecifikovanou německou potravinářskou společností specializující se na zpracování a balení sýrů, která již podruhé zveřejnila zprávu o udržitelnosti, jehož výsledky byly zveřejněny v únoru 2022.[23] V rámci průzkumu byly na své studium zpráv o udržitelnosti dotazovány skupiny *stakeholderů* této společnosti, na něž se zpráva o udržitelnosti nejvíce zaměřuje, tedy její zákazníci,[24] zaměstnanci, investoři a obchodní partneři. Ačkoli je nutné brát v úvahu specifičnost osob, které takový dotazník vyplnily, výsledky ukazují, že průměrná osoba

působí méně škodlivě než jiné produkty, kategorie produktů, obchodní značky nebo obchodníci, nebo že v průběhu času svůj dopad zlepšili".

20 Příkladem může být konsolidovaná zpráva o udržitelnosti společnosti NET4GAS, s. r. o., za rok 2024 zveřejněná ve sbírce listin v obchodním rejstříku.

21 Odborná literatura nicméně upozorňuje, že na rozhodování spotřebitelů nemají vliv pouze výslovná slovní či písemná tvrzení (tzv. *claim greenwashing*), ale rovněž obrazové, grafické, vizuální, zvukové či jiné prvky (tzv. *executional greenwashing*) vytvářející u adresátů neopodstatněný dojem o environmentální výkonnosti nebo odpovědnosti dotyčného podnikatele či o environmentálních vlastnostech jeho produktu (PARGUEL, B. – BENOIT-MOREAU, F. – RUSSELL, C. A. Can Evoking Nature in Advertising Mislead Consumers? The Power of 'Executional Greenwashing'. *International Journal of Advertising*. 2015, Vol. 34, No. 1, s. 108).

22 Bod 1 preambule směrnice o posílení postavení spotřebitelů v rámci zelené transformace.

23 Dle informace od autorky článku bohužel text bakalářské práce není dostupný (HOFER, N. Sustainability Reports – Who Reads Them and Why? In: *Engel-Zimmermann* [online]. 4. 2. 2022 [cit. 2026-02-02]. Dostupné na: https://engel-zimmermann.de/en/blog/sustainability-reports-who-reads-them-and-why/).

24 Jedná se o pojem chápaný jako nadřazený pojmu *„spotřebitel"* (HAJN, P. Komentář k ustanovení § 2976 občanského zákoníku. In: ŠVESTKA, J. – DVOŘÁK, J. – FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář: svazek VI (§ 2521–3081)*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2021). Zákazníky tak mohou být například i právnické osoby, podnikající fyzické osoby nebo právnické osoby, které nepodnikají (například nadace či spolky), pokud se ocitnou v hospodářském styku v postavení slabší strany (ONDREJOVÁ, D. Komentář k ustanovení § 2976. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI: závazkové právo: zvláštní část (§ 2055–3014)*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1774), typicky pro roli odběratele produktů od soutěžitele

stráví čtením zprávy o udržitelnosti 5 až 15 minut, přičemž nejzásadnější je pro 97 % těchto osob získání informace o závazku dané společnosti k udržitelnosti. Mezi další důvody pak patří zvědavost a zájem o získání nových poznatků k tématu.[25]

V České republice jsou povinně vyhotovené dokumenty jako zpráva o udržitelnosti, resp. konsolidovaná zpráva o udržitelnosti, či výroční zpráva, ukládány do sbírky listin obchodního rejstříku. Jsou tak v důsledku principu formální publicity přístupné každému. Spotřebitelům aktivně se zajímajícím o environmentální a další aspekty konkrétního podnikatele jsou proto tyto informace, v případě jejich zveřejnění ve sbírce listin, k dispozici. Jejich význam však nespočívá pouze v jejich přímé dostupnosti, ale i v tom, že, jak již bylo zmíněno, mohou vstupovat do širšího informačního prostředí, v němž jsou dále zprostředkovávány například prostřednictvím médií, marketingové komunikace či dalších informačních kanálů. Na základě souhrnu těchto informací si pak podnikatel u předmětných spotřebitelů tvoří tzv. zelenou pověst.

V průzkumu provedeném analytickou společností *Clutch* v září 2025 mezi 416 spotřebiteli žijícími ve Spojených státech amerických 98 % respondentů uvedlo, že opakovaně nakupuje produkty stejné značky alespoň jednou ročně. Značky, které již znají, upřednostňuje 77 % z nich. Téměř polovina respondentů nicméně vyjádřila přesvědčení, že by přestali nakupovat produkty značky, jejíž marketing by působil neautenticky.[26] Průzkum provedený mezi českými zákazníky společností *NielsenIQ* na přelomu září a října 2025 mezi 4 tisíci respondentů přinesl podobný výsledek; 44 % z nich označilo důvěryhodnost značky za důležitý aspekt při nákupním rozhodování.[27] U tohoto průzkumu je však vhodné zohlednit omezenou transparentnost jeho metodologie, jakož i skutečnost, že pojem *„důvěryhodnost"* může být jednotlivými spotřebiteli chápán odlišně.

Uvedené poznatky lze vnímat jako indicii, že pro část spotřebitelů může být důvěryhodnost značky a hodnotový profil podnikatele relevantním faktorem. Jejich vypovídací hodnota je však omezena zejména povahou a složením zkoumaných vzorků, absencí úplného metodologického podkladu a skutečností, že se průzkumy netýkají přímo vztahu mezi *sustainability reportingem* a rozhodnutím o koupi.

1.4 DŮSLEDKY PRO SPOTŘEBITELSKÉ ROZHODOVÁNÍ

Na základě uvedeného mám za to, že pro významnou část současných spotřebitelů může být podnikatel, jenž za produktem stojí, resp. jeho obchodní značka, přinejmenším stejně významný jako parametry konkrétního produktu. Produkty podnikatele, který si na základě dokumentů vydávaných za jiným primárním účelem, než je přímé ovlivnění ekonomického chování spotřebitelů, vybudoval pověst „ekologického",

---

(ONDREJOVÁ, D. Právo proti nekalé soutěži. In: BEJČEK, J. – KOTÁSEK, J. – ONDREJOVÁ, D. a kol. *Obchodní právo: obecná část: soutěžní právo*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2024, s. 245).

25 HOFER, *c. d.*

26 PECK, A. Is Brand Loyalty Dead? Just Be Transparent. In: *Clutch* [online]. 26. 11. 2025 [cit. 2026-03-03]. Dostupné na: https://clutch.co/resources/brand-loyalty-survey#about-the-survey.

27 SOLAR, M. Obliba značek je v Česku víceméně stabilní. In: *Náš REGION* [online]. 14. 11. 2025 [cit. 2026-03-03]. Dostupné na: https://nasregion.cz/obliba-znacek-je-v-cesku-vicemene-stabilni-420373/.

„environmentálně přátelského“ či „zeleného“, budou mít tedy u spotřebitelů usilujících o udržitelné nákupní chování pravděpodobně větší šanci na koupi než produkty konkurenčního podnikatele, který takovou pověst nemá.

Současně považuji za nutné brát v úvahu, že ačkoli je obchodní komunikace zaměřená na jiné osoby, než jsou spotřebitelé, například na investory, není možné je bez dalšího zbavit spotřebitelského aspektu. Skutečnost, že je obchodní komunikace primárně zaměřena na jiné osoby než spotřebitele, proto sama o sobě nevylučuje její potenciální význam pro spotřebitelské rozhodování.

Z výše uvedeného neplyne, že by rozlišování mezi „reklamní“ a jinou podnikatelskou komunikací, jak naznačuje bod 7 preambule směrnice o nekalých obchodních praktikách, pozbylo právního významu. Je podstatné především pro posouzení, zda konkrétní podnikatelské sdělení naplňuje požadavek přímé souvislosti s propagací, prodejem nebo dodáním produktu spotřebiteli. Problematické však může být rozlišování vycházející výlučně z formálního názvu dokumentu nebo z deklarovaného účelu jeho zveřejnění, aniž by došlo ke zohlednění obsahu sdělení, způsobu jeho šíření a jeho faktického propojení s prodejní komunikací podnikatele.

Dnešní spotřebitel nemusí posuzovat produkt izolovaně, nýbrž skrze optiku celkového hodnotového nastavení podnikatele. Pokud jsou dokumenty, jako zpráva o udržitelnosti či výroční zpráva, následně využívány k budování „zelené pověsti“ podnikatele, mohou se *de facto* stát součástí jeho obchodní strategie s potenciálem ovlivnit ekonomické chování spotřebitele. Teprve konkrétní komunikační kontext však umožní posoudit, zda je takové sdělení přímo spojeno s podporou spotřebitelské poptávky, a tedy zda naplňuje znaky obchodní praktiky.

Tento problém může nabývat na praktickém významu i v souvislosti s uplatňováním CSRD,[28] jež rozšiřuje rozsah informací o udržitelnosti povinně zveřejňovaných určitými podniky. Tyto informace slouží primárně regulatorním účelům. Současně mohou být dostupné spotřebitelům a dalším osobám, které si na jejich základě vytvářejí představu o podnikateli a jeho produktech. To ale bez dalšího neznamená, že zveřejněné informace budou představovat obchodní praktiku ve smyslu směrnice o nekalých obchodních praktikách.

V souvislosti s tím roste význam otázky, zda a za jakých okolností budou informace o udržitelnosti následně využívány způsobem přímo spojeným s propagací, prodejem nebo dodáním produktu spotřebiteli. Vztah obou režimů je přitom typicky komplementární, nikoli konkurenční. CSRD upravuje povinnost a standardizovaný rámec podávání zpráv o udržitelnosti, zatímco směrnice o nekalých obchodních praktikách se může uplatnit až při následném využití určité informace v komunikaci přímo spojené s propagací, prodejem nebo dodáním produktu spotřebiteli. Z pouhé povinnosti zveřejnit informaci podle CSRD proto nelze dovozovat ani její automatické podřazení pod směrnici o nekalých obchodních praktikách, ani přednost jednoho režimu před druhým na základě zásady *lex specialis derogat legi generali*.

---

[28] Celým názvem směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2022/2464, ze dne 14. prosince 2022, kterou se mění nařízení (EU) č. 537/2014, směrnice 2004/109/ES, směrnice 2006/43/ES a směrnice 2013/34/EU, pokud jde o podávání zpráv podniků o udržitelnosti (dále jen „CSRD“).

Od povinností dle CSRD je přitom třeba odlišovat povinnosti náležité péče podle CSDDD.[29] Ty se zaměřují na identifikaci a posuzování skutečných a potenciálních nepříznivých dopadů na lidská práva a životní prostředí, na jejich prevenci, zmírňování, zastavení či minimalizaci a případnou nápravu. Tyto povinnosti se vztahují k vlastnímu provozu společnosti, provozu jejích dceřiných společností a za podmínek stanovených směrnicí rovněž k jejím řetězcům činností.[30]

2. FRANCOUZSKÝ PŘÍSTUP A PŘÍPAD *TOTALENERGIES*

Příkladem, kdy soud vnímal rozlišování mezi „reklamní" komunikací a jinými formami sdělení jako zásadní, může být rozhodnutí prvostupňového soudu v Paříži[31] ze dne 23. října 2025, N° RG 22/02955 N° Portalis 352J-W-B7G-CWJKL, ve věci environmentálních organizací *Greenpeace France*, *Les Amis de la Terre France* a *Notre Affaire à Tous*, jakožto žalobkyň, proti nadnárodní holdingové společnosti zaměřené na těžbu a zpracování ropy a zemního plynu *TotalEnergies SE* a její dceřiné společnosti *S.A. TotalEnergies Electricité et Gaz France*. V této kapitole se zaměřím na skutkový stav a na klíčové závěry uvedeného rozhodnutí.

2.1 SKUTKOVÝ STAV

Skupina *TotalEnergies* v roce 2021 oznámila změnu své obchodní firmy z *„Total"* na *„TotalEnergies"*. Tento krok doprovodila rozsáhlou komunikační kampaní, jejíž součástí byla mimo jiné tvrzení *„Total se transformuje a stává se TotalEnergies"*, prohlášení týkající se *„ambice dosáhnout do roku 2050 uhlíkové neutrality"*, *„přispívání k uspokojení světových energetických potřeb"*, *„masivního investování do obnovitelných energií"* či *„projektů v souladu s naší strategií pro klima a udržitelný rozvoj"*. Tato komunikace rovněž místy odkazovala na klimatickou zprávu za roky 2022 a 2023 a usnesení valné hromady ze dne 28. května 2021 týkající se zejména schválení změny obchodní firmy.[32] Uvedená tvrzení se vyskytovala zejména v tisku, na *ad hoc* stránce *„energie je znovuobjevena"* umístěné na webu společnosti *TotalEnergies SE*,

---

[29] Celým názvem směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2024/1760, ze dne 13. června 2024 o náležité péči podniků v oblasti udržitelnosti a o změně směrnice (EU) 2019/1937 a nařízení (EU) 2023/2859 (dále jen „CSDDD").

[30] HURYCHOVÁ, K. Dopad balíčku Omnibus na (soukromoprávní) odpovědnost společností za porušení náležité péče dle CSDDD. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*. 2025, Vol. LXXI, č. 3, s. 26–30.

[31] Ve francouzském jazyce *„Tribunal judiciaire de Paris"*.

[32] Dále to byla například tvrzení týkající se bytí *„klíčovým hráčem energetické transformace"*, prohlášení, že skupina *TotalEnergies* přijala klimatickou strategii, která ji staví na trajektorii kompatibilní s globální trajektorií *„1,5 °C"* v souladu s Pařížskou dohodou a stávajícími referenčními hodnotami, výroky týkající se skutečnosti, že fosilní plyn je *„levný"*, že se jedná o *„nejméně emisní"* energii a *„nezbytný doplněk obnovitelných energií"*, že vedlejší produkty fosilního plynu mají uhlíkovou stopu *„nižší než ostatní fosilní paliva"*, že biopaliva umožňují *„snížení emisí CO_2 nejméně o 50 % v porovnání s jejich fosilními ekvivalenty"*, nebo dokonce o *„90 %"* a že jsou nezbytným řešením pro dekarbonizaci dopravy.

na platformě *YouTube* a na sociálních sítích *Facebook*, *Instagram*, *LinkedIn* a *X* (dříve *Twitter*).

Žalobkyně měly za to, že popsaná komunikace skupiny *TotalEnergies* představuje *greenwashing*, neboť je způsobilá vyvolávat u spotřebitelů mylný dojem o skutečném klimatickém přínosu této skupiny. Tvrzení navozující dojem klimatické odpovědnosti označily za rozporná s reálnou investiční a produkční strategií skupiny, jež nadále počítala s rozšiřováním těžby fosilních paliv a jejich využíváním.

V březnu 2022 proto k prvostupňovému soudu v Paříži podaly žalobu pro porušení mimo jiné ustanovení čl. 2, 5, 6, 7 a 12 směrnice o nekalých obchodních praktikách ve světle její novely[33] a judikatury Soudního dvora Evropské unie.[34] Domáhaly se především kvalifikace napadených tvrzení jako klamavých obchodních praktik, jejich odstranění, zákazu dalšího šíření, uveřejnění soudního rozhodnutí a náhrady nemajetkové újmy.

2.2 ROZHODNUTÍ PRVOSTUPŇOVÉHO SOUDU V PAŘÍŽI

Prvostupňový soud v Paříži ve svém rozhodnutí použil tříkrokový test, jehož prostřednictvím systematicky posuzoval jednotlivá napadená tvrzení.[35] Pro tento článek je relevantní především první krok, v něm se soud zaměřil na otázku, zda žalobkyněmi napadené tvrzení vůbec lze podřadit pod pojem obchodní praktiky ve smyslu směrnice o nekalých obchodních praktikách. V této souvislosti soud připomněl nutnost rozlišovat mezi (i) komunikací činěnou za účelem informování (např. tiskové zprávy, výroční zprávy, vysvětlení změny obchodní firmy či reakce na veřejnou kritiku) a (ii) komunikací činěnou za účelem propagace, prodeje nebo dodávání produktů spotřebitelům. Na první typ komunikace se přitom dle bodu 7 preambule směrnice o nekalých obchodních praktikách nevztahuje, a taková komunikace proto nemůže být kvalifikována jako obchodní praktika.

Naprostou většinu tvrzení soud z přezkumu vyňal s odůvodněním, že se o obchodní praktiku ve smyslu směrnice o nekalých obchodních praktikách nejedná. Tato tvrzení čerpala mimo jiné z klimatické zprávy za roky 2022 a 2023 a usnesení valné hromady týkajícího se zejména schválení změny obchodní firmy a poskytovala informace výlučně o strategii skupiny *TotalEnergies*, její změně obchodní firmy, opatřeních provedených za účelem plnění deklarovaných cílů, jakož i reakce na informace šířené třetími

---

33 Tedy směrnice o posílení postavení spotřebitelů v rámci zelené transformace.

34 A dále čl. L. 121-1 a násl. francouzského spotřebitelského zákoníku (ve francouzském jazyce *Code de la Consommation*) upravujícího nekalé obchodní praktiky. V následujících podáních se pak odkázaly rovněž na čl. 1240, 1241 a 1252 francouzského občanského zákoníku (ve francouzském jazyce *Code Civil*), čl. L. 142-2 francouzského environmentálního zákoníku (ve francouzském jazyce *Code de l'environnement*) a čl. 2 francouzské environmentální charty (ve francouzském jazyce *Charte de l'environnement*).

35 U každého z napadených tvrzení si soud položil následující tři otázky:
1. Je tvrzení obchodní praktikou?
2. Pokud ano, je tvrzení způsobilé uvést spotřebitele v omyl?
3. Pokud ano, jedná se o klamavost jednáním, opomenutím či jejich kombinací?

stranami o ropných projektech *Tilegna* a *Eacop*. Dle názoru soudu pro svou povahu nemohla být spojena s propagací, prodejem ani dodáním produktu spotřebitelům.

Věcně posuzována tak byla pouze tři prohlášení, jež se týkala *„ambice dosáhnout uhlíkové neutrality do roku 2050“*, skutečnosti, že skupina *TotalEnergies* je *„klíčovým hráčem energetické transformace“*, a jež prezentovala fosilní plyn jako *„energii přechodu“* a klimaticky příznivou alternativu k ostatním palivům. Důvodem bylo zejména jejich umístění na komerční webové stránce, přímé vybízení spotřebitele k volbě dodavatele energií, propojení nabídky energií s environmentálním tvrzením a celkový marketingový kontext, v němž byla prezentována.

Ve všech třech případech soud vyhodnotil, že se jednalo o nekalou obchodní praktiku. V důsledku toho uložil žalovaným zejména povinnost smazat problematické sdělení z webových stránek, a naopak na nich zveřejnit předmětné soudní rozhodnutí po dobu 180 dnů, uhradit každé ze žalobkyň náhradu za nemajetkovou újmu ve výši 8 tisíc eur a společně jim nahradit náklady řízení ve výši 15 tisíc eur.

3. ČESKÝ PŘÍSTUP K (NEKALÝM) OBCHODNÍM PRAKTIKÁM

Do českého právního řádu byla směrnice o nekalých obchodních praktikách transponována především prostřednictvím zákona o ochraně spotřebitele. Obchodní praktiky vymezuje v § 2 odst. 1 písm. n) jako *„způsob chování prodávajícího spočívající v konání, opomenutí, prohlášení, obchodním sdělení včetně reklamy a uvedení na trh související s propagací, prodejem nebo dodáním výrobku nebo služby spotřebiteli“*. Definice prakticky totožná s tou uvedenou ve směrnici o nekalých obchodních praktikách[36] odpovídá požadavku úplné harmonizace směrnice ve všech členských státech Evropské unie.[37] Členským státům tak zásadně není v oblastech, které spadají do věcné působnosti této směrnice, ponechán prostor pro přijetí přísnějších ani mírnějších pravidel ochrany spotřebitele, pokud sama směrnice výslovně nestanoví výjimku.[38]

Výkladem pojmu *„nekalé obchodní praktiky“* podle zákona o ochraně spotřebitele a související ochranou spotřebitelů se již zabývala i česká justice. Městský soud v Praze ve svém rozsudku ze dne 26. února 2026, č. j. 15 A 179/2025-43, rozhodoval ve věci společnosti PRO-DOMA, SE, jakožto žalobkyně, proti České obchodní inspekci, ústřednímu inspektorátu, jakožto žalované.[39] V něm odmítl námitku společnosti

---

[36] Dle čl. 2 písm. d) je obchodní praktikou *„jednání, opomenutí, chování nebo prohlášení, obchodní komunikace včetně reklamy a uvedení na trh ze strany obchodníka přímo související s propagací, prodejem nebo dodáním produktu spotřebiteli“*.

[37] Zejm. body 5, 13 a 14 preambule směrnice o nekalých obchodních praktikách.

[38] STUYCK – TERRYN – VAN DYCK, *c. d.*, s. 115–116.

[39] Společnost PRO-DOMA, SE, se žalobou (mimo jiné) domáhala zrušení rozhodnutí České obchodní inspekce, ústředního inspektorátu, ze dne 3. října 2025, č. j. ČOI 138871/25/O100/So/Št, kterým bylo zamítnuto její odvolání a současně bylo potvrzeno rozhodnutí České obchodní inspekce, inspektorátu Středočeského kraje a Hlavního města Prahy ze dne 7. července 2025, č. j. ČOI 62129/25/100. V něm byla společnost uznána vinnou ze spáchání přestupku dle § 24 odst. 1 písm. a) zákona o ochraně spotřebitele, tedy z používání nekalých obchodních praktik, konkrétně klamavého konání dle § 5 odst. 1 zákona o ochraně spotřebitele. Toho se měla dopustit tím, že na svých webových stránkách (*e-shopu*) u tří

PRO-DOMA, SE, že její hlavní zákaznickou skupinou jsou podnikatelé, a proto svou komunikaci uzpůsobila jejich očekáváním. Naopak zdůraznil, že *„pro posouzení věci je nerozhodné, zda jsou převažujícími zákazníky žalobkyně podnikatelé. Žalobkyně umožňovala nákup zboží ve svém e-shopu všem skupinám zákazníků, tedy jak podnikatelům, tak také spotřebitelům. Byla tudíž povinna dodržovat zákonem stanovené podmínky k jejich ochraně."*

Nad rámec skutkového základu tohoto rozhodnutí lze vycházet z toho, že z působnosti pravidel o nekalých obchodních praktikách je vyloučena komunikace, která je objektivně bez přímé vazby na spotřebitelskou transakci. Půjde o (i) *Business-to-Business* komunikaci,[40] typicky prostřednictvím webové stránky, na kterou žádný spotřebitel nemůže mít přístup,[41] popř. *Business-to-Government* komunikaci, (ii) nabídku produktu, který si spotřebitel nemůže zakoupit.[42] Takové jednání podnikatele tedy nemůže být nekalou obchodní praktikou ve smyslu zákona o ochraně spotřebitele.

Pro úplnost je třeba uvést, že předmětné rozhodnutí má pro otázku řešenou v tomto článku pouze omezenou vypovídací hodnotu. Týká se cenové prezentace konkrétních výrobků v *e-shopu*, tedy komunikace bezprostředně spojené s nabídkou produktů spotřebitelům, soud v něm tedy neposuzoval výroční zprávu, zprávu o udržitelnosti ani jinou komunikaci určenou převážně investorům či jiným *stakeholderům*. Jeho přínos lze spatřovat v závěru, podle něhož podnikatel nemůže v situaci, kdy svou nabídku fakticky zpřístupňuje spotřebitelům, bez dalšího argumentovat převážně podnikatelským charakterem své klientely. Rozhodné bylo konkrétní nastavení nabídky a možnost spotřebitelů produkty zakoupit, nikoli deklarované zaměření podnikatele. Pro zde řešenou problematiku může být tato úvaha inspirativní; při posouzení, zda komunikace podnikatele spadá do působnosti spotřebitelské ochrany, je nutné vycházet z její konkrétní funkce a kontextu, nikoli pouze z jejího formálního označení.

To rovněž umožňuje lépe zachytit situace, kdy komunikace podnikatele není izolovaným sdělením, nýbrž součástí širší komunikační či *rebrandingové* strategie, v jejímž rámci dochází k systematickému budování jeho *image*, například prostřednictvím deklarací o klimatické transformaci či budoucí uhlíkové neutralitě. Taková sdělení přitom mohou, bez ohledu na svůj primární účel, přispívat k utváření důvěry spotřebitelů v podnikatele a jeho produkty.

---

nabízených produktů uváděla procentní vyjádření v kombinaci s přeškrtnutou cenou a nižší jinou cenou. Nejednalo se však o slevu, nýbrž o rozdíl mezi prodejní cenou společnosti PRO-DOMA, SE, a ceníkovou cenou výrobce, což bylo patrné z vysvětlivky *„sleva z ceníku dodavatele"* dostupné v jednom případě z textu uvedeného menším nevýrazným písmem nad nabídkou produktů, ve zbylých dvou případech pak až po rozkliknutí ikony *„i"* v detailu jednotlivých výrobků. Městský soud se přiklonil k názoru žalované, že jednání je označitelné za klamavé konání dle § 5 odst. 1 zákona o ochraně spotřebitele, a žalobu zamítl.

40 STUYCK – TERRYN – VAN DYCK, *c. d.*, s. 121.

41 Čehož lze docílit např. prostřednictvím ověřené registrace.

42 Příkladem může být prodej vojenské techniky, který podléhá přísné právní regulaci. I kdyby tedy spotřebitel byl vystaven klamavému či jinak problematickému tvrzení podnikatele nabízejícího takový produkt, na rozhodování tohoto spotřebitele o nákupu či o výběru dodavatele to nemůže mít žádný vliv. Tento spotřebitel totiž není schopen takový nákup učinit.

Jak přitom naznačují i výše uvedené empirické poznatky, pro spotřebitele nemusí být rozhodující forma sdělení, ale celkové vnímání důvěryhodnosti podnikatele. Průzkumy společnosti *Clutch* a *NielsenIQ* ukazují, že důvěryhodnost a autenticita značky představují významný faktor při nákupním rozhodování spotřebitelů. Je ale současně nutné zohlednit metodologická omezení těchto dat.

Z uvedeného nelze dovozovat obecný závěr o českém přístupu k hranici mezi informační komunikací podnikatele a (nekalou) obchodní praktikou. Rozhodnutí ve věci PRO-DOMA, SE, však potvrzuje, že při posouzení působnosti spotřebitelskoprávní úpravy nelze vycházet pouze z deklarovaného zaměření komunikace nebo z převládajícího okruhu zákazníků obchodníka. Rozhodující je konkrétní funkce komunikace a její skutečné propojení s nabídkou produktů spotřebitelům. Tento závěr je v souladu s funkčním pojetím obchodní praktiky rozvinutým v předchozích částech článku; ani formální označení komunikace například jako investorské, informační či *Business-to--Business*, ani její pouhá veřejná dostupnost samy o sobě nerozhodují o použitelnosti pravidel o nekalých obchodních praktikách. V jejich souhrnu a v konkrétním komunikačním kontextu však tyto okolnosti mohou svědčit o tom, že sdělení fakticky plní propagační funkci a je přímo spojeno s podporou poptávky po produktu nebo s volbou obchodníka spotřebitelem.

ZÁVĚR

V tomto článku jsem se zabývala otázkou, zda mohou i sdělení podnikatelů, která nejsou primárně určena k přímému ovlivnění ekonomického chování spotřebitelů, za určitých okolností představovat nekalou obchodní praktiku. Provedená analýza ukazuje, že formální rozlišování mezi „reklamní“ a „informativní“ komunikací nemusí plně odpovídat fungování současného trhu, v němž jednotlivé formy sdělení tvoří součást širší komunikační strategie podnikatele a mohou společně ovlivňovat vnímání jeho důvěryhodnosti spotřebiteli. Empirické poznatky současně naznačují, že spotřebitelé při svém rozhodování vycházejí nejen z jednotlivých reklamních sdělení, ale i z celkového obrazu podnikatele.

Francouzské rozhodnutí ve věci společnosti *TotalEnergies* a české rozhodnutí ve věci společnosti PRO-DOMA, SE, nelze chápat jako srovnatelné projevy dvou ustálených národních přístupů. Francouzské rozhodnutí se přímo zabývalo hranicí mezi korporátní environmentální komunikací a obchodní praktikou, zatímco to české řešilo cenovou prezentaci konkrétních výrobků v *e-shopu*. Jejich srovnání proto může sloužit pouze k ilustraci významu konkrétního komunikačního kontextu, nikoli k závěru o obecné rozdílnosti francouzské a české rozhodovací praxe.

Má analýza nevede k závěru, že každé sdělení podnikatele, které může ovlivnit vnímání jeho samotného nebo jeho produktů spotřebiteli, představuje obchodní praktiku. Rozlišení mezi reklamní a informativní komunikací má nadále právní význam, neboť je nezbytné pro posouzení, zda je konkrétní sdělení přímo spojeno s propagací, prodejem nebo dodáním produktu spotřebiteli ve smyslu čl. 2 písm. d) směrnice o nekalých obchodních praktikách.

Zároveň však tuto hranici nelze vymezovat pouze podle názvu dokumentu nebo deklarovaného primárního účelu jeho zveřejnění. Rozhodující je funkce konkrétního sdělení v daném komunikačním kontextu. Relevantními okolnostmi jsou zejména jeho obsah, adresáti, způsob a místo šíření, propojení s konkrétní produktovou nabídkou a jeho začlenění do širší propagační či prodejní strategie podnikatele. Samotná veřejná dostupnost výroční zprávy, zprávy o udržitelnosti nebo jiné korporátní informace proto k podřazení pod režim nekalých obchodních praktik nepostačuje. Naopak komunikace, která je svou povahou, adresáty, způsobem šíření i právním a faktickým kontextem objektivně vyloučena z možnosti ovlivnit rozhodnutí spotřebitele o obchodní transakci, do působnosti těchto pravidel nespadá. Typicky půjde o skutečně uzavřenou komunikaci *Business-to-Business*, popř. *Business-to-Government*, k níž spotřebitelé nemají přístup, a o nabídku produktu, který spotřebitel za daných okolností nemůže zakoupit.

Lze proto uzavřít, že bod 7 preambule směrnice o nekalých obchodních praktikách nelze chápat ani jako absolutní výluku veškeré investorské, regulatorní či informační komunikace, ani jej nelze pominout s odkazem na obecný význam reputace podnikatele pro spotřebitele. Posouzení musí být vždy kontextuální. Pravidla o nekalých obchodních praktikách mohou dopadat i na komunikaci podnikatele původně adresovanou například investorům či obchodním partnerům, jestliže je toto sdělení v konkrétním kontextu využito způsobem přímo spojeným s propagací, prodejem nebo dodáním produktu spotřebiteli.

Mgr. Bc. Magdalena Sobotka
Právnická fakulta Univerzity Karlovy
Oddělení práva a globální odpovědnosti Ústavu státu a práva Akademie věd ČR
magdalena.sobotka@prf.cuni.cz
ORCID: 0009-0003-5184-6954

KONCENTRACE ŘÍZENÍ OPTIKOU ZÁKLADNÍCH PRINCIPŮ KOMUNIKACE

MARTIN SRNA*

Abstract: **Concentration of Proceedings Through the Lens of Fundamental Principles of Communication**

The article examines whether the current legal framework governing the institute of concentration of court proceedings satisfies the general requirements imposed on discourse. Its analysis is grounded primarily in Grice's cooperative principle, which posits that cooperation among participants is the essential foundation of any communicative situation. By undertaking a detailed examination of case law pertaining to procedural concentration, together with the relevant academic literature, the study identifies the principal shortcomings of the institute and explores the ways in which legal practice has sought to address them.

The central conclusion is that the pronounced divergence of judicial practice from the statutory regulation of procedural concentration stems from a fundamental incompatibility between the law and the cooperative principle. Any future reform of civil procedure must enable the parties to a dispute to engage in greater cooperation; failing this, the system will not permit the attainment of a fair and efficient resolution. Nevertheless, the proposed draft of the Code of Civil Procedure represents a step in the right direction, insofar as it affords both the parties and the court greater opportunity to manage disputes in accordance with the cooperative principle.

Keywords: Code of Civil Procedure; concentration of proceedings; fundamental rules of communication; Grice's cooperative principle

Klíčová slova: civilní řád soudní; koncentrace řízení; základní pravidla komunikace; Griceův kooperační princip

DOI: 10.14712/23366478.2026.123

* Autor je absolventem Právnické fakulty Univerzity Karlovy, přičemž článek vychází z jeho diplomové práce „Reflexe základních principů komunikace ve vybraných institutech tuzemského procesního práva". Autor v současnosti působí jako advokátní koncipient v advokátní kanceláři NPA Legal, s. r. o.

© 2026 The Author. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

ÚVOD

Soudní řízení si lze stěží představit bez argumentace. Samotná možnost cokoli tvrdit však v prvé řadě předpokládá existenci určité komunikační situace, ve které se vyměňují informace. Prostředí, ve kterém se odehrává tento proces racionální komunikace, se v odborné literatuře označuje jako diskurz.[1]

K tomu, aby bylo možné hovořit o existenci diskurzního prostředí v rámci jakékoli komunikační situace, musí být do určité míry naplněny určité požadavky vyplývající ze samotné podstaty procesu výměny informací. Tyto imperativy lze zahrnout pod pojem obecných principů komunikace. Je žádoucí, aby tato elementární pravidla byla procesněprávními pravidly blíže upřesněna, zákonodárce však nesmí opomenout samotnou podstatu komunikace. Je nutné mít na mysli, že základní podmínka výměny informací spočívá ve spolupráci zúčastněných stran – a to zejména jak v předložení nové informace, tak v jejím následném přijetí a zvážení. V rámci civilního sporného řízení je role přijímat a zvažovat skutkové informace předložené stranami sporu delegována na soud, který následně na základě zjištěného skutkového stavu aplikuje relevantní právní normu. Je zřejmé, že takto vymezený model komunikace spoléhá výlučně na informace vnesené účastníky do řízení, přičemž se projevuje nutnost regulovat vstup takovýchto tvrzení do soudního diskurzu, a to po stránce jejich kvality, kvantity, relevance a způsobu. Jedním z hlavních nástrojů kontinentálního právního systému k naplnění tohoto účelu spočívá v uplatnění institutu koncentrace řízení. Stejně jako všechny ostatní procesní normy však koncentrace řízení nesmí nemístně bránit účastníkům řízení spolupracovat v komunikaci. Tento článek obhajuje tezi, že kooperační princip Paula Grice musí být vůdčím principem procesněprávních předpisů, které musí mít za cíl donutit strany sporu co nejvíce spolupracovat se soudem a prostřednictvím něj i s druhou stranou sporu. Čím více procesní úprava opomíjí kooperativní povahu sporného soudního řízení, tím silněji ji soudní praxe deformuje ve prospěch umožnění širší možnosti spolupráce stran.

Tato úvaha bude podpořena podrobnou analýzou jednotlivých aspektů současné právní úpravy koncentrace řízení, v rámci kterých dochází k příliš silnému omezení obecných principů komunikace. Dále bude věnována pozornost způsobům, kterými se soudní praxe s těmito omezeními vyrovnává. V závěru textu bude pojednáno o budoucí podobě koncentrace řízení při zohlednění vztahu s kooperačním principem a následně budou představeny úvahy *de lege ferenda*.

Před hlubším zkoumáním této problematiky je však nezbytné věnovat určitý prostor identifikaci obecných pravidel diskurzu a blíže analyzovat specifika vztahu obecného a právního diskurzu.

---

[1] V pojetí Habermasovy konsensuální teorie pravdy je diskurz vnímán jako proces racionální komunikace, která se odehrává v komunikativní komunitě a současně v ideální situaci řeči, která umožňuje účastníkům dorazit k správným závěrům. Blíže viz HABERMAS, J. *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. Cambridge, MA: MIT Press, 1996, s. 226.

1. OBECNÁ PRAVIDLA DISKURZU

Hlavní rolí obecných pravidel diskurzu je popsat, jak správně postupovat pro vyvození racionálně odůvodněného normativního tvrzení z předem dostupných normativních přesvědčení, potřeb a empirických informací účastníka diskurzu. Tato pravidla jsou univerzálně platná pro veškeré typy diskurzu, mezi které patří i právní diskurz.[2] Jejich dodržování zvyšuje pravděpodobnost, že bude dosaženo korektního, tedy racionálního (rozumem odůvodněného) výsledku v jakékoli formě praktického diskurzu.[3] V rámci diskurzu jsou obecná pravidla diskurzu promítnuta do jednotlivých konverzačních závazků účastníků komunikace. Porušení těchto konverzačních závazků však není *a priori* spojeno s přesně seznatelnou komunikační odpovědností ať již v morálním, či právním smyslu[4] – ta se však může projevovat zejména v oslabení sociálního postavení konverzačního partnera.

Esenciální pravidla komunikace, bez jejichž dodržení není možná racionální výměna informací, přehledně vyplývají z kooperačního principu Paula Grice. Ten postuluje, že veškerá výměna informací je založena na vzájemné spolupráci stran, což jim za všech okolností musí být v rámci komunikačního prostředí umožněno. Grice hlavní projevy kooperačního principu spatřuje zejména v naplnění čtyř základních pravidel diskurzu, ukládajících účastníkům diskurzu následující povinnosti:[5]

I. Maximum kvantity – *Ať je tvůj příspěvek do konverzace tak informativní, jak je třeba!*
II. Maximum kvality – *Říkej jen to, o čem jsi přesvědčen, že je pravda!*
III. Maximum relevance – *Mluv k věci!*
IV. Maximum způsobu – *Vyjadřuj se jasně a jednoznačně!*

Jednotlivé dílčí povinnosti vyplývající z komunikačních maxim blíže upřesňují Griceovo kooperační pojetí diskurzu. Maximum kvantity vymezuje komunikační závazek účastníka diskurzu poskytovat takové množství informací, které je nezbytné pro adekvátní informování veškerých účastníků komunikace. Současně však zakazuje jak nadbytečné zatěžování příjemce informacemi, jež nejsou relevantní pro dosažení komunikačního cíle, tak i zamlčování podstatných skutečností. Maximum kvality v první řadě sleduje zajištění pravdivosti sdělovaných tvrzení, zatímco maximum relevance usiluje o udržení tematické soudržnosti a zabránění odklonu od současného předmětu komunikace. Maximum způsobu nakonec ukládá účastníkům povinnost formulovat svá sdělení jasně, srozumitelně a jednoznačně. Toto maximum se vztahuje na veškeré informace vnesené do diskurzu – každá musí být dostatečně informativní, pravdivá, relevantní a současně srozumitelná.

---

[2] STELMACH, J. – BROZEK, B. *Methods of Legal Reasoning*. Dordrecht: Springer Netherlands, 2006, s. 147.

[3] ALEXY, R. *A Theory of Legal Argumentation*. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 248.

[4] KÁČER, M. *Argumentačné fauly v práve*. Praha: Leges, 2022, s. 19.

[5] GRICE, H. P. Logic and Conversation. In: COLE, P. – MORGAN, J. L. (eds.). *Syntax and Semantics 3*. New York: Academic Press, 1975, s. 45.

Další významní teoretici diskurzu, jako například Stelmach a Brozek[6] nebo Robert Alexy,[7] formulují své verze pravidel vedení diskurzu. Při jejich analýze však lze dojít k závěru, že jimi uvedená pravidla diskurzu pouze blíže upřesňují jednotlivý konverzační závazek již vyplývající z kooperačního principu, který působí jako metanorma racionální komunikace. V případě pravidel racionální komunikace Roberta Alexyho jsou jeho doporučení koncipována jako nástroj umožňující zvýšit racionalitu výstupů soudní činnosti, typicky za dodržení principu saturace, ukládající soudu zejména přihlédnout ke všem relevantním argumentům stran a vypořádat se s nimi. Tyto informace však musí být do sporného civilního řízení nejprve vneseny účastníky v rámci soudního diskurzu. Nepopírám důležitost Alexyho pravidel právního diskurzu pro soudní praxi, nicméně tento článek se zaměří na vedení samotného soudního diskurzu pomocí institutu koncentrace řízení spíše než na jeho jednotlivé výstupy ve formě meritorního soudního rozhodnutí.

Právní diskurz je oproti obecnému praktickému diskurzu velmi specifický – zejména ve skutečnosti, že některé obecné konverzační závazky jsou doplněny a zčásti nahrazeny procesně právními právy a povinnostmi. Každý účastník soudního řízení tedy nese svou vlastní procesní odpovědnost. Tímto postupem je v ideálním případě zajištěno prostředí, ve kterém vystupují dvě nezávislé strany (proponent a oponent) a o výsledku rozhoduje nezávislý arbitr.[8]

Jedním z cílů procesněprávní úpravy musí být zejména vytvoření komunikační situace, v rámci které je možné získat skutkové informace pro účel vydání racionálního a spravedlivého soudního rozhodnutí. Za tímto účelem by tedy měla procesní úprava identifikovat jednotlivé aspekty obecného diskurzu, jež nejsou v souladu s cíli soudního řízení. Ty musí být doplněny či nahrazeny vhodně nastavenými procesními normami. Vhodným vodítkem přitom může být přímo Griceův kooperační princip a z něho vyplývající komunikační maxima. Aby soudce, vystupující jako nezávislý rozhodce sporu účastníků řízení, mohl vydat svůj finální verdikt, musí nejprve získat od stran veškeré relevantní skutkové informace formou skutkových tvrzení. Tento základní a zcela nezbytný komunikační vztah upravuje v rámci diskurzu zejména institut koncentrace řízení. Do jaké míry však současná procesní úprava tohoto právního institutu odpovídá praktickým požadavkům vyplývajícím z kooperačního principu?

2. PODSTATA KONCENTRACE CIVILNÍHO SOUDNÍHO ŘÍZENÍ

Hlavní procesní povinností účastníků civilního sporného řízení je uvádět skutková tvrzení a označovat důkazy k jejich prokázání (za účelem ověření splnění požadavku kvality prokazovaného tvrzení). Přednesení tvrzení je naprosto esenciální pojem spojující veškeré komunikační situace – bez informací vyplývajících z tvrzení nemohou účastníci diskurzu dosáhnout jakéhokoli závěru. Aby byl naplněn princip

---

6 STELMACH – BROZEK, *c. d.*, s. 147.

7 ALEXY, *c. d.*, s. 190–195.

8 KÁČER, *c. d.*, s. 22–23.

hospodárnosti soudního řízení a co nejefektivněji zajištěna soudní ochrana subjektivních práv osob, musí být v rámci soudního řízení co nejdříve vymezen předmět sporu,[9] který je pro účely zkoumání koncentrace řízení nutno chápat jako základní skutkovou pozici stran v projednávané věci, o níž v řízení neexistuje shoda.

Výše popsaný postup slouží v první řadě k určení, jaká skutková tvrzení účastníků řízení mohou být ve vztahu k předmětu sporu relevantní. Zákonodárce tento diskurzní požadavek respektoval a dospěl k řešení spočívajícímu ve stanovení tzv. koncentrační hranice. Po překročení této hranice již až na výjimky nebude možné doplňovat nová skutková tvrzení.

Je důležité zdůraznit, že institut koncentrace řízení účastníky motivuje ke včasnému uvedení rozhodných skutečností (skutečnosti, které tvoří konkretizaci úplné skutkové podstaty) a označení důkazů k prokázání svých tvrzení – nijak se však netýká povinnosti účastníků předložit soudu dříve označené důkazní prostředky.[10] Institut koncentrace řízení se však projevuje jako zákonný zákaz adresovaný soudu přihlížet k tvrzením uplatněným účastníky po překročení koncentrační hranice. Ukazuje se tedy, že koncentrační hranice není primárně adresovaná účastníkům, nýbrž samotnému soudu.[11] K veškerým později uplatněným skutečnostem totiž ze zákona nesmí soud přihlížet, pokud se nejedná o zákonem stanovené výjimky.

Nebylo-li ve věci nařízeno přípravné jednání, je koncentrační hranice nastavena na moment skončení prvního jednání ve věci.[12] Na ustanovení zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen jako „OSŘ"), týkajícího se prvního soudního jednání ve věci však nelze nahlížet prizmatem pouhého gramatického výkladu. Judikatura dochází k závěru, že za ukončení prvního jednání ve věci nelze považovat samotný okamžik, kdy předseda senátu prohlásí, že je jednání skončeno, ale že pojem „první jednání" je nutné vnímat funkčně. To znamená, že „první jednání" je ukončeno nikoliv v okamžiku prvního odročení, ale až poté, co soud naplní veškeré své procesněprávní povinnosti předepsané v § 118 odst. 1 a 2 OSŘ.[13] Předmětná ustanovení ukládají soudu povinnost projednat věc s účastníky a informovat je o svém předběžném stanovisku zejména s ohledem na jejich povinnost tvrdit a prokazovat jednotlivá fakta. První jednání dle ustálené judikatury proto nekončí, dokud není přesně vymezen předmět sporu a nejsou provedeny všechny nezbytné úkony potřebné k tomu, aby mohl soud přistoupit k dokazování.

Tato úvaha přivádí odbornou veřejnost i samotné soudce k závěru, že zákonná koncentrace v českém právním řádu v zásadě neexistuje – k ukončení prvního jednání tedy

---

[9] Požadavek k naplnění tohoto cíle se objevuje mimo jiné i v Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy R(84)5 „Zásady občanskoprávních řízení navržené s cílem zlepšit fungování justice". Koncentrace řízení je tu popsána následovně: „[…] *až na zákonem stanovené výjimky by návrhy stran, obrany, námitky a v zásadě i důkazní prostředky měly být uplatněny co nejdříve na začátku řízení, v každém případě před ukončením přípravné fáze procesu (pokud tato existuje)*".

[10] Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 2. 2017, sp. zn. 33 Cdo 2159/2016.

[11] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 4. 2006, sp. zn. 30 Cdo 350/2006.

[12] Viz § 118b OSŘ.

[13] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 9. 2013, sp. zn. 31 Cdo 4616/2010.

dojde až tehdy, když to soudce uzná za vhodné.[14] Je zřejmé, že původní požadavek zákonodárce, spočívající ve stanovení koncentrační hranice již po skončení prvního soudního jednání ve věci, neodpovídá potřebám soudní praxe ani obecným principům komunikace. Bylo proto nevyhnutelné, že prostřednictvím judikatorního výkladu došlo k úpravě pravidel soudního diskurzu tak, aby účastníkům řízení nebyla odepřena možnost spolupracovat se soudem na vedení sporu.

Další předpoklady účinnosti koncentrace po skončení prvního jednání ve věci spočívají v naplnění povinnosti řádného poučení soudu o podstatě koncentrace a o důvodech hrozícího neúspěchu ve sporu. Koncentrace řízení nenastane, pokud účastníci nebyli o koncentraci řízení a o jejich účincích poučeni jak v předvolání k jednání, tak před jeho ukončením, pokud se koncentrace řízení v této době má uskutečnit.[15]

Nejzazší koncentrační hranice je ovšem stanovena pro případ, kdy řízení nebylo koncentrováno do doby vyhlášení rozsudku ve věci samé. Stane se tak zejména, nejde-li o „první jednání" a soud účastníky do doby vyhlášení rozsudku řádně nepoučil o podstatě koncentrace, což neučinil ani do doby vynesení rozsudku.[16] Účinek takto stanovené koncentrace se vytrácí v případech, když dodatečně dojde k odpadnutí důvodu pro její stanovení – například tehdy, když koncentrace nastala k okamžiku vyhlášení rozsudku, ale rozsudek soudu prvního stupně byl později zrušen. To znamená, že odpadla procesní skutečnost, na jejímž základě došlo ke koncentraci, a soud může znovu přihlédnout k novým skutkovým tvrzením.[17] Jestliže by však soud na základě závěrečných návrhů účastníků došel k závěru, že k ozřejmění skutkového stavu je třeba znovu otevřít dokazování, učiní tak. Stále platí, že nedošlo-li k nastolení koncentrace dříve, je soud povinen přihlédnout k novým skutkovým tvrzením a důkazním návrhům účastníků vzneseným i v rámci závěrečných řečí, jsou-li pro rozhodnutí relevantní.

V rámci praktického právního diskurzu však běžně nastávají situace, kdy strany objektivně nemohly tvrdit určité skutečnosti, ale současně by nebylo spravedlivé, kdyby již dříve účinná koncentrace neumožňovala tyto skutečnosti reflektovat v rámci soudního řízení, resp. soud by k nim nesměl přihlédnout. Tímto vektorem se v OSŘ velmi silně projevuje kooperační princip již v zákonné úpravě institutu koncentrace řízení – zákonodárce uvádí množinu skutečností, ke kterým soudu ukládá povinnost dodatečně přihlédnout za předpokladu, že účastník řízení nemohl naplnit některou ze svých komunikačních povinností vyplývající z Griceových maxim komunikace. Soud přitom obdobně jako při překročení koncentrační hranice nemá žádný prostor pro vlastní uvážení ohledně připuštění nového tvrzení do právního diskurzu.[18]

---

[14] SVOBODA, K. *Řízení v prvním stupni: civilní proces z pohledu účastníka*. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 504–505.

[15] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 9. 2013, sp. zn. 31 Cdo 4616/2010.

[16] SVOBODA, K. § 119a [Koncentrace spojená s vyhlášením rozsudku]. In: SVOBODA, K. – SMOLÍK, P. – LEVÝ, J. – DOLEŽÍLEK, J. a kol. *Občanský soudní řád*. 3. vyd. (3. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2024, marg. č. 28.

[17] SVOBODA, K. § 118b [Koncentrace řízení, první jednání]. In: SVOBODA – SMOLÍK – LEVÝ – DOLEŽÍLEK, *c. d.*, marg. č. 28.

[18] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 4. 2006, sp. zn. 30 Cdo 350/2006.

Je možné identifikovat čtyři hlavní skupiny výjimek, v rámci kterých se vůči opožděným skutkovým tvrzením účastníků neuplatní režim koncentrace, a soud k nim naopak musí přihlédnout. Jak bude níže podrobně rozebráno, každá ze zákonných výjimek z koncentrace řízení sleduje naplnění Griceových maxim komunikace.

I. SKUTEČNOSTI, JIMIŽ MÁ BÝT ZPOCHYBNĚNA VĚROHODNOST JIŽ PROVEDENÝCH DŮKAZNÍCH PROSTŘEDKŮ

Výjimka umožňující zpochybnění věrohodnosti již provedených důkazů je přímým projevem maxima kvality, tedy požadavku, aby tvrzení vnesená do diskurzu byla pravdivá, popř. podpořena průkaznými skutečnostmi. Koncentrace by zde – pokud by bránila reakci na pochybný důkaz – vedla k ohrožení kooperačního principu, neboť by strana mohla vnést do diskurzu informaci, o níž je známo, že nemusí být pravdivá. Zároveň je tímto způsobem chráněno maximum relevance: přípustná jsou pouze taková tvrzení, která se vztahují ke schopnosti důkazu plnit důkazní funkci, nikoli tvrzení směřující k novému skutkovému závěru.

Kritériem pro rozlišení zpochybnění věrohodnosti a správnosti tedy bude, zda účastník navrhne důkazy, skrze které bude skutkový stav zjištěn jinak, než vyplývá z důkazů navržených před nastolením koncentrace – soud k takovému tvrzení nesmí přihlédnout.[19]

V tomto kontextu je navíc nezbytné rozlišovat kvalitu věrohodnosti a správnosti důkazu. Zákonem míněné zpochybnění se má totiž týkat věrohodnosti důkazu, nikoliv jeho obsahu a z něj plynoucího skutkového sdělení.[20] Důkazy, jejichž pomocí lze skutkový stav zjistit jinak, jsou například důkazy směřující ke zpochybnění správnosti znaleckého posudku. Naproti tomu z důkazů směřujících ke zpochybnění věrohodnosti znaleckého posudku nelze skutkový stav zjistit jinak, ale zpochybňuje se sama způsobilost důkazu plnit důkazní funkci, tedy způsobilost prokázat v řízení nějakou skutečnost.[21] Taková tvrzení po stanovené koncentraci by znamenala porušení maxima kvantity, neboť by šlo o opožděné plnění povinnosti tvrzení, které měl účastník vnést již dříve.

Platí pravidlo, že z provedeného důkazu může navíc vyplynout nutnost účastníka předložit dosud neoznačený důkaz, který dosud neměl k dispozici nebo se neukázal být potřebný. Může se jednat například o upřesnění tvrzení, které bylo v rámci důkazní situace panující před provedením zpochybňovaného důkazu považováno za dostačující.[22] Odůvodnění této výjimky kooperačním principem je jednoduché – nové tvrzení ve vztahu k řízení získalo relevanci.

---

[19] REMEŠ, J. 8. Koncentrace řízení (§ 118b). In: REMEŠ, J. *Praktický úvod do civilního řízení sporného*. Praha: C. H. Beck, 2022.

[20] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2017, sp. zn. 25 Cdo 6008/2016.

[21] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 12. 2015, sp. zn. 22 Cdo 4000/2015.

[22] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2017, sp. zn. 25 Cdo 6008/2016. Ve věci šlo o přípustnost vyjádření žalobce na vypracovaný znalecký posudek, kdy žalobce předložil po koncentraci listinu, která přesněji identifikovala čas škody na vodovodním potrubí.

II. SKUTEČNOSTI, KTERÉ NASTALY AŽ PO SKONČENÍ „PRVNÍHO" NEBO PŘÍPRAVNÉHO JEDNÁNÍ

U skutečností, které nastaly až po nastolení koncentrace, se uplatňuje časový aspekt maxima kvantity. Kooperační komunikace předpokládá, že účastník může sdělit pouze to, co v daném okamžiku ví nebo vědět mohl či vědět měl. Pokud by koncentrace bránila uplatnění později vzniklých skutečností, nutila by účastníky i soud jednat v rozporu s tímto základním předpokladem. Tato výjimka tedy neoslabuje maximum kvantity, ale naopak potvrzuje, že její uplatnění je podmíněno objektivní možností tvrzení skutečnosti.

III. SKUTEČNOSTI, JEŽ SICE NASTALY PŘED PRVNÍM JEDNÁNÍM, KTERÉ VŠAK ÚČASTNÍCI BEZ SVÉ VINY NEMOHLI UVÉST

Tato výjimka představuje klíčové vymezení hranice maxima kvantity, znovu explicitně je vyjádřen požadavek, aby účastník sdělil veškeré rozhodné skutečnosti, které v danou chvíli sdělit může. Pokud tak neučiní, soud má zakázáno k opožděnému tvrzení přihlédnout.

Současně však platí, že maximum kvantity nemůže být vykládáno absolutně. Pokud účastník o určité skutečnosti nevěděl a ani vědět nemohl, nebyl schopen splnit komunikační povinnost. V takovém případě by její sankcionování vedlo k porušení maxima kvantity. Takový výklad by mohl mít za následek, že soud bude nucen rozhodovat na základě vědomě neúplného či nesprávného informačního základu, tedy by nebylo možné hovořit o spravedlivém procesu.

Výjimka tedy vyvažuje kvantitativní nárok koncentrace s kvalitativním požadavkem pravdivosti.

IV. TVRZENÍ A PROKAZOVÁNÍ NOVÝCH SKUTEČNOSTÍ NA ZÁKLADĚ POSKYTNUTÉHO POUČENÍ

Obsahově nové poučení soudu o konkrétních důvodech hrozícího neúspěchu ve sporu podle § 118a odst. 1 až 3 OSŘ představuje snahu zákonodárce o metakorekci všech komunikačních maxim. Současně je chráněno maximum relevance, neboť poučení vymezuje, které informace jsou pro další vedení řízení podstatné.

Problematické však je, že uvedeným poučením je sice do jisté míry prolomena nastolená koncentrace, ale pouze ohledně těch skutečností, kterých se poučení týká, a jen v části, ve které je poučení obsahově nové.[23] Tím je sice chráněno maximum kvantity, ukládající účastníkům v rámci komunikační situace uvádět tak informativní příspěvky, jaké jsou třeba, avšak zcela na úkor maxima kvality. Nesmyslným omezením se zdá, že v případě, kdy byl účastník již dříve, i třeba velmi obecným způsobem poučen o povinnosti tvrdit, soud v žádném případě nesmí přihlédnout ke tvrzením získaným na základě dodatečného poučení, kterým specifikuje další konkrétní skutečnosti důležité pro další postup

[23] SVOBODA, *§ 118b*, marg. č. 16.

v řízení. Zákonodárce zřejmě vychází z konstrukce, že za takových okolností účastník mohl či musel vědět, že takové tvrzení měl uvést již dříve, což lze obzvláště v současném pojetí civilního řízení bez obecného advokátního přímusu pokládat za příliš striktní.

Nejen při skutkově složitých sporech tedy může dojít k situaci, ve které již soudce nesmí prolomit dříve nastolenou koncentraci, i kdyby takový postup byl účelný, spravedlivý a nedocházelo ke zbytečnému prodloužení řízení (v praxi a v této práci je tento nežádoucí stav označovaný jako tzv. *problém nezralé koncentrace*). V takové situaci se zákonná procesní úprava dostává do silného konfliktu s požadavky vyplývajícími z kooperačního principu, přičemž účastníkům není umožněno řádné vedení právního diskurzu. Soudy se nezralé koncentrace snaží vyvarovat prostřednictvím několika možných postupů, o kterých bude pojednáno dále.

2.1 KONCENTRACE ŘÍZENÍ A OBECNÁ PRAVIDLA DISKURZU

Jak bylo v přecházejících statích uvedeno, koncentrace řízení by měla sloužit zejména k co nejefektivnějšímu vymezení předmětu sporu skrze motivování účastníků řízení včas tvrdit a prokazovat rozhodné skutečnosti. Institut koncentrace řízení jako takový tedy úzce souvisí s Griceovým maximem relevance[24] a kvantity. Brzké vymezení předmětu sporu umožňuje, aby diskurz zbytečně nevyčerpával účastníky odklony od tématu (označováno jako *red herring* – falešná stopa). Na první pohled se může zdát, že se jedná o příliš silné omezení stran soudního diskurzu. Ve skutečnosti se však spíše jedná o projev Griceova principu spolupráce – nepřihlédnutí k zaviněně netvrzeným skutečnostem či nepředloženým důkazům slouží jako sankce za to, že se strana sporu nechová kooperativně.[25] Tato sankce může mít pro strany závažné právní následky, které mohou zapříčinit konečný neúspěch ve sporu.

Jelikož soudní řízení je formou praktického diskurzu, je racionální a dokonce nezbytné, aby byla omezena možnost účastníků vnášet nové skutečnosti. V opačném případě by nikdy nebylo možné dosáhnout konečného závěru a popisovaná komunikační situace by se v tomto ohledu přibližovala nikdy nekončícímu teoretickému diskurzu. Koncentrační hranice či její ekvivalenty tedy musí být jasně a srozumitelně určeny v rámci jakéhokoliv typu praktického diskurzu, jinak nikdy nebude možné dosáhnout finálního výsledku a uzavření věci.

Na základě provedené analýzy platné právní úpravy koncentrace civilního soudního řízení lze konstatovat, že aplikační praxe soudů je nucena uchylovat se k funkčnímu výkladu některých procesních norem, aby bylo možné zajistit racionální a efektivní vedení právního diskurzu. Typickým příkladem je výklad pojmu „první jednání“, kdy

---

[24] *„Účastník může v řízení uvádět různé skutečnosti, ovšem právně relevantní z hlediska koncentrace řízení jsou jen skutečnosti jím uváděné, ohledně nichž má břemeno tvrzení a břemeno důkazní“* (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 8. 2018, sp. zn. 32 Cdo 4182/2016).

[25] *„Tím, že při splnění zákonem stanovených podmínek (včetně výjimek z této zásady) nemůže být k později učiněným tvrzením a návrhům přihlédnuto, se má čelit zejména procesní nezodpovědnosti účastníka či dokonce vědomému nebo úmyslnému využívání důkazních prostředků v pozdějších fázích řízení a tím i komplikacím a průtahům“* (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2017, sp. zn. 25 Cdo 6008/2016).

zákonodárce neposkytl soudci ani stranám dostatečný časový prostor pro adekvátní vymezení předmětu řízení.

Ve světle vývoje soudní judikatury se ukazuje, že model praktického právního diskurzu v rámci nalézacího sporného řízení, jak byl koncipován zákonodárcem, se v rozhodovací praxi ukázal jako dlouhodobě neudržitelný. Z tohoto důvodu bylo nezbytné nalézt způsob, který by minimalizoval negativní dopady zákonné koncentrace řízení. Tyto negativní důsledky se projevují zejména fenoménem tzv. nezralé koncentrace, tedy situací, kdy ke koncentraci řízení dochází v okamžiku, kdy soud ani účastníci řízení dosud nezískali dostatečně jasný a úplný přehled o skutkovém rámci projednávané věci. K tomu zpravidla dochází tehdy, nebyly-li dosud provedeny veškeré účastníky označené důkazy, jež jsou významné pro řádné posouzení sporu.[26]

V důsledku nastoupení účinků koncentrace řízení vzniká soudu zákonná povinnost nepřihlížet k dalším skutkovým tvrzením účastníků řízení. Zásadní problém této koncepce spočívá v tom, že účinky koncentrace mohou nastat v situaci, kdy dosud nebyl řádně a jednoznačně vymezen předmět sporu, což je ve zjevném rozporu se samotným účelem koncentrace řízení, jímž má být zejména racionalizace a zefektivnění projednání již dostatečně vyjasněné věci.

Platná zákonná úprava přitom neposkytuje účinné nástroje k nápravě tohoto stavu. Jak bylo výše popsáno, ani dodatečné poučení dle § 118a odst. 1 až 3 OSŘ není způsobilé zvrátit již nastalý procesní účinek nezralé koncentrace.

Z pohledu spravedlnosti procesu se jedná o vysoce nežádoucí jev, který neumožňuje rozhodnutí ve sporu v souladu se zjištěným skutkovým stavem, a to i v potenciálním rozporu se zájmem obou stran sporu. Z preventivních důvodů proto soudní praxe přistoupila k opatřením, kterými zamezí samotné nastolení koncentrace, a to aby nemohlo dojít k porušení práva účastníků na spravedlivý proces prostřednictvím účinků nezralé koncentrace. Za účelem větší kontroly nad sporem jsou tedy sami soudci nuceni nalézat při vedení sporu nejen právo, ale také *ad hoc* funkční komunikační rovnováhu mezi účastníky řízení. Opačný přístup by pro soudce mohl znamenat naprostý zákaz přihlédnout k esenciálním skutkovým tvrzením strany, čímž budou ve výsledku značně oslabena veřejná i soukromá práva účastníků řízení a způsobena další ztráta důvěry veřejnosti v soudní instituce.

V současné době spočívá nejrozšířenější postup soudů pro vyvarování se předčasné koncentrace v záměrném nedodržení poučovací povinnosti o podstatě a účincích koncentrace.[27] Nezbytnou podmínkou pro účinné stanovení koncentrace zůstává, že účastníci řízení musí být řádně a včas poučeni o důsledcích koncentrace a o materiální podstatě koncentrace v konkrétním případě. Neposkytnutím předmětného poučení, tedy procesním pochybením, získají soudci větší kontrolu nad vedením sporu. Ústavní soud považuje tato nepřípadná poučení soudu vůči účastníkům řízení za strukturální problém české civilní justice.[28]

---

[26] SVOBODA, *Řízení v prvním stupni*…, s. 504.

[27] SVOBODA, K. Proč nefungují české koncentrace? *Právní rozhledy*. 2013, roč. 21, č. 22, s. 776–778.

[28] Nález Ústavního soudu ze dne 8. 1. 2025, sp. zn. I. ÚS 2901/23, bod 19.

Lze dodat, že se navíc jedná o mimořádně rozsáhlou a obsahově náročnou poučovací povinnost soudu, u které nelze vyloučit, že i při jejím formálním splnění zůstane poučení věcně dostatečné pro nastoupení účinků koncentrace. V důsledku může dojít k vyvolání procesní nejistoty ohledně otázky, zda účinky koncentrace řízení vůbec nastaly, případně v jakém rozsahu k nim došlo, což dále oslabuje právní jistotu účastníků a předvídatelnost soudního rozhodování. Nestačí totiž pouhé ústní poučení v rámci soudního jednání – ke koncentraci řízení nedojde, nebude-li účastník o koncentraci řízení a o jejích účincích poučen jak v předvolání k jednání (včetně jednání přípravného), tak i před skončením jednání, má-li v této době nastat koncentrace řízení.[29] Dvojité poučení má sloužit především k tomu, aby se mohl účastník na první jednání ve věci dostatečně připravit a uvědomil si závažnou povahu koncentrace. Jedná se však o těžkopádný nástroj neumožňující soudu pracovat s dostatečnou flexibilitou, přičemž jeho použití může paradoxně a zcela v evidentním rozporu s účelem institutu koncentrace řízení vyústit v prodloužení soudního řízení. Zejména z tohoto důvodu je dvojité poučení o účincích koncentrace ze strany odborné veřejnosti kritizováno pro svou nepraktičnost.[30]

Za cenu dopouštění se závažného procesního pochybení někteří soudci záměrně účastníkům neposkytnou poučení o koncentraci řízení za účelem eliminace rizika nezralé koncentrace (ať již v předvolání na první jednání, či před skončením prvního jednání). V takovém případě skutečně účinky koncentrace nenastanou – a to ani pro odvolací řízení.[31] Soudce je tedy nucen převzít kontrolu nad vedením řízení tím, že postupně „dávkuje“ poučení o konkrétním obsahu koncentrace dle § 118a odst. 1 až 3. Koncentrace vůči skutečnostem, které jsou obsahem výzvy, nastane až poté, co jsou účastníci poučeni soudem o formální a materiální podstatě koncentrace a je jim poskytnuta adekvátní lhůta k uvedení skutečností.[32] Poté již účastníci řízení nemohou v dobré víře tvrdit, že beze své viny neunesli břemeno tvrzení vůči jednotlivým skutečnostem[33] – jinými slovy nesplnili své komunikační závazky vyplývající z maxima kvantity.

2.2 REAKCE ZÁKONODÁRCE NA SOUČASNÝ STAV KONCENTRACE ŘÍZENÍ

To, že je dosavadní stav zákonné koncentrace neudržitelný, si uvědomuje i zákonodárce. Vyskytují se snahy o rekodifikaci občanského soudního řádu, jejímž vyvrcholením je v současné době Věcný záměr civilního řádu soudního ve druhé upravené verzi z roku 2020 (dále také jako „CŘS“).[34] Může nabídnout alternativní a funkční řešení úpravy koncentrace řízení?

Tehdejší pracovní skupina pro přípravu věcného záměru CŘS pod vedením Petra Lavického poukazuje na skutečnost, že se v současném OSŘ vyskytují instituty, jejichž

---

[29] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 9. 2013, sp. zn. 31 Cdo 4616/2010.

[30] KŘIVÁČKOVÁ, J. – HAMUĽÁKOVÁ, K. Devět měsíců účinnosti nové právní úpravy koncentrace v civilním soudním řízení z pohledu praxe. *Právní rozhledy*. 2010, roč. 18, č. 12, s. 441–446.

[31] § 205a písm. d), e) OSŘ.

[32] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2019, sp. zn. 29 Cdo 4497/2016.

[33] SVOBODA, *Řízení v prvním stupni*…, s. 505.

[34] Nový civilní řád soudní. In: *Ministerstvo spravedlnosti České republiky* [online]. [cit. 2026-01-12]. Dostupné na: https://msp.gov.cz/web/msp/rekodifikace.

zákonné znění se zásadně rozchází s účelem procesněprávních norem. To spatřují zejména v nefungující zákonné úpravě koncentrace řízení, jejímž účelem má být zejména eliminace zbytečných průtahů, avšak do OSŘ je promítnut pouze požadavek, že soud nesmí přihlížet k jakémukoli opožděnému tvrzení, a to zcela bez ohledu na to, zda ten může či nemůže přivodit průtahy.[35]

Autoři CŘS z tohoto důvodu opouštějí jednotnou, zákonem stanovenou koncentrační hranici a poukazují na to, že představuje zábranu úplného a spravedlivého projednání sporu.[36] Správně uvádí, že soudní spory není možné rozhodovat šablonovitě a nelze opomíjet skutečnosti významné pro rozhodování, jejichž uplatnění by nijak neoddalovalo vydání meritorního rozhodnutí. Z tohoto důvodu je integrální role pro rozhodování o přípustnosti dříve neuplatněných rozhodných skutečností vložena do rukou soudce ve formě dynamicky vznikající soudcovské koncentrace.

Soudcovská kontrola nad koncentrací je založena zejména na kritériích zaviněné prekluze procesní povinnosti a současném způsobení průtahů v rámci řízení. CŘS se proto hlásí k německým a rakouským procesním předpisům, které do řízení omezují vnesení takových rozhodných skutečností, které jednak strany mohly uvést dříve a zároveň jejich opožděným uplatněním dojde k vzniku průtahů ve věci.[37] Tato východiska jsou inkorporována do následujících ustanovení CŘS:

„217. Každá ze stran je povinna své skutkové přednesy a návrhy důkazů učinit včas tak, aby věc mohla být projednána a rozhodnuta co nejrychleji.

218. I bez návrhu může soud rozhodnout, že nový skutkový přednes nebo důkazní návrh nepřipustí, jestliže jej strana v rozporu s bodem 219 ze své viny neuvedla již dříve a jestliže by se jeho připuštěním rozhodnutí věci podle přesvědčení soudu významně zdrželo.

219. Dopustí-li se opožděného přednesu nebo důkazního návrhu advokát z hrubé nedbalosti, může mu být nadto uložen pořádkový trest.“

Již z gramatického výkladu výše uvedených ustanovení je zřejmé, že pro nepřipuštění rozhodné skutečnosti do diskurzu musí být splněny dvě podmínky: účastník zavinil její pozdní uplatnění a soud je přesvědčen, že přihlédnutí k ní bude mít za následek významné zdržení vydání rozhodnutí. Je však nutné podrobněji rozebrat případy naplnění těchto podmínek.

K vymezení okamžiku, v němž bude opožděné uplatnění rozhodné skutečnosti považováno za zaviněné, lze využít již existující judikaturu.[38] Za zaviněné opoždění tvrzení tak účastník řízení odpovídá tehdy, pokud mohl a měl rozhodnou skutečnost uplatnit dříve, přesto tak však neučinil. Účastník, jenž dodatečně uplatní další skutkové tvrzení, může absenci zavinění prokázat pouze v případě, že doloží, že si do okamžiku, kdy

---

35 LAVICKÝ, P. – WINTEROVÁ, A. – DOBROVOLNÁ, E. – DVOŘÁK, B. – PULKRÁBEK, Z. Obrana návrhu věcného záměru civilního řádu soudního. *Právní rozhledy*. 2019, roč. 27, č. 5, s. 153–159.

36 Věcný záměr civilního řádu soudního ve druhé upravené verzi z roku 2020, s. 247.

37 Tamtéž, s. 247.

38 *„Důkazy a fakta uplatněné bez viny účastníka pozdě jsou taková, která již v době nastolení koncentrace existovala, ale o kterých účastník v době nastání koncentrace nevěděl a ani nemohl vědět – a to i kdyby vynaložil veškeré rozumné úsilí k jejich zajištění“* (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2002, sp. zn. 20 Cdo 1170/2001).

měl označit veškeré podstatné skutečnosti a důkazy, objektivně nemohl učinit úsudek o významu později uplatněné skutečnosti či důkazu pro rozhodnutí ve věci samé – tedy nemohl naplnit maximum kvantity z důvodu uplatnění maxima relevance. Uvedená odpovědnost účastníka se však současně vztahuje i na případy tzv. nevědomé nedbalosti,[39] ve kterých je dle současné právní úpravy soud povinen k opožděné skutečnosti nepřihlédnout.

Obtížnější je otázka, podle čeho by soud měl nabývat přesvědčení o významném zdržení vydání rozhodnutí. Autoři návrhu CŘS doporučují, aby soud vycházel z tzv. absolutního pojetí průtahů. To znamená, že soud na základě vlastní úvahy určí, zda v případě připuštění opožděného přednesu či důkazního návrhu bude spor trvat déle než v případě jeho nepřipuštění.[40] Domnívám se, že bezpečným kritériem pro „významné zdržení rozhodnutí" by mohla být například skutečnost, zda bude k projednání věci v případě připuštění opožděného tvrzení potřebné nařídit více dalších jednání. Soud má v takových případech rovněž možnost reagovat na eliminaci průtahů nastalých záměrnou obstrukcí účastníků řízení.

Soud zřejmě bude muset postupovat opatrně a v souladu s kooperačním principem, aby nedošlo k pochybám o jeho nestrannosti vůči účastníkům řízení. Navíc i přes úvahy autorů věcného záměru, kteří spatřují riziko v oslabení spravedlnosti příliš rychlým meritorním rozhodnutím,[41] je i ve výše uvedených ustanoveních CŘS opět uložena povinnost soudu klást důraz na vyvarování se průtahům. Případy, kdy může tedy dojít k průtahům legitimně, jsou upraveny v první hypotéze ustanovení 218. Jsou však skutečně veškeré myslitelné situace pokryty první podmínkou nepřípustnosti, tedy zaviněným opožděným uplatněním skutečnosti? Zbytečně je otevřena možnost pochybovat o úvaze soudu vést proces, což má dle mého názoru paradoxně potenciál výrazně zdržet vydání konečného pravomocného rozhodnutí. Pochybnosti také budí, zda má být v rámci ustanovení 218 poukazováno na rozpor s ustanovením 219 spíše než na 217 – tedy zda se hypotéza vztahuje jen na advokáty. Domnívám se, že takovému výkladu není možné přisvědčit.

O nepřipuštění opožděně uplatněné skutečnosti soud rozhodne. To znamená, že v rámci soudního řízení proběhne jakési druhé řízení, kde bude soud zkoumat přípustnost úkonu strany. Patrně bude ohledně této skutečnosti vedeno dokazování a soud rozhodne formou usnesení (ust. 358 CŘS), vůči kterému nebude přípustné podání rekurzu jako opravného prostředku, resp. bude možné se bránit až v rámci odvolacího řízení (bod 429 CŘS).[42] Pokud nebudou procesní předpisy ani nadále upravovat pojem nedbalosti, tak i v poměrech procesního práva bude využitelný § 2911 zákona č. 89/2012 Sb., podle něhož způsobí-li škůdce poškozenému škodu porušením zákonné povinnosti, má

---

[39] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2012, sp. zn. 32 Cdo 4503/2011.

[40] Věcný záměr civilního řádu soudního ve druhé upravené verzi z roku 2020, s. 247.

[41] Tamtéž, s. 40.

[42] Toto usnesení bude možné napadnout pouze s rekurzem podaným proti nejbližšímu samostatně napadnutelnému rozhodnutí (viz Věcný záměr civilního řádu soudního ve druhé upravené verzi z roku 2020, s. 388).

se za to, že škodu zavinil z nedbalosti.[43] Účastník, který se dopustil opožděného skutkového přednesu, tedy zřejmě bude muset tuto zákonnou domněnku vyvracet.

Dalo by se říci, že reakce odborné veřejnosti na nové pojetí koncentrace civilního řízení je poněkud vlažná.[44] Ze strany soudců je poukazováno na skutečnost, že již za současné právní úpravy se prosazuje princip, že koncentrace nenastane v případech, kdy účastník řízení nezaviní opoždění skutkového tvrzení. To je však pouze polovina nově navrhované úpravy, která znovu klade důraz na originální účel institutu koncentrace řízení, tedy na dosažení hospodárnosti a efektivnosti řízení skrze eliminaci průtahů.

Dále je CŘS vytýkáno, že nové pojetí koncentrace bude přísněji omezovat účastníky ve vnášení důkazů zpochybňujících věrohodnost již provedených důkazních prostředků. Ty podle stávající právní úpravy mohou účastníci navrhovat po celou dobu řízení. CŘS by tuto skupinu výjimek z koncentrace podrobilo obecné úpravě koncentrace, což by mělo za následek nepřípustnost důkazů zpochybňujících věrohodnost, pokud je strana mohla a měla uvést dříve a jejich provedení způsobí podstatné oddálení rozhodnutí ve věci. Dle mého názoru se však vůbec nejedná o slabý bod CŘS, spíše naopak. Navrhované pojetí koncentrace umožňuje soudu pracovat s později uplatněnými tvrzeními tak flexibilně, že již není nutné tuto stávající výjimku upravovat. Navíc posiluje tlak na stranu zpochybňující naplnění maxima kvality, aby konala co nejdříve (projev maxima kvantity). Tím současně dojde k naplnění účelu samotné koncentrace řízení a posílení motivace stran sporu spolupracovat, což nelze pokládat za chybu.

Samotná skutečnost, že uplatnění nové rozhodné skutečnosti by konečné rozhodnutí ve věci zdrželo, musí také dle kooperačního principu reagovat i na nastalou procesní situaci vzniklou vůči protistraně. Ta nemusí mít dostatečný prostor reagovat na opožděně uplatněnou rozhodnou skutečnost, čímž by mohla být oslabena její pozice. Nelze však zapomenout, že v takové situaci bude mít dotčená strana právo jednak se vyjádřit a také bude v souladu s maximem kvantity oprávněna vnést do řízení nové skutečnosti, které bez své viny dříve neuvedla. Bude však vhodné vyvinout soudní praxi, která odpoví na otázku, zda se v takových situacích uloží dotčené straně dodatečná lhůta pro vyjádření a zda by se takový postup dal pokládat za významné zdržení rozhodnutí soudu.

Dalším nejasným bodem je rozsah a včasnost vnesení skutkového tvrzení do řízení, neboť neexistuje předem stanovená koncentrační hranice. CŘS navíc opouští koncept tzv. kvalifikované výzvy. Žalovanému lze uložit povinnost vyjádřit se k žalobě (bod 181 CŘS), současně je však vázán povinností úplného tvrzení rozhodných skutečností a vést spor poctivě. Obsah vyjádření k žalobě však není vymezen. Měl by žalovaný v rámci vyjádření k žalobě již uvést veškeré rozhodné skutečnosti? Bude skutečnost, že žalovaný uplatnil některé rozhodné skutečnosti až v rámci ústního jednání, považována za zaviněné opoždění tvrzení, které značně oddálí konečné rozhodnutí? Jak může účastník naplnit požadavky vyplývající z maxima kvantity, není-li určen předmět sporu? Pokud se budeme řídit dosavadní praxí, tak povinnost žalovaného uvádět rozhodné skutečnosti, kterými se brání vůči žalobci, bude vznikat až teprve, prokáže-li žalobce před

---

[43] SVOBODA, *Řízení v prvním stupni*…, s. 505.

[44] Tamtéž, s. 508.

soudem naplnění hmotněprávních norem, které ho k podání návrhu aktivně legitimují. Není možné postupovat příliš formalisticky, ale již teď je patrné, že některé souvislosti je třeba upravit podrobněji. Bylo by velmi nešťastné, kdyby byly opět soudy nuceny vést řízení v rozporu s nevhodnými procesními předpisy.

Pokud bude současné znění institutu koncentrace v CŘS začleněno do účinného právního předpisu, musí být výše uvedeným otázkám věnována pozornost. Tyto výkladové otázky CSŘ nesmějí být řešeny přísně formalisticky a bude nutné přihlédnout zejména k pravidlům obecného praktického diskurzu a věnovat co největší prostor kooperačnímu principu.

Již teď je však možné říci, že z hlediska pravidel diskurzu navrhovanou úpravou koncentrace řízení dochází v první řadě k posílení Griceových maxim relevance, kvality a kvantity. Kooperační princip je přímo obsažen v rámci uložení povinnosti k poctivému vedení sporu účastníkům řízení. Lze říci, že čím blíže se bude soudní spor řídit základními pravidly komunikace, tím spravedlivější a předvídatelnější bude samotné řízení a současně i konečné rozhodnutí soudu. Úvaha zákonodárce či samotné soudní praxe by se tedy měla zaměřit na co nejefektivnější podporování principu spolupráce.

Ukazuje se, že druhá verze návrhu CŘS blíže inkorporuje Griceův princip spolupráce složený z jednotlivých komunikačních maxim. Identifikuje zvýšenou potřebu tyto povinnosti stran výslovně převést i do procesních norem. Projevem výše uvedeného je i nová podoba koncentrace civilního řízení, která lépe vyhovuje potřebám právní praxe a nenutí soud ignorovat poučovací povinnost. Některé výkladové otázky se však jeví jako nejisté a je nezbytná jejich přesnější úprava – například obsah vyjádření k žalobě a do kdy je třeba uvést veškeré rozhodné skutečnosti. V zájmu předvídatelnosti práva je nutné výše zmíněné instituty CŘS podrobněji upravit, aby byla zákonodárcem zajištěna žádaná právní jistota procesního řízení.[45] Ta je spojena s nutností, aby bylo vedení řízení pro účastníky předvídatelné, neboť pro řízení se Griceovými maximy musí mít představu, kdy tvrdit jaké skutečnosti. V případě každého sporného institutu by měl být výklad formulován tak, aby co nejvíce odpovídal kooperačnímu principu, přičemž je třeba zohlednit některé z výše uvedených úvah.

V přípravě rekodifikace občanského soudního řízení v současnosti pokračuje nová expertní pracovní skupina, kterou vede místopředseda Nejvyššího soudu JUDr. Petr Šuk. Dle vyjádření JUDr. Šuka bude jeho skupina z návrhu CŘS dále vycházet, současně však bude její činnost spočívat v podrobnější analýze slabin současného procesního práva.[46] Z recentních vyjádření Vlády České republiky však vyplývá, že vytvoření nového kodexu civilního procesního práva nepředstavuje politickou prioritu. Dle programového prohlášení vlády Andreje Babiše, schváleného dne 5. ledna 2026, je kladen důraz na modernizaci trestního řádu a občanského soudního řádu, *„aby odpovídaly*

---

[45] Nález Ústavního soudu ze dne 12. 12. 2013, sp. zn. III. ÚS 3221/11.

[46] Tisková zpráva Ministerstva spravedlnosti (ŘEPKA, V. Práce na novém civilním řádu soudním se posouvají do další fáze. In: *Ministerstvo spravedlnosti České republiky* [online]. 20. 7. 2021 [cit. 2026-01-12]. Dostupné na: https://msp.gov.cz/en/web/msp/tiskove-zpravy/-/clanek/prace-na-novem-civilnim-radu-soudnim-se-posouvaji-do-dalsi-faze).

potřebám 21. století a zajistily spravedlnost všem stranám".[47] Je tedy pravděpodobné, že v blízké budoucnosti dojde pouze k novelizacím stávajícího OSŘ a k možnému pokračování v odborném diskurzu o rekodifikaci civilního procesu dojde až teprve s výstupem činnosti nové pracovní skupiny JUDr. Šuka.

ZÁVĚR

Analýza vztahu mezi obecnými pravidly diskurzu, vycházejícími z Griceova kooperačního principu, a civilním soudním procesem ukazuje, že se tyto komunikační principy projevují jako metanormy i v právně formalizovaném prostředí soudního řízení.

Civilní proces je sice vystavěn na normativně závazných procesních pravidlech, avšak jeho základním účelem stále zůstává ochrana subjektivních práv a dosažení meritorního rozhodnutí prostřednictvím spravedlivého soudního řízení. Tento cíl nelze naplnit bez minimální míry racionální a poctivé kooperace mezi účastníky řízení a soudem. Pokud procesní úprava tuto kooperaci systematicky znemožňuje nebo nepřiměřeně omezuje, soudní praxe má tendenci hledat způsoby, jak se k obecným principům komunikace fakticky navrátit, a to i za cenu funkčního výkladu procesních norem či faktického obcházení nevyhovujícího ustanovení zákona.

Právě kooperační princip představuje imanentní korektiv procesního práva, jehož prostřednictvím se do civilního řízení promítají požadavky spravedlivého procesu. Možnost stran efektivně a srozumitelně uplatnit rozhodná skutková tvrzení a důkazy je základní podmínkou realizace práva na soudní ochranu.

Současně však platí pravidlo, že v případě rozporu procesní úpravy se základními principy komunikace dochází k erozi procesního předpisu v soudní praxi. Judikaturní výklad pojmu „první jednání" nebo praktiky spojené s oddalováním poučení o koncentraci civilního sporného řízení představují jedny ze symptomů normativního selhání zákonné úpravy tohoto institutu. Současná úprava koncentrace civilního sporného řízení totiž vytváří strukturální rozpor mezi požadavkem procesní disciplíny a potřebou flexibility vedení soudního řízení, čímž jsou soudy staveny před volbu mezi formální zákonností a materiální spravedlností.

Konformní výklad procesních norem ve světle ústavních principů je legitimním, avšak pouze omezeným nástrojem nápravy. V případě institutu koncentrace řízení je soudní praxe dokonce nucena systematicky porušovat zákonem stanovenou poučovací povinnost. Již se nejedná o pouhý interpretační problém, nýbrž slovy Ústavního soudu jde o strukturální problém české justice.

Nová procesní úprava koncentrace řízení by měla explicitně reflektovat kooperační povahu civilního řízení, a to nejen na úrovni obecných zásad, ale i v konkrétních institucionálních řešeních (zejména v oblasti poučovací povinnosti a procesních sankcí zejména za porušení maxima kvantity).

---

[47] Programové prohlášení vlády: In: *Vláda České republiky* [online]. 5. 1. 2026 [cit. 2026-01-12]. Dostupné na: https://vlada.gov.cz/cz/vlada/programove-prohlaseni/programove-prohlaseni-vlady-224629/.

Institut koncentrace řízení musí být koncipován flexibilněji než v současné právní úpravě, a to zejména s důrazem na materiální připravenost věci k rozhodnutí, nikoli pouze na formálně vymezený procesní okamžik. Zákon by proto měl umožnit soudu efektivněji nakládat s koncentrační hranicí a reagovat na vývoj sporu bez nutnosti obcházení zákona. Již nyní se v současné soudní praxi projevuje potřeba, aby soudce nebyl vázán striktními povinnostmi vyplývajícími z koncentrace řízení, což se ukazuje ve faktickém užívání soudcovské koncentrační hranice pomocí strategického udávání poučení o podstatě koncentrace pro jednotlivé skutečnosti.

Poučovací povinnost soudu by z výše uvedených důvodů měla být formulována tak, aby podporovala informovanou kooperaci účastníků, nikoli aby vytvářela riziko nezralé koncentrace. Zamlčování poučení ze strany soudu je zcela nevhodným řešením za účelem získání silnějšího vlivu na řízení sporu. Nelze přitom spoléhat pouze na následnou korektivní roli judikatury, odpovědnost za soulad procesních pravidel se základními principy komunikace a spravedlivého procesu leží primárně na zákonodárci. Je nezbytné přistoupit k takové úpravě institutu koncentrace řízení, která by soudu poskytovala dostatečný prostor pro efektivní vedení soudního procesu, aniž by byl zatížen nepřiměřeně rigidními povinnostmi nepřihlížet, či naopak přihlížet k jednotlivým tvrzením. Vhodnější se jeví, aby posouzení přípustnosti opožděných tvrzení náleželo samotnému soudu, jenž s nimi bude pracovat v souladu s kooperačním principem řízení.

Navrhovaná koncepce CŘS nicméně představuje cenný teoretický rámec, který akcentuje význam komunikačních maxim a kooperace v civilním řízení. Pro svou míru obecnosti však nemůže bez další konkretizace plnit funkci plnohodnotného procesního předpisu. Úkolem další legislativní práce – zejména činnosti nové pracovní skupiny vedené JUDr. Šukem – musí být převedení těchto teoretických východisek do realistických, srozumitelných a prakticky aplikovatelných procesních pravidel za účelem dílčích novelizací OSŘ. Pouze tak lze předejít situacím, kdy je zákonná procesní úprava systematicky obcházena ze strany soudů, a zajistit, aby civilní proces byl nejen formálně zákonný, ale i funkčně spravedlivý.

Mgr. Martin Srna
advokátní koncipient v advokátní kanceláři NPA Legal, s. r. o.
martin@validate.cz

K ZMENE PREDBEŽNÉHO PRÁVNEHO POSÚDENIA VECI V CIVILNOM SPORE V SLOVENSKEJ REPUBLIKE*

PETER MOLNÁR

Abstract: **On the Change of the Preliminary Legal Assessment of the Case in a Civil Dispute in Slovak Republic**

The article discusses the court's obligation to notify the parties to the dispute of its preliminary legal assessment of the case. The author reflects on the nature, purpose, and significance of this procedural instrument for the fulfillment of the positive obligation of the state to ensure the proper provision of judicial protection to a threatened or violated right. The practice of courts in fulfilling this obligation varies in terms of method and quality. In addition to the explicit legal regulation, the author develops situations that the legal regulation is silent about, in particular the case of a change in the legal assessment of the case by the court during the proceedings at first instance, during the course of remedial proceedings and when rehearing the case after cassation intervention. He concludes that in order to fulfill and achieve the purpose of presenting a preliminary legal assessment of the case, it is necessary to apply this instrument at any time during the proceedings when changing the preliminary legal assessment, i.e., to a fundamentally broader extent than it is regulated in the current legal regulation. The author formulates *de lege ferenda* proposals.

Keywords: civil dispute; right to a fair trial; liability of the party to the dispute for the result of the proceedings; prohibition of surprising decisions; preliminary legal assessment of the case; change of legal assessment; principle of formal truth

Kľúčové slová: civilný spor; právo na spravodlivý proces; zodpovednosť strany sporu za výsledok konania; zákaz prekvapivých rozhodnutí; predbežné právne posúdenie veci; zmena právneho posúdenia; princíp formálnej pravdy

DOI: 10.14712/23366478.2026.124

* Príspevok vznikol ako výstup projektu VEGA 1/0494/26 „Koncepcia civilného sporového procesu a jednotlivé druhy žalôb podľa Civilného sporového poriadku – poznatky, výzvy, perspektívy".

© 2026 The Author. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

1. ÚVODNÉ POZNÁMKY

Základné nastavenie civilného sporu po rekodifikácii slovenského civilného práva procesného[1] vychádza zo sociálnej koncepcie civilného procesu a konceptu silného sudcu, a maximálne zvyšuje zodpovednosť sporovej strany za jej úspech v konaní.[2] Týka sa to konania o všetkých druhoch žalôb v štandardnom[3] civilnom spore. Okrem unesenia bremena tvrdenia a splnenia dôkaznej povinnosti musí strana uniesť dôkazné bremeno vo vzťahu k relevantným skutočnostiam, svedčiacim v jej prospech.[4] Nepreukázanie či nejasnosť relevantnej skutočnosti (*non liquet*) ide na ťarchu sporovej strany, v ktorej prospech by preukázanie danej skutočnosti svedčilo. Suma tejto procesnej zodpovednosti je výsledkom uplatnenia viacerých základných procesných princípov, ovládajúcich civilné sporové konanie, predovšetkým synergického pôsobenia prejednacieho princípu, princípu koncentrácie, princípu kontradiktórnosti a princípu formálnej pravdy. Recentná koncepcia sa vyznačuje prísnosťou, avšak ide o prísnosť voči obidvom sporovým stranám, je daná (a stranám známa) vopred a zapadá do demokratického konceptu slobody a zodpovednosti.

Úlohou sporovej strany je presvedčiť súd o „svojej" verzii pravdivosti toho, čo sa stalo (skutkový dej) a o tom, čo tento skutkový stav znamená podľa práva (právne posúdenie).[5] Samozrejme, subjektívne vnímanie skutkových aspektov veci stranou sporu

---

[1] Výsledkom je zrušenie Občianskeho súdneho poriadku (zákon č. 99/1963 Zb. v znení neskorších predpisov) s účinnosťou od 1. júla 2016 a jeho nahradenie tromi procesnými kódexmi: zákonom č. 160/2015 Z. Z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej aj „CSP"), zákonom č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok v znení neskorších predpisov a zákonom č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok v znení neskorších predpisov.

[2] Pozri napr. LAVICKÝ, P. a kol. *Moderní civilní proces*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 29 a nasl.; ŠTEVČEK, M. – MEŇHARTOVÁ, S. In: ŠTEVČEK, M. a kol. *Civilné právo procesné: úvod do civilného procesu a sporové konanie*. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 100–102.

[3] Požiadavky na procesnú aktivitu a ostražitosť (diligenciu) sú nižšie v prípade tzv. slabšej strany (individuálne spotrebiteľské spory, antidiskriminačné spory a individuálne pracovnoprávne spory podľa druhej hlavy tretej časti Civilného sporového poriadku).

[4] Štandardne žalobcu zaťažuje dôkazné bremeno ohľadom vzniku, obsahu a trvania právneho vzťahu, v ktorom došlo k tvrdenému ohrozeniu alebo porušeniu konkrétneho subjektívneho práva a úlohou žalovaného je vyvrátiť, alebo aspoň relevantne spochybniť unesenie žalobcovho bremena ohľadom týchto základných komponentov. K tomu pozri napr. SVOBODA, K. *Dokazování*. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2009, s. 23 a nasl.; TOMAŠOVIČ, M. in: ŠTEVČEK a kol. *c. d.*, s. 242 a nasl.; ČOLLÁK, J. in: ČOLLÁK, J. a kol. *Procesné právo: význam súdneho procesu a civilné sporové konanie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2024, s. 155 a 272; LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním soudním řízení*. Praha: Leges, 2017, s. 17; ŠÍNOVÁ, R. – HAMUĽÁKOVÁ, K. a kol. *Civilní proces: obecná část a sporné řízení*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 274 a nasl.; KUŠNÍRIKOVÁ, M. – KOĽVEKOVÁ, V. Procesná zodpovednosť strany za výsledok v sporovom konaní. In: KUNDRÁT, I. – SKOLODOVÁ, K. – MINČIČOVÁ, M. (eds.). *Ochrana, prevencia a zodpovednosť v právnych vzťahoch: recenzovaný zborník príspevkov z vedeckej konferencie*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2020, s. 321–333.

[5] Rozlišovanie skutkových a právnych otázok a správna klasifikácia tej-ktorej otázky ako skutkovej alebo právnej je relevantné nielen na všeobecných súdoch, ale aj v rozhodovacej činnosti ústavného súdu v konaniach o individuálnych ústavných sťažnostiach (pozri napr. Nález Ústavného súdu SR sp. zn. III. ÚS 97/2022 z 12. mája 2022, body 18 až 19; a Nález Ústavného súdu SR sp. zn. II. ÚS 199/2025 z 9. septembra 2025, bod 23).

podlieha posúdeniu a objektivizácii zo strany súdu, spravidla (avšak nie výlučne) dokazovaním.[6] Svoje skutkové a právne závery súd uvedie v odôvodnení rozhodnutia.[7]

Pri uvádzaní relevantných procesných princípov je v súvislosti s témou tejto práce nevyhnutné uviesť princíp právnej istoty, resp. zákaz prekvapivých rozhodnutí (čl. 2 Základných princípov Civilného sporového poriadku), ktorý je (rovnako ako princíp kontradiktórnosti) súčasťou práva na spravodlivý proces (*right to a fair trial*).[8] K predvídateľnosti rozhodnutia ako jednej zo základných požiadaviek na spravodlivý proces Najvyšší súd SR (ďalej aj „najvyšší súd") ešte pred rekodifikáciou procesného práva uviedol nasledovné:[9] *„Predvídateľné je také rozhodnutie, ktorému predchádza predvídateľný postup pri konaní a rozhodovaní. Zákon ustanovuje, že účastníci by nemali byť zaskočení možným iným právnym posúdením veci súdom bez toho, aby im bolo umožnené tvrdiť skutočnosti významné z hľadiska sudcovho právneho názoru a navrhnúť na ich preukázanie dôkazy."* Prípadnú prekvapivosť konkrétneho súdneho rozhodnutia nemožno vnímať čisto subjektívne. Z tohto pohľadu je v hre aj legitímnosť očakávaní strany sporu vo vzťahu k anticipovanému priebehu a výsledku sporu.

Procesnoprávna úprava v Českej republike (predovšetkým § 118 ods. 2 a § 118a OSŘ) ukladá súdu oznámiť účastníkom konania (okrem iného), ktoré relevantné skutkové tvrdenia považuje za (ne)sporné (prípadne ich vyzve na doplnenie skutkových tvrdení) a oznámi im ktoré dôkazy vykoná.[10]

Podobne v slovenskej procesnej úprave je *de lege lata* významným prostriedkom realizácie zákazu prekvapivých rozhodnutí zhrnutie doterajších skutkových tvrdení strán, vyhodnotenie ich (ne)spornosti[11] a oznámenie predbežného právneho posúdenia veci zo strany súdu stranám sporu, ktoré súd stranám obligatórne prezentuje po skončení písomnej fázy konania – na predbežnom prejednaní sporu (§ 171 ods. 1 CSP), alebo (ak predbežné prejednanie sporu súd nerealizoval, nakoľko jeho použitie je fakultatívne) na prvom pojednávaní (§ 181 ods. 2 CSP). Oznámenie predbežného právneho posúdenia

---

[6] K spôsobom budovania skutkového základu súdneho rozhodnutia v slovenskom civilnom procese pozri MOLNÁR, P. in: ŠTEVČEK, M. – FICOVÁ, S. – BARICOVÁ, J. – MESIARKINOVÁ, S. – BAJÁNKOVÁ, J. – TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Civilný sporový poriadok: komentár*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 863–866; KUŠNÍRIKOVÁ, M. Pasivita slabšej strany ako rozhodujúci determinant budovania skutkového základu súdneho rozhodnutia. In: BAČÁROVÁ, R. – PACÁK, T. – SZITTYAIOVÁ, M. (eds.). *Košické dni súkromného práva V.: recenzovaný zborník vedeckých prác*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2024, s. 152–162; KUŠNÍRIKOVÁ, M. Konkurencia spôsobov budovania skutkového základu v civilnom sporovom konaní pri pasivite žalovaného. *Studia Iuridica Cassoviensia*. 2024, roč. 12, č. 1, s. 142–157.

[7] K modernému pohľadu na požiadavky na odôvodnenie súdneho rozhodnutia pozri napr. SZITTYAIOVÁ, M. Ako vyčerpávajúce odôvodnenia vyčerpávajú súdny systém. Limity podstatných tvrdení v odôvodneniach civilných rozhodnutí. In: CUKEROVÁ, D. – ORIŇÁK, A. – HRABÁNKOVÁ, K. (eds.). *Inovatívne právo a inovácie v práve: zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie doktorandov a mladých výskumných pracovníkov.* Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2024, s. 88–95.

[8] Článok 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, čl. 36 ods. 1 Listiny základných práv a slobôd, čl. 47 Charty základných práv Európskej únie.

[9] Uznesenie Najvyššieho súdu sp. zn. 7Cdo 42/2010 zo 17. októbra 2011.

[10] Pozri JIRSA, J. in: JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. Kniha II.: § 79–180 občanského soudního řádu*. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 268–278.

[11] Rovnako ako v § 118 ods. 2 OSŘ (a predtým aj § 118 ods. 2 OSP v Slovenskej republike).

veci je dôležitým momentom pre zorientovanie sa strán sporu a zvolenie alebo úpravu stratégie (a) ich ďalšieho procesného postupu v konaní.[12] „Pozorne počúvajúca" strana zistí, nakoľko legitímne sú jej očakávania a nakoľko reálne sú jej vyhliadky na úspech, nasmeruje svoju ďalšiu procesnú aktivitu naznačeným smerom, a utlmí iné prostriedky procesného útoku alebo obrany, ktoré sa jej v zmysle predostretého predbežného právneho posúdenia veci javia (a logicky predpokladá, že sa takými budú javiť aj súdu) ako irelevantné.[13] Synergicky, kvalitné splnenie tejto povinnosti súdom zvyšuje očakávania na ďalšiu procesnú aktivitu a ostražitosť strán sporu a ešte viac opodstatňuje zvýšenú zodpovednosť strany za výsledok sporu v recentnej koncepcii civilného sporu.

Konkrétnym predmetom záujmu autora v tejto práci nie sú skutkové tvrdenia, ani samotné predbežné právne posúdenie veci súdom, ale zmena právneho posúdenia veci súdom v priebehu konania. Pre preskúmanie tejto špecifickej procesnej situácie a jej dôsledkov je potrebné najskôr poskytnúť všeobecnejší výklad, na ktorý následne nadviažu úvahy o zmene právneho posúdenia (tretia časť). Napriek tomu si však pre uľahčenie kontextuálneho chápania témy dovolíme už na tomto mieste predostrieť hypotézu výskumu, ktorá znie nasledovne: *„Pre realizáciu zákazu prekvapivého rozhodnutia a pre naplnenie účelu inštitútu oznámenia predbežného právneho posúdenia veci je nevyhnutné zo strany súdu komunikovať stranám sporu aj zmenu predbežného právneho posúdenia veci, ku ktorému dôjde v priebehu konania tak, aby na túto zmenu mohli strany efektívne reagovať ešte pred vydaním rozhodnutia vo veci samej."*

Predbežné posúdenie (a posudzovanie) skutkovej aj právnej stránky nie je samoúčelné, keďže každé súdne rozhodnutie má svoj skutkový a právny základ. Z pohľadu časovej postupnosti je primárnym posúdenie skutkových tvrdení žalobcu, uvedených v žalobe (a v následných podaniach strán v rámci písomnej fázy konania), a až na základe posúdenia tvrdeného skutkového deja súd vec predbežne posúdi po stránke právnej. Je tomu tak jednak preto, lebo súd poskytuje súdnu ochranu v sporovom konaní práve a len tvrdenému ohrozenému alebo porušenému právu skutkovo vymedzenému žalobcom, ako aj preto, lebo právne posúdenie tvrdeného skutku patrí súdu (*iura novit curia*).

Zákaz prekvapivých rozhodnutí zaväzuje súd nevybočiť neodôvodnene (a teda svojvoľne) a nepreskúmateľne zo zaužívanej judikatórnej línie (ak taká existuje a, predovšetkým, ak skutočne dopadá[14] na súdenú vec), a pre účastníka konania existencia tohto zákazu znamená, že obdobnú vec by mal súd rozhodnúť obdobne a vec relevantne

---

[12] Pozri aj SEDLAČKO, F. in: ŠTEVČEK – FICOVÁ – BARICOVÁ – MESIARKINOVÁ – BAJÁNKOVÁ – TOMAŠOVIČ a kol., *c. d.*, s. 724; LÖWY, A. – MITTERPACHOVÁ, J. Census per atrium legalis (predbežné právne posúdenie) ako vada konania. *Justičná revue*. 2021, roč. 73, č. 6–7, s. 774; ANDREJČÍK, P. Predbežné právne posúdenie veci (návrh *de lege ferenda* alebo návrh na použitie). *Justičná revue*. 2023, roč. 75, č. 3, s. 397.

[13] Tieto informačné povinnosti súdu sú bežne považované aj za prostriedok zrýchlenia a hospodárnosti konania.

[14] Pri používaní právnych viet (či vybraných pasáží odôvodnení) rozhodnutí najvyšších súdnych autorít (ale aj rozhodnutí súdov nižších inštancií) sa nezriedka zabúda na kontext konkrétneho konania, v ktorom bolo referované rozhodnutie prijaté. Stane sa tak, že judikát (či iné rozhodnutie) v skutočnosti na aktuálnu vec – kvôli špecifickým okolnostiam prípadu – nedopadá, jeho plná aplikácia je nevhodná a dovolávanie sa použitia tejto prejudikatúry je v konkrétnom prípade zavádzajúce. Za posúdenie otázky dopadu rozhodnutia na súdenú vec je, samozrejme, zodpovedný konajúci súd.

odlišnú odlišne. Korektná realizácia informačných povinností zo strany súdu je a má byť prevenciou pred stavom, kedy je strana sporu v omyle ohľadom skutkového a právneho stavu veci (čo v konaní, ktoré je bazálne nastavené náročne a prísne, vedie takmer nevyhnutne k neúspechu). Preto podľa nášho názoru túto reglementáciu nie je namieste považovať za formálnu, či znižovať jej význam pre spravodlivý proces alebo nedodržiavanie zo strany konajúceho súdu.

V ďalšom priebehu konania sa tieto posúdenia prelínajú, a možno badať určitý paradox – klasifikácia prostriedkov procesného útoku alebo procesnej obrany ako (ne)relevantných je z nemalej časti determinovaná aktuálnym predbežným právnym posúdením veci súdom. Inak povedané, dovtedy, kým vývoj skutkových zistení alebo iná korekcia[15] „neprinúti" súd k odlišnému právnemu náhľadu na súdenú vec, relevanciu prostriedkov procesného útoku a procesnej obrany (predovšetkým skutkových tvrdení a dôkazných návrhov, ale napríklad aj hmotnoprávnych námietok) bude súd posudzovať (a svojim spôsobom celé ďalšie smerovanie sporu bude určovať) cez prizmu svojho predbežného právneho posúdenia veci.

Zvýrazňujeme to aj preto, lebo v prípade nesprávneho právneho posúdenia v priebehu prejednania veci reálne hrozí nesprávna klasifikácia objektívne relevantnej procesnej aktivity strany ako nerelevantnej a *vice versa*. Rozhodnutie súdu prvej inštancie bude v takomto prípade objektívne vecne nesprávne, pričom na prvý pohľad sa môže javiť, že ide o vadu v podobe nevykonania navrhnutých dôkazov, potrebných na zistenie rozhodujúcich skutočností [odvolací dôvod podľa § 365 ods. 1 písm. e) CSP], teda skutkovú vadu, v skutočnosti však nemusia byť nesprávne jednotlivé skutkové zistenia (závery, ktoré vyplynuli z vykonaných dôkazov môžu byť samé o sebe správne), ale nesprávnym môže byť samotné zameranie zisťovania skutkového stavu, pretože bolo spôsobené nesprávnym právnym posúdením veci. Nie je vylúčené, že súd sa sústredil na (to znamená zisťoval a zistil) nesprávne skutočnosti, a niektorú relevantnú (či dokonca kruciálnu) skutočnosť v dôsledku svojho nesprávneho právneho názoru na vec ignoroval. Z uvedeného vyplýva, že nesprávnosť právneho posúdenia sa nemusí týkať len „záverečného" právneho posúdenia už vyskladaného skutkového základu rozhodnutia, ale aj „priebežných" právnych pochybení, v dôsledku ktorých nie je, objektívne vzaté, primárne nesprávne „zistený skutkový stav" (ako bolo uvedené, jednotlivé zistenia môžu byť korektné, avšak o irelevantných skutočnostiach), ale „zisťovaný skutkový stav" (súd nezisťoval „tie správne" skutočnosti). Za takýchto okolností v skutočnosti vadou rozhodnutia nie je nesprávne zistený skutkový stav, ale nesprávne právne posúdenie, prítomné *ab initio*, alebo k nemu došlo neskôr v priebehu konania.[16] Uvedená

---

[15] Napríklad záväzný právny názor nadriadeného súdu alebo ústavného súdu, vyslovený v kasačnom rozhodnutí, alebo vývoj judikatúry najvyššieho súdu (prijatie rozhodnutia veľkého senátu, či kolégia najvyššieho súdu).

[16] Uvedený názor možno ilustrovať na kasačnom Uznesení Krajského súdu v Bratislave č. k. 8Co/66/2018-3458 z 29. júla 2020, v ktorom odvolací súd dospel k záveru, že skutkový stav veci, zistený súdom prvej inštancie (odvolateľ napadol medzitýmny rozsudok) nemožno považovať za ustálený správne a dostatočne, a to najmä z dôvodu, že súd prvej inštancie vychádzal z nesprávneho právneho posúdenia veci, v dôsledku čoho nesprávne vymedzil skutočnosti, ktorých existencia je nevyhnutná pre vznik práva, teda nesprávne vymedzil predmet dokazovania. Rozhodnutie odvolacieho súdu prešlo úspešne testom ústavnosti (pozri

úvaha môže mať význam v opravnom konaní,[17] avšak náprava vady je vecou precíznej argumentácie strany sporu, pričom je potrebné mať na pamäti, aké sú možnosti a úlohy opravného súdu v opravnom konaní, a ako ich limituje práve doterajšia aktivita strany sporu.[18]

V súvislosti s povinnosťou súdu prezentovať stranám sporu svoje predbežné právne posúdenie veci môže dôjsť aj k vadám, na povahu ktorých nie sú názory právnej vedy, ani súdnej praxe, jednotné.

2. OBSAH A FORMA PREDNESENIA PREDBEŽNÉHO PRÁVNEHO POSÚDENIA SÚDOM

Civilný sporový poriadok v ustanoveniach, ktoré sa venujú explicitne predbežnému právnemu posúdeniu (§ 171 ods. 1 a § 181 ods. 2), jeho obsah a formu nijako neprecizuje.

Vo vedeckej a odbornej spisbe badať snahu túto medzeru vyplniť. Najkomplexnejšie túto požiadavku vystihol Sedlačko,[19] podľa ktorého súd nemôže predbežné právne posúdenie zúžiť na zjednodušené konštatovanie, že sa mu na základe obsahu spisu žaloba javí ako dôvodná, čiastočne dôvodná alebo nedôvodná; naopak, súd je povinný subsumovať významné skutkové okolnosti prípadu pod konkrétne hmotnoprávne ustanovenia a prezentovať relevantný právny záver. S týmto obsahom súhlasia aj Löwy a Mitterpachová[20] a stotožňuje sa s ním aj autor tohto príspevku.

Pokiaľ ide o rozhodovaciu činnosť všeobecných súdov, je, žiaľ, potrebné konštatovať, že v prevažnej miere relativizuje samotný význam tohto nástroja, v dôsledku čoho podceňuje aj chyby pri jeho realizácii. Napríklad najvyšší súd v Uznesení sp. zn. 2Obdo/56/2020 z 28. decembra 2020 (R 60/2021) považoval postup súdu prvej inštancie, ktorý v konaní vôbec neaplikoval § 181 ods. 2 CSP, za nezasahujúci do práva strany na spravodlivý proces, použijúc (po štyroch rokoch účinnosti Civilného sporového poriadku) paralelu s § 118 ods. 2 OSP (a prejudikatúru k nemu) tak, ako keby v § 181 ods. 2 CSP neexistovala povinnosť súdu okrem klasifikácie skutkových tvrdení ako sporných alebo nesporných uviesť stranám sporu aj predbežné právne posúdenie veci.[21]

Uznesenie Ústavného súdu SR sp. zn. II. ÚS 475/2022 z 26. októbra 2022). Pozri aj MOLNÁR, P. in: MOLNÁR, P. – SUDZINA, M. – ČOLLÁK, J. *Ochrana ľudských hodnôt v procesnom práve*. Košice: Typopress, 2023, s. 77–78.

17 Rozlišovanie medzi skutkovou a právnou vadou má význam napríklad pri prípustnosti dovolania podľa § 420 a § 421 CSP, kde v dovolaní skutkové zistenia napádať nemožno.

18 Úlohou opravného súdu (máme na mysli odvolací a dovolací súd) nie je opätovne prejednať a rozhodnúť vec, ale (v medziach svojich zákonných oprávnení a v medziach argumentácie uplatnenej v opravnom prostriedku) preskúmať, ako splnil svoju úlohu súd nižšej inštancie v napadnutom konaní. K tomu pozri bližšie MOLNÁR, P. Procesná aktivita sporovej strany ako limit prieskumu v opravnom konaní. *Právny obzor*. 2024, roč. 107, č. 6, s. 633–645.

19 Pozri SEDLAČKO, *c. d.*, s. 724.

20 Pozri LÖWY – MITTERPACHOVÁ, *c. d.*, s. 774.

21 S námietkou dovolateľa, podľa ktorej v prípade postupu podľa § 181 ods. 2 CSP by bola realizácia jeho procesných práv iná a v konaní by navrhol a predložil ďalšie dôkazy na podporu svojich tvrdení (avšak súd

Podobne najvyšší súd argumentoval v Uznesení sp. zn. 7Cdo/45/2020 z 30. júna 2022, kde sa pridržiava názoru (prezentovaného aj v rozhodnutiach sp. zn. 7Cdo/111/2020 a sp. zn. 10Obdo/92/2018), podľa ktorého porušenie § 181 ods. 2 CSP nelimituje stranu sporu pri realizácii jej procesných práv a dokonca uviedol, že opomenutie aplikácie § 181 ods. 2 CSP sa vydaním rozhodnutia vo veci samej konvaliduje a tým, že súd v rozhodnutí vo veci samej svoj právny názor oznámil, zhojil tento procesný nedostatok a prípadné odňatie práva na spravodlivý proces stranám sporu. Takýto náhľad na postup podľa § 181 ods. 2 CSP podporil aj Ústavný súd SR napríklad vo svojom uznesení sp. zn. II. ÚS 366/2018 z 11. júla 2018, v ktorom považoval za ústavne konformný názor odvolacieho súdu, podľa ktorého nedodržanie postupu podľa tohto ustanovenia okresným súdom (aj keď v tomto prípade sa nejednalo o uvedenie predbežného právneho posúdenia, ale o vymedzenie ne/sporných skutkových tvrdení) bolo zhojené vydaním rozhodnutia vo veci.[22] Je pravdou, že Ústavný súd SR hodnotí nedodržanie postupu podľa § 181 ods. 2 CSP zdržanlivo s tým, že v ďalších štádiách konania (v odvolacom konaní) mala strana možnosť ďalej argumentovať.[23] Považujeme však za potrebné dodať, že tento prístup je do značnej miery ovplyvnený skutočnosťou, že ústavný súd hľadí na právo na spravodlivý proces ako na tzv. výsledkové právo, to znamená, že posudzuje, či konkrétne porušenie práva na spravodlivý proces poznačilo konanie pred všeobecnými súdmi ako celok, alebo bolo (mohlo byť) zhojené v neskoršom priebehu konania.

Náročnejšie posudzoval otázku obsahu predbežného právneho posúdenia najvyšší súd v Uznesení sp. zn. 4Cdo 169/2018 z 25. septembra 2019, v ktorom považoval za nesprávny postup okresného súdu v podobe nesubsumovania významných skutkových okolností pod konkrétne hmotnoprávne normy, hoci okresný súd stranám sporu oznámil, že v časti istiny a úrokov sa mu žalovaný nárok javí ako premlčaný (i keď z iných dôvodov ako uvádzal žalovaný vo svojich podaniach), a v časti žalovanej sumy sa mu žaloba javí ako nedôvodná kvôli nedostatku aktívnej vecnej legitimácie.[24]

---

mu neoznámil, že konkrétnu skutkovú okolnosť považuje za spornú) sa dovolací súd vysporiadal poukazom na judikatúru k § 118 ods. 2 OSP, uvádzajúcu, že toto ustanovenie súdu neukladá povinnosť *„naznačiť svoj predbežný právny názor“*. Najvyšší súd však (v historickej paralele) súhlasí s tým, že tento postup môže zakladať tzv. inú vadu [§ 241 ods. 2 písm. b) OSP]. Táto „iná vada“ však do dovolacích dôvodov v Civilnom sporovom poriadku prevzatá nebola.

[22] Napriek všeobecnej konštatácii ústavného súdu považujeme za vhodné doplniť, že odvolací súd v ústavnou sťažnosťou napadnutom konaní preskúmaval v poradí druhé rozhodnutie okresného súdu a jeho postup, a krajský súd v prvom (kasačnom) rozhodnutí prvostupňovému súdu aj stranám artikuloval potrebu dodatočného objasnenia skutočností uvedených v znaleckom posudku, takže sťažovateľ o tomto nedostatku pôvodne zisteného skutkového stavu vedel, avšak pri opätovnom prejednaní veci bol v tomto smere pasívny.

[23] Pozri napríklad Uznesenie Ústavného súdu SR sp. zn. I. ÚS 646/2022 z 24. novembra 2022, v ktorom (bod 16) uviedol nasledovné: *„Ak aj súd prvej inštancie neuviedol predbežné právne posúdenie veci a v určitej fáze konania bol jeho právny názor pre sťažovateľa prekvapivý, sťažovateľ mal k dispozícii odvolanie, ktoré aj využil, a teda už ďalej nemohol argumentovať, že išlo o neodstrániteľný, resp. nenapraviteľný nedostatok zasahujúci do jeho práva na spravodlivý proces. Len okrajovo ústavný súd s poukazom na čl. 11 ods. 2 a 3 CSP poznamenáva, že sťažovateľ bol v konaní pred všeobecnými súdmi zastúpený kvalifikovaným právnym zástupcom a že v odvolaní proti rozsudku súdu prvého stupňa nedodržanie povinnosti okresného súdu uloženej mu v § 181 ods. 2 CSP nenamietal.“*

[24] Dovolacou námietkou bola zmätočnosť rozhodnutia odvolacieho súdu, ktorý sa v odvolacom rozsudku nezaoberal správnosťou namietaného procesného postupu súdu podľa § 181 ods. 2 CSP (potom, čo dospel

Opravné súdy klasifikujú porušenie procesného postupu upraveného v § 181 ods. 2 CSP súdom prvej inštancie „len“ ako inú vadu [odvolací dôvod podľa § 365 ods. 1 písm. d) CSP], čiže ako vadu, ktorá je odvolacím dôvodom, len ak mala za následok nesprávne rozhodnutie vo veci, aj keď možno nájsť viacero prípadov, kedy odvolací súd v ignorovaní § 181 ods. 2 CSP videl porušenie práva na spravodlivý proces.[25] Za prevalencie tohto „minimalistického“ prístupu je treba prisvedčiť názoru Löwy a Mitterpachovej,[26] podľa ktorých v prípade porušenia povinnosti súdu podľa § 181 ods. 2 CSP môžu strany (ak zdôvodnia, že konkrétny prostriedok procesného útoku alebo procesnej obrany neuplatnili práve z dôvodu porušenia tejto povinnosti súdom) s poukazom na § 366 písm. d) CSP uplatňovať v odvolacom konaní novoty, pretože ich v doterajšom priebehu konania nemohli uplatniť bez svojej viny. Tento náhľad však celkom nekorešponduje s rozšíreným argumentom súdov o tom, že ani ignorovanie povinností súdu prvej inštancie podľa § 181 ods. 2 CSP (či už absentujúce alebo nedostatočné predbežné právne posúdenie veci, alebo – nad rámec záujmu tohto príspevku – neuvedenie sporných a nesporných skutočností) strane nebránilo uplatňovať jej procesné práva.

Napriek ustálenej rozhodovacej činnosti súdov je podľa nášho názoru pri úvahách o žiadúcom obsahu a forme prezentácie predbežného právneho posúdenia súdom nedostatočné vychádzať z gramatického výkladu textu normy. Je nevyhnutné vychádzať aj z jej kontextu, celkového nastavenia zákonodarcom zvolenej koncepcie sporového procesu, základných procesných princípov a, nakoniec, do úvahy je potrebné brať aj ľudskoprávnu rovinu. Aj pri strohej legálnej textácii je teda v kontexte náročného nastavenia povinností a zodpovednosti strany sporu potrebné vychádzať z úlohy,

---

k vecnej správnosti rozhodnutia súdu prvej inštancie, konštatoval nedostatok vplyvu procesných námietok na vecnú správnosť rozhodnutia). Dovolací súd síce konštatoval nedostatočnosť predstavenia predbežného právneho posúdenia okresným súdom, avšak s prihliadnutím na ďalší priebeh dokazovania nepovažoval intenzitu tohto pochybenia okresného súdu za dostatočnú pre záver o porušení práva na spravodlivý proces v podobe odňatia možnosti dovolateľa konať pred súdom.

[25] Napríklad Uznesenie Krajského súdu v Bratislave č. k. 14Co/253/2015-382, v ktorom súd uviedol nasledovné: *„Z obsahu je zrejmé, že sudkyňa na žiadnom pojednávaní stranám sporu neuviedla, ktoré právne významné skutkové tvrdenia zostali sporné. Stranám sporu sa tak nevytvorila možnosť zamerať svoju procesnú aktivitu na skutočnosti, ktoré sú podľa posúdenia súdu sporné, a viesť účastníkov už počas konania k tomu, aby dokázali predvídať rozhodnutie súdu. Týmto postupom bola strane sporu odňatá možnosť konať pred súdom“* [citované podľa LÖWY – MITTERPACHOVÁ, *c. d.*, s. 779]. Ale aj Uznesenie Krajského súdu v Trnave sp. zn. 23Co/365/2017 z 30. júla 2018 (bod 11: *„Súd prvej inštancie nepostupoval v súlade s § 171 ods. 1 a § 181 ods. 2 CSP, keď nevyslovil svoj právny názor, neprezentoval pred stranami žiadnu skutočnosť ako spornú, čím nevytvoril zákonný priestor na doplnenie dôkazov, ktoré by vyvrátili alebo potvrdili tvrdené skutočnosti. Súd tým odňal žalobcovi možnosť konať pred súdom, žalobca nemal možnosť získať vedomosť o vnímaní uvedenej rozhodujúcej skutočnosti súdom ako spornej, a zároveň dôvod na označenie ďalších dôkazov v tomto smere.“*) a Uznesenie Krajského súdu v Trnave sp. zn. 10Co/201/2019 z 27. februára 2020 [bod 23: *„Povinnosťou súdu prvej inštancie tak bude v ďalšom konaní, viazaný právnym názorom odvolacieho súdu, postupovať v súlade s procesnými pravidlami Civilného sporového poriadku, predovšetkým ustanovením § 181 ods. 2 CSP, zaujatím stanoviska k skutkovým tvrdeniam strán (rozlíšením sporných a nesporných skutkových tvrdení) a následným vyslovením predbežného právneho posúdenia veci. Pri vykonávaní dokazovania bude súd prvej inštancie okrem prejednacej zásady a zásady kontradiktórnosti konania, aplikovať zásadu predvídateľnosti postupu súdu, ako aj prihliadať na špecifiká spojené s uplatňovaním nároku* (…)*“*].

[26] Pozri LÖWY – MITTERPACHOVÁ, *c. d.*, s. 776.

ktorú má prednesenie predbežného právneho posúdenia veci súdom v sporovom konaní plniť – oboznámenie strán sporu má predísť prekvapivému rozhodnutiu a zároveň má byť obligatórne poskytnutou „pomôckou“ pre stranu sporu pri plnení jej povinnosti uniesť procesné bremená. Z povinnosti súdu oznámiť stranám klasifikáciu prednesených skutkových tvrdení a predbežné právne posúdenie veci totiž v rovine práva na spravodlivý proces vyvodzujeme 1. právo získať od súdu kruciálne informácie potrebné pre ďalší procesný postup strany a 2. právo strany efektívne zohľadniť tieto informácie vo svojom ďalšom procesnom postupe ešte pred skončením dokazovania na súde prvej inštancie. Ak má predstavenie predbežného právneho posúdenia veci súdom naplniť svoj účel, jeho forma a obsah musia predstavovať pre stranu sporu reálnu možnosť reagovať na aktuálne právne posúdenie veci konkrétnou procesnou aktivitou. Je pravdou, že nedostatočné splnenie povinnosti súdu podľa § 181 ods. 2 CSP generálne nebráni strane sporu v jej akejkoľvek procesnej aktivite a za výsledok sporu je zodpovedná strana. Zvýrazňovanie tohto uhla pohľadu však znižuje význam dôležitej normovanej povinnosti súdu a oberá stranu sporu o naplnenie jej legitímneho očakávania dostať možnosť reagovať na relevantné informácie, ktoré jej má podľa výslovného znenia právnej normy poskytnúť konajúci súd. Povinnosti súdu normované v § 181 ods. 2 CSP totiž nie sú zabudnutým rezíduom predchádzajúcej koncepcie sporu, nekompatibilným s novým, prísnejším chápaním celkovej zodpovednosti strany sporu za svoj výsledok v spore. Naopak, zo skutočnosti, že zákonodarca k prevzatiu povinností (normovaných predtým v § 118 ods. 2 OSP) pridal povinnosť súdu prezentovať predbežné právne posúdenie veci, vyvodzujeme (pri súčasnom zvýšení zodpovednosti strán sporu) zvýšenie nárokov aj na činnosť súdu. Inými slovami, zvýšeniu procesnej zodpovednosti strany sporu zákonodarcom zodpovedá aj rozšírenie povinností súdu pri jeho procesnom postupe voči stranám. Je notorietou, že silný sudca usmerňuje priebeh sporu a nemôže pri tom nahrádzať prípadnú pasivitu strán sporu (uvedené je realizáciou prejednacieho princípu v spojení s koncentračným princípom a princípom formálnej pravdy). Povinnosť súdu prezentovať stranám svoje predbežné právne posúdenie je však prostriedkom realizácie zákazu prekvapivých rozhodnutí. Realizácia tohto nástroja zo strany súdu teda musí smerovať k materiálnemu naplneniu práva na spravodlivý proces, nielen k formálnemu splneniu povinnosti súdom na minimalistickej (a hlavne, stranou nevyužiteľnej) úrovni. Preto podľa nášho názoru neobstojí zovšeobecňujúca konštatácia, že nesplnenie povinnosti súdu postupovať podľa § 181 ods. 2 CSP nebráni strane v jej procesnej aktivite – ako už bolo uvedené, toto opomenutie súdu bráni strane v jej procesnej aktivite v podobe realizácie práva reagovať relevantným (a pre jej úspech v konaní nezriedka nevyhnutným) spôsobom práve na podstatné informácie zo strany súdu, na poskytnutie ktorých má právo. Rozhodovacia prax zľahčovaním nesplnenia zákonnej povinnosti zo strany súdu podľa autora nenapomáha zamýšľanému naplneniu cieľa zahrnutia základných procesných princípov do legálneho textu, ktorým je normatívne vyjadrenie želanej hodnoty civilného procesu, teda toho, „čo má byť“.[27]

---

[27] Pozri ŠTEVČEK, M. in: ŠTEVČEK – FICOVÁ – BARICOVÁ – MESIARKINOVÁ – BAJÁNKOVÁ – TOMAŠOVIČ a kol., *c. d.*, s. 31.

3. ZMENA PREDBEŽNÉHO PRÁVNEHO POSÚDENIA VECI ZO STRANY SÚDU

3.1 SPOLOČNÉ POZNÁMKY

Právne posúdenie veci nie je, *ipso facto*, statické. Vyvíja sa v závislosti od obsahu podaní strán sporu už v priebehu písomnej fázy konania. V čase, keď ho súd prvýkrát obligatórne prezentuje stranám (predbežné prejednanie sporu alebo prvé pojednávanie), by malo byť do určitej miery komplexné (vzhľadom na skutočnosť, že strany boli vo výzve na podanie repliky a dupliky poučené o možnom uplatnení sudcovskej koncentrácie v ďalšom priebehu konania,[28] by už mali byť z ich strany uplatnené všetky prostriedky procesného útoku a procesnej obrany, ktoré im sú známe a ktoré považujú za relevantné). Poznatky, ktoré prinesie vykonanie dôkazov, reakcie na vykonané dôkazy a prípustné novoty však dopĺňajú skutkový základ o ďalšie zistenia, ktoré súd priebežne vyhodnocuje. Takýto zmenený skutkový základ môže vyústiť do odlišného právneho posúdenia veci.

Zmena právneho posúdenia veci zo strany súdu môže mať rozmanitú podobu [súd dospeje k názoru, že hmotnoprávne sa jedná o iný právny vzťah v porovnaní s jeho doterajším náhľadom, alebo ide o ten istý druh právneho vzťahu, ale zmenila sa podstatná okolnosť v jeho posúdení, napr. premlčanie, alebo naopak, naposledy súd oznámil, že sa mu javí nárok premlčaný, a teraz považuje vznesenú námietku premlčania za neprípustnú pre zneužitie práva, resp. pre rozpor s dobrými mravmi, či zmena posúdenia podmienok pre podanie určovacej žaloby podľa § 137 písm. c) alebo d) CSP[29] a podobne]. V takejto situácii sa oprávnene ponúka otázka, či vedomosť o tejto zmene v prebiehajúcom konaní má pre strany sporu význam. Záporná odpoveď sa nám v kontexte nastavenia civilného sporového procesu nejaví ako správna, pretože je v rozpore prinajmenšom s právnou istotou, hospodárnosťou a rýchlosťou konania a oslabuje možnosť strany (teraz už nesprávne inštruovanej súdom ohľadom jeho právneho posúdenia veci) uniesť svoje procesné bremená. Naopak, za prirodzenú odpoveď považujeme, že pre strany je nevyhnutné poznať zmenu „právneho pohľadu“ súdu na vec, pretože len toto poznanie im umožní oponovať tomuto novému názoru (tak, ako vyžaduje už citovaná judikatúra), alebo zmeniť stratégiu (napríklad v podobe snahy dosiahnuť zamietnutie žaloby z iného dôvodu, uvedením tvrdení a argumentov, ktoré sa podľa doterajšieho obsahu spisu a prezentovaného právneho názoru súdu legitímne nejavili ako podstatné). Áno, na prvý pohľad sa môže zdať, že takýto posun aktivity strán sporu odporuje povinnosti tvrdenia a dôkaznej povinnosti v spojení s koncentráciou, pretože konanie sa „na časovej osi“ nachádza za momentom, dokedy boli strany povinné uplatniť svoje prostriedky procesného útoku alebo obrany. Zároveň je však zjavné, že pri rešpektovaní

[28] Pozri § 167 ods. 3 a 4 CSP.

[29] Zmena v posúdení podmienok pre podanie určovacej žaloby podľa uvedených ustanovení má kruciálne následky, a pokiaľ súd žalobcovi neoznámi, že podľa jeho zmeného právneho názoru naliehavý právny záujem na určení práva zo zákona nevyplýva [§ 137 písm. c) CSP], resp. ak súd dospeje k názoru o tom, že sa nestotožňuje s názorom žalobcu o tom, že možnosť určenia žalovanej právnej skutočnosti vyplýva z osobitného právneho predpisu [§ 137 písm. d) CSP], žalobcovi bez jeho reakcie hrozí strata sporu.

procesnej ekonómie a rýchlosti konania strany sporu a súd v doterajšom priebehu konania uvažovali o tom, či ten-ktorý prostriedok procesného útoku alebo procesnej obrany je relevantný, a strany sporu neuplatňovali to, čo považovali za irelevantné. Zmena právneho posúdenia veci zo strany súdu môže znamenať získanie relevancie doteraz nepoužitého prostriedku procesného útoku alebo procesnej obrany. Posúdenie legitímnosti názoru o doterajšej irelevantnosti „až teraz" uplatneného prostriedku procesného útoku alebo procesnej obrany patrí, samozrejme, súdu, a bude závisieť z nemalej miery od argumentácie strany sporu, toto posúdenie je však z pohľadu predmetu tohto príspevku sekundárne. Sústreďujeme sa na naplnenie primárneho predpokladu – aby sa strana sporu dozvedela o zmene predbežného právneho posúdenia veci súdom, mohla prehodnotiť efektívnosť svojej doterajšej procesnej aktivity a reagovať na posun v konaní ešte pred vydaním rozhodnutia vo veci samej.

Pre úplnosť dodávame, že k ovplyvneniu právneho posúdenia veci môže (okrem zmien v skutkových zisteniach súdu) dôjsť aj v dôsledku zmeny právnej úpravy s okamžitou aplikabilitou, zmeny na vec dopadajúcej rozhodovacej činnosti najvyšších súdnych autorít,[30] alebo v dôsledku kasačnej záväznosti rozhodnutia opravného súdu, či ústavného súdu. K tejto zmene môže dôjsť v rozličných štádiách konania a na rozličných stupňoch súdnej sústavy. Potenciálne predbežné právne posúdenie najviac variuje pri tzv. usporiadacích žalobách [§ 137 písm. b) CSP].[31]

Zvýrazňujúc hlavný predmet záujmu tohto príspevku (zmena právneho posúdenia veci súdom v priebehu konania), ak nadviažeme na náš názor, podľa ktorého je riadne splnenie povinnosti uvedenej v § 181 ods. 2 CSP súdom dôležitým nástrojom predchádzania prekvapivého rozhodnutia (ktorý nemôže byť braný len ako formalita) a zmyslom a účelom jeho existencie je umožniť strane sporu relevantne a efektívne reagovať na informácie poskytnuté zo strany súdu ešte pred rozhodnutím súdu vo veci samej, považujeme za logické a nevyhnutné, aby súd stranám oznámil aj prípadnú zmenu svojho predbežného právneho posúdenia veci. Totiž, súdom komunikované predbežné právne posúdenie veci, ktoré už nie je aktuálne, nemá pre stranu sporu – vzhľadom na účel tohto oznámenia – žiadnu hodnotu a neumožňuje jej ovplyvniť výsledok sporu, teda splniť to, čo od neho zákonodarca striktne očakáva. Bez „aktualizácie" prezentovaného predbežného právneho posúdenia veci tak dochádza k vyprázdneniu procesného nástroja, ktorý je súčasťou práva na spravodlivý proces. Sme si vedomí skutočnosti, že právna úprava takúto povinnosť súdu explicitne neukladá (s výnimkou § 382 CSP v odvolacom konaní, pozri ďalej), aplikujúc okrem gramatického výkladu aj celkové nastavenie koncepcie sporového procesu, základné procesné princípy a právo na spravodlivý proces však opäť vyslovujeme hypotézu tohto výskumu: *„Pre realizáciu zákazu prekvapivého*

---

[30] Pozri Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 2872/18 z 23. júla 2019, podľa ktorého: *„Pokud soud v řízení o náhradě škody za nesprávní úřední postup poté, co v jeho průběhu dojde ke změně judikatury Nejvyššího soudu, nepoučí účastníka ve smyslu § 118a o.s.ř. konkrétně o povinnosti tvrdit a prokazovat ty skutkové okolnosti, které z hlediska hypotézy použité hmotněprávní úpravy mohou přivodit příznivé rozhodnutí ve věci, poruší práva účastníka zaručená čl. 36 odst. 1 a 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod."*

[31] K špecifikám dokazovania pozri napr. LÖWY, A. – KOĽVEKOVÁ, V. Modifikácie prejednacieho princípu v sporoch o zrušenie a vyporiadanie podielového spoluvlastníctva a o vyporiadanie bezpodielového spoluvlastníctva manželov. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*. 2025, Vol. LXXI, č. 4, s. 219–236.

rozhodnutia a pre naplnenie účelu inštitútu oznámenia predbežného právneho posúdenia veci je nevyhnutné zo strany súdu komunikovať stranám sporu aj zmenu predbežného právneho posúdenia veci, ku ktorému dôjde v priebehu konania tak, aby na túto zmenu mohli strany efektívne reagovať ešte pred vydaním rozhodnutia vo veci samej."

3.2 ZMENA PREDBEŽNÉHO PRÁVNEHO POSÚDENIA V PRIEBEHU KONANIA NA PRVEJ INŠTANCII

Z pohľadu rozsahu prejednania veci pri poskytovaní súdnej ochrany ohrozenému alebo porušenému právu uskutočňuje najviac úkonov súd prvej inštancie. Tento súd zisťuje skutkový stav „v celej jeho šírke" (v čo najlepšej kvalite, avšak v rámci limitov procesnej aktivity strán sporu[32]) a podrobuje ho právnemu posúdeniu.

Ako už bolo uvedené, právne posúdenie veci nie je statické. V konkrétnej veci je prirodzeným možným dôsledkom dynamiky konania a vývoja budovania skutkového základu, že získanie ďalších poznatkov privedie súd k odlišnému (aj keď možno ešte stále nie finálnemu) právnemu posúdeniu veci (okrem už skôr uvedených príkladov je ďalším úvaha o bezdôvodnom obohatení z dôvodu vyvrátenia splnenia esenciálnej náležitosti žalovaného zmluvného typu, resp. ostatného súdom predbežne uvažovaného zmluvného typu). Je vysoko pravdepodobné, že pri diferentnom predbežnom právnom posúdení veci bude pre úspech strany v spore potrebná iná procesná aktivita (napríklad, bude potrebné uniesť dôkazné bremeno vo vzťahu k inej skutočnosti, ktorá sa v doterajšom priebehu konania nejavila ako relevantná). Stratégia, ktorú si strana zvolila po predstavení predbežného právneho posúdenia (založená na legitímnom očakávaní toho, že smer, ktorým ju súd splnením povinností uvedených v § 181 ods. 2 CSP „naviedol", je správny), už nebude spôsobilá doviesť ju k úspechu v spore. V dynamike konania teda ide o „spojené nádoby" – nové skutkové zistenia privodili odlišné právne posúdenie veci a na dosiahnutie opätovnej zmeny predbežného právneho posúdenia alebo na dosiahnutie úspechu pri novom právnom posúdení veci bude potrebné preukázať diferentné skutočnosti. Povinnosť tvrdenia (a nadväzujúca dôkazná povinnosť) sa vzťahuje na to, čo je relevantné, pričom sa nedá vyhnúť tomu, že posúdenie relevantnosti je prvotne subjektívnym posúdením strany. Strana neuvádza skutočnosti, ktoré sa v danom momente konania nejavia ako dôležité, a to práve s ohľadom na rýchlosť a hospodárnosť konania. Preto je dôležité, aby sa strana o zmene v tejto kategórii, t.j. o tom, že určitá skutočnosť prestala byť relevantnou a iná skutočnosť sa relevantnou stala,

---

32 Prejednací princíp spolu s koncentráciou konania a princípom formálnej pravdy skutočne limituje súd pri budovaní perfektného skutkového základu [pozri napr. MOLNÁR, *Procesná aktivita sporovej strany ako limit prieskumu v opravnom konaní*; KOĽVEKOVÁ, V. Sudcovská koncentrácia konania vo svetle budovania skutkového základu súdneho rozhodnutia v civilnom sporovom konaní. *Studia Iuridica Cassoviensia*. 2021, roč. 9, č. 1, s. 34–43; KOĽVEKOVÁ, V. Vplyv procesnej aktivity sporových strán a uplatňovania sudcovskej koncentrácie konania na dokazovanie v civilnom sporovom konaní. *Societas et Iurisprudentia*. 2021, roč. 9, č. 4, s. 79–101; KOĽVEKOVÁ, V. Koncentrácia procesnej aktivity sporových strán v rozhodovacej činnosti najvyšších súdnych autorít Českej a Slovenskej republiky. In: MOLNÁR, P. – KUŠNÍRIKOVÁ, M. – BARTKO, M. a kol. (eds.). *Košické dni súkromného práva VI.: recenzovaný zborník vedeckých prác*. Košice, Vydavateľstvo ŠafárikPress UPJŠ, 2026, s. 213–224].

dozvedela v takom čase, aby mohla reagovať efektívne, t.j. ovplyvniť názor súdu pre blížiace sa rozhodnutie, nie až *ex post* v opravnom konaní.

Odborná spisba nevyslovuje požiadavku oznamovania zmeny predbežného právneho posúdenia v priebehu konania tak, aby na tento nový právny názor súdu mohla strana efektívne reagovať ešte pred rozhodnutím vo veci samej. Sedlačko zastáva názor, podľa ktorého ak dôjde k zmene predbežného právneho posúdenia, je potrebné odôvodniť túto zmenu (až) v meritórnom rozhodnutí.[33] Löwy a Mitterpachová[34] nevidia dôvod na výslovné oznamovanie zmeny predbežného právneho posúdenia veci smerom k stranám s tým, že predbežné právne posúdenie bolo poskytnuté stranám pred vykonaním dokazovania, v dôsledku ktorého sa podstatne môžu zmeniť okolnosti sporu, strany sú v rámci procesnej ostražitosti povinné adekvátne reagovať na priebeh sporu a konečné právne posúdenie môžu namietať v odvolaní. Tieto názory sa síce vyznačujú praktickitou, ale z doktrinálneho hľadiska za ich slabinu považujeme práve to, že strany sa stále riadia pôvodne predstaveným právnym názorom súdu a bez komunikácie jeho zmeny zo strany súdu môže byť ich reakcia na priebeh konania nesprávna. Nemyslíme si, že za existencie zákazu prekvapivých rozhodnutí je povinnosťou strany „uhádnuť" v rámci priebehu sporu zmenu právneho posúdenia veci zo strany súdu. Podstatou koncepcie silného sudcu je práve efektívne usmerňovanie priebehu konania dialógom so stranami sporu tak, aby rozhodol spravodlivo, v primeranom čase a hospodárne. Ak súd zavádza strany sporu už neaktuálnym predbežným právnym posúdením veci, je diskutabilné, či im poskytuje spravodlivú možnosť uniesť ich zodpovednosť za výsledok sporu. Je pravdou, že strana má právo brániť sa proti právnemu názoru súdu, uvedenému v rozhodnutí, odvolaním, a teda ho môže zvrátiť. Podstatu prekvapivého rozhodnutia ako neželaného stavu, ktorému je súd povinný predchádzať, však vnímame „už" vo vydaní takéhoto rozhodnutia,[35] nie „až" v nadobudnutí právoplatnosti prekvapivého rozhodnutia. Za súčasť tejto konštrukcie je potrebné považovať právo strany polemizovať s právnym názorom súdu ešte pred vydaním rozhodnutia, nie až v opravnom konaní. Ako vyplýva z doterajších odkazov na judikatúru, časový faktor „pred vydaním rozhodnutia" nie je v judikatúre k prekvapivým rozhodnutiam otázny.

Zákaz prekvapivého rozhodnutia nie je to isté, ako právo tvrdiť a napádať nesprávne právne posúdenie. V prvom prípade ide o procesnú vadu, v druhom a vadu právnu. Už sme uviedli, že právny záver prekvapivého rozhodnutia môže byť (vo vzťahu k vystavanému skutkovému základu) vecne správny. Problematickým však môže byť práve postup súdu, v ktorom strana nebola (alebo bola nesprávne) inštruovaná k svojej procesnej aktivite, v dôsledku čoho nebola jej „skutková" aktivita správna.

Rozhodovacia prax súdov sa k otázke potreby prezentovať stranám sporu zmenu predbežného právneho posúdenia veci stavia prevažne rezervovane (nezriedka

---

[33] SEDLAČKO, *c. d.*, s. 724.

[34] LÖWY – MITTERPACHOVÁ, *c. d.*, s. 780–781.

[35] Porovnaj Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 798/25 z 22. júla 2025, podľa ktorého: *„O překvapivé rozhodnutí jde mj. tehdy, nedostanou-li účastníci řízení příležitost vyjádřit se k odlišnému hodnocení důkazů nebo k odlišnému právnímu hodnocení. Zákaz překvapivých rozhodnutí znamená, že účastníci řízení musí mít možnost účinne argumentovat ve vztahu ke všem otázkám, na jejichž řešení bude rozhodnutí soudu spočívat."*

vychádzajúc z bagatelizácie povinností uvedených v § 181 ods. 2 CSP) a za postačujúce považuje, ak súd vysvetlí zmenu predbežného právneho posúdenia až v rozhodnutí vo veci samej.[36] Možno však uviesť aj recentné rozhodnutie odvolacieho súdu, ktorý v neoznámení zmeny právneho posúdenia (aj keď išlo o zmenu právneho posúdenia po vrátení veci na opätovné prejednanie) vzhliadol porušenie práva na spravodlivý proces.[37] Vecne sa zaoberal otázkou oboznámenia strán sporu so zmenou pôvodne oznámeného predbežného právneho názoru súdu stranám súdu aj Krajský súd v Banskej Bystrici.[38]

Podľa nášho názoru, pokiaľ nedôjde k oznámeniu zmeny právneho posúdenia veci súdom, súd vlastne necháva strany v omyle o jeho právnom posudzovaní prejednávanej veci a hrozí, že ich ďalšia procesná aktivita bude kontraproduktívna. Skutočnosť, že súd na základe relevantného vývoja dospel k inému predbežnému právnemu posúdeniu veci, podľa nášho názoru bez ďalšieho neznamená, že k rovnakej zmene právneho posúdenia mali dospieť aj strany sporu. Preto pre zachovanie zmyslu povinnosti súdu poskytnúť stranám sporu relevantnými informáciami „návod" na ich ďalší procesný postup považujeme za nevyhnutné, aby súd stranám vhodne uviedol svoje nové predbežné právne posúdenie veci tak, aby mohli strany efektívne reagovať.[39] Argumentácia proti takémuto „zdržiavaniu" potrebou rýchlosti konania podľa nášho názoru neobstojí, nakoľko samotná rýchlosť konania bez súčasného spravodlivého prejednania a rozhodnutia veci nie je udržateľnou hodnotou a následné opätovné prejednanie veci konanie v skutočnosti predĺži.

---

[36] Spomedzi viacerých za krajný považujeme názor vyslovený Krajským súdom v Trenčíne v jeho rozsudku sp. zn. 27Co/24/2024 z 28. januára 2025 (bod 45), podľa ktorého (potom, čo súd skonštatoval, že súd prvej inštancie nepostupoval na prvom pojednávaní v zmysle § 181 ods. 2 CSP): *„Nakoniec v podmienkach tejto veci by reálne výsledok konania, ani správanie žalobcu v reakcii naň nijako neovplyvnilo ani oznámenie predbežného právneho posúdenia súdom prvej inštancie na prvom pojednávaní, či spornosti/nespornosti skutkových tvrdení so zreteľom na to, že v tom čase neboli známe skutočnosti v ktorých má pôvod posúdenie esenciálnej otázky pre rozhodnutie o nároku žalobcu, a to neplatnosti dojednania o zmluvnej pokute, ktoré vyplynuli až z následne vykonaného dokazovania, v ktorom štádiu už súd prvej inštancie takúto povinnosť nemal (rozumej postup podľa § 181 ods. 2 CSP). Reálne teda namietaná vada procesného postupu súdu prvej inštancie nebola spôsobilá výsledok sporu, či možnosť realizovať procesné oprávnenia žalobcu ovplyvniť a udržateľne viesť k záveru o naplnení dôvodu na odvolanie uvedeného v ust. § 365 ods. 1 písm. b/ CSP."*

[37] Uznesenie Krajského súdu v Prešove sp. zn. 16Co/3/2024 zo 14. marca 2024 (bod 12): *„V postupe súdu absentuje vyslovenie predbežného právneho názoru (§ 181 ods. 2 CSP), že mieni vec posúdiť rozdielne od názoru dovolacieho súdu a tým znemožnil žalobcovi uplatniť prostriedky procesnej obrany. O zmene právneho názoru a iného právneho posúdenia veci bol súd povinný informovať žalobcu a dať mu možnosť zmenený právny názor vyvrátiť. Civilný sporový poriadok stojí na zásade predvídateľnosti rozhodnutí súdu. Strany sporu by nemali byť zaskočené možným iným právnym posúdením veci súdom bez toho, aby im bolo umožnené tvrdiť skutočnosti významné z hľadiska sudcovho právneho názoru a navrhnúť k ich preukázaniu dôkazy."*

[38] Pozri Rozsudok Krajského súdu v Banskej Bystrici sp. zn. 43Co/99/2025 z 26. marca 2026. Odvolateľ namietal prekvapivú zmenu právneho posúdenia súdom prvej inštancie. Odvolací súd preskúmal priebeh pojednávania a konštatoval, že okresný súd zmenu právneho posúdenia k relevantnej skutočnosti (platnosť konkurenčnej doložky), ku ktorej došlo dokonca na prvom pojednávaní po oznámení predbežného právneho posúdenia veci a po vykonaní výsluchu strán, stranám riadne oznámil a strany v ďalších podaniach pracovali už s týmto posúdením.

[39] Opäť možno poukázať na už citovaný Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 798/25 z 22. júla 2025.

Vychádzajúc z prevalentnej aplikačnej praxe, pre dosiahnutie oboznamovania strán sporu so zmenami predbežného právneho posúdenia súdom bude nevyhnutná legislatívna zmena procesného kódexu. Andrejčík[40] navrhuje legislatívne upraviť povinnosť súdu znovu uviesť predbežné právne posúdenie veci v troch situáciách (zmena zákonného sudcu, vrátenie veci na ďalšie konanie po kasácii predchádzajúceho rozhodnutia a pripustenie zmeny žaloby). Tento návrh považujeme za vhodný a vystihujúci konkrétne problematické situácie, avšak nie dostatočný. Navrhovaná zmena nevyčerpáva ostatné prípady, v ktorých je ďalšie „spoliehanie sa" na prezentované predbežné právne posúdenie veci pre stranu kontraproduktívne. Preto by sme za náležité považovali doplnenie nového odseku 6 do § 181 CSP v nasledovnom znení: *„(6) Ak súd v priebehu konania dospeje k zmene predbežného právneho posúdenia veci, uvedie stranám sporu nové právne posúdenie veci pred vyhlásením dokazovania za skončené alebo pred vyhlásením rozhodnutia vo veci samej. Platí to aj v prípade zmeny zákonného sudcu, vrátenia veci na ďalšie konanie alebo pripustenia zmeny žaloby."*

3.3 ZMENA PREDBEŽNÉHO PRÁVNEHO POSÚDENIA VECI V ODVOLACOM KONANÍ

Pokiaľ je oprávnenou osobou včas podané odvolanie, nenadobudne napadnuté rozhodnutie právoplatnosť, dokiaľ o odvolaní právoplatne nerozhodol odvolací súd (§ 367 ods. 1 CSP; § 206 ods. 1 OSŘ[41]). V priebehu odvolacieho konania vec nie je právoplatne skončená a odvolací súd má možnosť (v niektorých prípadoch dokonca povinnosť[42]) zasahovať do doteraz zisteného skutkového stavu v podobe zopakovania alebo doplnenia dokazovania. Skutkové zistenia, získané týmito procesnými úkonmi, môžu vyústiť do diferentných právnych záverov v porovnaní so závermi súdu prvej inštancie. Takisto môže odvolací súd zmeniť právne posúdenie skutkového stavu zisteného súdom prvej inštancie.

Ústavný súd SR charakterizoval rozhodnutie odvolacieho súdu ako prekvapivé predovšetkým vtedy, ak odvolací súd založí svoje rozhodnutie vo veci na iných zásadne odlišných právnych záveroch ako súd prvého stupňa, pričom zároveň odvolací súd účastníkovi konania neumožní vyjadriť sa k jeho iným (odlišným) právnym záverom, teda účastník konania nemá možnosť právne argumentovať, prípadne predkladať nové dôkazy, ktoré sa z hľadiska doterajších právnych záverov súdu prvého stupňa nejavili

---

40 ANDREJČÍK, *c. d.*, s. 403.

41 Pozn. podľa § 206 ods. 1 OSŘ je ďalším predpokladom devolutívneho účinku podaného odvolania aj skutočnosť, že toto odvolanie je prípustné.

42 Podľa § 390 CSP (zásada „jedenkrát a dosť") je odvolací súd povinný vec sám rozhodnúť (tzn. potvrdiť alebo zmeniť napadnuté rozhodnutie) v prípade, ak zrušil prvý „riadny" rozsudok (riadny v zmysle nie osobitných druhov rozsudkov) a prejednáva odvolanie proti druhému riadnemu rozsudku v poradí. K tejto téme a prípadným výnimkám pozri napr. MOLNÁR, P. K niektorým prípadom „dotvárania" Civilného sporového poriadku Ústavným súdom Slovenskej republiky. In: MOLNÁR – KUŠNÍRIKOVÁ – BARTKO a kol. (eds.), *c. d.*, s. 133–135.

ako významné.[43] Najvyšší súd[44] rekapituloval náhľad na prekvapivé rozhodnutie nasledovne: „[…] *rozhodnutie, v ktorom odvolací súd (na rozdiel od súdu prvého stupňa) za rozhodujúcu považoval skutočnosť, ktorú nikto netvrdil alebo nepopieral, resp. ktorá nebola predmetom posudzovania súdom prvého stupňa. Prekvapivým je rozhodnutie odvolacieho súdu nečakane založené na iných právnych záveroch než rozhodnutie súdu prvého stupňa resp. rozhodnutie, ktoré z pohľadu výsledkov konania na súde prvého stupňa je nečakane založené na iných (nových) dôvodoch, než na ktorých založil svoje rozhodnutie súd prvého stupňa a účastník konania nemal možnosť namietať správnosť (nového) právneho záveru zaujatého až v odvolacom konaní.*“

De lege lata prekvapivému rozhodnutiu odvolacieho súdu bráni výslovná povinnosť súdu oznámiť stranám zamýšľanú aplikáciu právnej normy, ktorá v doterajšom priebehu konania aplikovaná nebola (§ 382 CSP[45]). Judikatúra potvrdzuje dôležitosť predpokladu, že táto doteraz nepoužitá norma bude pre záver odvolacieho súdu rozhodujúca.[46] Účel § 382 CSP je nepochybne rovnaký ako § 181 ods. 2 CSP[47] – prevencia vydania prekvapivého rozhodnutia, pričom považujeme za vhodné podotknúť, že zákon pri normovaní tejto povinnosti nerozlišuje medzi situáciou, kedy odvolací súd vec právoplatne skončí (t.j. odvolací súd napadnuté rozhodnutie potvrdí alebo zmení), a situáciou, kedy bude vec vrátená súdu prvej inštancie na opätovné prejednanie a rozhodnutie veci. Právna úprava teda ukladá odvolaciemu súdu povinnosť prezentovať stranám zámer aplikovať „novú právnu normu“ nielen v prípade, ak hodlá vec právoplatne skončiť (a strany by sa bez realizácie § 382 nové právne posúdenie dozvedeli až z rozhodnutia, ktoré už nemožno napadnúť riadnym opravným prostriedkom), ale aj v prípade, keď hodlá využiť kasačné oprávnenie a jeho záväzný právny názor ešte bude predmetom aplikácie súdom nižšieho stupňa [a strany budú mať možnosť snažiť sa dosiahnuť zmenu právneho posúdenia v ďalšom konaní (k možnému odklonu od záväzného právneho názoru pozri ďalej)]. Tento (zdanlivo okrajový) detail považujeme za prínosný z pohľadu materiálneho naplnenia práva na spravodlivý proces pri zmene právneho posúdenia veci súdom, a zároveň za ukážku toho, že zákonodarca sa „priebežnému“ prezentovaniu zmeny právneho posúdenia súdom nebráni.

Ani pri aplikácii § 382 CSP neobstojí izolovaný gramatický výklad textu zákona. Informačná povinnosť sa vzťahuje na použitie právnej normy, ktorá doteraz „vôbec nebola v hre“ (tzn. nebola v doterajšom priebehu konania uvedená ako referenčná norma

---

43 Napríklad Nález Ústavného súdu SR sp. zn. I. ÚS 736/2016 z 5. decembra 2017.

44 Uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 9 XCdo 400/2016 z 15. augusta 2017 (s odkazmi na rozhodnutia dovolacieho súdu sp. zn. 7 Cdo 102/2011, sp. zn. 2 Cdo 226/2011 a sp. zn. 5 Cdo 46/2011).

45 *„Ak má odvolací súd za to, že sa na vec vzťahuje ustanovenie všeobecne záväzného právneho predpisu, ktoré pri doterajšom rozhodovaní veci nebolo použité a je pre rozhodnutie veci rozhodujúce, vyzve strany, aby sa k možnému použitiu tohto ustanovenia vyjadrili.“* V Občianskom súdnom poriadku mal obdobné znenie § 213 ods. 2.

46 Pozri napríklad Uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 7Cdo 1/2018 z 21. marca 2018.

47 Samozrejme, v časti § 181 ods. 2 CSP, týkajúcej sa právneho posúdenia veci, nie pokiaľ ide o skutkové tvrdenia a dôkazné návrhy, čo je logické vzhľadom na štádium, v ktorom sa konanie nachádza. Dôvodová správa k Civilnému sporovému poriadku k § 382 (v návrhu zákona to bol § 375, pozn.) výslovne uvádza, že toto ustanovenie má za cieľ predísť tzv. prekvapivým rozhodnutiam a označuje ho za *„korelát vyslovenia právneho názoru pred súdom prvej inštancie aj v odvolacom konaní“*.

pre posúdenie skutkového stavu zo strany súdu, ani strán sporu), avšak nemožno s absolútnou platnosťou vyvodiť záver, že sa *a contrario* nevzťahuje na odlišný právny záver pri aplikácii totožnej normy na totožný skutkový stav. Podľa okolností konkrétneho prípadu, aj právne posúdenie odvolacieho súdu (napr. extenzívny výklad normy, zohľadnenie novej judikatúry najvyšších súdnych autorít a podobne), nevyhovujúce doslovnému zneniu § 382 CSP, môže vyžadovať jeho aplikáciu. Opäť je totiž potrebné vychádzať z kontextu právnej úpravy a účelu tohto procesného inštitútu – zabrániť vydaniu prekvapivého (tentokrát odvolacieho) súdneho rozhodnutia, pod ktorým je v zmysle vyššie uvedenej judikatúry potrebné rozumieť rozhodnutie založené na zásadne odlišných právnych záveroch ako súd prvého stupňa, pričom strana nemala možnosť právne argumentovať, prípadne predkladať nové dôkazy, ktoré sa z hľadiska doterajších právnych záverov súdu prvého stupňa nejavili ako významné, a nemala možnosť namietať správnosť právneho záveru, ktorý súd zaujal až v odvolacom konaní. Na druhej strane, na doplnenie ďalšej právnej argumentácie odvolacím súdom na zvýraznenie správnosti právneho názoru súdu prvej inštancie pri potvrdení napadnutého rozhodnutia uvedené ustanovenie nedopadá.

Vzhľadom na skutočnosť, že odvolací súd svojim potvrdzujúcim alebo zmeňujúcim rozhodnutím vec právoplatne končí, rozhodovacia prax dovolacieho súdu a ústavného súdu sa k prípadnému porušeniu povinnosti podľa § 382 CSP stavia pomerne rigidne. Napríklad dovolací súd[48] zrušil rozhodnutie odvolacieho súdu, ktorým bolo potvrdené rozhodnutie súdu prvej inštancie, avšak na základe iných ustanovení použitého právneho predpisu bez toho, aby odvolací súd strany vyzval na vyjadrenie sa k tomuto novému právnemu posúdeniu veci.

Podobne Ústavný súd SR[49] vyslovil porušenie základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy SR a práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd rozsudkom odvolacieho súdu, ktorý potvrdil uznesenie okresného súdu o zastavení exekúcie (v ktorom bolo dôvodom zastavenia exekúcie splnenie dlhu) ako vecne správne, avšak z iného právneho dôvodu (nespôsobilosť exekučného titulu) bez toho, aby dal účastníkom možnosť vyjadriť sa k použitiu právnej normy, ktorá v doterajšom priebehu konania nebola aplikovaná a bola pre rozhodnutie odvolacieho súdu rozhodujúca. Ústavný súd vyslovil aj porušenie práv sťažovateľa uznesením dovolacieho súdu, ktorý bagatelizoval formálnu aplikáciu § 382 CSP odvolacím súdom bez materiálneho neplnenia účelu tohto procesného nástroja.[50]

---

48 Uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 2Obdo/44/2021 z 30. novembra 2021.

49 Nález Ústavného súdu SR sp. zn. II. ÚS 137/2017 z 22. júna 2017.

50 Pozri Nález Ústavného súdu SR sp. zn. II. ÚS 43/2020 z 26. mája 2020. Odvolací súd síce vyzval strany sporu na vyjadrenie sa k použitiu doteraz neaplikovanej právnej normy, avšak vyjadrenie žalobcu doručil žalovanému len dva dni pred už vytýčeným termínom verejného vyhlásenia rozsudku. Odvolací súd tak zmaril možnosť žalovaného kontradiktórne polemizovať s novým právnym posúdením veci. Dovolací súd posúdil namietaný postoj krajského súdu tak, že síce výzvu podľa § 382 CSP považoval za plnenie osobitného druhu manudukčnej povinnosti, ktorej podstatou je predísť vydaniu prekvapivého rozhodnutia, avšak *„právo na spravodlivý proces je v tomto prípade potrebné považovať za zachované samotným doručením podania protistrane“*.

3.4 ZMENA PRÁVNEHO POSÚDENIA VECI V DOVOLACOM KONANÍ

Dovolacie konanie je špecifickým opravným konaním, v ktorom opravný súd preskúmava právoplatné rozhodnutie odvolacieho súdu, a to striktne v rozsahu dovolateľom vymedzených a uplatnených vád zmätočnosti a/alebo nesprávneho právneho posúdenia veci za niektorej zo zákonom predpokladaných judikatórnych situácií.[51] Dovolací súd nie je skutkovým súdom[52] a teda k zmene právneho posúdenia nemôže dôjsť v dôsledku ďalších skutkových poznatkov.

Požiadavky na argumentáciu tvrdeného nesprávneho právneho posúdenia veci sú pomerne náročné čo do identifikovania právnej otázky a jej relevancie pre právny záver napadnutého rozhodnutia, ako aj čo do uvedenia samotnej nesprávnosti právneho záveru súdu (§ 421 ods. 1 a § 432 CSP). Keďže skúmanú právnu otázku, ktorej iného posúdenia sa domáha, vymedzuje dovolateľ, dovolací súd je uplatneným dovolacím dôvodom viazaný (§ 440 CSP), protistrana má právo vyjadriť sa k dovolaniu (§ 436 ods. 3 CSP) a dovolateľ má právo podať repliku k tomuto vyjadreniu (§ 436 ods. 4 CSP), je jasné, s akým právnym posúdením, odlišným od právneho posúdenia odvolacieho súdu vyjadreného v napadnutom rozhodnutí, dovolací súd pracuje. V dovolacom konaní preto v zásade nevidíme priestor na vydanie prekvapivého rozhodnutia. Pokiaľ by sa tak stalo (dovolací súd by naložil s dovolacou argumentáciou svojvoľne a dospel by k nepodloženému právnemu záveru[53]), bolo by namieste uvažovať o tom, či dovolacie rozhodnutie neatakuje základné právo na súdnu ochranu a právo na spravodlivé súdne konanie.

3.5 ZMENA PREDBEŽNÉHO PRÁVNEHO POSÚDENIA VECI PO POVOLENÍ OBNOVY KONANIA

Len čo nadobudne rozsudok o povolení obnovy konania právoplatnosť, súd bez ďalšieho vec znova prejedná a prihliadne pri tom na všetko, čo vyšlo najavo v pôvodnom konaní aj v obnovenom konaní (§ 416 CSP). Obnoveným môže byť konanie na súde prvej inštancie, alebo konanie na odvolacom súde. Keďže právna úprava neustanovuje odlišnosti pre procesný postup súdu po povolení obnovy konania (*iudicium rescissorium*), na obnovené konanie sa vzťahuje právna úprava konania na príslušnej inštancii. Na tomto mieste však nemožno opomenúť, že pri dôvodoch obnovy konania podľa § 397 písm. a) a b) CSP (komparatívne § 228 ods. 1 OSŘ) je dikciu § 416 CSP („všetko“) potrebné aplikovať reštriktívne – prípustnými novotami pri opätovnom prejednaní veci budú len tie, ktoré úspešne prešli „filtrom“ skúmania prípustnosti v konaní

---

[51] Komparatívne hodno spomenúť, že v Slovenskej republike sa dovolaním pre nesprávne právne posúdenie nemožno domáhať odklonu od ustálenej rozhodovacej činnosti [porovnaj § 421 ods. 1 písm. a) až c) CSP a § 237 OSŘ *in fine* (*„anebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak“*)].

[52] Skutkové dokazovanie môže byť vykonané len vo vzťahu k prípustnosti a včasnosti dovolania (§ 435 CSP).

[53] Podotýkame, že dovolací súd môže napadnuté rozhodnutie odvolacieho súdu zmeniť, ak je jedinou ním identifikovanou vadou nesprávne právne posúdenie veci (§ 449 ods. 3 CSP). Ak dovolací súd identifikuje (aj) vadu zmätočnosti, výsledkom dovolacieho prieskumu bude kasácia napadnutého rozhodnutia (§ 449 ods. 1 CSP).

o povolení obnovy konania (*iudicium rescindens*). Prípustnosť ďalších prostriedkov procesného útoku a obrany, ktoré budú uplatnené v kontradiktórnej reakcii na tieto „povolené" novoty, bude vecou individuálneho posúdenia súdu[54]. V opačnom prípade by bola popretá koncentrácia dovtedajšieho konania a bazálne striktné nastavenie prípustnosti novôt pre povolenie obnovy konania.

Napadnuté rozhodnutie počas opätovného prejednávania veci existuje ďalej („len" sa neuplatňujú jeho účinky). Cieľom žalobcu v obnovenom konaní je zmena rozhodnutia v jeho prospech a nahradenie pôvodného rozhodnutia novým – logicky a jasne teda žalobca smeruje k dosiahnutiu diferentného právneho posúdenia veci súdom v porovnaní s pôvodným konaním.

Na začiatku opätovného prejednania je právne posúdenie veci totožné s finálnym právnym posúdením pri vydaní napadnutého rozhodnutia. Keďže strany toto právne posúdenie poznajú z odôvodnenia napadnutého rozhodnutia, nie je potrebné ho opätovne prezentovať zo strany súdu. Ako však vyplýva z podstaty tohto mimoriadneho opravného konania, pri samotnom opätovnom prejednaní veci môže práve vďaka uplatneným novotám a reakciám na ne dôjsť k zmene právneho posúdenia veci.

Ak ku zmene právneho posúdenia veci dôjde v obnovenom konaní na súde prvej inštancie, nezostáva nám iné, než odkázať na úvahy uvedené v statiach 3.1 a 3.2 a zvýrazniť, že základným cieľom uplatnených novôt je práve dosiahnutie zmeny právneho posúdenia veci súdom, rezultujúce do rozhodnutia v prospech strany, ktorá iniciovala obnovu konania. Vychádzajúc zo zákazu vydania prekvapivého rozhodnutia sa preto ako jediná prevencia porušenia tejto súčasti práva na spravodlivý proces v obnovenom konaní javí oznámenie prípadnej zmeny právneho posúdenia v porovnaní s právnym posúdením, obsiahnutým v napadnutom rozhodnutí, a umožniť stranám efektívne reagovať na nové právne posúdenie pred vydaním rozhodnutia vo veci samej (pozri návrh *de lege ferenda* v stati 3.2).

Pokiaľ dôjde k odlišnému právnemu posúdeniu veci pri opätovnom prejedaní odvolania (potom, čo odvolací súd doplní alebo zopakuje dokazovanie, alebo potom, čo odvolací súd prehodnotí nesprávne právne posúdenie súdu prvej inštancie), § 382 CSP odvolaciemu súdu ukladá umožniť stranám sporu vyjadriť sa. Potreba postupu podľa § 382 CSP však variuje podľa povahy zmeny právneho posúdenia (pozri stať 3.3).

3.6 ZMENA PREDBEŽNÉHO PRÁVNEHO POSÚDENIA VECI PO KASAČNOM ZÁSAHU OPRAVNÉHO SÚDU ALEBO ÚSTAVNÉHO SÚDU

Ak nadriadený súd alebo ústavný súd využije svoje kasačné oprávnenie (za súčasného vrátenia veci na opätovné prejednanie), v kasačnom rozhodnutí – v závislosti od dôvodu kasácie – spravidla uvedie záväzný pokyn na ďalší procesný postup[55] a/alebo

---

[54] Bližšie pozri KUŠNÍRIKOVÁ, M. Žaloba na obnovu konania v civilnom procese z pohľadu práva novôt. In: MOLNÁR, P. – MACKO, L. – ROMANOVÁ, R. – KEREKEŠOVÁ, M. (eds.). *Košické dni súkromného práva III.: recenzovaný zborník vedeckých prác*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2021, s. 247–255.

[55] Od dôvodu vyhovenia opravnému prostriedku by sa mal odvíjať aj následný rozsah prípustnosti novôt pri opätovnom prejednaní veci, čo bude mať vplyv na vytváranie skutkového základu pre nové rozhodnutie.

záväzný právny názor. Súd a strany sporu sa s týmito názormi vedia oboznámiť. Súd pri plnení pokynov na ďalší procesný postup (ale aj pri aplikácii záväzného právneho názoru) nezriedka dospeje k odlišnému právnemu záveru v porovnaní s jeho pôvodným právnym posúdením. Naviac, aj kasačná záväznosť má svoje limity (zmena právnej úpravy s okamžitou aplikabilitou, zmena záväznej judikatúry najvyšších súdnych autorít, alebo relevantná zmena zisteného skutkového stavu počas opätovného prejednávania veci, kedy záväzný právny názor, ktorý vychádzal z pôvodného skutkového základu, neobstojí), čo ešte viac zvyšuje pravdepodobnosť diferentného právneho posúdenia veci súdom pri jej opätovnom prejednaní.

Pokiaľ sa súd pri opätovnom prejednaní veci pridrží záväzného právneho názoru, uvedeného v kasačnom rozhodnutí, rozhodnutie nebude pre strany sporu prekvapivé, nakoľko s týmto právnym posúdením boli opravným súdom oboznámené. Ak však súd dospeje k odlišnému právnemu posúdeniu (alebo kasačné rozhodnutie záväzný právny názor neobsahuje, obsahuje len záväzný pokyn pre procesný postup), bez oboznámenia strán s (novým) právnym posúdením a bez umožnenia stranám efektívne reagovať (prípadne ho zvrátiť) ešte pred vydaním nového rozhodnutia hrozí v zmysle citovanej judikatúry vydanie prekvapivého rozhodnutia. Preto považujeme za nevyhnutné predstavenie predbežného právneho posúdenia realizovať, a to v prípade, ak je konajúcim súdom odvolací súd, ako aj súd prvej inštancie. Po kasácii rozhodnutia dovolacieho súdu ústavným súdom by, vzhľadom na špecifiká dovolacieho konania (pozri stať 3.4) priestor na zmenu záväzného právneho názoru v zásade nemal existovať.

Ako príklad reakcie na nedodržanie postupu podľa § 181 ods. 2 CSP uvádzame rozhodnutie odvolacieho súdu,[56] ktorý v postupe okresného súdu po odvolacej kasácii, pri ktorom súd neoznámil stranám svoj odklon od právneho názoru odvolacieho súdu, videl zmarenie možnosti strán sporu relevantne argumentovať pred vydaním nového rozhodnutia vo veci samej. Možno tiež znovu odkázať na Uznesenie Krajského súdu v Prešove sp. zn. 16Co/3/2024 zo 14. marca 2024, ktorý zrušil v poradí druhý rozsudok súdu prvej inštancie z dôvodu, že potom, čo sa odklonil od záväzného právneho názoru dovolacieho súdu, nepostupoval podľa § 181 ods. 2 CSP a znemožnil takto žalobcovi uplatniť prostriedky procesnej obrany a realizovať možnosť zmenený právny názor vyvrátiť.

4. ZHRNUTIE A ZÁVERY

Zmena koncepcie civilného súdneho sporu zvýraznila zodpovednosť strany za jej výsledok a zvýšila požiadavky na jej procesnú diligenciu. Túto zmenu si súdy, aj akadémia, všimli a pracujú s ňou. Čo však nebolo povšimnuté dostatočne resp. do dôsledkov, je skutočnosť, že s rekodifikáciou procesných kódexov (popri prevzatí

Následky koncentrácie konania by totiž nemali byť bez ďalšieho anulované kasačným zásahom. V tomto smere pozri kritické pojednanie k Uzneseniu Najvyššieho súdu SR sp. zn. 4Cdo/81/2022 z 26. apríla 2023 (R 29/2025): BARTKO, M. Je otázka koncentrácie konania po podaní odvolania rozlúsknutá? In: MOLNÁR – KUŠNÍRIKOVÁ – BARTKO a kol. (eds.), *c. d.*, s. 326–335.

[56] Uznesenie Krajského súdu v Trnave sp. zn. 28Co/18/2024 z 25. februára 2025.

povinnosti súdu zhrnúť relevantné skutkové tvrdenia a vyjadriť sa k ich spornosti, resp. nespornosti z predchádzajúcej právnej úpravy) zároveň súdu „pribudla“ povinnosť v rámci predchádzania vydania prekvapivých rozhodnutí obligatórne predniesť stranám svoje predbežné právne posúdenie veci. Rozhodovacia činnosť opravných súdov prevalentne na plnení tejto povinnosti súdom prvej inštancie netrvá. Tento postoj relativizuje normované právo strany na korektnú inštrukciu zo strany súdu k jej ďalšiemu procesnému postupu a možnosť relevantne na túto informáciu reagovať ešte pred vydaním rozhodnutia vo veci samej.

Vzhľadom na celkové nastavenie koncepcie civilného procesu túto povinnosť súdu nepovažujeme za okrajovú, a jej opomenutie za „len“ potenciálnu inú vadu, ktorá je odvolacím dôvodom, ak sa preukáže, že zapríčinila nesprávne rozhodnutie vo veci, pretože, striktne vzaté, prekvapivé rozhodnutie nemusí byť vecne nesprávne vzhľadom na zistený skutkový stav (zisteniu ktorého v inom rozsahu alebo kvalite, ako opravné súdy bežne argumentujú, konajúci súd nebránil). Splnenie povinnosti oznámiť predbežné právne posúdenie veci však napĺňa zmysel tohto procesného inštitútu jedine za predpokladu, že súd sleduje materiálne naplnenie tejto zložky práva na spravodlivý proces. Preto musí mať zodpovedajúcu, t.j. pre stranu reálne využiteľnú, formu a obsah.

Oznámenie predbežného právneho posúdenia, realizované pri predbežnom prejednaní sporu alebo na prvom pojednávaní, stráca význam, ak dôjde v priebehu konania k zmene právneho posúdenia a súd túto zmenu stranám neoznámi. V takomto prípade sa zmysel tohto nástroja vyprázdňuje a strany sporu majú „uhádnuť“, že im prezentované právne posúdenie (podľa ktorého orientovali svoju procesnú stratégiu a aktivitu) už nie je aktuálne. Prekvapivé rozhodnutie predstavuje porušenie práva na spravodlivý proces, je neželaným stavom a podľa nášho názoru k nemu dochádza už vydaním takéhoto rozhodnutia. Za súčasť práva na spravodlivý proces je preto potrebné považovať právo strany polemizovať s právnym názorom súdu a efektívne ho ovplyvniť ešte pred vydaním rozhodnutia, nie až v opravnom konaní. Inak v konečnom dôsledku dochádza k zámene procesnej vady a nesprávneho právneho posúdenia a nehospodárne sa rozširuje agenda odvolacieho súdu.

Dospeli sme k záveru, že v prípade zmeny predbežného právneho posúdenia veci v priebehu konania bude požiadavka zákazu prekvapivých rozhodnutí zachovaná len v prípade, že strana sporu bude mať možnosť efektívne reagovať aj na zmenené právne posúdenie veci. Preto považujeme vytýčenú hypotézu o potrebe komunikovať zmenu právneho posúdenia veci stranám sporu pred vyhlásením rozhodnutia vo veci za potvrdenú, a pre nápravu neželaného stavu navrhujeme aj legislatívne zásahy.

prof. JUDr. Peter Molnár, PhD.
Právnická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
peter.molnar@upjs.sk
ORCID: 0000-0002-5810-4879

EKOCÍDA: GENÉZA A JEJ POSTAVENIE V SYSTÉME MEDZINÁRODNÉHO A VNÚTROŠTÁTNEHO PRÁVA

EVA JANIČKOVÁ*

Abstrakt: **Ecocide: Genesis and Its Status Within the International and Domestic Legal Frameworks**

The presented article deals with the issue of ecocide and its integration into the contemporary legal order, focusing on three fundamental pillars. The first pillar evaluates historical codification efforts (including the most recent developments, notably the work of the International Law Commission, the 2021 Independent Expert Panel, and the 2024 official proposal by Pacific island states). Building upon this historical context, the second pillar defines the key elements of the legal definition of ecocide. The final, equally essential component of the article comprises a comparative section analyzing the current state and limitations of ecocide codification within international criminal law, European Union law, and the domestic legal frameworks of selected states (specifically the Visegrad Four countries with the distinct legal models of France and Belgium). The objective of the article is thus, through the synthesis and integration of findings from these three pillars, to evaluate the obstacles to a standalone codification of ecocide and to propose *de lege ferenda* recommendations exceeding the mandatory transposition minimum.

Keywords: criminal offence; ecocide; environment; European Union; international criminal law; national legislation

Kľúčové slová: trestný čin; ekocída; životné prostredie; Európska únia; medzinárodné trestné právo; vnútroštátna legislatíva

DOI: 10.14712/23366478.2026.125

ÚVOD

V ére globálnej environmentálnej krízy, charakterizovanej nezvratnými klimatickými zmenami čelí moderná právna veda zásadnej výzve. Tradičné inštitúty práva životného prostredia a existujúce systémy administratívnej či trestnej zodpovednosti sa čoraz viac ukazujú ako nepostačujúce na potláčanie a trestanie najzávažnejších

* Postdoktorandka na Katedre ústavného práva a správneho práva Právnickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach; e-mail: eva.janickova@upjs.sk.

© 2026 The Author. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

ekologických katastrof.[1] V tomto kontexte vystupuje čoraz častejšie do popredia koncept „ekocídy“, ktorý je snahou o kriminalizáciu rozsiahleho a dlhodobého ničenia prírody na najvyššej možnej právnej úrovni. Hoci bol tento pojem dlhé desaťročia vnímaný najmä politicky či aktivisticky, dynamický vývoj v posledných rokoch ho transformoval na reálny právny inštitút s potenciálom redefinovať hranice environmentálnej zodpovednosti. S ohľadom na uvedené sa preto autorka v predkladanom príspevku zaoberá problematikou premietnutia ekocídy v medzinárodnom, európskom a národnom kontexte, a to za účelom zodpovedania nasledovnej výskumnej otázky:

„(O1) V akom rozsahu sa koncept ekocídy transformoval z historicko-teoretického pojmu na samostatný normatívny inštitút a aké sú hlavné limity a prekážky jeho zakotvenia na jednotlivých úrovniach právneho poriadku?“

Zodpovedanie vyššie uvedenej výskumnej otázky nevyhnutne predpokladá nachádzanie odpovedí na viaceré čiastkové výskumné otázky, konkrétne:

„(ČVO1) Aké hlavné ideové a kodifikačné posuny sprevádzali vývoj konceptu ekocídy od 70. rokov 20. storočia až po najnovšie iniciatívy a ako tento vývoj odôvodňuje potrebu jeho samostatnej kodifikácie?“

„(ČVO2) Aké sú kľúčové prvky skutkovej podstaty ekocídy a do akej miery odrážajú posun od antropocentrického k ekocentrickému vnímaniu ochrany životného prostredia?“

„(ČVO3) Aké sú hlavné legislatívne limity zakotvenia ekocídy v medzinárodnom trestnom práve, v práve Európskej únie a vo vnútroštátnom práve štátov V4 v porovnaní s Francúzskom a Belgickom, a aké opatrenia de lege ferenda sú potrebné na prekonanie týchto limitov?“

Objasnenie vyššie uvedených otázok predpokladá zvolenie vhodnej metodológie, ktorá sa opiera o využitie viacerých všeobecných vedecko-teoretických metód. *A concreto*, zatiaľ čo zodpovedanie prvej čiastkovej výskumnej otázky predpokladá najmä využitie historickej a deskriptívnej metódy, objasnenie druhej výskumnej otázky vyžaduje hlavne aplikáciu metódy analýzy, abstrakcie a špecifikácie. Posledná, tretia čiastková výskumná otázka ťažiskovo predpokladá využitie metódy komparácie, a to za účelom poukázania na limity a odlišnosti zakotvenia konceptu ekocídy v medzinárodnom trestnom práve, práve Európskej únie a vo vnútroštátnych úpravách štátov Vyšehradskej

---

[1] Spomedzi ekologických katastrof sa v poslednej dobe dostáva do popredia najmä masívne odlesňovanie Amazonského pralesa, vojenské konflikty vedúce k devastácii biodiverzity, kontaminácii pôdy, vody a k ničeniu chránených ekosystémov či masívne ľudské zásahy do prírody (napr. formou banskej činnosti). K tomu pozri bližšie: HOTTA, F. K. M. Ecocide in Brazil, a Case-Study of State-Corporate Crime. *The State of State Crime Research* [online]. State Crime Research Press, 2021, s. 1–18 [cit. 2026-03-03]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/354193447_Ecocide_in_Brazil_a_case-study_of_state-corporate_crime; WIRTU, Y. D. – ABDELA, U. Impact of War on the Environment: Ecocide. *Frontiers in Environmental Science* [online]. 2025, Vol. 13, s. 1–25 [cit. 2026-03-03]. Dostupné na*:* https://doi.org/10.3389/fenvs.2025.1539520; NABILA, J. A. a kol. The Urgency of Recognizing Ecocide for the Environmental Sustainability and Human Rights. *Borobudur International Symposium on Humanities and Social Sciences* [online]. 2026, Vol. 4, No. 7, s. 1–9 [cit. 2026-03-03]. Dostupné na: https://unimma.press/conference/index.php/bishss/article/view/513/500.

štvorky v konfrontácii s osobitnými modelmi Francúzska a Belgicka.[2] Záverom nemožno opomenúť ani syntetickú metódu, nakoľko syntéza takto získaných poznatkov slúži ako podklad pre formuláciu čiastkových návrhov *de lege ferenda*, čo predstavuje logické vyvrcholenie výskumu uvedeného v predkladanom článku.

1. GENÉZA EKOCÍDY

1.1 VOJENSKÝ KONCEPT A DOKTRINÁLNE POČIATKY EKOCÍDY

Vnímajúc viaceré literárne zdroje možno úvodom uviesť, že počiatok konceptu ekocídy sa datuje od druhej polovice 20. storočia, v súvislosti s vojnou vo Vietname. Za účelom ničenia úkrytov Vietkongu (vrátane ich úrody) v džungli, Spojené štáty americké vyvinuli viaceré herbicídy, z ktorých „najúčinnejšiu zbraň" predstavoval herbicíd pod názvom Agent Orange.[3] Masívne nasadenie tejto zbrane, ktoré viedlo k celoplošnej devastácii ekosystémov Vietnamu a Kambodže,[4] vyvolalo pre svoje dlhotrvajúce účinky[5] vlnu vedeckých protestov. Významnú úlohu v týchto aktivitách zohral americký botanik z univerzity v Yale, Dr. Arthur Galston, ktorý počas svojej účasti na konferencii „Vojnové zločiny a americké svedomie" vo Washingtone prvýkrát vyslovil termín ekocídy, ako pojmu zloženého z gréckeho termínu *oikos* (domov) a latinského *caedere* (zničiť/zabiť). Vnímaním ekocídy ako paralely genocídy, t. j. ako *„úmyselného a trvalého ničenia životného prostredia, v ktorom ľudia môžu žiť spôsobom, ktorý si sami zvolia"*, povýšil environmentálnu devastáciu *de facto* na úroveň zločinu proti ľudskosti.[6] Napriek skutočnosti, že jeho návrh právnej kvalifikácie tohto konania neuspel, jeho bioetický prístup spočívajúci v transformácii *„ničenia prírody"* ako vedľajšieho vojenského následku na *„systematický útok na prežitie ľudstva"* sa stal východiskom pre neskoršie snahy o kodifikáciu ekocídy v rámci medzinárodného trestného práva.[7]

---

[2] Limitácia článku na vybrané členské štáty Európskej únie je determinované dvoma kľúčovými faktormi. Prvým je geopolitická a regionálna blízkosť štátov susediacich so Slovenskou republikou (ako i spoločným historicko-právnym vývojom). Druhým je komparatívny potenciál Francúzska a Belgicka, ktoré ako prvé členské krajiny EÚ implementovali trestný čin ekocídy do svojich vnútroštátnych právnych úprav.

[3] Tento názov bol odvodený od oranžového pruhu na oceľových sudoch, v ktorých sa prepravovala zmes dvoch syntetických zlúčenín (2,4-D a 2,4,5-T). K tomu pozri bližšie: ZIERLER, D. *The Invention of Ecocide: Agent Orange, Vietnam, and the Scientists Who Changed the Way We Think About the Environment*. Athens: University of Georgia Press, 2011, s. 1–2.

[4] Tento herbicíd sa využíval v rokoch 1961 až 1971 v rámci operácie Ranch Hand, pričom eskalácia jeho využitia nastala v rokoch 1966 až 1969, kedy bolo rozprášených až 75 % z celkového množstva tejto látky, ktoré činilo celkovo 20 miliónov galónov. K tomu pozri bližšie: ZIERLER, *c. d.*, s. 2.

[5] Dlhotrvajúci ničivý účinok tejto zbrane bol zapríčinený vysokou koncentráciou vysoko toxického vedľajšieho produktu – dioxínu. Táto vysoká koncentrácia bola zapríčinená „varením" tohto herbicídu pri vyšších teplotách, a to z dôvodu urýchlenia výrobných procesov kvôli enormným vojenským objednávkam.

[6] Táto paralela je vyjadrená myšlienkou, že úmyselné ničenie životného prostredia je v podstate úmyselným útokom na ľudí, ktorí v ňom žijú. K tomu pozri bližšie: GALSTON, A. W. Plants, People, and Warfare. *Natural History*. 1970, Vol. 79, No. 1, s. 6–14.

[7] Bioetický prístup Dr. Galstona bol zaujímavý aj z dôvodu, že sa opieral o tzv. tripartíciu škôd, ktorá je v odborných kruhoch dodnes považovaná za relevantnú. Prvú kategóriu tvorili rozsiahle ekologické devastácie,

Jednou z takýchto snáh bola snaha Richarda A. Falka, ktorý v roku 1973 vypracoval návrh Medzinárodného dohovoru o zločine ekocídy.[8] Podľa čl. 2 tohto dohovoru, ekocída znamená ktorýkoľvek z nasledujúcich činov spáchaných s úmyslom úplne alebo čiastočne narušiť alebo zničiť ľudský ekosystém:

a) používanie zbraní hromadného ničenia, či už jadrových, bakteriologických, chemických alebo iných,
b) používanie chemických herbicídov na defoliáciu (odlisťovanie) a odlesňovanie prirodzených lesov na vojenské účely,
c) používanie bômb a delostrelectva v takom množstve, hustote alebo rozsahu, ktoré zhoršujú kvalitu pôdy alebo zvyšujú riziko ochorení nebezpečných pre ľudské bytosti, zvieratá alebo plodiny,
d) používanie buldozérov a ťažkej techniky na ničenie veľkých plôch lesa alebo poľnohospodárskej pôdy na vojenské účely,
e) používanie techník navrhnutých na zvýšenie alebo zníženie zrážok alebo inú modifikáciu počasia ako vojenskej zbrane,
f) násilné vysťahovanie ľudí alebo zvierat z ich obvyklých miest pobytu s cieľom urýchliť dosiahnutie vojenských alebo priemyselných cieľov.[9]

Napriek tomu, že návrh Richarda Falka nezískal na pôde medzinárodného spoločenstva dostatočnú podporu, jeho práca slúžila ako priamy podklad pre štúdie osobitných spravodajcov Organizácie spojených národov, konkrétne pre správu Nicodème Ruhashyankika z roku 1978, ktorý ekocídu klasifikoval ako zločin podobný genocíde, a neskôr pre Whitakerovu správu z roku 1985, ktorá požadovala kriminalizáciu nezvratných zmien prostredia spôsobených jadrovými výbuchmi či vážnym znečistením.[10]

1.2 POSUN K MIEROVÉMU KONCEPTU

Vyššie uvedené odborné diskusie pripravili pôdu pre dekádu trvajúce úsilie Komisie pre medzinárodné právo, ktoré sa začalo v roku 1986, keď osobitný spravodajca Doudou Thiam navrhol zaradiť environmentálne škody priamo medzi zločiny proti ľudskosti, čím sa vnímanie ekocídy prvýkrát rozšírilo z vojenského kontextu i na

---

ako bolo ničenie kľúčových biotopov nevyhnutných pre životné cykly živočíchov vo Vietname. Druhú kategóriu tvorili neúmyselné poľnohospodárske škody, kde masívne rozprašovanie herbicídov likvidovalo úrodu a zdroje obživy civilného obyvateľstva, čím sa celé prostredie stalo pre človeka neobývateľným. Triádu následkov uzatváralo priame poškodenie zdravia ľudí, kde Galston varoval pred tragickými účinkami toxických látok v podobe rakoviny či vrodených chýb, čím vedecky demonštroval, že deštrukciu ekosystémov nemožno oddeliť od poškodzovania samotného ľudstva. K tomu pozri bližšie: GALSTON, *c. d.*

[8] Táto snaha nebola „len" reakciou na bioetický prístup Dr. Galstona, ale i na politické rozpravy prítomné v roku 1972 na pôde OSN, kde švédsky premiér Olof Palme v hlavnom prejave otvorene odsúdil masívne ničenie životného prostredia vo Vietname ako ekocídu vyžadujúcu si naliehavú medzinárodnú pozornosť. K tomu pozri bližšie: CHIARINI, G. Ecocide: From the Vietnam War to International Criminal Jurisdiction? Procedural Issues In-Between Environmental Science, Climate Change, and Law. *Cork Online Law Review*. 2022, Vol. 21, s. 4.

[9] K tomu pozri bližšie: FALK, R. A. Environmental Warfare and Ecocide – Facts, Appraisal, and Proposals. *Bulletin of Peace Proposals*. 1973, Vol. 4, No. 1, s. 80–96.

[10] K tomu pozri bližšie: CHIARINI, *c. d.*, s. 5.

kontext mierový. Tento rozšírený koncept sa postupne vyvíjal a v roku 1989 bol spresnený na *„vážne a úmyselné poškodenie životne dôležitého ľudského majetku, akým je ľudské prostredie"*, až kým nebol v roku 1991 v rámci „Návrhu kódexu zločinov proti mieru a bezpečnosti ľudstva" (ďalej len „Návrh"), v prvom čítaní prijatý prelomový čl. 26,[11] znejúci nasledovne: *„Jednotlivec, ktorý úmyselne spôsobí alebo nariadi spôsobenie rozsiahlej, dlhodobej a vážnej škody na prirodzenom prostredí, bude po odsúdení potrestaný* […]. *"*[12]

Napriek sľubnému vývoju však tento prelomový článok v konečnom znení Návrhu v roku 1996 prijatý nebol, a to v dôsledku politických tlakov a nezhôd medzi členskými štátmi ohľadom presnej definície a rozsahu zodpovednosti[13] (ba čo viac, ani samotný kódex ako samostatný dokument nikdy nevstúpil do platnosti, no poslúžil ako ideový a právny podklad pre vypracovanie a následné prijatie Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu v roku 1998, účinného od roku 2002). Ukončenie prác zo strany Komisie pre medzinárodné právo v roku 1996 však nepredstavovalo koniec konceptu ekocídy, resp. jej presadzovania. V nasledujúcich rokoch prevzala iniciatívu medzinárodná odborná a občianska spoločnosť, pričom diskusia postupne presahovala z morálno-teologickej roviny (reprezentovanej najmä Svätou stolicou)[14] do oblasti akéhosi doktrinálneho vymedzenia pojmu, vnímajúc iniciatívu nadácie Stop Ecocide Foundation, ktorá v júni 2021 zriadila Nezávislý panel expertov (ďalej aj ako „Panel"), pozostávajúci z 12 právnikov špecializujúcich sa na medzinárodné trestné a environmentálne právo, cieľom ktorého bolo vypracovanie návrhu právnej definície ekocídy, ktorý mal slúžiť ako podklad pre doplnenie Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu (ďalej aj ako „Rímsky štatút" alebo „Štatút").[15]

Na závery Panelu bezprostredne nadviazal zásadný diplomatický a legislatívny posun v septembri 2024, kedy tri tichomorské ostrovné štáty (konkrétne Vanuatu, Samoa a Fidži), oficiálne predložili Sekretariátu Zhromaždenia štátov zmluvných strán Medzinárodného trestného súdu formalizovaný návrh na zmenu Rímskeho štatútu podľa čl. 121 ods. 1 Štatútu, doplnený o návrh Prvkov zločinov.[16] Tento krok, podmienený

---

[11] Tamže, s. 12.

[12] Tamže.

[13] K tomu pozri bližšie napríklad: GAUGER, A. a kol. *The Ecocide Project 'Ecocide is the missing 5th Crime Against Peace'*. London: Human Rights Consortium, 2012, s. 10.

[14] Ide o environmentálnu encykliku pápeža Františka „Laudato si" z roku 2015, v ktorej definoval životné prostredie ako *„kolektívne dobro"* a dedičstvo celého ľudstva, za ktoré nesie zodpovednosť každý jednotlivec aj štát. K tomu pozri bližšie: Encyklika Svätého Otca Františka LAUDATO SI' o starostlivosti o náš spoločný domov. In: *Konferencia biskupov Slovenska: Dokumenty pápežov* [online]. 2015 [cit. 2026-04-07]. Dostupné na: https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/encyklika-laudato-si.

[15] K návrhu právnej definície ekocídy, komentáru a základnému textu pozri bližšie: Independent Expert Panel for the Legal Definition and Commentary. In: *ECOCIDELAW* [online]. 2021 [cit. 2026-04-07]. Dostupné na: https://ecocidelaw.com/definition/#panel.

[16] K tomu pozri bližšie: Mass Destruction of Nature Reaches International Criminal Court (ICC) as Pacific Island States Propose Recognition of "Ecocide" as International Crime. In: *STOP ECOCIDE International* [online]. [cit. 2026-06-23]. Dostupné na: https://www.stopecocide.earth/2024/mass-destruction-of-nature-reaches-international-criminal-court-icc-as-pacific-island-states-propose-recognition-of-ecocide-as-international-crime.

bezprostrednou existenčnou hrozbou stúpania hladín oceánov a devastačnými dopadmi klimatickej krízy na tieto malé ostrovné štáty, navrhuje zakotvenie ekocídy ako samostatného, piateho medzinárodného zločinu v rámci jurisdikcie Medzinárodného trestného súdu [čl. 5 ods. 1 písm. e) v spojení s novým čl. 8 Štatútu].[17] Hoci je zrejmé, že dosiahnutie konsenzu a vyžadovanej ratifikácie naprieč členskými štátmi bude komplexným procesom a behom na dlhú trať, formálne zaradenie návrhu do normatívnej agendy Komisie pre medzinárodné právo predstavuje nateraz mimoriadny kvalitatívny krok vpred, keďže predstavuje transformáciu konceptu ekocídy z akademicko-expertnej platformy priamo do štádia oficiálneho medzivládneho legislatívneho konania pred Medzinárodným trestným súdom.

2. POJMOVÉ ZNAKY EKOCÍDY

Vzhľadom na vyššie uvedené historické míľniky je zrejmé, že ekocída nie je len statickým pojmom, ale dynamicky sa vyvíjajúcim právnym konceptom, z ktorého je možné (a pre potreby nadchádzajúcej komparácie nutné) vyabstrahovať viaceré definičné znaky, opierajúc sa o formálne zložky skutkovej podstaty, konkrétne subjekt, objekt, objektívnu stránku a stránku subjektívnu.[18]

2.1 SUBJEKT

K otázke subjektu možno uviesť, že zatiaľ čo sa staršie koncepcie striktne držali princípu individuálnej trestnej zodpovednosti fyzických osôb (spomínaný čl. 26 Návrhu), novšie doktrinálne prístupy už pracujú s flexibilnejším a širším pojmom „páchateľ“ (vnímajúc najmä definíciu Panelu). Jedná sa však len o pojmový posun, nakoľko trestná zodpovednosť právnických osôb za medzinárodné zločiny stále absentuje a v platnej medzinárodnoprávnej rovine zostáva nateraz neupravená, zohľadňujúc súčasné znenie čl. 25 Rímskeho Štatútu, normujúce „len“ otázku individuálnej trestnej zodpovednosti fyzických osôb.

Túto absenciu však nemožno podľa názoru autorky označiť za vyhovujúcu, vnímajúc mnohé prípady masívnej environmentálnej deštrukcie, ktoré nie sú výsledkom individuálnych zlyhaní jednotlivcov, ale predstavujú dôsledok štruktúrovaných rozhodnutí obchodných spoločností.[19] Totižto, pokiaľ na medzinárodnej úrovni neexistuje hrozba

---

[17] K tomu pozri bližšie: Assembly of States Parties. Proposal Submitted by Vanuatu to Amend the Rome Statute, ICC-ASP/23/26 at Annex II (Dec. 1, 2024). In: *ICC Forum* [online]. [cit. 2026-06-23]. Dostupné na: https://iccforum.com/background/ecocide.

[18] Abstrakcia týchto pojmových znakov v predkladanej kapitole vychádza primárne z konsenzuálnej právnej definície vypracovanej Nezávislým panelom expertov, ktorá predstavuje hlavný doktrinálny základ pre súčasné kodifikačné diskusie. Uvedené východisko je zároveň konfrontované s normatívnymi návrhmi Komisie pre medzinárodné právo (najmä s čl. 26 Návrhu), ako aj s počiatočnými teoretickými konceptmi Galstona a Falka, čo umožňuje zachytiť posun od historického ku dnešnému modernému vnímaniu skutkovej podstaty ekocídy.

[19] Ako príklad si možno uviesť napr. haváriu priehrady Brumadinho v Brazílii zo dňa 25. januára 2019, kedy pretrhnutie odkaliska ťažobnej spoločnosti Vale S.A. uvoľnilo približne 12 miliónov metrov kubických

trestného stíhania právnických osôb, spoločnosti často vnímajú pokuty ukladané podľa vnútroštátneho, príp. európskeho práva len ako akýsi kalkulovateľný prevádzkový náklad v honbe za ziskom.[20] Okrem toho, znenie čl. 25 Rímskeho štatútu mnohokrát umožňuje zastretie reálnej deliktuálnej spôsobilosti za zložitú vnútropodnikovú štruktúru, zohľadňujúc kolektívny rozhodovací proces, ktorý v rámci spoločností zásadne sťažuje dokazovanie individuálneho úmyslu konkrétnych fyzických osôb.[21] Preto sa autorka prikláňa k názorovej línii, podľa ktorej si plnohodnotné presadzovanie konceptu ekocídy na medzinárodnej úrovni vyžaduje budúcu revíziu čl. 25 Rímskeho štatútu v podobe zakotvenia trestnej zodpovednosti právnických osôb.[22]

2.2 OBJEKT

Vnímajúc vojenský rozmer ekocídy, pôvodné vnímanie ekocídy, ktoré bolo ovplyvnené vyššie uvedenými prácami Galstona a Falka zo 70. rokov minulého storočia, chránilo prostredie primárne z dôvodu jeho neobývateľnosti pre človeka a následných dopadov na ľudské prežitie. T. j., vyššie uvedeným nasadením približne 20 miliónov galónov herbicídov na ploche 5 miliónov akrov počas vojny vo Vietname bolo postihnutých vyše 293 000 osôb, pričom prítomnosť vysoko toxického dioxínu viedla u civilistov aj vojakov k zvýšenému výskytu cukrovky, onkologických ochorení a závažných chromozómových mutácií.[23] Okrem toho, trvalé zamorenie pôdy a vodných zdrojov

toxického bahna, ktoré pochovalo 272 ľudí a kompletne zdevastovalo stovky hektárov územia. Katastrofa spôsobila masívnu ekologickú škodu v podobe dlhodobej kontaminácie rieky Paraopeba ťažkými kovmi, čím zničila miestny ekosystém a pripravila tisíce obyvateľov o zdroj pitnej vody. V kontexte environmentálnej zodpovednosti dotknutej spoločnosti išlo pritom v krátkom čase už o druhú fatálnu haváriu, keďže spoločnosť Vale S.A. len štyri roky predtým (konkrétne 5. novembra 2015) čelila kolapsu priehrady Fundão v meste Mariana, ktorú prevádzkovala prostredníctvom spoločného podniku Samarco. Táto prvá katastrofa sa zapísala do histórie Brazílie ako vôbec najväčšia ekologická havária, keďže do riečneho systému Rio Doce vtedy uniklo masívnych 35 až 60 miliónov metrov kubických toxického odpadu a vyžiadala si 19 ľudských obetí. Ba čo viac, toxický kal zasiahol vodný tok v dĺžke viac ako 600 kilometrov a kontaminoval až pobrežné vody Atlantického oceánu, čo viedlo k rozsiahlej devastácii vodnej fauny a flóry. K havárii priehrady Brumadinho pozri bližšie napr.: ARMADA, CH. A. S. The Environmental Disasters of Mariana and Brumadinho and the Brazilian Social Environmental Law State. In: *SSRN* [online]. 2019 [cit. 2026-09-20]. Dostupné na: http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3442624.

[20] IDREES, R. Q. – NAVEED, H. – SHAHID, A. Corporate Criminal Liability for Environmental Harm. *Lex Localis – Journal of Local Self-Government*. 2022, Vol. 20, No. S1, s. 2.

[21] Tamže, s. 13, 16.

[22] Vnímajúc kľúčovú úlohu spoločností aj pri páchaní či financovaní ostatných medzinárodných zločinov podľa čl. 5 Štatútu (napr. nelegálny obchod so zbraňami v konfliktných zónach, drancovanie prírodných zdrojov či participácia na zločinoch proti ľudskosti prostredníctvom nútených prác), zavedenie trestnej zodpovednosti právnických osôb v čl. 25 Rímskeho štatútu by nepredstavovalo význam len v rovine postihovania konaní spadajúcich pod koncept ekocídy, ale i zásadný kvalitatívny posun pre zvýšenie efektívnosti a vynútiteľnosti medzinárodného trestného práva ako celku.

[23] K tomu pozri bližšie: BEDE, D. Ekocída ako zločin proti životnému prostrediu podľa medzinárodného práva. In: JANKUV, J. (ed.). *Vývoj, aktuálne výzvy a Rule of Law medzinárodného práva životného prostredia: zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie „Vývoj a aktuálne výzvy medzinárodného práva životného prostredia" a medzinárodnoprávnej sekcie „Princíp Rule of Law v medzinárodnom a európskom práve životného prostredia", ako súčastí medzinárodného vedeckého kongresu Trnavské právnické dni, 20.–21. septembra 2018*. Trnava, Bratislava: Právnická fakulta TU v Trnave, Wolters Kluwer, 2018, s. 91.

dioxínom, ako i systematické ničenie 36 % mangrovových porastov a rozsiahlych lesných ekosystémov spôsobilo premenu predtým úrodného územia na úplne neobývateľnú zónu.[24] Preto tento monistický prístup v súčasnom diskurze prevyšuje moderný, dualistický koncept, ktorý priznáva životnému prostrediu status samostatného chráneného záujmu (*per se*). Presadzovanie ochrany životného prostredia ako „autonómnej hodnoty" tak prirodzene rozširuje okruh záujmov chránených zákonom. V súčasnosti sa teda nejedná „len" o ochranu základných ľudských práv a slobôd, ale i o ochranu celistvosti systému, ktorý pápež František nazval *„spoločným domovom"*. Autorka je názoru, že transformácia pôvodného vnímania prírody ako „životne dôležitého aktíva" k jej ochrane ako „globálneho spoločného statku" je kľúčová pre redefinovanie hraníc konania a následku, ako nevyhnutnej súčasti objektívnej stránky.

2.3 OBJEKTÍVNA STRÁNKA

Z vyššie uvedeného je jasné, že konanie sa vyvíjalo od starších návrhov zakazujúcich konkrétne vojenské taktiky, až po dnešnú modernú definíciu od Nezávislého panelu expertov. Vnímajúc modernú definíciu pojmu ekocídy ako *„nezákonných a svojvoľných aktov spáchaných so znalosťou značnej pravdepodobnosti vážnych a buď rozsiahlych, alebo dlhodobých škôd na životnom prostredí v dôsledku takýchto aktov"*,[25] konanie pozostáva z dvoch základných, vzájomne previazaných zložiek. Hoci by sa na prvý pohľad mohlo zdať, že úvodná zložka definície zahŕňa akékoľvek protiprávne či svojvoľné konanie, kritérium ľubovôle je potrebné vnímať reštriktívne. Panel ho totiž podrobuje striktnému testu proporcionality, t. j, svojvoľnosť konania sa napĺňa až vtedy, keď páchateľ vedome prehliada zjavnú disproporciu medzi rozsahom zničenia životného prostredia a predpokladanými spoločenskými či hospodárskymi benefitmi.[26]

Okrem konania si naplnenie objektívnej stránky vyžaduje i následok, ktorého ideový základ predstavovala už vyššie spomínaná Galstonom ustanovená tripartícia environmentálnych škôd, neskôr pretransformovaná do tzv. triadickej podmienky, prvýkrát formulovanej v I. Dodatkovom protokole k Ženevským dohovorom z 12. augusta 1949 o ochrane obetí medzinárodných ozbrojených konfliktov, ktorého článok 35 ods. 3 ustanovuje zákaz používania spôsobov alebo prostriedkov vedenia vojny, ktorých cieľom je spôsobiť, alebo pri ktorých sa dá očakávať, že môžu spôsobiť rozsiahle, dlhodobé a vážne škody na životnom prostredí. Interpretačnú nejasnosť týchto pojmov ukončila až iniciatíva Panelu, ktorý týmto termínom pridelil nasledujúce významy:

- „Vážne" znamená poškodenie, ktoré zahŕňa veľmi vážne nepriaznivé zmeny, narušenie alebo poškodenie akejkoľvek zložky životného prostredia, vrátane závažných dopadov na ľudský život alebo prírodné, kultúrne alebo ekonomické zdroje;

---

[24] Tamže, s. 90.

[25] K tejto definícii pozri bližšie: Independent Expert Panel for the Legal Definition and Commentary.

[26] European Law Institute. *ELI Report on Ecocide: Model Rules for an EU Directive and a Council Decision*. Vienna: European Law Institute Secretariat, 2023, s. 18.

- „Rozsiahle“ znamená škody ktoré presahujú určitú geografickú oblasť, presahujú štátne hranice, alebo nimi trpí celý ekosystém alebo druh, alebo veľké množstvo ľudí;
- „Dlhodobé“ znamená škody, ktoré sú nezvratné, alebo ktoré znemožňujú prirodzené zotavenie sa v primeranom čase.[27]

Z uvedeného teda vyplýva, že pre splnenie materiálneho následku je potrebné, aby bola podmienka závažnosti kumulatívne spojená s jednou z dvoch alternatívnych dimenzií. Teda, následok musí vykazovať buď rozsiahly charakter z hľadiska priestoru, alebo dlhodobé trvanie z hľadiska času. Týmto spôsobom sa nastavil veľmi vysoký prah trestnosti, ktorý odlišuje ekocídu od bežných ekologických deliktov stíhaných na vnútroštátnej úrovni.

Posledným, nemenej dôležitým predpokladom je existencia kauzálneho nexusu, t. z. priamej príčinnej súvislosti, že environmentálna škoda bola skutočne spôsobená akýmikoľvek protiprávnymi alebo svojvoľnými činmi. Práve tento súvis spája vedomé konanie páchateľa s materiálnym následkom na biosfére, čím potvrdzuje povahu ekocídy ako zločinu, ktorý chráni nielen „prírodu o sebe“, ale integritu „spoločného domova“ nevyhnutného pre prežitie ľudstva.

2.4 SUBJEKTÍVNA STRÁNKA

Zatiaľ čo pôvodné koncepcie Galstona a Falka preferovali požiadavku „úmyselného a trvalého ničenia“, neskôr sa diskusia na pôde Komisie pre medzinárodné právo v rámci prípravy Kódexu zločinov proti mieru a bezpečnosti ľudstva posunula k precizovaniu pojmoslovia, kedy článok 26 „pracoval“ s termínom „svojvoľne“. Vzhľadom na riziko interpretačnej nejasnosti tohto pojmu však došlo k jeho nahradeniu termínom „vedome“, ktoré je v prítomné v modernej definícií i v súčasnosti.

Vnímajúc definíciu Panelu,[28] vedomie je v tomto kontexte definované ako uvedomovanie si „značnej pravdepodobnosti“ vzniku závažnej a buď rozsiahlej, alebo dlhodobej škody, čo predstavuje zníženie prahu zavinenia oproti „praktickej istote“ vyžadovanej čl. 30 Rímskeho štatútu.[29] Okrem vedomia je však potrebné opätovne sa zmieniť i o svojvôli. I keď v zmysle uvedeného svojvôľa kvalifikuje činy, t. j. predstavuje spôsob, akým páchateľ koná, vzhľadom na obsah definície predstavuje mentálny stav páchateľa. Teda, páchateľ si musí byť vedomý nielen existencie značnej pravdepodobnosti vážnych a buď rozsiahlych, alebo dlhodobých škôd na životnom prostredí, ale aj toho, že takéto škody by boli v značnom nepomere s predpokladanými sociálnymi a ekonomickými benefitmi.[30] Tento návrh tak uzatvára posun od reštriktívneho vnímania

---

[27] K tomu pozri bližšie: Independent Expert Panel for the Legal Definition and Commentary.

[28] Tamže.

[29] Podľa čl. 30 ods. 3 Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu, na účely tohto článku „vedome“ znamená uvedomovanie si toho, že existuje určitá okolnosť alebo že určitý následok nastane pri bežnom priebehu vecí. „Znalosť“ a „vedome“ sa interpretujú zhodne.

[30] PANIGAJ, J. Ochrana životného prostredia z pohľadu Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu. In: FEDOROČKO, P. (ed.). *Jarná škola doktorandov UPJŠ 2022: zborník príspevkov z 8. ročníka*. Košice: Vydavateľstvo ŠafárikPress, 2022, s. 79.

ekocídy ako úmyselnej vojnovej taktiky k jej deskripcii ako vedomého podstupovania extrémnych ekologických rizík v mieri aj vo vojne.[31]

3. KOMPARÁCIA JEDNOTLIVÝCH PRÁVNYCH REŽIMOV

3.1 MEDZINÁRODNÉ TRESTNÉ PRÁVO

Hoci historické súvislosti jednoznačne preukazujú, že ekocída nateraz nie je ukotvená ako samostatný medzinárodný zločin *sui generis*, táto skutočnosť nevylučuje možnosť jej postihovania prostredníctvom iných existujúcich inštitútov medzinárodného práva. Vnímajúc pojmové znaky ekocídy, autorka v rámci tejto podkapitoly presúva svoju pozornosť na kritickú analýzu troch kľúčových konceptov, ktoré v súčasnosti umožňujú právnu reflexiu masívnej environmentálnej deštrukcie, a to konceptu genocídy, zločinov proti ľudskosti a vojnových zločinov.

3.1.1 EKOCÍDA AKO SÚČASŤ GENOCÍDY?

Analýza vzťahu medzi ekocídou a genocídou si vyžaduje návrat k myšlienkam Raphaela Lemkina, ktorý tento zločin pôvodne koncipoval širšie, než ho poznáme z dnešnej medzinárodnoprávnej úpravy uvedenej v čl. 6 Rímskeho štatútu. Jeho doktrína rozlišovala medzi fyzickým vyhladzovaním a kultúrnou genocídou, ktorá predstavovala (okrem iného) i systematické ničenie životného priestoru skupiny, čím dochádzalo k jej postupnému zániku.[32] Kvôli obavám z nepredvídateľnosti takto rozšírenej trestnoprávnej zodpovednosti bola však táto formulácia zámerne zredukovaná, v dôsledku čoho je ju možné v súčasnosti nachádzať len v ustanovení čl. 6 písm. e) Štatútu, ktorý sa viaže na prerušenie kultúrnej kontinuity spoločenstva, hoci biologicky jeho členovia prežívajú.[33]

Napriek takto reštriktívne stanovenému rámcu je však možné synergiu oboch týchto konceptov badať prostredníctvom inštitútu „environmentálnej devastácie“. *A concreto*, radikálny zásah do integrity biotopov mnohokrát smeruje k postupnému zániku skupín naviazaných na dotknuté prírodné prostredie. Táto existenčná a kultúrna závislosť od

---

[31] Pre úplnosť je potrebné uviesť, že mnohí odborníci upozorňujú, že súčasné zavedenie „vedomia značnej pravdepodobnosti“ a testu „svojvôle“ môže v praxi narážať na extrémne ťažkosti pri dokazovaní vnútorného úsudku páchateľa o ekonomickej proporcionalite škody. V praktickej rovine by dokazovaním muselo byť preukázané tzv. dvojité vedomie, t. j. že páchateľ mal vedomie o značnej pravdepodobnosti škody na prírode a zároveň vnútorne vyhodnotil túto škodu ako neúmernú voči svojmu zisku, a napriek tomu sa rozhodol konať (prvok svojvôle). K tomu pozri bližšie napríklad: PANIGAJ, J. – BERNÍKOVÁ, E. Ecocide – A New Crime Under International Law? *Juridical Tribune*. 2023, Vol. 13, No. 1, s. 15–16.

[32] LEMKIN, R. a kol. *Axis Rule in Occupied Europe: Laws of Occupation – Analysis of Government – Proposals for Redress*. 2nd ed. New Jersey: The Lawbook Exchange, 2008, s. 712.

[33] Podľa čl. 6 písm. e) Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu, genocída predstavuje čin spáchaný s úmyslom celkom alebo čiastočne zničiť národnostnú, etnickú, rasovú alebo náboženskú skupinu, ktorý spočíva (okrem iného) i v násilnom preložení detí jednej skupiny do inej skupiny.

stabilného ekosystému je typická predovšetkým pre domorodé spoločenstvá.[34] V súčasnej právnej praxi sa tento proces najčastejšie kvalifikuje podľa čl. 6 písm. c) Štatútu, ktorý postihuje *„cieľavedomé nastolenie životných podmienok smerujúcich k fyzickej likvidácii skupiny"*. Príkladom z praxe je prípad Omara al-Bašíra v súvislosti s konfliktom v Dárfúre, kde bolo ničenie studní a zdrojov pitnej vody milíciami interpretované práve ako nástroj genocídnej politiky.[35] Možno teda uzavrieť, že hoci kultúrna genocída v pôvodnom Lemkinovom chápaní dnes nemá samostatnú skutkovú podstatu, ekocída dokáže v špecifických prípadoch naplniť materiálne jadro podmienok vedúcich k definitívnemu koncu chránenej skupiny, vnímajúc znenie ust. čl. 6 písm. c) Rímskeho štatútu.

Z hmotnoprávneho hľadiska je však potrebné zdôrazniť, že genocída nebola koncipovaná ako nástroj ochrany životného prostredia a životné prostredie v nej nevystupuje ako samostatný chránený objekt (*per se*). Je taktiež nutné podotknúť, že zásadný limit uplatniteľnosti ust. čl. 6 písm. c) Štatútu v prospech ochrany životného prostredia spočíva v požiadavke na preukázanie špecifického úmyslu, ktorý vyžaduje, aby páchateľ nekonal len s vedomím následku, ale s konkrétnym a jasne vymedzeným cieľom zničiť chránenú skupinu. Pre naplnenie tohto znaku teda nestačí, ak sú členovia určitej skupiny cieľom útoku len preto, že do nej patria, ale je potrebný úmysel smerujúci k fyzickej alebo biologickej likvidácii tohoto spoločenstva. Nedostatočnosť úmyslu smerujúceho ku kultúrnemu alebo symbolickému vymazaniu spoločenstva tak činí dokazovanie tohto zločinu extrémne náročným.[36]

3.1.2 EKOCÍDA AKO SÚČASŤ ZLOČINOV PROTI ĽUDSKOSTI?

Ďalším konceptom je integrácia ekocídy do zločinov proti ľudskosti podľa čl. 7 Rímskeho štatútu. Postihovanie činov spôsobujúcich rozsiahlu devastáciu životného prostredia je možné najmä prostredníctvom čl. 7 ods. 1 písm. b), ktorý upravuje zločin vyhladzovania. Okrem zločinu vyhladzovania, ktorý predstavuje úmyselné privodenie životných podmienok (medziiným zmarenie prístupu k potravinám a liekom), ktorého cieľom je zničenie časti obyvateľstva, prichodí do úvahy aj čl. 7 ods. 1 písm. d), a to v prípadoch, ak je cielený útok na životné prostredie nástrojom pre vyhnanie skupín závislých od tohto prostredia.

Hoc v tomto prípade environmentálna škoda musí byť stále prepojená s úmyslom zasiahnuť populáciu, táto alternatíva sa javí vhodnejšou než alternatíva genocídy, a to s ohľadom na danosť širšieho vecného záberu a nepotrebnosti preukázania špeciálneho

---

[34] BEDE, *c. d.*, s. 102.

[35] SIEDERS, L. J. The Battle of Realities: The Case for and Against the Inclusion of 'Ecocide' in the ICC Rome Statute. In: ESPINOZA DE LOS MONTEROS DE LA PARRA, M. a kol. (eds.). *The Criminal Law Protection of our Common Home: 7th AIDP Symposium for Young Penalists, Rome, Italy, 11–12 November 2019. Revue Internationale de Droit Pénal*. Antwerpen: Maklu-Publishers, 2019, s. 35.

[36] Vzhľadom na náročnosť dokazovania tohto úmyslu pri ekologických katastrofách navrhoval Benjamin Whitaker vo svojej správe z roku 1985 radikálnu zmenu. Navrhoval, aby sa pri genocíde spáchanej prostredníctvom environmentálnych zmien (ako jadrové explózie či ničenie pralesov) upustilo od požiadavky špecifického úmyslu a pripustila sa aj nedbanlivosť alebo vedomá nedbalosť. Medzinárodné spoločenstvo však tento návrh odmietlo z obavy, že by to devalvovalo samotný koncept genocídy. K tomu pozri bližšie napr.: PANIGAJ – BERNÍKOVÁ, *c. d.*, s. 6–7.

úmyslu. Napriek uvedenému však ani tento koncept nemožno označiť za postačujúci, a to vzhľadom na nedostatočnosť premietnutia objektu skutkovej podstaty ekocídy, ktorý predpokladá existenciu prírody len ako nástroja ľudskej činnosti.

3.1.3 EKOCÍDA AKO SÚČASŤ VOJNOVÝCH ZLOČINOV?

Jediným konceptom v Rímskom štatúte, v rámci ktorého je možné explicitne identifikovať „environmentálnu normu" je koncept vojnových zločinov. Čl. 8 ods. 2 písm. b) bod iv) Rímskeho štatútu ustanovuje, že vojnovým zločinom je i úmyselné spustenie útoku s vedomím, že spôsobí rozsiahlu, dlhodobú a vážnu škodu na prírodnom prostredí. Rímsky štatút a ani judikatúra Medzinárodného trestného súdu však tieto pojmy neustanovuje a nevykladá.[37] Okrem tohto nedostatku, medzi ďalšie limity možno zaradiť limitáciu len na medzinárodné ozbrojené konflikty, potrebu kumulatívneho naplnenia všetkých troch atribútov následku a podmienenosť testom proporcionality. Test predpokladá „zjavnú neprimeranosť" škody voči predpokladanej vojenskej výhode, čím bez pochyby umožňuje ospravedlnenie mnohých ekologických škôd, nakoľko určenie toho, čo je ešte primerané je pomerne subjektívne. Problémom je i *ex-ante* posudzovanie tohto testu, ktorý sa posudzuje výhradne cez súbor informácií, ktoré boli veliteľovi dostupné v čase plánovania operácie, nie na základe reálne spôsobenej environmentálnej katastrofy a jej dopadov. Preto možno uviesť, že vyústením tejto normy je jej faktická neuplatniteľnosť, o čom svedčí i fakt, že doposiaľ nebol nik za jej porušenie odsúdený.[38]

3.1.4 ZHRNUTIE

Z uvedeného je zrejmé, že súčasná právna úprava medzinárodného trestného práva neposkytuje efektívne nástroje pre postihovanie environmentálnej kriminality. Zatiaľ čo sa zločin genocídy a zločiny proti ľudskosti vyznačujú veľmi vysokou mierou antropocentrického zamerania i ťažko splniteľnej dokazovacej povinnosti subjektívnej stránky, koncept vojnových zločinov je limitovaný na medzinárodné vojnové zločiny

---

[37] Pri interpretácii týchto pojmov sa v praxi vychádza z iných dokumentov a odborných názorov, najmä Dohovoru ENMOD z roku 1977 (hoc tento Dohovor vníma tieto znaky alternatívne a nie kumulatívne) či v duchu interpretácie Červeného kríža (ICRC) a Dodatkového protokolu I, ktorá je mnohými uprednostňovaná najmä z dôvodu jej prísnosti. Pokiaľ ide o Dohovor ENMOD, podľa jeho komentára sa tieto pojmy chápu nasledovne:
- „Rozsiahly" (*Widespread*): Škoda postihujúca územie o rozlohe niekoľko stoviek kilometrov štvorcových.
- „Dlhodobý" (*Long-term*): Účinok trvajúci niekoľko mesiacov alebo približne jedno ročné obdobie.
- „Vážny" (*Severe*): Vážne narušenie alebo poškodenie ľudského zdravia a života, prírodných a hospodárskych zdrojov.

K tomu pozri bližšie: GOLOVKO, L. Zničenie Kachovskej priehrady: prečo je to vojnový zločin? In: KLUKNAVSKÁ, A. – CIBIK, S. (eds.). *Dvadsať rokov dialógu medzi Ústavou a právom Európskej únie: zborník príspevkov z konferencie Bratislavské právnické forum 2024*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2024, s. 127.

[38] Tamže.

a predpokladá test proporcionality, vrátane kumulatívneho splnenia troch atribútov následkov konania. Preto autorka veľmi pozitívne hodnotí aktuálne snahy tichomorských ostrovných štátov Vanuatu, Samoa a Fidži, týkajúce sa zakotvenia ekocídy ako piateho zločinu podľa medzinárodného práva, a to skrz formalizovaný návrh na zmenu Rímskeho štatútu podľa čl. 121 ods. 1 Štatútu, doplnený o návrh Prvkov zločinov.[39]

Napriek vyššie uvedenému je však nutné uviesť, že i keď návrh tichomorských ostrovných štátov vychádza z definície Panelu, ktorá vo všeobecnosti predstavuje východiskový bod pre právne, akademické a diplomatické diskusie na celom svete, autorka sa prikláňa k názorovej línií, podľa ktorej je potrebné vnímať túto definíciu kriticky, a to z viacerých dôvodov. Prvým dôvodom je najmä vymedzenie atribútov následku, ktoré je síce alternatívne, no možnosť rozsiahlej a dlhodobej škody bez súčasného prepojenia na geografický rámec umožňuje aj postihovanie lokálnej, resp. národnej environmentálnej devastácie, čo môže uberať na výnimočnosti medzinárodných zločinov. Okrem uvedeného platí, že absencia výkladu „primeraného času" v rámci atribútu dlhodobosti dáva za vznik pomerne širokej diskrečnej právomoci. Druhým dôvodom je slovné spojenie „svojvoľné činy", ktorý Panel prepája s testom proporcionality, čo kopíruje ťažko dokázateľný a aplikovateľný test v prípade vojenskej výhody pri vojenských zločinoch. Hoci sa teda definícia Panelu snaží o ekocentrický posun, test „svojvôle" ju vracia späť k antropocentrizmu, pretože hodnotí prírodu cez prizmu ľudských (ekonomických) potrieb. Definícia navyše v primárnom texte používa termín „vedome", ale v sprievodnom komentári ho experti vykladajú ako „vedomie značnej pravdepodobnosti" následku.[40] Podľa právnej doktríny to vnáša do definície nejasnosť, nakoľko vytvára nebezpečný prienik k vedomému opomenutiu či nedbalosti a priamo zasahuje atribút *„certa"*, t. j. jasnosti, čo výrazne oslabuje právnu istotu potenciálneho páchateľa.

S ohľadom na uvedené sa preto autorka stotožňuje s názorom o nevyhnutnej potrebe redefinície ekocídy,[41] kde sa ako vhodná alternatíva javí definícia znejúca nasledovne: *„Na účely tohto Štatútu sa pod pojmom ‚ekocída' rozumie akékoľvek konanie alebo opomenutie v rozpore s vnútroštátnym alebo medzinárodným právom spáchané s vedomím,*

---

[39] Popri celosvetových iniciatívach viazaných na Rímsky štatút nemožno v rámci medzinárodnoprávneho diskurzu opomenúť ani najnovší normatívny vývoj v rámci širšieho európskeho kontinentálneho rámca. Významný posun v tejto oblasti predstavuje prijatie nového Dohovoru Rady Európy o ochrane životného prostredia prostredníctvom trestného práva (CETS č. 228), ktorý bol po prijatí v máji 2025 oficiálne otvorený na podpis v decembri 2025 s cieľom nahradiť neúčinný Štrasburský dohovor z roku 1998. Tento nový právne záväzný dokument zakotvuje medzinárodnoprávny rámec pre stíhanie environmentálnych katastrof a úmyselných konaní, ktoré výslovne označuje za konania „rovnocenné s ekocídou". Ako zdôrazňuje odborná doktrína, vďaka širokej členskej základni Rady Európy má tento nový dohovor potenciál vyvolať želaný „dominový efekt" na národnej aj medzinárodnej úrovni a v úzkej koordinácii s legislatívou Európskej únie zjednotiť štandardy cezhraničnej vyšetrovacej a súdnej spolupráce. K prípravným prácam pozri bližšie napr.: STEJSKAL, V. Nová směrnice EU o trestněprávní ochraně životního prostředí z roku 2024. *České právo životního prostředí*. 2024, roč. 24, č. 3, s. 33–35. K aktuálnemu vývoju pozri hlavne: Protection of the Environment Through Criminal Law. In: *Council of Europe* [online]. [cit. 2026-09-20]. Dostupné na: https://www.coe.int/en/web/reykjavik-process-and-the-environment/protection-of-the-environment-through-criminal-law.

[40] K sprievodnému komentáru pozri bližšie: Independent Expert Panel for the Legal Definition and Commentary.

[41] K tomu pozri napr.: PANIGAJ – BERNÍKOVÁ, *c. d.*, s. 13–17.

že existuje podstatná pravdepodobnosť, že spôsobí závažnú a nezvratnú, alebo závažnú a rozsiahlu škodu na životnom prostredí.“

3.2 EURÓPSKE PRÁVO

I keď pojem ekocída vzišiel z diania a následných diskusií v rámci medzinárodného spoločenstva, v súčasnosti ho nemožno spájať výlučne s medzinárodným trestným právom. Toto tvrdenie je založené na aktuálnej reflexii tohto konceptu v európskej legislatíve, konkrétne v smernici Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 2024/1203 z 11. apríla 2024 o ochrane životného prostredia prostredníctvom trestného práva, ktorou sa nahrádzajú smernice č. 2008/99/ES a 2009/123/ES (ďalej len „smernica“). Vnímajúc súčasné názory o progresívnejšom zameraní tohto konceptu v európskom právnom priestore, je ambíciou nasledujúceho textu kritická analýza vhodnosti tejto právnej úpravy, za súčasnej komparácie jej formálnych znakov s rámcom ustanoveným medzinárodným trestným právom.

3.2.1 FORMÁLNE ZNAKY EKOCÍDY V PRÁVE EURÓPSKEJ ÚNIE

Úvodom možno uviesť, že smernica zavádza dvojstupňový systém klasifikácie trestných činov v závislosti od ich závažnosti. T. j., zatiaľ čo čl. 3 ods. 2 smernice uvádza súbor dvadsiatich environmentálnych trestných činov, ktoré sú členské štáty povinné kriminalizovať skrz svoje vnútroštátne úpravy (trestné činy prvého stupňa), čl. 3 ods. 3 tieto trestné činy „povyšuje“ na „kvalifikované trestné činy“, ak je ich následkom zničenie alebo rozsiahla a podstatná škoda, ktorá je buď nezvratná alebo dlhotrvajúca (trestné činy druhého stupňa). Vnímajúc znenie odôvodnenia bodu 21 Preambuly smernice možno jednoznačne konštatovať, že kvalifikované trestné činy sú materiálne porovnateľné s ekocídou, pričom platí, že objektom ochrany je v tomto prípade:

- ekosystém značnej veľkosti alebo environmentálnej hodnoty,
- biotop v chránenej lokalite alebo
- kvalita ovzdušia, pôdy alebo vody.[42]

Vnímajúc uvedené, smernica predstavuje výrazný posun v objekte ako zložke skutkovej podstaty, keďže upúšťa od „tradičného“ antropocentrického pohľadu, ktorý nahrádza pohľadom ekocentrickým. V tejto koncepcii teda vystupuje príroda a jej jednotlivé komponenty ako autonómny objekt trestnoprávnej ochrany s vlastnou vnútornou hodnotou, ktorá je nezávislá od utilitárneho prínosu pre človeka. Trestnoprávny postih sa viaže priamo na porušenie alebo závažné ohrozenie taxatívne vymedzených entít, ktorými sú ekosystémy značnej veľkosti alebo mimoriadnej environmentálnej hodnoty (chápané ako funkčné celky), odvolávajúc sa na znenie čl. 2 ods. 2 písm. c) smernice.[43]

---

[42] Ust. čl. 3 ods. 3 smernice.

[43] Podľa tohto článku, ekosystém predstavuje dynamický komplex spoločenstiev rastlín, živočíchov, húb a mikroorganizmov a ich neživého prostredia, ktoré navzájom pôsobia ako funkčná jednotka, a zahŕňa typy biotopov, biotopy druhov a populácie druhov.

Z čl. 3 ods. 3 smernice možno tiež vyvodiť objektívnu stránku. T. j., objektívna stránka sa odvíja od konania, ktoré na prírode ako objekte vyvoláva smernicou predpokladaný kvalifikovaný následok. Tento následok, ktorý sa prejavuje vo forme zničenia alebo rozsiahlej a podstatnej škody, ktorá je buď nezvratná alebo dlhodobá, je pritom možné spôsobiť širokou škálou konaní, resp. opomenutím, vnímajúc čl. 3 ods. 4 smernice (napr. nezákonným nakladaním s nebezpečným odpadom či závažným znečistením ovzdušia, či vody).[44] Spoločným znakom týchto konaní je protiprávnosť, kde čl. 3 ods. 1 smernice ustanovuje, že konanie je protiprávne vtedy, ak porušuje právo Únie alebo vnútroštátne predpisy implementujúce politiku Európskej únie v oblasti životného prostredia. Čl. 3 ods. 1 ďalej ustanovuje, že konanie je protiprávne aj vtedy, keď sa vykonáva na základe oprávnenia vydaného príslušným orgánom členského štátu, ak takéto oprávnenie bolo získané podvodom alebo na základe korupcie, vydierania alebo donútenia, alebo ak takéto oprávnenie zjavne porušuje hmotnoprávne požiadavky.[45] V neposlednom rade, objektívnu stránku dopĺňa kombinácia kvantitatívnych a kvalitatívnych hraníc, ktoré slúžia pre členské štáty ako kritériá určenia „podstatnosti škody“. Členské štáty v týchto prípadoch musia zohľadniť základný stav postihnutého životného prostredia, či je škoda dlhodobá, strednodobá alebo krátkodobá, rozsah škody a napokon, zvratnosť škody.[46]

Ďalším formálnym znakom týchto konaní je subjektívna stránka, kde sa primárne vyžaduje úmysel. Ten sa však vykladá pomerne extenzívne, nakoľko sa môže vzťahovať aj na situáciu, kedy páchateľ síce nechce spôsobiť následok (napr. smrť alebo zničenie ekosystému), ale je uzrozumený s možnosťou jeho spôsobenia a koná dobrovoľne v rozpore s povinnosťou, t. j. ide o nepriamy úmysel. Smernica dokonca v čl. 3 ods. 4 vyžaduje kriminalizáciu určitých činov aj vtedy, ak sú spáchané aspoň z hrubej nedbanlivosti (to platí najmä pre prípady, ktoré spôsobia smrť, ťažkú ujmu na zdraví alebo podstatnú škodu na životnom prostredí). Pojem „hrubá nedbanlivosť“ sa vykladá podľa vnútroštátneho práva, no v kontexte smernice má postihovať páchateľov, ktorí ignorujú zjavné riziká spojené s nebezpečnými činnosťami v zmysle smernice.[47]

Záverom tejto state je potrebné zmieniť sa o subjekte, kde je oproti medzinárodnému právu verejnému možné badať výrazný posun. Vnímajúc čl. 6 a 7 smernice, európska právna úprava implementuje okrem zásady individuálnej trestnej zodpovednosti fyzických osôb i zásadu trestnej zodpovednosti právnických osôb, a to v prípade trestných činov spáchaných v ich prospech osobou s vedúcim postavením.[48]

---

[44] Samozrejme len za predpokladu, ak toto konanie spôsobuje zničenie alebo nezvratnú škodu na ekosystéme.

[45] Týmto ustanovením Európska únia reflektuje aplikačnú prax, v rámci ktorej sa korporácie mnohokrát kryjú legálne vydanými, ale fakticky nezákonnými licenciami. Po „novom“ sa tak už korporácie nemôžu slepo spoliehať na úradné povolenie, ak je toto povolenie v jasnom rozpore s hmotnoprávnymi požiadavkami potrebnými pre jeho vydanie.

[46] Tamže, čl. 3 ods. 6 smernice.

[47] Tamže, bod č. 23 Preambuly smernice.

[48] K tomu pozri bližšie čl. 6 a 7 smernice.

3.2.2 ZHRNUTIE

Je jasné, že smernica predstavuje prelom, lebo prostredníctvom harmonizácie pravidiel odstraňuje neúčinnosť predchádzajúcich úprav a reaguje na doterajšie nedostatky v presadzovaní práva. Najzásadnejšou výhodou je prelomenie teórie antropocentrizmu zavedením kategórie kvalifikovaných trestných činov, ktoré chránia ekosystémy značnej hodnoty a ich funkcie pre ne samé. Na rozdiel od čl. 8 Rímskeho štatútu, tento model eliminuje obmedzenie vojnového stavu, nakoľko sa plne vzťahuje na obdobie mieru, a na rozdiel od Štatútu, zásadne rozširuje okruh páchateľov i o právnické osoby, voči ktorým sa vyvodzuje zodpovednosť za trestné činy spáchané v ich prospech akoukoľvek osobou s vedúcim postavením. Výhodou je i prelomenie tzv. licenčnej imunity. takže držba úradného povolenia nezbavuje páchateľa zodpovednosti, ak toto povolenie zjavne porušuje hmotnoprávne požiadavky.[49]

Navzdory uvedenému, limitom európskej právnej úpravy ostáva i naďalej teritoriálna pôsobnosť obmedzená na členské štáty, čo prirodzene vyvoláva a zvyšuje riziko tzv. regulačnej arbitráže, ktoré právnickým a fyzickým osobám umožňujú presun svojich protiprávnych konaní do krajín mimo európskeho právneho priestoru. Autorka preto zastáva názor, že i keď Európska únia vytvorila doposiaľ najpokrokovejší autonómny právny rámec na represiu environmentálnych zločinov, bez zmeny Rímskeho štatútu na globálnej úrovni zostáva ochrana životného prostredia i naďalej fragmentovaná.

Ďalším nedostatkom smernice je deklaratívnosť cezhraničnej spolupráce pri vyvodzovaní zodpovednosti. Článok 20 smernice síce konštituuje platformu pre súčinnosť medzi členskými štátmi, Komisiou, Eurojustom, Europolom a Európskou prokuratúrou, avšak táto interakcia je striktne podmienená rešpektovaním autonómneho rámca príslušných právomocí týchto subjektov, čím si európska úprava napriek deklarovanej ambícii zachováva v praxi primárne proklamatívny charakter.[50] Odrazom tohto tvrdenia je i napokon bod č. 63 Preambuly smernice, ktorého posledná veta ustanovuje: *„*[…] *Takáto pomoc by nemala zahŕňať účasť Komisie na postupoch vyšetrovania alebo trestného stíhania jednotlivých trestných prípadov vedených príslušnými vnútroštátnymi orgánmi a nemala by sa chápať tak, že zahŕňa finančnú podporu alebo akýkoľvek iný rozpočtový*

---

[49] Veľkým prínosom smernice sú aj ďalšie skutočnosti nespadajúce pod analýzu formálnych znakov, najmä zavedenie nových skutkových podstát (napr. nezákonný odber vody) či navýšenie horných hraníc trestných sadzieb (kvalifikované trestné činy nevynímajúc). K tomu pozri bližšie: Čl. 5 a čl. 7 smernice.

[50] Podľa čl. 20 smernice, ak existuje podozrenie, že trestné činy proti životnému prostrediu majú cezhraničnú povahu, príslušné orgány dotknutých členských štátov zvážia postúpenie informácií týkajúcich sa týchto trestných činov vhodným príslušným orgánom. Bez toho, aby boli dotknuté pravidlá týkajúce sa cezhraničnej spolupráce a vzájomnej právnej pomoci v trestných veciach, členské štáty, Eurojust, Europol, Európska prokuratúra, Európsky úrad pre boj proti podvodom a Komisia v rámci svojich príslušných právomocí navzájom spolupracujú v oblasti boja proti trestným činom uvedeným v čl. 3 a 4. Na tento účel poskytuje Eurojust vo vhodných prípadoch technickú a operačnú pomoc, ktorá príslušným vnútroštátnym orgánom umožňuje lepšiu koordináciu ich vyšetrovania. Komisia môže vo vhodných prípadoch poskytnúť pomoc.

záväzok Komisie." Autorka je názoru, že je žiaduce a nevyhnutné transformovať tento pasívny model monitorovania na mechanizmy ich aktívneho vyšetrovania, pričom sa ako vhodná inšpirácia javí prístup zavedený v nariadení Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 2024/1157 z 11. apríla 2024 o preprave odpadu, ktorým sa menia nariadenia (EÚ) č. 1257/2013 a (EÚ) 2020/1056 a zrušuje nariadenie (ES) č. 1013/2006, ktorý posilňuje nadnárodné právomoci Európskeho úradu na boj proti podvodom (ďalej len „OLAF"), na úseku nezákonnej prepravy odpadu.[51]

Analógia by nemala byť z pohľadu autorky využitá len v rámci voľby OLAF-u, ale predovšetkým v rovine jeho vyšetrovacích právomocí. *A concreto*, rozšírenie mandátu OLAF-u by malo zahŕňať inšpekčné oprávnenia vstupovať do priestorov a dopravných prostriedkov podozrivých subjektov, preskúmavať dokumentáciu bez ohľadu na jej nosič, vyžadovať záväzné vysvetlenia od zodpovedných osôb a vykonávať fyzickú kontrolu spojenú s odberom vzoriek pôdy, vody či emisií na laboratórne testy.[52] Zachovaný by mal byť podľa názoru autorky aj procesný postup, v rámci ktorého by OLAF o svojich zisteniach informoval národné orgány a jeho správy by slúžili ako prípustný dôkaz v súdnych konaniach jednotlivých členských štátov.[53]

3.3 VNÚTROŠTÁTNE PRÁVO

Ekocída neovplyvňuje len globálny a európsky koncept, ale i vnútroštátny rozmer. Autorka sa preto v tejto časti zameria na oblasť vnútroštátneho práva a kriticky zanalyzuje, v akom štádiu implementácie sa koncept ekocídy nachádza v podmienkach krajín Vyšehradskej štvorky a západoeurópskych krajín (konkrétne Francúzska a Belgicka). Cieľom je preskúmať, ako tieto štáty reagujú na nové európske stimuly a či sú ich súčasné trestnoprávne nástroje pripravené na transformáciu, ktorú so sebou prináša moderná ochrana životného prostredia.

3.3.1 ŠTÁTY VYŠEHRADSKEJ ŠTVORKY

V rámci Vyšehradskej štvorky sa koncept ekocídy v súčasnosti nachádza v prechodnom období, kedy vnútroštátne právne poriadky Slovenska, Česka, Poľska a Maďarska zatiaľ neobsahujú tento trestný čin ako samostatnú skutkovú podstatu pod týmto názvom, avšak materiálne jadro ekocídy je v právnych poriadkoch týchto štátov i tak premietnuté, a to s ohľadom na výsledky analýzy konkrétnych trestných

---

[51] Podľa tejto novej právnej úpravy, OLAF neplní „už iba" koordinačnú funkciu, ale stáva sa priamym aktérom v boji proti nezákonnej preprave odpadu, ktorá je komplexnej povahy a mohla by mať vážne nepriaznivé účinky na ľudské zdravie alebo životné prostredie, a ak má potrebné vyšetrovanie cezhraničný rozmer a sú doň zapojené aspoň dve krajiny. K tomu pozri bližšie: čl. 67 ods. 2 nariadenia č. 2024/1157 z 11. apríla 2024 o preprave odpadu, ktorým sa menia nariadenia (EÚ) č. 1257/2013 a (EÚ) 2020/1056 a zrušuje nariadenie (ES) č. 1013/2006.

[52] Tamže, čl. 68 ods. 5 smernice.

[53] Tamže, čl. 67 ods. 5 smernice.

kódexov.[54, 55] *A concreto*, definičné znaky ekocídy (predovšetkým rozsiahlosť a dlhodobosť škôd), sú prítomné najmä v kvalifikovaných skutkových podstatách všeobecných environmentálnych deliktov (napr. ohrozenie a poškodenie životného prostredia). Tieto normy pracujú s pojmami ako „škoda veľkého rozsahu" či „ťažká ujma", ktoré materiálne zodpovedajú požiadavke na intenzitu následku vyžadovanú pri ekocíde, hoci sú formálne transponované ešte podľa staršej smernice Európskeho parlamentu a Rady 2008/99/ES z 19. novembra 2008 o ochrane životného prostredia prostredníctvom trestného práva.[56]

I keď by sa mohla zdať, že vyššie načrtnutá štruktúra trestných činov proti životnému prostrediu poskytuje vhodný základ pre efektívne stíhanie trestných činov proti životnému prostrediu, sú tu prítomné viaceré nedostatky, vnímajúc viaceré odborné publikácie. V tejto súvislosti sa pomerne často objavujú najmä nedostatky spočívajúce v stanovení pomerne nízkych trestných sadzieb, ktoré pri základných skutkových podstatách všeobecných environmentálnych trestných činov často neodrážajú globálny a nezvratný charakter spôsobenej ujmy.[57] Ďalším nedostatkom, resp. charakteristickým

---

[54] K tomu pozri bližšie: druhý oddiel šiestej hlavy osobitnej časti zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, hlavu VIII českého zákona č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník v znení neskorších predpisov, kapitolu XXII poľského trestného zákona, t. j. Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny či maďarský Büntető Törvénykönyvről (kapitola XXIII zákona C z roku 2012).

[55] Hoc právne poriadky týchto štátov zatiaľ neobsahujú samostatnú skutkovú podstatu ekocídy, je už možné u týchto štátov badať prebiehajúce práce v súvislosti s transpozíciou vyššie uvádzanej európskej smernice. Ako príklad možno uviesť Českú republiku, kde sa v rámci pripravovanej novely zákona č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník v znení neskorších predpisov navrhuje zakotvenie nového environmentálneho trestného činu, a to trestného činu „neoprávneného uvádzania na trh niektorých výrobkov a komodít ohrozujúcich životné prostredie". Tento trestný čin by mal postihovať porušenie povinností náležitej starostlivosti pri uvádzaní stanovených komodít (konkrétne dreva, kávy, kakaa, sóje, hovädzieho dobytka, palmového oleja, kaučuku a odvodených výrobkov z nich) na trh Európskej únie nie v malom rozsahu, a to aj z hrubej nedbanlivosti, so sankciou odňatia slobody až na päť rokov alebo zákazu činnosti. Okrem toho, novela zavádza dve úplne nové skutkové podstaty, a to „ťažké poškodenie životného prostredia" a „ťažké poškodenie životného prostredia z nedbanlivosti", ktoré postihujú konania s katastrofálnymi následkami pre ekosystémy so sadzbou odňatia slobody až na 10 rokov, a ktoré dôvodová správa k návrhu zákona výslovne označuje za konania materiálne porovnateľné s ekocídou. Okrem uvedeného, návrh novely zároveň rozširuje existujúci katalóg environmentálnych trestných činov a výrazne posilňuje trestnú zodpovednosť právnických osôb v podobe majetkových sankcií, odobratia licencie, zákazu čerpania dotácií či zrušenia spoločnosti. K tomu pozri bližšie: Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna. Novela z. – trestní zákoník – EU. Sněmovní tisk 207/0. In: *Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky* [online]. 2026, 10. volební období [cit. 2026-09-20]. Dostupné na: https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=10&CT=207&CT1=0.

[56] Táto smernica delí trestné činy na trestné činy všeobecného charakteru a trestné činy charakteru osobitného. Synergia týchto kategórií trestných činov spočíva v tom, že osobitné trestné činy sú vo vzťahu subsidiarity alebo špeciality k všeobecným trestným činom (t. j. poskytujú ochranu jednotlivým zložkám životného prostredia), v dôsledku čoho je jednočinný súbeh medzi týmito trestnými činmi jednoznačne vylúčený. K tomu porovnaj: § 300 a 301 s napr. § 302 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, § 293 a § 294 s napr. § 297 zákona č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník v znení neskorších predpisov, § 182 a napr. § 183 Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny či § 241 a napr. § 243 évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről.

[57] K tomu pozri bližšie: BERNÍKOVÁ, E. Environmentálna kriminalita a možnosti jej postihovania prostriedkami verejného práva. In: FEDOROČKO, P. (ed.). *Jarná škola doktorandov UPJŠ 2022: zborník príspevkov z 8. ročníka*. Košice: Vydavateľstvo ŠafárikPress, 2022, s. 25.

znakom je i vysoká miera administratívnej akcesority týchto noriem, kedy väčšina environmentálnych trestných činov vyžaduje prvotné porušenie administratívnej úpravy. Tomuto tvrdeniu zodpovedá i samotné vyjadrenie skutkových podstát environmentálnych trestných činov, ktoré sú zväčša blanketové, resp. odkazovacie, pričom mnohokrát sa jedná o desiatky zákonov a iných podzákonných právnych predpisov spadajúcich do rámca správneho, resp. environmentálneho práva.[58] To prirodzene vyvoláva vyšší tlak na príslušné orgány, ktoré nemajú byť znalé „len" trestnoprávnych noriem, ale i obrovského počtu noriem správneho práva.

3.3.2 FRANCÚZKO A BELGICKO

Kým štáty Vyšehradskej štvorky stále chránia životné prostredie iba cez tradičné, roztrieštené a v praxi málo efektívne environmentálne trestné činy, Francúzsko a Belgicko zvolili omnoho progresívnejšiu cestu formou zavedenia ekocídy ako samostatného deliktu v rámci svojich vnútroštátnych právnych úprav. Zavedenie konceptu ekocídy je však v týchto štátoch poňatý z úplne odlišných doktrinálnych pozícií.

Francúzsko použilo koncept integrácie ekocídy už do existujúceho kódexu, avšak nie v podobe autonómneho trestného činu v Trestnom zákone, ale v rámci Environmentálneho kódexu (*Code de l'environnement*). Koncepčne tak ekocída nie je definovaná ako najzávažnejší zločin (*crime*), ale len ako delikt (*délit*), zakotvený v čl. L. 231-3 Environmentálneho kódexu. Skutková podstata tohto deliktu vyžaduje úmyselné porušenie povinností vedúce k vážnemu poškodeniu ovzdušia, pôdy alebo vody, ktorého náprava si vyžaduje minimálne sedem rokov.

Na rozdiel od Francúzska, Belgický federálny parlament schválil vo februári 2024 nový Trestný zákon (*Code pénal*), súčasťou ktorého je i ekocída ako samostatný vnútroštátny i medzinárodný trestný čin. Podľa čl. 94 nového belgického kódexu, ekocída spočíva v úmyselnom konaní alebo opomenutí, ktoré spôsobí rozsiahle a nezvratné environmentálne škody.[59] Belgická koncepcia sa teda opiera o definíciu Panelu a na rozdiel od Francúzska nevyžaduje predchádzajúce porušenie správneho práva. Trestá samotný fakt závažného, rozsiahleho a dlhodobého zničenia ekosystému s prísnymi sadzbami odňatia slobody pre jednotlivcov (trestná sadzba pre fyzické osoby je stanovená striktne na 15 až 20 rokov odňatia slobody). Pre úplnosť je však nutné uviesť, že ústavnoprávne limity zužujú pôsobnosť tejto právnej úpravy najmä na sféru federálnych vôd a na sféru nakladania s rádioaktívnym odpadom, keďže vnútrozemská environmentálna agenda spadá pod autonómnu kompetenciu belgických regiónov.[60]

Hoc francúzsky a belgický model predstavujú jasný signál, že sa tradičné trestné právo musí adaptovať na globálne ekologické krízy, i v týchto režimoch je možné badať viaceré nedostatky. Pokiaľ ide o francúzsky model, najzásadnejší nedostatok spočíva v samotnej voľbe koncepcie ekocídy, ktorá ju nedefinovala ako zločin, ale ako len ako

---

[58] Koncepcia boja proti environmentálnej protiprávnej činnosti „Efektívny boj za zdravé životné prostredie". LP č. 2022/210. In: *Slov-Lex.sk* [online]. [cit. 2026-06-23]. Dostupné na: https://www.slov-lex.sk/elegislativa/legislativne-procesy/SK/LP/2022/210.

[59] K tomu pozri bližšie: Čl. 94 Loi du 29 février 2024 introduisant le Code pénal.

[60] Čl. 94 Loi du 29 février 2024 introduisant le Code pénal.

delikt. Ďalšie nedostatky vníma autorka jednak v subjektívnej stránke, ktorá je v tomto prípade viazaná výlučne na úmysel, ale i v reštriktívnej podmienke, podľa ktorej je škoda na životnom prostredí časovo ohraničená najmenej na obdobie siedmych rokov. Slabinou belgického konceptu je vyššie spomínaný zas federalizmus, čím ekosystémy prítomné v autonómnych oblastiach ostávajú bez ochrany v kontexte ekocídy. Rovnako je i v tomto prípade nutné vytknúť naviazanie subjektívnej stránky na úmysel, čo samozrejme značne sťažuje postihovanie tohto typu konaní.

3.3.3 ZHRNUTIE

Komparatívna analýza obsiahnutá v rámci tejto poslednej podkapitoly jednoznačne preukázala, že vnútroštátne právne poriadky členských štátov Európskej únie sa nachádzajú na veľmi dôležitom rázcestí, vyznačujúcom sa potrebou revízie svojich vnútroštátnych právnych predpisov v intenciách novej smernice. Keďže doterajšie progresívnejšie modely Francúzska a Belgicka vykazujú viaceré nedostatky (vnímajúc najmä geografickú limitáciu v Belgicku, degradáciu ekocídy na úroveň deliktu vo Francúzsku či ťažko preukázateľnú subjektívnu stránku v oboch krajinách), nezodpovedajú minimálnym štandardom novej európskej legislatívy, čo dáva krajinám Vyšehradskej štvorky jedinečnú príležitosť vybudovať celú koncepciu ekocídy úplne nanovo, za súčasného povinného zohľadnenia transpozičného minima smernice, ako i vyššie uvádzaných limitov západných úprav.

A concreto, je bezpochyby nevyhnutné, aby štáty Vyšehradskej štvorky (ako i všetky ostatné členské štáty Európskej únie), pristúpili ku kodifikácií (resp. v prípade Francúzska a Belgicka k revidovaniu) ekocídy ako samostatnej skutkovej podstaty kvalifikovaného trestného činu. Hoc je pravdou, že pojem „ekocídy" v normatívnom texte smernice nenachádzame, jeho explicitná kodifikácia je bez pochýb spôsobilá prispieť k posilneniu preventívnej funkcie trestného práva, ako i právnej istoty, nakoľko tento prístup umožňuje prekonať súčasnú roztrieštenosť environmentálnych deliktov a vytvoriť autonómny režim postihu pre najzávažnejšie konania, ktoré svojou povahou presahujú rámec „bežnej" environmentálnej kriminality. Okrem uvedeného, transpozičné minimum vyžaduje, aby štáty pristúpili i k zavedeniu progresívnych finančných trestov pre právnické osoby naviazaných na predpísanú minimálnu 5 % hranicu z ich celkového celosvetového ročného obratu podľa čl. 7 smernice.

Nakoľko však smernica umožňuje, aby členské štáty pri jej transponovaní prijali alebo zachovali prísnejšie pravidlá v oblasti trestného práva,[61] autorka formuluje viaceré čiastkové návrhy *de lege ferenda*, konkrétne potrebu prekonania pomerne rigidne stanovenej subjektívnej stránky alternatívnym zakotvením trestnosti z hrubej nedbanlivosti pre kvalifikovanú podstatu ekocídy (t. j. pri všetkých a nie len pri vybraných protiprávnych činoch), čo príslušným orgánom umožní efektívne stíhať aj prípady, kedy páchateľ vedome ignoruje fatálne ekologické riziká v honbe za ziskom, vzhľadom na absenciu nutnosti zložitého preukazovania nepriameho úmyslu. Za zmienku stojí aj návrh v podobe sprísnenia, resp. zvýšenia sankčného stropu z 5 % až na 10 %

[61] K tomu pozri bližšie poslednú vetu bodu č. 9 Preambuly smernice.

z globálneho obratu, príp. zavedenia mechanizmu, kde bude pokuta určená ako priamy násobok neoprávnene získaného ekonomického prospechu, čím sa omnoho účinnejšie eliminujú, resp. zmiernia taktiky páchateľov, spočívajúce v zaplatení fixne stanovených sankciách namiesto investovania do envirotechnológií chrániacich životné prostredie.

ZÁVER

Záverom možno konštatovať, že syntéza poznatkov získaných naprieč tromi preskúmanými piliermi v predkladanom článku umožňuje formulovať ucelenú odpoveď na hlavnú výskumnú otázku v tom zmysle, že hoc sa koncept ekocídy z historicko-teoretického pojmu úspešne transformoval do štádia oficiálneho medzivládneho legislatívneho konania pred Medzinárodným trestným súdom a harmonizovanej európskej úpravy, jeho plnohodnotnému zakotveniu a vynútiteľnosti na medzinárodnej, európskej a vnútroštátnej úrovni stále bránia viaceré prekážky, spomedzi ktorých nemožno opomenúť najmä pretrvávajúci antropocentrizmus, dokazovacie limity subjektívnej stránky, teritoriálnu obmedzenosť a (možné) pasívne zotrvanie národných zákonodarcov pri povinnom transpozičnom minime.

A concreto, hoci autorka vníma iniciatívu tichomorských štátov z druhej polovice roka 2024, týkajúcu sa doplnenia Rímskeho štatútu o koncept ekocídy veľmi pozitívne, jej samotná definícia vykazuje viaceré nedostatky. Analýza druhého piliera totiž jednoznačne preukázala, že jej uplatneniu v budúcnu bránia nejasnosti v subjektívnej stránke ohľadom zásady *lex certa* a najmä vágny test „svojvôle“, ktorý vyvažovaním ekologických škôd voči ekonomickým benefitom nežiaduco vracia ochranu prírody späť k utilitárnemu posudzovaniu namiesto presadzovania jej ekocentrickej hodnoty *per se*. Zohľadňujúc tieto nedostatky, ako i obsah tretieho pilieru výskumu preto možno konštatovať, že európsky právny rámec reprezentovaný smernicou je v súčasnosti nastavený podstatne lepšie, keďže funguje aj v mieri, vyvodzuje trestnú zodpovednosť právnických osôb, presadzuje ekocentrický objekt ochrany a prelamuje licenčnú imunitu. Aj keď je pravdou, že i európska právna úprava naráža na svoje limity v podobe teritoriálnej pôsobnosti a pasívneho modelu spolupráce podľa čl. 20 smernice (ktorý by mal byť podľa názoru autorky transformovaný na aktívny vyšetrovací mechanizmus posilnením nadnárodných inšpekčných a kontrolných právomocí OLAF-u po vzore analogickej úpravy v nariadení (EÚ) č. 2024/1157 o preprave odpadu), predstavuje v súčasnosti nepostrádateľný a najprogresívnejší právny základ pre ťažiskovú ochranu životného prostredia na nadnárodnej, ale aj národnej úrovni, zohľadňujúc povinnosť transpozície jej minimálnych štandardov vo vnútroštátnych právnych úpravách jednotlivých členských štátov.

Na túto európsku úpravu a jej transpozičný rámec bezpochyby nadväzuje ďalšia oblasť výskumu, orientovaná na vnútroštátnu rovinu šiestich komparovaných štátov. Kým Francúzsko a Belgicko reprezentujú priekopnícke národné iniciatívy (hoci zaťažené aplikačnými limitmi v podobe degradácie ekocídy na úroveň deliktu, prísnej viazanosti na úmysel či teritoriálnych obmedzení belgického federalizmu), štáty Vyšehradskej štvorky chránia životné prostredie stále „len“ prostredníctvom roztrieštených tradičných

deliktov. Transpozícia novej európskej smernice teda predstavuje pre členské štáty Európskej únie jedinečný priestor na koncepčné zakotvenie ekocídy, a to nie len skrz splnenia povinného európskeho transpozičného minima, ale i viacerých čiastkových návrhov *de lege ferenda*, ktorých presadením sa podľa názoru autorky zabezpečí efektívnejšia ochrana životného prostredia. *A concreto*, jedná sa o explicitné vnútroštátne zakotvenie trestného činu pod samostatným názvom „ekocída" (za účelom posilnenia preventívnej funkcie práva a zjednotenia roztrieštených environmentálnych deliktov), prekonanie rigidnej subjektívnej stránky zakotvením trestnosti z hrubej nedbanlivosti pri všetkých kvalifikovaných skutkových podstatách ekocídy na zjednodušenie dokazovania pri konaniach podstupujúcich extrémne ekologické riziká v honbe za ziskom, ako i sprísnenie majetkových sankcií pre právnické osoby nad rámec 5 % až na 10 % z ich celosvetového ročného obratu, resp. uplatnenie pokuty vo forme násobku neoprávnene získaného majetkového prospechu.

Mgr. Eva Janičková, PhD.
Právnická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
eva.janickova@upjs.sk
ORCID: 0009-0002-2779-2573

RECENZE

BAROŠ, J. *POROZUMĚT ÚSTAVNÍ DEMOKRACII: K (TEORETICKÝM) ZÁKLADŮM KONSTITUCIONALISMU A LIDSKÝCH PRÁV*. BRNO: MASARYKOVA UNIVERZITA, CENTRUM PRO STUDIUM DEMOKRACIE A KULTURY, 2025, 213 S. ISBN 978-80-7325-601-2

Kniha Jiřího Baroše se pohybuje na hranici mezi politickou filosofií a ústavní teorií. Autor usiluje o zodpovězení otázek relevantních pro fungování ústavního soudnictví na základě podrobného výkladu o dvou klíčových konceptech.

Publikace je vedle úvodu a závěru rozdělena do tří částí. Autor nejprve představuje metodu sociologie právních konceptů a následně ji aplikuje na pojmy konstitucionalismu a lidských práv.

Sociologie právních konceptů je metoda vycházející z díla Carla Schmitta, kterou později rozpracoval Paul W. Kahn.[1] Metoda má dvě složky, genealogii a architekturu. Tyto pojmy pocházejí od Kahna.[2] Baroš svůj přínos popisuje tak, že přináší propojení obou dimenzí s dějinami politického myšlení a s normativní politickou filosofií.[3]

Cílem genealogie je zkoumat, odkud se určitý koncept v západním politickém myšlení vzal a jak se následně vyvíjel.[4] Za jeden z hlavních úkolů genealogického zkoumání Baroš považuje *„odhalení sukcese paradigmat a zlomů mezi nimi“*.[5] Genealogie sama neodpovídá na filosofické otázky, mapuje vývoj odpovědí na ně.[6]

Ambicí autora není zabývat se českými ústavními dějinami.[7] Usiluje o předložení komplexní filosofické genealogie základních konceptů ústavního pořádku. Pro porozumění české ústavě[8] je podle Baroše nezbytné zabývat se historií západního konstitucionalismu jako celku a obrátit se k filosofickým vzorům, z nichž vyrostly ústavní dokumenty, jimiž se česká ústava inspirovala.[9]

Architektura zkoumá, jak se s pojmy v současnosti pracuje. Umožňuje vidět, v jakých významech se pojem užívá či jak je rozvíjen.[10] Architektura a genealogie jsou

[1] BAROŠ, J. *Porozumět ústavní demokracii: k (teoretickým) základům konstitucionalismu a lidských práv*. Brno: Masarykova univerzita, Centrum pro studium demokracie a kultury, 2025, s. 36–37.

[2] KAHN, P. W. *The Cultural Study of Law: Reconstructing Legal Scholarship*. Chicago: University of Chicago Press, 1999, s. 41. Kahn sám uvádí, že pojem genealogie přebírá od Foucaulta.

[3] BAROŠ, *c. d.*, s. 15.

[4] Tamtéž, s. 28.

[5] Tamtéž, s. 29.

[6] Tamtéž, s. 30.

[7] Tamtéž, s. 29.

[8] Baroš zjevně používá v české doktríně obvyklou konvenci a termínem ústava označuje nejen Ústavu (jakožto ústavní zákon č. 1/1993 Sb.), nýbrž ústavní pořádek zahrnující vedle Ústavy i Listinu základních práv a svobod a další ústavní zákony.

[9] BAROŠ, *c. d.*, s. 29.

[10] Tamtéž, s. 37.

© 2026 The Author. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

vzájemně provázány. Architektura se může z povahy věci zabývat jen těmi podobami konceptu, které historicky vznikly, a genealogie se nesoustředí na slepé vývojové větve, ale primárně na ty varianty, které, třeba i prostřednictvím další metamorfózy, přetrvaly do současnosti.

Autor připouští, že jde o ambiciózní projekt, který se výzkumníkovi nemusí podařit realizovat v úplnosti. Přesto jde podle Baroše o ideál, k němuž je třeba směřovat.[11]

Druhá kapitola je zaměřena na koncept konstitucionalismu. Inspirován Constantem[12] rozlišuje autor svobodu starých a svobodu moderních. Ta první spočívá v účasti na kolektivním výkonu státní moci.[13] Podstatou moderní svobody je nerušené využívání individuální nezávislosti.[14] Snaha o propojení obou principů je podle Baroše základem projektu ústavní demokracie.[15] Za klíčové milníky genealogie konceptu konstitucionalismu autor pokládá příchod středověku, spis Listy federalistů, vznik moderního státu a vznik ústavního soudnictví.

Přínos středověkého konstitucionalismu souvisí primárně s existencí církve.[16] S tím souhlasí i jiní autoři. Například Winkler za základ moderní koncepce dělby moci pokládá boje o investituru.[17]

Listy federalistů přinášejí dynamiku negativního a pozitivního konstitucionalismu.[18] Institucionální uspořádání má na jedné straně bránit kumulaci moci (negativní dimenze), avšak zároveň stát musí být schopen řádně naplňovat své funkce. Téma pozitivního konstitucionalismu dosud není v české ústavněprávní doktríně podrobněji zpracováno. Na rozdíl například od prací Nicholase Barbera,[19] které vycházejí právě z pozitivního konstitucionalismu, jde v české literatuře spíše o zmínky o existenci tohoto fenoménu.[20]

Moderní stát má oproti předchozím modelům jasný normativní standard, jímž lze poměřovat jeho fungování, v přirozených, respektive lidských či základních právech.[21] Na pracích více autorů Baroš ukazuje rozlišení tří modelů vztahu státu a základních práv. Jde o model mechanický (vlastní i autorům Listů federalistů), normativní (založený na významu zákona, jakožto aktu parlamentu, pro ochranu práv jednotlivce) a axiologický (pojímající základní práva jako hodnotu, která má prostupovat celý právní řád).[22]

---

11 Tamtéž.

12 CONSTANT, B. O antické svobodě ve srovnání se svobodou moderní. *Reflexe*. 2006, č. 30, s. 77–97.

13 BAROŠ, *c. d.*, s. 41.

14 Tamtéž.

15 Tamtéž.

16 Tamtéž, s. 52.

17 WINKLER, H. A. *Greatness and Limits of the West: The History of an Unfinished Project* [online]. LSE 'Europe in Question' Discussion Paper, No. 30. 2011, s. 6 [cit. 2025-12-13]. Dostupné na: https://www.econstor.eu/bitstream/10419/303313/1/LEQS-P030.pdf.

18 BAROŠ, *c. d.*, s. 56.

19 Jde zejména o knihu BARBER, N. W. *The Principles of Constitutionalism*. Oxford: Oxford University Press, 2018.

20 Například KYSELA, J. *Dělba moci v kontextu věčného hledání dobré vlády*. Praha: Leges, 2019, s. 32.

21 BAROŠ, *c. d.*, s. 51.

22 Tamtéž, s. 61–62.

Za klíčový pokládá Baroš vznik ústavního soudnictví proto, že poskytuje možnost domáhat se základních práv i vůči zákonodárci, tedy v situaci, kdy parlament z jakéhokoliv důvodu neposkytuje adekvátní ochranu základním právům.[23] Zdá se mi, že autor při formulaci tohoto argumentu směšuje existenci ústavního soudnictví a zajištění přístupu jednotlivce k němu. Například československý ústavní soud zřízený v roce 1920 umožňoval přístup pouze kvalifikovaným navrhovatelům, což se odrazilo ve velmi nízkém počtu projednávaných věcí.[24] V případě bulharského ústavního soudu je tomu tak i v současnosti.[25]

Architekturu konstitucionalismu Baroš rozebírá v kontextu vztahu ústavy a konstitucionalismu, rozlišování pozitivního a negativního konstitucionalismu a výzev představovaných populismem a neliberálním konstitucionalismem. Věnuje se i limitům ústavní demokracie.

Výklad k prvním dvěma tématům se vrací a dále doplňuje to, co k nim autor již uvedl v předchozích pasážích věnovaných genealogii. Za limit konstitucionalismu považuje Baroš v první řadě napětí mezi tím, jaké substantivní hodnoty má konstitucionalismus podporovat. To souvisí s rozdílným náhledem konzervativců a liberálů na to, zda existující sociální a soukromé instituce jsou nositelem legitimní normativní autority, nebo vzorci nadvlády, podřízení a útlaku.[26] Autor dále představuje vnitřní a vnější limity konstitucionalismu. Těmi vnitřními se rozumí omezená schopnost ústav působit na názory a morálku jednotlivců a limitovaná možnost ústavních demokracií zajišťovat bezpečí před násilím a jinými riziky.[27] Vnější limity pak souvisí s interakcí s ostatními státy a mezinárodními aktéry a rovněž se vztahy mezi občany a cizinci.[28]

Třetí kapitola je věnována konceptu lidských práv. Pojednání o genealogii autor skromně nazývá pouze nástinem genealogie s odkazem na to, že i v českém prostředí existují podrobné genealogie.[29] Za klíčový milník Baroš pokládá přechod od přirozeného zákona k přirozenému právu. Vysvětluje, že různí autoři původ lidských práv vidí v 17. století, nebo již ve středověku ve sporu mezi nominalisty a realisty, nebo v pracích kanonistů.[30] Dalším klíčovým milníkem byla druhá světová válka a následně dění v 70. letech 20. století, jež vedly k dominanci lidských práv.[31] Baroš ovšem zároveň

---

23 Tamtéž, s. 68–69.

24 BENÁK, J. Historický vývoj ústavního soudnictví a přístupu jednotlivce k ústavnímu soudu. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2018, roč. 26, č. 3, s. 407–409.

25 BELOV, M. – TSEKOV, A. The Constitutional Court of the Republic of Bulgaria as a Law-Maker. In: FLORCZAK-WĄTOR, M. *Judicial Law-Making in European Constitutional Courts*. London: Routledge, 2020, s. 93.

26 BAROŠ, *c. d.*, s. 95.

27 Tamtéž, s. 102.

28 Tamtéž, s. 103.

29 Konkrétně uvádí knihu Boženy Komárkové a články Michala Šejvla (KOMÁRKOVÁ, B. *Původ a význam lidských práv*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990; ŠEJVL, M. Původ pojmu subjektivního práva v antickém právním myšlení v kontextu uvažování o lidských právech. *Právník*. 2014, roč. 153, č. 6, s. 448–463; ŠEJVL, M. Pojem přirozeného subjektivního práva ve středověkém myšlení v kontextu uvažování o lidských právech. *Právník*. 2015, roč. 154, č. 12, s. 1009–1028; ŠEJVL, M. Přirozená subjektivní práva mezi středověkem a novověkem. *Právník*. 2017, roč. 156, č. 5, s. 416–452).

30 BAROŠ, *c. d.*, s. 118–119.

31 Tamtéž, s. 124.

upozorňuje, že v současnosti jsou lidská práva spíše produktem rozšířené praxe, která zatím stále hledá dostatečnou teorii.[32]

Ve výkladu o architektuře pojmu lidských práv Baroš rozebírá strukturu práv, členění práv do generací a některé problémy dogmatiky práv, jako je testování jejich omezení testem proporcionality a dalšími metodologickými nástroji nebo aplikace lidských práv v horizontálních vztazích. Autor členění práv do generací dává význam i z hlediska odlišného zacházení s těmito právy při jejich omezování.[33] To se mi zdá, přinejmenším v kontextu českého ústavního práva a judikatury Ústavního soudu, na niž odkazuje i autor, jako sporné. Pro omezování práv se mi jeví jako důležitější formulace jednotlivých limitačních klauzulí, a především skupinová limitační klauzule v čl. 41 Listiny základních práv a svobod. Přikláním se tedy k Bartoňovu názoru, že členění práv do generací už ztratilo svůj praktický význam a nadále má primárně didaktickou hodnotu.[34]

Strukturu kapitoly o lidských právech následně autor replikuje, aby pojednal o genealogii a architektuře konceptu lidské důstojnosti. Z hlediska cíle publikace by se mi však zdálo vhodnější, kdyby autor tento výklad vtělil do pojednání o genealogii a architektuře lidských práv, neboť takto se výklad v něčem opakuje a v něčem se doplňují zajímavé informace, které mohly vhodně doplnit pojednání o základních právech.

Autor vychází ze svých dříve publikovaných prací.[35] Přesto kniha není pouhou koláží existujících textů. Autor je dále rozpracoval a doplnil o novější literaturu a kniha jako celek představuje koherentní dílo. Zároveň se mi však zdá, že někdy obsahuje kniha i určité „meandry" tvořené pasážemi, které slouží cíli práce pouze zprostředkovaně a kdyby je autor již neměl promyšlené a napsané z dřívějška, patrně by je do knihy nevložil.

Text je psán čtivě a prakticky bez chyb či překlepů. Slabinou pro čtenáře může být to, že autor ne vždy respektuje zvolenou strukturu knihy a o určitém fenoménu leckdy pojednává nejen v subkapitole mu věnované a po něm pojmenované, ale i v pasážích před a za touto subkapitolou. Tomu, kdo nečte celou knihu od začátku do konce či se snaží určitou myšlenku zpětně dohledat, tak může leccos uniknout.

Význam knihy spočívá jednak v aktualizaci metody sociologie právních konceptů, a především pak v podrobném zpracování genealogie a architektury pojmů konstitucionalismu a lidských práv. Autor má vynikající přehled v oboru politické a morální filosofie a předkládanou knihou tento obsáhlý korpus literatury[36] zpřístupňuje tuzemské ústavní teorii.

Jistou skepsi mám vůči autorovu záměru propojit téma s praxí českého Ústavního soudu. Nezpochybňuji autorovo tvrzení, že klíčové otázky, které v práci zodpovídá, ho napadly právě při působení v roli asistenta soudkyně Elišky Wagnerové.[37] Jen se

---

[32] Tamtéž.

[33] Tamtéž, s. 133–134.

[34] BARTOŇ, M. a kol. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016, s. 46.

[35] Podrobný přehled, které texty a v jakých subkapitolách autor použil, obsahuje závěrečné poděkování. BAROŠ, *c. d.*, s. 183–184.

[36] Je třeba ocenit, že vedle anglickojazyčné produkce autor pracuje i s díly v němčině, francouzštině a italštině.

[37] BAROŠ, *c. d.*, s. 175.

mi (jako někomu, kdo sdílí autorovu „obojživelnou“ profesní dráhu asistenta soudkyně Ústavního soudu a akademika) zdá, že při běžném fungování ústavního soudnictví mimo formativní období první (a částečně též druhé) generace soudců a soudkyň pro řešení autorem nastíněných témat není příliš prostoru.

Ukazují to rozhovory se soudkyněmi a soudci třetí generace, v nichž byli tázáni mimo jiné na své vnímání poslání Ústavního soudu a své role v něm,[38] ale i podoba odůvodnění soudních rozhodnutí. Vyhnánkův výzkum ukázal, že Ústavní soud cituje politické filosofy velmi selektivně a odkazuje na pestrou škálu autorů, kteří zastávali leckdy protichůdná stanoviska.[39] Nezdá se tedy, že by se Ústavní soud hlásil ke konkrétnímu směru politické či morální filosofie ani že by aktivně vstupoval do akademického diskursu těchto disciplín. Podle Vyhnánka citace filosofů či právních teoretiků v judikatuře Ústavního soudu slouží zpravidla pouze k potvrzení vlastního názoru.[40]

Uvedené však v mých očích nesnižuje hodnotu knihy. Úsilí dobrat se významu pojmů konstitucionalismu a lidských práv v hloubce jejich historie a šířce současné práce s těmito pojmy má hodnotu samo o sobě.

Ing. Mgr. Jaroslav Benák, Ph.D.
Právnická fakulta Masarykovy univerzity
jaroslav.benak@law.muni.cz
ORCID: 0000-0002-6981-7954
Scopus ID: 57213836946

DOI: 10.14712/23366478.2026.126

[38] SMEKAL, H. a kol. *Mimoprávní vlivy na rozhodování českého Ústavního soudu*. Brno: Masarykova univerzita, 2021, s. 182.

[39] VYHNÁNEK, L. Judikatura v ústavním právu. In: BOBEK, M. – KÜHN, Z. (eds.). *Judikatura a právní argumentace*. Praha: Auditorium, 2024, s. 446.

[40] Tamtéž.

ZPRÁVY

MINI SYMPOSION REPORT: *TAXING THE TRANSFER OF WEALTH? COMPARATIVE PERSPECTIVES ON INHERITANCE AND GIFT TAXATION* INSTITUTE FOR PUBLIC FINANCE AND TAX LAW, FACULTY OF LAW, HEIDELBERG UNIVERSITY, 2ND JULY 2026

INTRODUCTION

On 2nd July 2026, the Institute for Public Finance and Tax Law, Faculty of Law, Heidelberg University hosted a mini symposion entitled *Taxing the Transfer of Wealth? Comparative Perspectives on Inheritance and Gift Taxation*. The event was organized with the support of the 4EU+ Alliance.

The contributions provided a comprehensive insight into the issue and brought a unique interlinking of theoretical justifications for inheritance and gift taxes, the whole issue was further placed in a European context as part of a comparison of their construction, supplemented by an insight into the development of Czech regulation and a deeper analysis of the current legislation of German tax benefits for families and family enterprises. The common object and the centrepiece of the symposion was the question of *"How legal rules affect the transfer of property between persons and generations?"*.

KEY CONTRIBUTIONS

Prof. Dr. Ekkehart Reimer, Director of the Institute of Public Finance and Tax Law, Faculty of Law, Heidelberg University, opened the symposion with his speech entitled *"Justifying Taxes on Inheritance and Gifts: A Theoretical Approach"* and introduced a multi-layered model of tax justification. He set out seven layers of tax justification stipulating (1) the choice between tax and non-tax revenues of public budgets; (2) functional justification and reproductivity; (3) formal legitimacy by consent and by acceptance; (4) distributional justification between equity and ability to pay; (5) non-fiscal objectives of inheritance taxation; (6) the vertical separation of powers between Federal and State (*Länder*) level; and (7) issues of horizontal and international delimitation of taxing powers.[1] Based on this seven-layer model, Prof. Reimer analysed some features of inheritance and gift taxation in general.

[1] REIMER, E. Die sieben Stufen der Steuerrechtfertigung. In: GEHLEN, B. – SCHORKOPF, F. (eds.). *Demokratie und Wirtschaft: Eine interdisziplinäre Herausforderung*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2013, pp. 113–141.

© 2026 The Author. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Moreover, he exemplified pertaining challenges with a view to German legislation. He observed that both cornerstones in substantive-law as well as more formal (institutional) characteristics diverge significantly from common practice in other countries. Issues of distributional justice (layer 4) become visible in, and influence the legislative design of, taxation of non-market transfers of assets. While income taxation as well as the (former) Net Wealth Tax (*Vermögensteuer*) have covered market assets and their exchange *vis-à-vis* third parties, inheritance and gift taxation target the gratuitous transfer of assets, typically being an intra-family transfer.

With a view to non-fiscal objectives (layer 5), he has opened up the issue of tax competition and reported a long-lasting debate on tax privileges for business assets in Germany, admitting that in spite of several landmark decisions of the Bundesverfassungsgericht, this debate has not come to an end yet, as the sophisticated legislation is again pending before this Court.[2]

Likewise, now with a view to assignment of powers (layer 6), Prof. Reimer pointed to the ambivalent role of federalism, reflected in the mismatch between Federal law-making powers on the one hand and exclusive assignment of the entire revenue to the Länder. Even though the Länder budgets are strongly affected, existing rules in State constitutions on the design of inheritance taxes run empty. As a very significant example, he cited Article 123 of the Bavarian Constitution of 1946.[3] Under this rule, the inheritance tax shall not only generate revenue in line with the principle of ability to pay, and vary according to the degree of kinship but also prevent the accumulation of vast fortunes in the hands of few. A court case currently pending before the Federal Constitutional Court (*Bundesverfassungsgericht*) might strengthen legislative authority of the Länder, however.[4]

Finally, Prof. Reimer sketched issues on the international dimension of these taxes (layer 7). He distinguished the three different traditional approaches, viz. coordination within unified or federal systems, unilateral measures, and contractual coordination, for which he recalled the OECD model treaty of 1966 and 1982, noting the decline of the latter (inheritance tax treaties) and deplored significant double taxation in cases of cross-border families. In all, this contribution created a structured framework for assessing the different reasons for taxation, without reducing them to a single fiscal argument, but provided a comprehensive insight into the issue at hand.

In the following presentation, **JUDr. Miroslava Večeř, Ph.D., LL.M.**, Assistant Professor, Faculty of Law, Charles University, entitled: *"Taxing Wealth Transfers: A Comparative European Perspective"* followed up with a European comparison in which it made the same family assets subject to different tax constructions within the legal orders of various European states. It shifted focus from the rates themselves to the importance

---

[2] Cases No. 1 BvF 1/23 and 1 BvR 804/22. These cases have been heard on October 12 and 13, 2026.

[3] Article 123(3) of the Constitution of the Free State of Bavaria (Verfassung des Freistaates Bayern), as republished on 15 December 1998 (GVBl., pp. 991, 992; BayRS 100-1-I) (Verfassung des Freistaates Bayernin der Fassung der Bekanntmachung vom 15. Dezember 1998 [GVBl. S. 991, 992] BayRS 100-1-I. In: *Bayern.Recht* [online]. [cit. 2026-09-13]. Available at: https://www.gesetze-bayern.de/Content/Document/BayVerf-123?).

[4] Case no. 1 BvF 1/23.

of the exemption, the tax base and the timing of the transfer. For the comparative test, it defined six elements: (a) the taxpayer's taxable facts; (b) the taxable amount; (c) the relative classes; (d) the tax-free amounts; (e) the rates; (f) the discounts and addition of acquisitions. It identified some important elements, pointing to the fact that the difference in inheritance tax may arise already from the approach to estate tax and whether the estate as a whole is taxed or whether the property received by the individual heir is taxed, i.e., on an individual basis. Other variables are valuations, debts, deductions, but also, in some cases, special protection for housing or business. Referring to sources in the OECD[5] it distinguished the estate tax, the acquisition tax by the individual heir, the gift tax and the tax tracking the totality of acquisitions free of charge over a lifetime. Asst. Prof. Večeř described the first model as administratively simpler, but one that is less tied to the status of the recipient. The second model is directly linked to equality of opportunity. Gift tax acted as a complement to inheritance tax, while the lifelong model brought the potential for higher progression, but at the cost of more demanding administration.

The European wide analysis, provided by Asst. Prof. Večeř showed that there exists a considerable diversity of routes in the European states, generally towards a low tax burden in area of inheritance and gift taxation. The comparative part of the contribution showed that the legislation on the taxation of inheritances and gifts within European states could be characterised by several interlocking approaches. Some states do not apply separate inheritance or gift taxes (for the Czech legislation, see more closely below, the contribution of Professor Boháč),[6] other European states approaches adjustments emphasize the benefit of tax-free transfers within the family as a relationship-based exemptions, or substantial personal allowances combined with comparatively low proportional rates.[7] The third group consists of states that apply progressive taxation of

---

5 OECD. *Inheritance Taxation in OECD Countries* [online]. OECD Tax Policy Studies, No. 28. Paris: OECD Publishing, 2021, especially Chapter 4 [cit. 2026-09-13]. Available at: https://doi.org/10.1787/e2879a7d-en.

6 See Sweden: Lag om arvsskatt och gåvoskatt [Act (1941:416) on Inheritance and Gift Tax], repealed by Act (2004:1341) with effect from 1 January 2005 (Lag om arvsskatt och gåvoskatt [The Inheritance and Gift Tax Act]. In: *Sveriges Rigsdag* [The Swedish Parliament] [online]. [cit. 2026-09-13]. Available at: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-1941416-om-arvsskatt-och-gavoskatt_sfs-1941-416/); Czech Republic: Zákonné opatření Senátu č. 344/2013 Sb. [Senate Statutory Measure No. 344/2013 Coll.]. In: *e-Sbírka* [e-Collection] [online]. [cit. 2026-09-13]. Available at: https://e-sbirka.gov.cz/sb/2013/344; Zákon České národní rady č. 586/1992 Sb. [Act No. 586/1992 Coll. of the Czech National Council]. In: *e-Sbírka* [e-Collection] [online]. As amended, especially sections 4a(a) and 10(3)(c) [cit. 2026-09-13]. Available at: https://e-sbirka.gov.cz/sb/1992/586.

7 See Croatia: Local Taxes Act (Zakon o lokalnim porezima). In: *Narodne novine* [Official Gazette] [online]. Nos. 115/2016, 101/2017, 114/2022, 114/2023 and 152/2024, especially articles 8 and 9 [cit. 2026-09-13]. Available at: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2016_12_115_2524.html; Italy: Testo unico delle disposizioni concernenti l'imposta sulle successioni e donazioni: Testo unico del 31/10/1990 n. 346 [Consolidated Act on Inheritance and Gift Tax: Consolidated Act No. 346 of 31 October 1990]. In: *Documentazione Economica e Finanziaria* [Economic and Financial Documentation] [online]. As amended, especially articles 7 and 56 [cit. 2026-09-13]. Available at: https://def.finanze.it/DocTribFrontend/getAttoNormativoDetail.do?ACTION=getSommario&id=%7B16F04D59-E306-4C1E-A7E6-66CB9754E158%7D.

inheritances and gifts on the part of the acquirer, with the resulting tax burden significantly affecting differentiated tax-free amounts and special tax credits.[8] In some European countries, on the other hand, the importance of regional differences dominates.[9] Asst. Prof. Večeř summed up the findings of the comparison, stressing that the resulting tax burden on family transfers could not be assessed and viewed solely on the basis of the level of rates. It is crucial to also reflect the interaction of the rules for defining the tax base, the relationship of kinship between the parties involved, but the availability of exemptions and reliefs as well as the relevant territorial arrangements also play an important role.

Asst. Prof. Večeř provided further an illustrative comparison analysed an example of the transfer of one million euros in money from a parent to one adult child and provided a comparative view of this situation across selected European jurisdictions. It treated the same amount as a gift in life and as an inheritance, while maintaining the family relationship, type of property and assumption of domestic residence for the purposes of this analysis but excluded special relief for real estate and businesses as well as cross-border complications. The analysis showed that the same economic value can lead to a significantly different burden. The comparison revealed some insights, in particular that abolishing the tax is not the only way to impose a low burden, but similarly instruments such as high limits, exemptions or regional rebates can act. Another interesting finding was that the protection of a surviving partner tends to be stronger than that of a child. In terms of progression it has been identified, it is particularly significant for large transfers. Annual limits, census of donations and reverse inclusion of transfers made before death influence the incentive to donate in life. The conclusion opened up questions about whether inheritance tax should primarily serve equality of opportunity or revenue, gave a reflection on where the protection of the family business ends and the tax privilege begins, and whether it is appropriate to monitor free-of-charge acquisitions cumulatively over a lifetime.

---

[8] See Germany: Erbschaftsteuer- und Schenkungsteuergesetz – ErbStG [Inheritance and Gift Tax Act]. In: *Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz* [Federal Ministry of Justice and Consumer Protection] [online]. As amended, especially sections 13, 13a, 13b, 15, 16 and 19 [cit. 2026-09-13]. Available at: https://www.gesetze-im-internet.de/erbstg_1974/BJNR109330974.html; Finland: Perintö- ja lahjaverolaki nro 378/1940 [Inheritance and Gift Tax Act No. 378/1940]. In: *FINLEX* [online]. As amended, including by Act No. 1349/2025, especially sections 11–14, 19 and 19a [cit. 2026-09-13]. Available at: https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/1940/378 and https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/saadoskokoelma/2025/1349.

[9] Belgium (Flemish Region): Vlaamse Codex Fiscaliteit van 13 december 2013 [Tax Code of 13 December 2013] [online]. As amended, especially articles 2.7.4.1.1 and 2.8.4.1.1 [cit. 2026-09-13]. Available at: https://codex.vlaanderen.be/Portals/Codex/documenten/1023499.html; Spain: Ley 22/2009, de 18 de diciembre [Law No. 22/2009 of 18 December 2009]. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [State Agency for the Official State Gazette] [online]. Especially article 48 on the legislative powers of the Autonomous Communities in relation to inheritance and gift taxation [cit. 2026-09-13]. Available at: https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2009-20375#a48; Decreto Legislativo 1/2010, de 21 de octubre [Legislative Decree 1/2010, of 21 October]. In: *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado* [State Agency for the Official State Gazette] [online]. As amended, especially articles 21–25 [online]. [cit. 2026-09-13]. Available at: https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOCM-m-2010-90068#a25.

Prof. JUDr. Radim Boháč, Ph.D., dean of the Faculty of Law, Charles University Prague in his contribution entitled: *"Taxing Wealth Transfers in Czechia: Past, Present, and Future"* followed the Czech pathway from separate transfer taxes to a massive exemption of tax-free income. In his contribution, he also addressed the issue of fiscal solidarity in the context of taxing large acquisitions through no fault of his own. Professor Boháč has broken down the Czech experience in time into three phases, i.e., past, present and future. For the period 1993–2013, he recalled a separate inheritance and gift tax at progressive rates based on the value and relationship between individuals. Since 1994, inheritance tax in the Czech Republic has effectively been half that of gift tax. The exemption of the first group for inheritances in 1998 and the first two groups for both inheritances and gifts in 2008 gradually narrowed the scope of the taxes even before they were abolished.

Since 2014, gratuitous incomes, inheritances and legacies have been exempted from income tax for both natural and legal persons, and wide exemptions also apply to gifts within the family and cohabitees. However, non-exempt donations are subject to normal income taxation, at rates of 15% and 23% for natural persons and 21% for legal persons. It is therefore not a complete exclusion of all gratuitous income, but a combination of inclusion and exemption.

Professor Boháč further placed the situation in a broader context in the form of a low tax burden on property transfers. He also recalled the fact that the tax on the acquisition of real estate had been abolished in 2020, pointing in contrast to the higher taxation of labour and consumption in the Czech Republic. He did not consider the non-taxation of inheritances and gifts to be neutral, as large acquisitions by no fault of their own lead to the creation of a real ability to pay, but in this respect there is no requirement for a solidarity contribution towards people with no property background. Professor Boháč went on to point out that the benefits can also accumulate across generations.

From the point of view of *de lege ferenda*, Prof. Boháč did not associate his considerations with the taxation of every family but considered high thresholds for the protection of ordinary inheritances and gifts, the application of progressive rates for very large transfers, and a broad basis that would not be emptied by a set of exceptions. In conclusion, he pointed to liquidity protection with regard to family housing, but also business continuity and repayments. The purpose should be to make a solidarity contribution from large acquisitions free of charge, not to "punish" the acquisition of assets, so as to uphold the principle that paying taxes is an honor, not a punishment.

In a final speech entitled: *"Family Privileges – a Constituent Element of Wealth Transfers Taxes"* **Prof. Dr Andreas Piekenbrock**, Director of the Institute for Civil Law, Labour Law and Insolvency Law, Faculty of Law, Heidelberg University, brought the historical roots as well as the concrete form of family privileges in Germany closer together and analysed their impacts on the arrangement of inheritance and donation. Prof. Piekenbrock interpreted family privilege as a constituent element of the taxation of property transfers, outlining the historical line he had taken from the 1822 Prussian Stamp Duty Act (*Gesetz wegen der Stempelsteuer*), which exempted ancestors, legitimate children and – to a limited extend – the spouse, through the laws of 1873 and 1891 (Prussian Inheritance Tax Acts – Gesetze *betreffend die*

Erbschaftsteuer, to the 1906 Imperial Inheritance Tax Act (*Erbschaftsteuergesetz*), which left the exemption to the spouse and children. At the beginning of the 20th century, the 1919 Law on Inheritance Tax Act replaced the full exemption of the closest family with a preferential first class tax. The Inheritance Tax Act of 1925 amendment subsequently freed the spouse again if the couple had living children. This was due to the idea of avoiding double taxation in the context of the transfer of property through the spouse to the children, so the point is to tax the transfer in a generation only once.

In an overview of the German regulation, he placed the spouse, children and grandchildren in the first tax class, listed the tax-free amounts for the spouse of the child and grandchild, as well as special amounts for the grandchild whose parent had already died. He emphasised, however, that these allowances had not been increased since 2009. The claim to settle the matrimonial property gains, identified as *Zugewinnausgleich*, was distinguished from the taxable acquisition in the event of death. Furthermore, Prof. Piekenbrock provided a separate analysis of the securing non-taxable amount, *Versorgungsfreibetrag*, compensating for the loss of the dependant. For a spouse, it depends on the value of the tax-free survivor's pensions. Prof. Piekenbrock also inferred the disadvantage of younger survivors and those caring for children and the household. For children, he mentioned the safeguarding amount provided by the age of 27.

In addition to the personal tax-free amounts, Prof. Piekenbrock also introduced the advantage of a particular asset, stating the exemptions for household goods and for other movable goods and their limits. Family housing acquired by the spouse has been exempted, for children the exemption is restricted to a limit of 200 m². At the same time, he emphasised the requirement that the beneficiary occupy the property as their own home for ten years. Further he pointed out that failure to comply with this requirement results in the retroactive loss of the tax exemption. This requirement particularly affects children inheriting the family home. Thus, the protection of the family in the scheme described was not a complete exemption, but a in a combination of personal tax allowances, asset-specific exemptions and a more favourable tax rate structure.

In the final section, Prof. Piekenbrock set out how the rules incentivise specific arrangements for property transfers and further highlighted the fact that, in the death of the first spouse, a complete transfer of assets to the other may result in both taxation and non-use of the child's tax-free amount towards the deceased parent, and pointed to the transfer of part of the estate directly to the children by means of a will or their compulsory part, referred to as *Pflichtteil*. The second area analysed was life giving, where donations are in principle taxed in the same way as death acquisitions, but acquisitions in a 10-year period add up, so that after ten years the tax-free amount can be reused when transferring to children. Prof. Piekenbrock went on to mention routine real estate transfers, subject to the usufruct rights retained for the donor. He drew attention to the fact that the usufruct's value diminishing the value of the assets transferred depends, however, on the age of the beneficiary, as the right is extinguished by his death. Prof. Piekenbrock's interpretation linked the construction of family privileges with the choice of beneficiary, the timing of the transfer and the donor's continued use and enjoyment of the property.

CONCLUSION

The Heidelberg Mini Symposion pointed to the fact that the issue of inheritance and gift taxation cannot be narrowed down to a choice between a high and a low rate. Behind the different legal constructions in the different European countries lie different ideas of justice, family protection and the division of public burdens. Meanwhile, linking theoretical starting points to the European comparison revealed that exemptions, special allowances and the timing of the transfer could be as significant to the actual burden as the tax rate itself. The Czech reform perspective and the German analysis of family benefits added to this picture of the tension between the demand for fiscal solidarity and the protection of family continuity.

The important contribution of the mini symposion, which created an academic platform for reflecting on the situation *de lege lata*, but also on the possible development *de lege ferenda*, was, above all, to define more precisely where justified family protection ends and the tax burden begins. The conclusions also showed that the transfer of property between generations is not only about what remains in the family, but also about the opportunities of those who do not inherit any property and how the approaches of the country's tax legislation work with these factors.

JUDr. Miroslava Večeř, Ph.D., LL.M.*
Charles University, Faculty of Law
vecer@prf.cuni.cz
ORCID: 0009-0003-0749-9414

Prof. Dr. Ekkehart Reimer***
Heidelberg University, Faculty of Law
reimer@uni-heidelberg.de
ORCID: 0000-0002-7999-7477

Prof. Dr. Andreas Piekenbrock**
Heidelberg University, Faculty of Law
piekenbrock@jurs.uni-heidelberg.de
ORCID: 0009-0009-9669-3254

Prof. JUDr. Radim Boháč, Ph.D.****
Charles University, Faculty of Law
bohac@prf.cuni.cz
ORCID: 0000-0003-4496-4699

DOI: 10.14712/23366478.2026.127

* JUDr. Miroslava Večeř, Ph.D., LL.M., is an Assistant Professor at the Department of Financial Law and Financial Science at the Faculty of Law, Charles University. Her main areas of expertise are Income Taxation, VAT, European and International Tax Law and Czech and EU Budgetary Law.

** Prof. Dr. Andreas Piekenbrock is a Director of the Institute for Civil Law, Labour Law and Insolvency Law (*Institut für Bürgerliches Recht, Arbeitsrecht und Insolvenzrecht*), Faculty of Law, Heidelberg University. His main areas of expertise are insolvency law, commercial banking law and European private Law.

*** Prof. Dr. Ekkehart Reimer is a Director of the Institute of Public Finance and Tax Law (*Institut für Finanz- und Steuerrecht*), Chair of Public Law, European and International Tax Law, Faculty of Law, Heidelberg University. His main areas of expertise are Constitutional and Administrative Law, German, European and International Tax Law.

**** Prof. JUDr. Radim Boháč, Ph.D., is a Dean of the Faculty of Law, Charles University, Head of the Department of the Financial Law and Financial Science. His main areas of expertise are Income Taxation, VAT and Budgetary Law.

REDAKČNÍ RADA

Předseda a šéfredaktor: prof. JUDr. Pavel Šturma, DrSc. (Univerzita Karlova, Praha, Česká republika)
Výkonný redaktor: JUDr. Mgr. Martin Šolc, Ph.D. (Univerzita Karlova, Praha, Česká republika)
Tajemnice: Mgr. Martina Holcová (Univerzita Karlova, Praha, Česká republika)

Členové (Univerzita Karlova, Praha, Česká republika):
doc. PhDr. JUDr. Ilona Bažantová, CSc.
prof. JUDr. Stanislava Černá, CSc.
prof. JUDr. PhDr. David Elischer, Ph.D.
prof. JUDr. Kristina Koldinská, Ph.D.
prof. JUDr. Jan Kysela, Ph.D., DSc.
doc. JUDr. PhDr. Pavel Maršálek, Ph.D.
prof. JUDr. Monika Pauknerová, CSc., DSc.
doc. JUDr. Bc. Vladimír Pelc, Ph.D.
doc. JUDr. Miroslav Sedláček, Ph.D., LL.M.
prof. JUDr. Michal Skřejpek, DrSc.
doc. JUDr. Vojtěch Stejskal, Ph.D.
prof. JUDr. PhDr. Michal Tomášek, DrSc.

Externí členové:
prof. JUDr. Michael Bogdan (University of Lund, Švédsko)
prof. Dr. Reinhard Bork (Universität Hamburg, Německo)
doc. JUDr. František Cvrček, CSc. (Ústav státu a práva AV ČR, Praha, Česká republika)
prof. dr hab. Władysław Czapliński (Instytut Nauk prawnych PAN, Warszawa, Polsko)
prof. JUDr. Jaroslav Fenyk, Ph.D., DSc. (Masarykova univerzita, Brno, Česká republika)
prof. JUDr. Jan Filip, CSc. (Masarykova univerzita, Brno, Česká republika)
prof. Dr. Michael Geistlinger (Universität Salzburg, Rakousko)
prof. JUDr. Pavel Holländer, DrSc. (Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Slovenská republika)
prof. JUDr. Juraj Jankuv, Ph.D. (Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Slovenská republika)
prof. JUDr. Marie Karfíková, CSc. (emeritní profesorka, Univerzita Karlova, emeritní předsedkyně a rozhodkyně, Rozhodčí soud při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR, Praha, Česká republika)
prof. JUDr. Martin Kopecký, CSc. (Západočeská univerzita v Plzni, Česká republika)
Dr. Kaspar Krolop (Humboldt Universität zu Berlin, Německo)
prof. JUDr. Jan Musil, CSc. (emeritní profesor, Univerzita Karlova, Praha, emeritní soudce, Ústavní soud, Brno, Česká republika)
prof. JUDr. Václav Pavlíček, CSc., dr. h. c. (Západočeská univerzita v Plzni, Česká republika)

prof. JUDr. Jiří Přibáň, DrSc. (Cardiff University, Velká Británie)
prof. JUDr. Ján Svák, DrSc. (Ministerstvo spravodlivosti SR, Univerzita Komenského, Bratislava, Slovenská republika)
prof. Dr. Miroslav Vitéz (Ekonomski fakultet u Subotici, Srbsko)
prof. JUDr. Ladislav Vojáček, CSc. (Masarykova univerzita, Brno, Česká republika)
prof. JUDr. Alena Winterová, CSc. (emeritní profesorka, Univerzita Karlova, Praha, Česká republika)

ACTA
UNIVERSITATIS
CAROLINAE

IURIDICA 4/2026
Vol. LXXII

Časopis Acta Universitatis Carolinae – Iuridica je evidován v České národní bibliografii (vedena Národní knihovnou ČR), na seznamu recenzovaných vědeckých časopisů RVVI, v Index to Foreign Legal Periodicals (veden American Association of Law Libraries) a je rovněž indexován Central and Eastern European Online Library (www.ceeol.com) a zařazen v databázi DOAJ (Directory of Open Access Journals) a Scopus.

Vědecký redaktor: prof. JUDr. Pavel Šturma, DrSc.
Vydala Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum
Ovocný trh 560/5, 116 36 Praha 1
www.karolinum.cz, journals@karolinum.cz
Praha 2026
Sazba DTP Nakladatelství Karolinum
Vytiskla tiskárna Nakladatelství Karolinum
Periodicita: 4×/rok
ISSN 0323-0619 (Print)
ISSN 2336-6478 (Online)
MK ČR E 18585